

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาสังคมคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

DEVELOPMENT OF A BUDDHIST MODEL MORAL SOCIETY IN LOM SAK

DISTRICT PHETCHABUN PROVINCE

ดร.สรารุณย์ วิจิตรปัญญา

วิทยาลัยสงฆ์พ่อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาศักยภาพการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุเชิงพุทธอำเภอหล่มสัก

จังหวัดเพชรบูรณ์

DEVELOPMENT OF A BUDDHIST MODEL MORAL SOCIETY IN LOM SAK DISTRICT
PHETCHABUN PROVINCE

ดร.สรารุณย์ วิจิตรปัญญา

วิทยาลัยสงฆ์พ่อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Development of a Buddhist model moral society in Lom Sak District Phetchabun Province

Dr. Sarawut Vijitpanya

Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Pho Khun Pha Mueang Sangha College, Phetchabun

B.E. 2024

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : การพัฒนาสังคมคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอหล่มสัก จังหวัด เพชรบูรณ์

ผู้วิจัย : ดร.สรารุณย์ วิจิตรปัญญา

ส่วนงาน : วิทยาลัยสงฆ์พ่อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์

ปีงบประมาณ : ๒๕๖๗

ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ คุชฎินิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัด เพชรบูรณ์ และ ๓) เพื่อศึกษาการพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ รูปแบบวิธีวิจัยเป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย ๔ กลุ่ม จำนวน ๔๐ รูป/คน แล้วนำมาเขียนเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

สภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านอาชีพ คือเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ ๒) ด้านประเพณี รักษาประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ๓) ด้านวัฒนธรรม ชุมชนแต่งกายผ้าไหมไทยท้องถิ่นในงานบุญประเพณีต่าง ๆ และ ๔) ด้านเศรษฐกิจ ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นต้นแบบ

รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม จากผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบการทำกิจกรรม โดยใช้พลัง “บวร” มุ่งเน้นหลักการ ๓ มิติ คือ หลักพุทธธรรม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ หลักอนุรักษ์วัฒนธรรม ๒) สร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเชิงพัฒนา ช่วยเหลือพึ่งพากัน ๓) กิจกรรมของเครือข่าย มีปลูกต้นไม้ร่วมกันในวันสำคัญ และ ๔) มีเป้าหมายวิสัยทัศน์ร่วมกันในการสร้างเครือข่าย โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ผลการวิจัยพบว่า ๑) หลักการพัฒนา ๒) วิธีการดำเนินการ คือ ปรับทุกข์ ผูกมิตร พิชิตคู่ขัดแย้ง โดยสร้างกิจกรรมเครือข่ายและชายของออนไลน์ในช่วงโควิด-๑๙ การฝึกอานาปานสติ มีสติมากขึ้นเสริมสร้างสุขภาพปอดให้แข็งแรง ลดความเครียด ควบคุมอารมณ์สามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ดี หลักสังคหัตถุ ๔ คือ การแบ่งปัน วาจาสุภาพ การช่วยเหลือกัน และวางตนเสมอต้นเสมอปลาย และหลักเบญจศีล-

เบญจธรรม คือ มีเมตตากรุณา มีสัมมาอาชีพ สำรวมในกาม จริ่งใจต่อกัน ลดละเลิกของมีนเมาโดยมี
โครงการคุณธรรมต้นแบบเป็นหลัก

Research Tittle : Development of a Buddhist model moral society in Lom Sak
District Phetchabun Province

Researcher : Dr. Sarawut Vijitpanya

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Pho Khun Pha Mueang Sangha College, Phetchabun

Academic Year : 2567/2024

Funds granted by : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอ
พระคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ได้อนุมัติทุนอุดหนุนการวิจัย และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุก
ท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะ และแนวทางแก้ไขให้งานวิจัยฉบับนี้ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทำให้งานวิจัยนี้
มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ร่วมวิจัยทุกท่านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำวิจัยในครั้งนี้
ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่บุคลากรทางการศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
ตลอดจนจะเป็นประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้การศึกษาคณะสงฆ์ต่อไป

ดร.สรารุณย์ วิจิตรปัญญา

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๖
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างชุมชนคุณธรรม	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ	๑๔
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๕
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๑๘
๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนคุณธรรม	๒๔
๒.๖ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับชุมชนคุณธรรม	๔๐
๒.๗ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนคุณธรรม	๔๓
๒.๘ ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย	๔๕
๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๙
๒.๑๐ กรอบแนวคิดการวิจัย	๗๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๕
๓.๒ พื้นที่ในการวิจัย	๗๗
๓.๓ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)	๗๗
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๘
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๙

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๙
๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	๘๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๔๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๔๐
๕.๒ อภิปรายผล	๑๔๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๗
บรรณานุกรม	๑๔๙
ภาคผนวก	๑๖๐
ประวัติผู้วิจัย	()

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

ตารางที่ ๑ คำอธิบายตาราง...

๑

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

ภาพที่ ๑ คำอธิบายภาพ...

๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนชนบทในอดีต เป็นสังคมที่อยู่กันอย่างสงบสุขร่มเย็นกันมาเนิ่นนาน แม้ว่าจะมี ความเจริญทางด้านวัตถุบ้างก็ตาม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง เลี้ยงสัตว์ ลักษณะทั่วไปของสังคมชนบท ครอบครัวเป็นหน่วยสำคัญของเศรษฐกิจ เป็นทั้งหน่วยการผลิตและ หน่วยบริโภค สิ่งของเครื่องใช้และอาหารจะผลิตขึ้นใช้เอง และยังมีภาระหน้าที่อื่น ๆ เช่น ถ่ายทอด ความรู้ทางอาชีพ อบรมสั่งสอนเรื่องคุณธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัว เป็นต้น สมาชิกของครอบครัว มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น สมาชิกในชุมชนจะให้ความสำคัญในเรื่องความเป็นมิตรต่อเพื่อน บ้าน มีการติดต่อกันแบบเป็นกันเอง เอื้อเฟื้อและจริงใจต่อกัน ลักษณะของครอบครัวเป็นแบบ ครอบครัวขยาย สมาชิกประกอบด้วยหลาย ๆ ครอบครัว ซึ่งเป็นเครือญาติกัน มาอยู่รวมในครัวเรือน เดียวกันหรือบริเวณใกล้เคียงกัน โดยมีวัดเป็นสถานที่สำคัญในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา เป็นแหล่งสำคัญในการให้การศึกษาและอบรมบ่มนิสัยแก่ประชาชน ค่านิยมในเรื่องคุณงามความดีทาง ศาสนาเป็นตัวควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน ศีลธรรมทางศาสนาที่พุทธองค์ทรงสอนหลักการ สร้างมนุษยสัมพันธ์ในชุมชนไว้เรียกว่า “สังคหวัตถุ” หมายถึง วิธีผูกใจคน ในโลกนี้และสมานัตตตาใน ธรรมนั้น ๆ ตามสมควร^๑ ชาวชนบทส่วนใหญ่ยึดมั่นอยู่กับประเพณีเดิมเป็นอย่างดี ไม่ค่อยยอมรับการ เปลี่ยนแปลง ชาวชนบทจะพึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทำให้ผูกพันกับ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ โขคลาง หรือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่จะยึดมั่นใน หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียงกัน เช่น งานบวช งานศพ และงานบุญต่าง ๆ

ทิศทางการพัฒนาของประเทศมุ่งเน้นพัฒนาความเจริญทางวัตถุเป็นสำคัญ ไม่มีแนว ทิศทางการพัฒนาที่เป็นตัวของตัวเองเดินตามหลังการพัฒนาแบบตะวันตก แนวคิดการพัฒนามีลักษณะ แคบเกินไป คือ จะมุ่งเน้นความเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจ แต่ไม่พัฒนาในด้านอื่น ๆ ก่อให้เกิดความ เหลื่อมล้ำระหว่างภาคเมือง และชนบทเกิดช่องว่างระหว่างรายได้ของประชาชนมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้

^๑ อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑.

ชนบทไม่ได้รับการพัฒนาและขยายตัวในด้านใดเลย จะเห็นว่าตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ แก่นแกนของการพัฒนาอยู่ที่การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม และจริยธรรม ควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่ม ทุกวัย ตลอดชีวิต จนมีภูมิคุ้มกันพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง และก้าวสู่สังคมฐานความรู้^๒ ซึ่งจะมองเห็นได้ว่าการพัฒนาในระบบเมืองนั้นจะเป็นการพัฒนาในระบบที่มีความทันสมัยในทุก ๆ ด้านมีความหลากหลายทางด้านวัตถุ เพราะมีความพร้อมที่จะรองรับความเจริญที่เข้ามา ทำให้การเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ มีความก้าวหน้า และเป็นไปอย่างรวดเร็ว แตกต่างกับชนบทที่มีระบบการพัฒนาในรูปแบบที่ค่อยเป็นค่อยไปงบประมาณพร้อมเมื่อไรจึงจะดำเนินการจึงทำให้เสียเปรียบ และเสียโอกาสในการรับเอากระบวนการพัฒนา และความเจริญใหม่ ๆ เข้าสู่ชนบท ส่งผลให้เกิดการย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้แรงงานคนรุ่นหนุ่มสาวที่เป็นกำลังสำคัญที่จะพัฒนาชนบทต่อไปกลับต้องไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ เพื่อแลกกับเงินเดือน เพื่อนำมาตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุที่โหมกระพือความอยากไม่มีที่สิ้นสุดจากสื่อทุกประเภท ทั้งซีอรถยนต์ จักรยานยนต์ สร้างบ้านหลังใหญ่ ทีวี ตู้เย็น เครื่องอำนวยความสะดวก แม้จะยังไม่สามารถซื้อด้วยเงินสด ก็ต้องครอบครองด้วยการใช้เครดิตสินเชื่อประเภทต่าง ๆ ก็เอา จนเป็นที่มาของการเป็นหนี้เป็นสิน ล้นพ้นท่วมตัวไปทั่วชุมชน ด้วยการพัฒนาที่มุ่งแต่เสพติดวัตถุนิยม จนลืมใส่ใจกับความสำคัญทางด้านจิตวิญญาณ รวมถึงค่านิยมที่พากันยกย่องแต่ความร่ำรวย คนที่มีฐานะเงินทองมาก ๆ จะกลายเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับโดยไม่รู้ตัวว่าเขาร่ำรวยมาเพราะเหตุใด จึงเป็นที่มาของการแข่งขันกันร่ำรวยเพียงอย่างเดียว ใครมีเกินหน้าเกินตาคนอื่นก็จะเป็นที่อิจฉาริษยาของคนอื่น ทำให้บรรยากาศอันอบอุ่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อกัน มีความจริงใจต่อกัน ขาดหายไปจากชุมชนชนบท แม้ด้านศาสนาก็มีการกำหนดให้รัฐส่งเสริม และสนับสนุนการบูรณาการศาสนธรรมเข้ามามีส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วย ดังปรากฏความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ มาตรา ๗๓ ว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์ และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดี และความสามัคคีระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิต”^๓

สำหรับประเทศไทยมีการกำหนดนโยบายเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเมืองแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติได้ประมวลความคิด

^๒ ธีระวุฒิ อรุณเวช, กระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขในระดับพื้นที่บนฐานพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^๓ สภานายความ, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๓๒.

ที่มีผู้ศึกษาไว้ และสรุปความหมายว่า เมืองน่าอยู่ และชุมชนน่าอยู่ หมายความว่า ชุมชนที่อยู่อาศัยทั้งในเขตเมือง และชนบทที่มีสภาพแวดล้อม และคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เอื้ออาทร มีชุมชนเข้มแข็ง มีความสะดวกสบายปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน มีระบบเศรษฐกิจดี มั่นคง มีวัฒนธรรม และจิตวิญญาณเป็นเอกลักษณ์ของเมือง และชุมชนการพัฒนาตามแนวคิดกระแสหลักนี้ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม และในท่ามกลางความตื่นตัวของ การแก้ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาตามแบบแผนของตะวันตกนี้ ก็ได้มีนักคิดต่าง ๆ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่เน้นความเป็นตะวันออก รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม คือการที่จะต้องพัฒนาด้านจิตใจ และวัตถุไปพร้อม ๆ กัน

ดังที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า เป้าหมายของการพัฒนา คือ การปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้ และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับของการพัฒนาประการหนึ่งในบรรดาตัวชี้วัด ๔ ประการ คือ พัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต สุดท้ายต้องพัฒนาปัญญา^๔ คือ การที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ได้เสียสละทรัพยากรส่วนตน เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามผล โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นการดำเนินการโดยประชาชนองค์กรชุมชนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองของชุมชนให้มากที่สุด^๕

สภาพบริบทของอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีประวัติความเป็นมายาวนาน คู่กับการจัดตั้งเมืองเพชรบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอำเภอหล่มสัก คือ สภาพปัญหาคนในสังคมทะเลาะวิวาท การแข่งขันเอารอดเอาเปรียบ เบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน มีการลักขโมยสิ่งของกันในชุมชน มักมากในกามารมณ์ผิดลูกผิดเมียกัน ไม่จริงใจพูดโกหกหลอกลวงกัน และมีสิ่งของมีนเมาขายกันทั่วไป เป็นต้น สภาพปัญหาเหล่านี้ล้วนขาดหลักศีลธรรมเบื้องต้น คือ เบญจศีล-เบญจธรรม จึงส่งผลกระทบต่อประเพณีผิดต่อหลักศีลธรรม และจริยธรรมอื่น ๆ ตามมา และทางคณะสงฆ์อำเภอหล่มสัก ก็ได้จัดโครงการชุมชนคุณธรรม โดยมีชุมชนคุณธรรมเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ๒) การอบรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ประเพณีวัฒนธรรม เชิงปฏิบัติการชุมชนคุณธรรมชุมชนคุณธรรม และ ๓) เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจ

^๔ พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรม จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗๙-๘๑.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาคณะสงฆ์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

หลักการและวิธีการในหลักวิชาการพร้อมทั้งศาสตร์สมัยใหม่พร้อมทั้งเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันภายใต้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีกิจกรรม คือ ๑) รมรงค์การรักษาประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ๒) ปลูกข้าวโพดดอกดาวเรืองตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน วัด และโรงเรียน ๓) ร่วมปฏิบัติธรรม รักษาศีล ด้วยการมีส่วนร่วม คือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กร ชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาชุมชนด้วย และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม และการทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาชุมชนด้วย เมื่อแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วก็จะทำให้ชุมชนน่าอยู่เจริญก้าวหน้าอย่างสงบสุขยั่งยืน หากได้นำเอาหลักพุทธธรรม เช่น หลักสังคหวัตถุ ๔ มาเป็นธงในการพัฒนาชุมชนก็จะทำให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ชุมชนมีแต่รอยยิ้ม และมีแต่ความสุขความเจริญอย่างยั่งยืนตลอดไป

จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อเสนอการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ อันเป็นเหตุทำให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง และพัฒนาต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

- ๑.๒.๑ สภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นอย่างไร
- ๑.๒.๒ รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นอย่างไร
- ๑.๒.๓ การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ควรเป็นรูปแบบเป็นอย่างไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
- ๑.๓.๒ เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
- ๑.๓.๓ เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) มุ่งศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ รวมทั้งหลักการเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร โดยกำหนดขอบเขต ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตการวิจัยด้านเอกสาร

การศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและประกอบกร อธิบายโดยศึกษาจาก

๑) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ อรรถกถา

๒) ข้อมูลชั้นทุติยภูมิได้แก่ เอกสาร บทความวิชาการ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ ขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้ ดังนี้ ศึกษาสภาพ

ชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่จะใช้เป็นกรณีศึกษาในชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลด้านประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ข้อมูลได้ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มี ๔ กลุ่ม คือ

๑. พระสงฆ์	จำนวน	๕ รูป
๒. นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ	จำนวน	๕ คน
๓. ผู้นำชุมชน	จำนวน	๕ คน
๔. ประชาชนทั่วไป	จำนวน	๒๕ คน
รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น	จำนวน	๔๐ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การสร้าง และพัฒนาปรับปรุงเพิ่มเติมรูปแบบสิ่งที่เป็นตัวแทนของโครงสร้างทางความคิด และองค์ประกอบต่าง ๆ จากแนวคิด ทฤษฎี กรอบความคิด ทางด้านหลักการ วิธีการดำเนินงาน และเกณฑ์ต่างๆ ของระบบ ที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการวิจัยในเรื่องนี้ ให้ไปในทางที่เจริญขึ้น หรือการทำให้ดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับ ด้วยกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ในการวิจัยนี้ หมายถึง รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์เท่านั้น

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงของกลุ่มของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน

สภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก หมายถึง สภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๑) ด้านอาชีพ ๒) ด้านประเพณี ๓) ด้านวัฒนธรรม และ ๔) ด้านเศรษฐกิจ

รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมในอำเภอหล่มสัก หมายถึง ๑) รูปแบบการทำกิจกรรม โดยใช้พลัง “บวร” ๒) สร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเชิงพัฒนา ๓) กิจกรรมของเครือข่าย

และ ๔) มีเป้าหมายวิสัยทัศน์ร่วมกันในการสร้างเครือข่ายโดยมีกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ยี่สิบ ๑๒ ครอง ๑๔ และโครงการมี ๔ โครงการ คือ ๑) เยี่ยมญาติโยมยามแล้ง ๒) เยี่ยมญาติโยมยาม มรณะ ๓) บิณฑบาตสังฆจร และ ๔) คุณธรรมชุมชนต้นแบบ

การพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่ม สัก หมายถึง ๑) หลักการพัฒนา ๒) วิธีการดำเนินการ คือ (๑) ปรับทุกข์ (๒) ผูกมิตร (๓) พิชิตคู่แข่ง โดยสร้างกิจกรรมเครือข่าย และขยายของออนไลน์ และ ๓) หลักเกณฑ์เลือกชุมชน คือ กรรมการ กฐนะเปียบ กองทุน และ กิจกรรม ๔) หลักสังคหวัตถุ ๔ และหลักเบญจศีล-เบญจธรรม

ชุมชนคุณธรรม หมายถึง ประชาชนในชุมชนเป็นคนดีมีคุณธรรมประจำใจ มีวิถีชีวิตที่ สมดุลมีความสุข และคุณภาพชีวิตที่ดี เลี้ยงชีพพึ่งตนเองได้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ลดปัญหา อาชญากรรม ลดเรื่องตีมีนเมา ลดความเห็นแก่ตัว มีเมตตาริมิตรภาพต่อกัน มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม ในชุมชนเป็นหลัก เป็นสังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

หลักธรรมทางพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่นำมาปรับใช้ กับชีวิตประจำวัน ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึง สังคหวัตถุ ๔ และเบญจศีล เบญจธรรม

สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรม ๔ ประการที่เป็นเรื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน การผูกมิตรไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล และสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่

๑. ทาน คือ การเสียสละ หรือช่วยเหลือให้ความรู้และคำแนะนำ
๒. ปิยจาวา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูด หยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ประโยชน์
๓. อัตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์
๔. สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติกับ ผู้อื่นอย่างเท่าเทียม การวางตนวางบุคคลได้อย่างเหมาะสม

เบญจศีล-เบญจธรรม หมายถึง หลักธรรมพื้นฐานสำหรับบุคคลทั่วไปได้ใช้ยึดมั่นเพื่อใน การทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ได้

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

- ๑.๕.๑ ได้ให้ทราบสภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
- ๑.๕.๒ ทำให้ทราบรูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัด เพชรบูรณ์
- ๑.๕.๓ สามารถพัฒนารูปแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ของ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แล้วนำมาเป็นรูปแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม และ นำมาใช้พร้อมทั้งเผยแพร่ต่อสาธารณชนต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎี และสภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎี จากเอกสารงานวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างชุมชนคุณธรรม
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง
- ๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนคุณธรรม
- ๒.๖ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับชุมชนคุณธรรม
- ๒.๗ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนคุณธรรม
- ๒.๘ ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย
- ๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างชุมชนคุณธรรม

คำว่า “รูปแบบ” หรือ “Model” เป็นคำที่พบเห็นได้บ่อยครั้งในการทำวิจัย และวิทยานิพนธ์ โดยปรากฏเป็นคำว่า โมเดล รูปแบบ ต้นแบบ แบบแผน แบบจำลอง ในการสร้างชุมชนคุณธรรม เป็นต้น สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้จะใช้คำว่า “รูปแบบ” เนื่องจากเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในแวดวงการศึกษา ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ได้ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ

รูปแบบ เป็นโครงสร้าง โปรแกรม แบบจำลอง หรือแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง ที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลา และเทศะ พิจารณามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษา เพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของ

รูปแบบนั้น ๆ^๑ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ผู้วิจัยสามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่าง ๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ^๒ หรืออาจเป็นแบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอได้ศึกษา และพัฒนาขึ้น เพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป^๓

รูปแบบ คือ วิธีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการของคนที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏในลักษณะของการสื่อสารในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง^๔ รูปแบบ มีความหมายที่แตกต่างจากทฤษฎี เพราะรูปแบบยังไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ได้พิสูจน์แล้ว รูปแบบยังเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยพยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันขององค์ประกอบอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เพื่อที่จะนำเสนอรูปแบบมาใช้ประโยชน์^๕ รูปแบบจึงเป็นแบบจำลองในลักษณะเลียนแบบ หรือเป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่างเป็นแผนผังหรือแบบแผนของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อเนื่องด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ รูปแบบ หมายถึง ตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างหนึ่งหรือ เป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์^๖ เป็นสิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎีที่ได้ศึกษามาของผู้สร้างเองเพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อที่ทำให้เข้าใจได้ง่าย และกระชับถูกต้อง และสามารถตรวจสอบเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์จริงได้ เพื่อช่วยให้ตนเอง และคนอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น เป็นแบบจำลองอย่างง่ายหรืออย่างย่อส่วน

^๑ บุญส่ง หาญพานิช, “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๙๒.

^๒ บุญชม ศรีสะอาด, *การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ*, (มหาวิทยาลัยสารคาม: อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๔๕.

^๓ กรรณิกา เจิมเทียนชัย, “การพัฒนาแบบการประเมินประสิทธิผลองค์กรของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ สาขาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๒.

^๔ ยาวดี วิบูลย์ศรี, *การประเมินโครงการ แนวคิด และแนวปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร: ภาคิวิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๕.

^๕ T.Husen, and N.T.Postlethwaite, *The International Encyclopedia of Education*, 2nd ed. (New York: Simon and Schuster, Inc., 1975), pp.137-138.

^๖ ทิศนา ขัมมณี, *รูปแบบการเรียนการสอน ทางเลือกที่หลากหลาย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

(Simplified form) ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าวได้ศึกษา และพัฒนาขึ้นมาเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์ในการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป^๗

วาโร เฟ็งสวัสต์ ได้ให้ความหมายของรูปแบบ คือ กรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการ ดำเนินงาน และเกณฑ์ต่าง ๆ ของระบบ ที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ และได้รวบรวมความหมายของรูปแบบตามที่มีผู้ให้ความหมายของ “รูปแบบ (model)” ดังนี้^๘

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของรูปแบบได้ว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้าง โปรแกรม หรือแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ของระบบ ที่ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจิตนาการของคนที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏในลักษณะของการสื่อสาร ที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงาน

๒.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบสามารถจำแนกออกได้หลายประเภท ได้มีผู้จำแนกประเภทของรูปแบบ ดังนี้ Keeves ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) เป็นรูปแบบเชิงกายภาพส่วนใหญ่ใช้ในด้านวิทยาศาสตร์ เช่น รูปแบบโครงสร้างอะตอมสร้างขึ้นโดยใช้หลักการเปรียบเทียบโครงสร้างของรูปแบบให้สอดคล้องกับลักษณะที่คล้ายกันทางกายภาพ สอดคล้องกับข้อมูล และความรู้ที่มีอยู่ในลักษณะนั้นด้วยรูปแบบที่สร้างขึ้นต้องมีองค์ประกอบชัดเจน สามารถนำไปทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ และสามารถนำไปใช้ในการหาข้อสรุปของปรากฏการณ์ได้อย่างกว้างขวาง เช่น รูปแบบจำนวนนักเรียนในโรงเรียน สร้างขึ้นโดยเปรียบเทียบกับลักษณะถึงน้ำที่ประกอบด้วยท่อ น้ำเข้าและท่อน้ำออก ปริมาณที่ไหลเข้าถึงเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่เข้าโรงเรียน อัตราการเกิด อัตราการย้ายเข้า อัตราการรับเด็กอายุต่ำกว่าเกณฑ์ ส่วนปริมาณน้ำที่ไหลออกเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่ออกจากโรงเรียน เนื่องจากพันเกณฑ์การศึกษา การย้ายออก การจบการศึกษา

^๗ วิชาญา เมธีวรฉัตร, “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๒-๑๓.

^๘ วาโร เฟ็งสวัสต์, “การวิจัยพัฒนารูปแบบ”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๓): ๒-๓.

สำหรับปริมาณน้ำที่เหลือในถังเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่เหลืออยู่ในโรงเรียน เป็นต้น จุดมุ่งหมายของรูปแบบนี้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงจำนวนนักเรียนในโรงเรียน

๒. รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยาย หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น และใช้ข้อความในการอธิบาย เพื่อให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น แต่จุดอ่อนของรูปแบบประเภทนี้คือขาดความชัดเจนแน่นอน ทำให้ยากแก่การทดสอบรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามได้มีการนำรูปแบบนี้มาใช้ในการศึกษามาก เช่น รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน

๓. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปร โดยใช้สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าจะนำไปใช้ใน ด้านพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะในการวัด และประเมินผลทางการศึกษา รูปแบบลักษณะนี้ ส่วนมากพัฒนามาจากรูปแบบเชิงข้อความ

๔. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบที่เริ่มจากการนำเทคนิคการวิเคราะห์ เส้นทาง (Path Analysis) ในการศึกษาเกี่ยวกับพันธุศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้ทำให้สามารถศึกษา รูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ แนวคิดสำคัญของรูปแบบนี้คือต้องสร้างขึ้นจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหรืองานวิจัยที่มีมาแล้ว รูปแบบจะเขียนในลักษณะสมการเส้นตรงแต่ละสมการแสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุเชิงผลระหว่างตัวแปร จากนั้นมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพการณ์ที่เป็นจริง เพื่อทดสอบรูปแบบรูปแบบเชิงสาเหตุนี้แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑) รูปแบบระบบเส้นเดียว (Recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรด้วยเส้นโยงที่มีทิศทางของการเป็นสาเหตุในทิศทางเดียวโดยไม่มีความสัมพันธ์ย้อนกลับ

๒) รูปแบบระบบเส้นคู่ (Non-recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร โดยทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรภายในตัวแปรหนึ่งอาจเป็นทั้งตัวแปรเชิงสาเหตุ และเชิงผลพร้อมกัน จึงมีทิศทางความสัมพันธ์ย้อนกลับได้^๔

วิชาญาณ เมธีวรฉัตร ได้แบ่งประเภทของรูปแบบตามหลักแนวคิด/ทฤษฎีพื้นฐาน ได้ ๔ รูปแบบ ดังนี้

^๔ Peter J Keeves อังโน วาโร เฟ็งสวัสต์, “การวิจัยพัฒนารูปแบบ”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ สกลนคร, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๓) : ๔-๕.

๑. Information-Processing Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในการกระบวนกรประมวลข้อมูลของผู้เรียน

๒. Personal Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่ม ให้ความสำคัญของปัจเจกบุคคล และการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย

๓. Social Interaction Model หมายถึง รูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อสังคม

๔. Behavior Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ

นอกจากนี้ยังได้แบ่งตามหลักทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้อีก ๔ รูปแบบ คือ

๑. Analogue Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม

๒. Semantic Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายสิ่งที่ศึกษาด้วยภาษา และรูปภาพ

๓. Mathematical Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ

๔. Causal Model หมายถึง รูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิค Path Analysis และ Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุผล

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า อาจจะมีรูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ ทั้งรูปแบบเชิงกายภาพที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ รูปแบบเชิงคุณลักษณะที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ และรูปแบบในทางสังคมศาสตร์

๒.๑.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ องค์ประกอบของรูปแบบมีหลายองค์ประกอบ ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ได้ดังนี้ บราวน์และโมเบิร์ก (Brown and Moberg) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นจากแนวคิดเชิงระบบ (system approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (contingency approach) ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบตามแนวคิดนี้ ประกอบด้วย ๑) สภาพแวดล้อม (environment) ๒)

เทคโนโลยี(technology) ๓) โครงสร้าง (structure) ๔) กระบวนการจัดการ (management process) และ ๕. การตัดสินใจสั่งการ (decision making)^{๑๐}

วาโร เฟ็งสวัสต์ กล่าวว่า การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไร จำนวนเท่าใด มีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไร ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ ปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ ที่กำลังศึกษา ซึ่งจะออกแบบตามแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก^{๑๑}

สมาน อิศวภูมิ กล่าวว่า องค์ประกอบของรูปแบบที่ดีควรประกอบด้วย ๗ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ในการพัฒนารูปแบบใด ๆ ก็ตาม ผู้ออกแบบรูปแบบต้องรู้ว่า จะออกแบบรูปแบบการดำเนินงานนี้ขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด ซึ่งโดยทั่วไปก็มักจะพัฒนารูปแบบขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลดีอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขึ้นมา เพื่อให้การดำเนินงานในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น

๒. ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ เพื่อให้การดำเนินงานของรูปแบบเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้ออกแบบรูปแบบต้องกำหนดว่าจะออกแบบรูปแบบนั้น ๆ บนฐานคิดของทฤษฎีและหลักการใดบ้าง เช่น หลักการประการหนึ่งของระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา คือ “หลักร่วมกันรับผิดชอบ” หมายความว่าคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมกันรับผิดชอบ เป็นต้น

๓. ระบบงานและกลไกของรูปแบบ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามหลักการและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ผู้พัฒนารูปแบบต้องออกแบบระบบงานของรูปแบบเพื่อเป็นกลไกในการดำเนินงานของรูปแบบ เช่น การจัดโครงสร้างองค์การ การตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานต่าง ๆ และที่จำเป็นอื่น ๆ พร้อมกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์ และการทำงานร่วมกันของระบบเหล่านั้นเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่กำหนดไว้

๔. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ โดยการกำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการกิจกรรม และอื่น ๆ ที่ต้องดำเนินการเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

^{๑๐} Brown and Moberg อ้างใน วิชญาภา เมธีวรฉัตร, “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง ๒”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

^{๑๑} วาโร เฟ็งสวัสต์, “การวิจัยพัฒนารูปแบบ”, *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๓) : ๖.

๕. แนวการประเมินรูปแบบ หมายถึง การกำหนดแนวทางและเครื่องมือในการประเมินผลรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ และการประเมินการดำเนินงานตามรูปแบบว่าเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบว่ารูปแบบทำหน้าที่ตามที่ออกแบบไว้มากน้อยเพียงใด และเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด ตลอดจนการกำหนดแนวทางในการพัฒนารูปแบบต่อเนื่องต่อไปได้

๖. คำอธิบายประกอบรูปแบบ หมายถึง การอธิบายคำศัพท์เฉพาะที่นำมาใช้ในการออกแบบรูปแบบ เพื่อสื่อความให้ตรงกันในการนำรูปแบบไปใช้

๗. ระบุเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ เนื่องจากรูปแบบมีข้อจำกัดของตนเอง ดังนั้นผู้ออกแบบรูปแบบควรได้ระบุเงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ประสบผลสำเร็จและข้อระมัดระวังเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น เป็นต้น^{๑๒}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี โครงสร้าง กระบวนการจัดการ และการตัดสินใจสั่งการ ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ ปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการได้ดังนี้

การสร้างรูปแบบที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุดนั้น รูปแบบต้องมีลักษณะที่สำคัญประกอบด้วยความสัมพันธ์กันด้านโครงสร้าง สามารถทำนายและขยายผลได้อย่างกว้างขวาง และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่^{๑๓}

วาร์โ เพ็งสวัสต์ ได้ศึกษาแนวคิดและกระบวนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และ ๒) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้าง หรือพัฒนารูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน (Hypothesis Model) โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้วิจัยอาจจะศึกษารายกรณีหน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ได้

^{๑๒} สมาน อัครภูมิ, การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก, (อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ม.ป.ป.), หน้า ๕๕.

^{๑๓} อำนวย เถาตระกูล, เอกสารประมวลความรู้ เรื่อง หลักทฤษฎี แนวคิดงานวิจัย สำหรับใช้เป็นฐานความรู้ในการศึกษา ค้นคว้าวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารความรู้ในสถาบันการอาชีวศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๗.

เป็นอย่างดี ซึ่งผลการศึกษานำมาใช้กำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรเหล่านั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้จะต้องอาศัยหลักการของเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ ซึ่งโดยทั่วไปการศึกษาในขั้นตอนนี้จะมีขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

๑.๑ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำสารสนเทศที่ได้มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นร่างกรอบความคิดการวิจัย

๑.๒ การศึกษาจากบริบทจริงในขั้นตอนนี้อาจดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้

๑.๒.๑ การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินการในปัจจุบันของหน่วยงาน โดยศึกษาความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) ซึ่งวิธีศึกษาอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสอบถาม การสำรวจ การสนทนากลุ่ม เป็นต้น

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ได้ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ถูกให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายตามทัศนะและประสบการณ์ทำงานของนักวิชาการแต่ละท่าน ดังนี้

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ชุมชนที่มีสมาชิกมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาอื่น ๆ ให้สามารถเผชิญกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ ได้ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการ ที่คนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเข้ามาร่วมคิดร่วมทำมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการ ปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมืองและสุขภาพ^{๑๔}

เสรี พงศ์พิศ ได้ให้ความหมายว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง สามารถบริหารจัดการตัวเอง จัดการทรัพยากร มีความรักท้องถิ่นเคารพในวัฒนธรรม ภูมิ

^{๑๔}ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๔๖.

ปัญญา มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายพออยู่พอกินมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและสมดุลกับธรรมชาติ^{๑๕}

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ได้ให้ความหมายว่า ประชาคมตำบลที่เข้มแข็งโดยพื้นฐานควรมีลักษณะที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง/วิธีการที่จะนำไปสู่สิ่งที่เขาใฝ่ฝันฐานของสังคมที่เข้มแข็ง หมายถึง ความเข้มแข็งในทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคมวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง แม้กระทั่งเรื่องศาสนา เรื่องจริยธรรม คุณธรรม รวมทั้งคุณภาพของผู้นำ คุณภาพของบุคคล คุณภาพของประชากร ที่มีการศึกษามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเป็นอย่างดี^{๑๖}

ชุมชนเข้มแข็งผ่านตัวแทนของคำว่าประชาคมเข้มแข็งอีกด้วย การรวมตัวกันของ ประชาชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ในการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ

๒.๓.๒ องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ดังนี้

กุหลาบ รัตนสังข์ธรรม และคณะ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการพัฒนา โดยเน้นชุมชนเป็นตัวตั้ง ได้แก่ ๑) ภูมิปัญญาและความรู้สึกที่สืบสานและประยุกต์ให้สอดคล้องต่อ การเปลี่ยนแปลงภายนอก ๒) องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการจัดตั้งกลุ่ม และจัดระเบียบในชุมชน ๓) เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการจากภายนอก^{๑๗}

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้นำแนวคิดเรื่องประชาสังคมมาผสมผสานและ ให้นำหนักที่ความเป็นชุมชนไว้สูง ซึ่งองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งมี ๙ ประการ คือ

๑. มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

๒. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยผลประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก

^{๑๕} เสรี พงศ์พิศ, เครือข่ายยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

^{๑๖} ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, แผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

^{๑๗} กุหลาบ รัตนสังข์ธรรม และคณะ, ความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจ ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอ บี พรินท์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑ - ๒๒.

๓. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเองรักและเอื้ออาทรต่อกันและมีความรักท้องถิ่นรัก ชุมชน
๔. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ
๕. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
๖. เรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เป็นแนวราบและติดต่อสื่อสารกันหลากหลาย

รูปแบบ

๗. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาระณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
 ๘. มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
 ๙. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ ได้เสนอองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งเพื่อใช้ในการนำไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้^{๑๘}

ปฏิบัติ ดังนี้^{๑๘}

๑. อุทิศการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชน และความเป็นชุมชน โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดี หรือค่านิยม สุขภาพดีจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ทุกคนเกิดสำนึกและร่วมในกิจกรรมการพัฒนาอีกทั้งการเชื่อมั่นใน ศักยภาพของคนในชุมชนการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งตนเองผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิด ความสุขในการกระทำเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิดอำนาจที่เป็นอำนาจสาธารณะของทุกคน และเป็นของชุมชน

๒. การจัดการองค์กรและการบริหารจัดการมีการจัดองค์กรที่ก่อให้เกิดกิจกรรม และความร่วมมือ การบริหารจัดการทรัพยากรที่ดีและมีกระบวนการวางแผนมีประสิทธิภาพเกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนหรือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๓. การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่ อนุชนหรือคนรุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อภาระงานของชุมชนเป็นภาพของควมมีชีวิตชีวาของชุมชน และแสดงถึงการขยายกิจกรรมหรือเครือข่ายสมาชิก รวมทั้ง ความสามารถให้เข้าร่วมอย่าง หลากหลายมากขึ้น ทั้งกิจกรรม กลุ่มคน และองค์กร

๔. ทุน มีทุนในเชิงกายภาพ คือ มีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพโดยเฉพาะผู้นำด้าน ต่าง ๆ ที่มีอยู่และมีความหลากหลายในชุมชนหรือมีทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม อันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นประสบการณ์ การเรียนรู้วิถีการปฏิบัติ และร้อยรัดผู้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

^{๑๘} ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคม ประชาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒ - ๒๓.

๕. เครือข่ายความร่วมมือหรือหุ้นเพื่อนจะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรม และองค์กรหรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนาก่อให้เกิดอำนาจต่อรอง และการพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกัน ภายใต้กิจกรรมสาธารณะมากขึ้นมีการประมวลความคิด การตัดสินใจ และกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนา ร่วมกัน เพื่อประสานประโยชน์ต่อชุมชนส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

๖. สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมืองเป็นอำนาจสาธารณะที่ก่อให้เกิดสิทธิตามมา เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น สิทธิในการกำหนดยุทธศาสตร์ และการกระจายผลประโยชน์ทางการพัฒนาอย่างเป็นธรรมแก่ทุกคนในชุมชน และเป็นกลไกในการควบคุมกลไกตลาด การเงิน กฎหมาย การปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน

๗. เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอกแสดงถึงสถานะภาพหรือศักยภาพของชุมชน จนเป็นที่ยอมรับจากภายนอก และเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในขีดความสามารถและศักยภาพของชุมชนมากขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกันเป็น เครือข่ายทางสังคมหรือการพัฒนาในระดับมหภาคมากขึ้นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือการมีส่วนร่วมและ กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหลักการสากลที่นำพาคน ชุมชน สังคมไปสู่เป้าหมายที่เป็นความสุข

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตำราทางวิชาการของนักวิชาการ หลาย ๆ ท่านจึงได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ ความหมายของการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ดังนี้

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายแขนงทั้งทางด้านจิตวิทยาสังคมซึ่งได้อธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทางจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสังคม ทางด้านการเมืองให้ทัศนะว่าการมีส่วนร่วมเป็นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้แก่สมาชิกในสังคม สร้างความเท่าเทียมกัน และเพิ่มพลังอำนาจให้แก่สมาชิกทุกคนทางด้านการพัฒนายังให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาได้เข้ามามี

ส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางในการพัฒนาด้วยตัวเอง พร้อมทั้งมีส่วนรับผลประโยชน์ และผลเสียที่เกี่ยวข้องจากการพัฒนา^{๑๙}

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ ได้ให้ความหมายว่า กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมรมสมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครในรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในเรื่องหนึ่งหรือหลาย เรื่อง ร่วมกัน^{๒๐}

นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามา เกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ พัฒนานอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น^{๒๑}

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้ให้ความหมายว่า คือ กระบวนการที่ส่งเสริม ชักนำสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ชาวบ้านทั้งในรูปของส่วนบุคคล และกลุ่มคนต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนิน กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรม โดยจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจมิใช่เข้ามาร่วมเพราะ การหวังรางวัลตอบแทน และที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องไม่สอดคล้องกับชีวิตความจำเป็น ความต้องการ และวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในชุมชนด้วย^{๒๒}

เจมส์ แอล.เครตัน (James.L.Creighton) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของ ประชาชน คือ กระบวนการที่ความกังวลความต้องการ และคุณค่าของประชาชน ได้รับการบูรณาการ ในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ ผ่านกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง^{๒๓}

^{๑๙} เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, “การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร”, ประมวลสาระชุด วิชาการ วิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรหน่วยที่ ๙, (คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๐.

^{๒๐} ไพรัตน์ เตชะรินทร์, นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา ปัจจุบัน ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๖ - ๗.

^{๒๑} นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา, แนวทางแนวการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙.

^{๒๒} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน: ประชาชนข้าราชการ และ ผู้นำรัฐบาล, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๖๑.

^{๒๓} James L.Creighton, A guide book for involving citizens in community, (Creighton University, 2005), P.7.

โคเฮนและนอร์แมน (John M.Cohen & Norman T) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปในขั้นตอนการวางแผน และตัดสินใจไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจและวางแผน ได้เพียงอย่างเดียวยังใช้การวางแผน และตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการด้วย^{๒๔} การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเข้าประชุมปรึกษาหารือแสดงเจตนาทั้งด้วยการให้ความคิดเห็น และการลงมือกระทำ เพื่อดำเนินการพัฒนาให้เกิดผลในทางที่ชอบที่ควรเป็นประโยชน์ต่อตนเอง กลุ่มชนและสังคมโดยรวม

๒.๔.๒ กระบวนการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ พบได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

สมบูรณ์ อัมพนนารัตน์ ได้ให้ความหมายว่า กระบวนการวางแผนที่แท้จริงหรือ สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วยกระบวนการ ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวางแผน (Planning) ซึ่งประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญตัดสินใจกำหนดวิธีการใช้ทรัพยากรในการบริหารและจัดการการใช้ทรัพยากรขั้นการใช้ประโยชน์. (Utilization).ประชาชน จะเข้ามามีบทบาทลักษณะของการควบคุม และเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตัวเอง และขั้นการได้รับผลประโยชน์ (Obtaining Benefits) โดยประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชน ในพื้นฐานที่เท่ากันติดตามประเมินผล ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม (Implementation) โดยประชาชนมีส่วนร่วม^{๒๕}

การมีส่วนร่วมประชาชนทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการในการมีส่วนร่วมการรับผลประโยชน์มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

๒.๔.๓ รูปแบบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ รูปแบบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ได้ดังนี้

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับกรณีมีส่วนร่วม ซึ่งจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมไว้ โดยมีรูปแบบต่าง ๆ คือ การจำแนกจากการพิจารณาถึงระดับการอาสาสมัคร

^{๒๔} John M. Cohen and Norman T, Rural – Development Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation and valuation, (The Rural Development Committee Center for International Studies Cornell University, 1977), p.56.

^{๒๕} สมบูรณ์ อัมพนนารัตน์, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันไฟป่า: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติ เขาสามหลัน จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีทั้งการถูกบังคับและไม่ถูกบังคับการจำแนกตามวิธีการ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ ประกอบด้วยการมีส่วนร่วม โดยตรงและโดยอ้อมการจำแนกตามการเข้าไปเกี่ยวข้องกับขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการวางแผนการพัฒนา การจำแนกตามลักษณะชั้นขององค์การ โดยพิจารณาจาก โครงสร้างขององค์การ การจำแนกตามความเข้มข้น และความดีของสังคม และการจำแนกตามระดับ การเข้ามามีส่วนร่วม ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งเสริม (สนับสนุน) ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในการ เลือกตั้ง ซึ่งจะส่งเสริมให้บุคคลมีความเอาใจใส่เข้ามาร่วมกิจกรรมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหรือ อาจลงรับ สมัครเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมด้านกฎหมาย เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย การเสียภาษีตาม กฎหมาย เป็นต้น และการมีส่วนร่วมในด้านความร่วมมืออาจอยู่ในรูปของการสละแรงงาน เงิน การ ร่วมทำงาน การร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อพิจารณาสนับสนุนหรือคัดค้าน

๒. การมีส่วนร่วมในฐานะของผู้รับบริการ อาจกระทำในลักษณะการแก้ปัญหา หรือ ความ เดือดร้อน รวมทั้งการทำหน้าที่สะท้อนภาพให้ผู้บริหารได้เห็นภาพของการบริการ ที่ประชาชนได้รับ

๓. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ตรวจสอบ ซึ่งสามารถกระทำได้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ร่วม ตรวจสอบพฤติกรรมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตรวจสอบแผนพัฒนาขององค์การ บริหารส่วนตำบล ตรวจสอบการจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่าย ตรวจสอบโครงการต่าง ๆ การ เข้าร่วมฟังการประชุมสภา ร่วมทั้งการตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหาร เป็นต้น^{๒๖}

สมพันธ์ เตชะอธิก ได้กล่าวไว้ว่า “การมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของชาวบ้านว่า จำเป็นต้องเข้าร่วม ในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มคิด แลกเปลี่ยนความคิดในโครงการต่าง ๆ การ ตัดสินใจทำหรือไม่ทำ และดำเนินการโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เน้นการ พึ่งตนเองเป็นหลัก มากกว่าที่จะคิดถึงคนจากภายนอก^{๒๗}

นวนน้อย ตรีรัตน์และคณะ ได้ศึกษาถึงระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความ แตกต่างกันในหลายระดับและหลายเงื่อนไข ดังนี้

๑. ระดับเป็นฝ่ายรุก/ปฏิภริยาตอบโต้
๒. ระดับลงสมัครรับเลือกตั้ง
๓. ระดับการขอคูเอกสารต่าง ๆ

^{๒๖} เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, “การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร”, ประมวลสาระชุด วิชาการวิจัยเพื่อพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรหน่วยที่ ๙, หน้า ๒๙๓.

^{๒๗} สมพันธ์ เตชะอธิก, ใฝ่ฝันเพื่อหมู่บ้าน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอ็ดดิสัน, ๒๕๓๑), หน้า ๖๓.

๔. ระดับการตรวจสอบผลงาน อบท. อย่างเป็นทางการ
๕. ระดับการประชุมเสนอแผนผ่านประชาคมหมู่บ้านและประชาคมหมู่บ้าน
๖. ระดับการตรวจสอบในลักษณะที่เป็นกรรมการตรวจรับงาน/กรรมการเปิดซอง^{๒๘}

๒.๔.๔ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

๑. ช่วยปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจให้ดีขึ้นเนื่องจากการช่วยกันระบุด้านหาปัญหา และมีการพิจารณาทางเลือกในการพัฒนาจากผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง
๒. ช่วยลดค่าใช้จ่าย และความล่าช้าในการปฏิบัติเป็นการลดความขัดแย้งที่อาจ เกิดขึ้นได้ ภายหลังเกิดการยอมรับอย่างสูงต่อการตัดสินใจโดยกลุ่ม
๓. นำไปสู่การปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในการตัดสินใจเรื่อง นั้น ๆ เกิดความรู้สึกกระตือรือร้นที่จะช่วยปฏิบัติได้สัมฤทธิ์ผลอย่างจริงจัง
๔. ส่งเสริมให้โครงการที่นำไปปฏิบัติมีความยั่งยืน ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความภาคภูมิใจ ต่อ ผลสำเร็จและจะปฏิบัติต่อไปเรื่อย ๆ ขยายผลงานนั้น ๆ ไปในอนาคต
๕. หลีกเลียงการเผชิญหน้าอย่างรุนแรง ช่วยลดความรู้สึกต่อต้านเนื่องจากได้ แสดงออก ถึงความต้องการของตนหรือของกลุ่มออกไป
๖. ความเสี่ยงลดลง ทำให้ได้รับข้อมูลเพิ่มเติมและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกัน
๗. เป็นการพัฒนา “ประชาสังคม”^{๒๙}

โดยทั่วไปแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการ อย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดต้นทุนในการดำเนินการมากพอสมควร อย่างไรก็ตามข้อดีของ การมีส่วนร่วมคือก่อให้เกิดการผลิตนโยบาย และบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการของ สาธารณชนเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากรของสาธารณะให้สูงขึ้น โดยการมีส่วนร่วม ของประชาชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ ดังนี้

๑. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนช่วย ให้เกิด

^{๒๘} นवलน้อย ตรีรัตน์และคณะ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนตำบล, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการ ทูจริตแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๓๙๗ - ๓๙๘.

^{๒๙} กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, สามแยกชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔ - ๑๖.

ความกระจ่างในวัตถุประสงค์ และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้น ๆ ได้อยู่เสมอสาธารณชนสามารถที่จะผลักดันให้เกิดการทบทวนข้อสันนิษฐานที่ปิดบังอยู่ ซึ่งอาจจะปิดบังไม่ให้มองเห็นทางออกที่มีประสิทธิภาพที่สุด

๒. ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา โดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบมักจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเสียเวลา แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตั้งแต่ต้นสามารถที่จะลดความล่าช้า และลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดผลในการยอมรับอย่างสูงต่อการตัดสินใจ โดยกลุ่มซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจนั้น ๆ

๓. การสร้างฉันทามติ โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาว และการยอมรับระหว่างกลุ่มซึ่งก่อนหน้านี้อาจจะมีความเห็นขัดแย้งกันคนละทางก่อนให้เกิดความเข้าใจระหว่างคู่กรณี ลดความขัดแย้งทางการเมือง และก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

๔. ความสำเร็จและผลในการปฏิบัติของโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น ตลอดจนรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

๕. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง ความขัดแย้งในโครงการอาจนำไปสู่การเป็นปฏิปักษ์อันยากที่จะแก้ไข กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่คู่กรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่มเขา และความหวังกลัวที่ปราศจากความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น สามารถลดการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้อย่างไรก็ดีการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่ยาวิเศษมันไม่อาจ ที่จะละหรือกำจัดความขัดแย้งในทุก ๆ กรณีได้^{๓๐}

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ต้องทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งจะเป็นผู้ริเริ่มการสร้างอันเป็นสิทธิเสรีภาพความต้องการสร้างอย่างแท้จริง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ช่วยเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ ลดค่าใช้จ่ายสร้างฉันทามติ หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า

^{๓๐} นवलน้อย ตรีรัตน์และคณะ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล, หน้า ๓๘๐ - ๓๘๑.

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนคุณธรรม

ความน่าอยู่ของชุมชนเป็นสิ่งที่แต่ละชุมชนจะเป็นผู้กำหนด ดังนั้น ความหมายของชุมชนน่าอยู่ จึงมีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย บางแห่งให้ความหมายในลักษณะของผลลัพธ์หรือผลกระทบ บางแห่งให้ความหมายในเชิงของกระบวนการ ในระยะแรกของการดำเนินการโครงการเมืองน่าอยู่ ส่วนใหญ่จะใช้ความหมายขององค์การอนามัยโลก ที่ได้ให้ความหมายไว้ว่า เมืองน่าอยู่ หมายถึงเมืองที่มีการสร้างสรรค์ และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ และสังคมอย่างต่อเนื่องรวมทั้งมีการขยายแหล่งทรัพยากรของชุมชน โดยให้ประชาชนในชุมชนนั้นมีส่วนร่วม และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกี่ยวกับการทำวิถีทางของชีวิต เพื่อให้ได้ศักยภาพหรือคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุด สำหรับประเทศไทยเมื่อมีการกำหนดนโยบายเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ไว้ในแผนสร้างเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ แล้ว สำนักงานคณะกรรมการสร้างเมืองแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานคณะกรรมการสร้างเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ประมวลความคิดที่มีผู้ศึกษาไว้และสรุปความหมายว่า (สำนักงานคณะกรรมการสร้างเมืองแห่งชาติ, ๒๕๔๓) เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ หมายถึงความว่า ชุมชนที่อยู่อาศัยทั้งในเขตเมือง และชนบทที่มีสภาพแวดล้อม และคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เอื้ออาทร มีชุมชนเข้มแข็ง มีความสะดวกสบายปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินมีระบบเศรษฐกิจดี มีน้ําคง มีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณเป็นเอกลักษณ์ของเมืองและชุมชน

ความหมายของสำนักงานคณะกรรมการสร้างเศรษฐกิจ และสังคมชาตินี้ เป็นความหมายที่หน่วยงานภาครัฐได้นำไปใช้ในการสร้างเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ที่อยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบ สำหรับการศึกษารั้งนี้จึงใช้ความหมายดังกล่าว นอกจากนี้ต้องมีการศึกษา ความหมายของชุมชนน่าอยู่ ตามการรับรู้ของคนในชุมชนประกอบด้วย เพราะความน่าอยู่จะต้องเป็นไปตามการรับรู้ของคนในชุมชนว่า จะต้องมีความน่าอยู่อย่างใดจึงจะดีสำหรับการอยู่อาศัย การสร้างที่เน้นความจำเริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ เพียงมิติเดียวทำให้เกิดช่องว่างของการกระจายรายได้ระหว่างคนที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรมมีสูงขึ้น ทำให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม จนก่อให้เกิดสภาพของชุมชนในชนบทล่มสลาย การสร้างตามแนวคิดกระแสหลักนี้ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม และในท่ามกลางความตึงตันของการแก้ปัญหาที่เกิดจากการสร้างตามแบบแผนของตะวันตกนี้ ก็ได้มีนักคิดต่าง ๆ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างที่เน้นความเป็นตะวันออก คือ การที่ต้องสร้างด้านจิตใจและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า^{๓๑} เป้าหมายของการสร้าง คือ การปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้ และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับของการสร้างประการหนึ่งในบรรดาตัวชี้วัด ๔ ประการ คือ

๑. สร้างกาย มีการสร้างทางกายภาพ อันได้แก่ มีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ขาดอาหาร มีเสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค มีสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมที่ดี

๒. สร้างศีล มีการสร้างด้านระเบียบกฎเกณฑ์ กฎหมายอันเป็นกติกาในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ให้ความสงบสุข เป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายสามารถขจัดข้อขัดแย้ง และจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างยุติธรรม โดยเฉพาะเป็นกติกาที่อยู่ในจิตสำนึกของผู้คนที่เรียกว่าเป็นการสร้างสังคม

๓. สร้างจิต มีการสร้างจิตใจ ด้วยการฝึกอบรมจิตใจให้สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติทั้ง ๓ ด้าน คือ คุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต

๓.๑ คุณภาพจิต เป็นจิตที่มีพื้นฐานที่ดี อันได้แก่ มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร ความปรารถนาประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น มีความกรุณา มีใจเสียสละแบ่งปันมีน้ำใจเพื่อแผ่อบอ้อมอารี

๓.๒ สมรรถภาพจิต เป็นจิตที่มีความสามารถ เนื่องจากถูกฝึกให้มีสติความพากเพียรสูงาน มีสมาธิแน่วแน่ มีสัจจะเอาจริงเอาจังมีความเด็ดเดี่ยวต่อปณิธานและอุดมการณ์ในใจ

๓.๓ สุขภาพจิต เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีจิตใจเป็นสุข สดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว

๔. สร้างปัญญา มีการสร้างปัญญาอันได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในศิลป์และศาสตร์ต่าง ๆ อย่างไม่มีอคติ มีความรู้ความเข้าใจโลก และชีวิตตามความเป็นจริงรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขาร คือ โลกและชีวิตถึงขั้นทำจิตให้เป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ) ได้เสนอแนวคิด เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสังคมที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน สมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เพื่อส่วนรวมโดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทาง เพื่อขจัดความเห็นแก่ตัว เช่น พ่อค้าก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนในการค้าขายอย่างสุจริต ไม่เอาเปรียบลูกค้า และไม่หลอกลวงลูกค้า ผู้ปกครองก็ปกครองตามหน้าที่ของตน โดยให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน และไม่เอาเปรียบประชาชน^{๓๒} เป็นต้น

^{๓๑} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรม จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗๙-๘๑.

^{๓๒} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ), รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๒๑), หน้า ๑๘.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์^{๓๓} กล่าวว่า เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางความคิด และความอัปยศของการสร้างตามแบบจำลองของตะวันตก ผลักดันให้หลายกลุ่มหันไปหาปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธปรัชญาในบางประเทศ ได้มีการนำเอาแนวความคิดบางอย่างของพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้ในการสร้างสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหลายมิติ คือ

๑. การสร้างต้องอาศัยวัฒนธรรมพื้นฐานของตนเอง โดยนำเอาพุทธปรัชญามาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างชุมชนในชนบท

๒. การสร้างโดยการปฏิบัติวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิเสธรูปธรรมแบบทุนนิยม เช่น การบูชาวัตถุ การลุ่มหลงความเจริญในเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมรวมทั้งวัฒนธรรมแห่งการบริโภคทั่วไป เป็นต้น วัฒนธรรมแบบนี้ทำให้มนุษย์หลงลืมความหมายของชีวิตอย่างสิ้นเชิง

๓. ความหลากหลายของภูมิปัญญาชาวบ้าน และวัฒนธรรมพื้นบ้านจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

๔. สิ่งที่เราได้จากความหมายใหญ่ของการสร้างแบบพุทธ คือ “จริยธรรมในการสร้าง” จริยธรรมเป็นเรื่องที่จะบอกเราว่า อะไรเป็นสิ่งที่ดีงาม อะไรเป็นสิ่งชั่วร้าย นอกจากนี้จริยธรรมยังบอกเราอีกด้วยว่า อะไรควรทำ และเราควรทำอย่างไร เพื่อที่จะให้สังคมและชีวิตของมนุษย์อยู่ในสภาพที่ดีงาม

สรุปได้ว่า แนวคิดการสร้างชุมชนคุณธรรม มีเป้าหมายของการสร้างคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้ และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ด้วยการสร้างกายสร้างศีล สร้างจิต และสร้างปัญญา เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสังคมที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน สมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เพื่อส่วนรวมโดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทางเพื่อจัดความเห็นแก่ตัว โดยอาศัยวัฒนธรรมพื้นฐานของตนเอง โดยนำเอาพุทธปรัชญามาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างชุมชนในชนบทให้เป็นสังคมที่น่าอยู่

๒.๕.๑ ลักษณะของชุมชนคุณธรรม

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ ลักษณะของชุมชนคุณธรรม ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ได้ดังนี้

^{๓๓} ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, วิธีวิทยาการศึกษาสังคมไทยวิถีใหม่แห่งการสร้าง, (กรุงเทพมหานคร: เอดิสัน เพรสโปรดักส์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑.

สำหรับลักษณะของชุมชนคุณธรรม ซึ่งมีผู้กำหนดลักษณะชุมชนน่าอยู่ตามความหมายที่ใช้ ซึ่งบางลักษณะก็กำหนดไว้คล้ายคลึงกัน แต่บางลักษณะก็จะแตกต่างกันออกไป ลักษณะของชุมชนน่าอยู่สามารถประมวลจากการศึกษาโครงการเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ได้

๑. ด้านกายภาพ

- ๑) สิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัยมีคุณภาพ สะอาดและปลอดภัย
- ๒) มีผังเมืองและโครงสร้างที่แบ่งใช้ที่ดิน และจัดสถานที่สาธารณะของชุมชน

๒. ด้านเศรษฐกิจ

- ๑) เศรษฐกิจของเมืองหลากหลาย มีชีวิตชีวาและสรรค์สร้างสิ่งใหม่ ๆ เสมอ
- ๒) มั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และสร้างกลุ่มอาชีพพึ่งตนเองได้

๓. ด้านสังคม

- ๑) ชุมชนเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรไม่เอาัดเอาเปรียบ และมีระเบียบวินัย
- ๒) ชุมชนมีส่วนร่วม และตัดสินใจที่มีผลต่อชีวิตสุขภาพ และความเป็นอยู่ของชุมชน
- ๓) มีความปลอดภัยในทรัพย์สิน ไม่มีอาชญากรรม

๔) มีบริการสาธารณสุข และการดูแลผู้ป่วยที่เหมาะสม และเข้าถึงบริการได้ทุกคน

๕) ประชาชนมีสุขภาพดี เจ็บป่วยน้อย

๖) มีการศึกษาที่ดี และมีงานทำ

๔. ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ๑) ส่งเสริมการเชื่อมโยงกับอดีต มรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย
- ๒) สร้างรูปแบบให้เป็นไปอย่างสอดคล้อง และเสริมเอกลักษณ์ของเมืองหรือชุมชน
- ๓) มีความรู้สึกความเป็นชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย และรักษาไว้^{๓๔}

สรุปได้ว่า ลักษณะของชุมชนน่าอยู่นั้นมีองค์ประกอบทางด้าน กายภาพ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาดและปลอดภัย มีผังเมืองที่ดี ทางด้านเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และสร้างกลุ่มอาชีพให้พึ่งตนเองได้ ทางด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูล มีวินัย มีส่วนร่วม มีความปลอดภัย มีบริการสาธารณสุขที่เหมาะสม ด้านสิ่งแวดล้อม มีความสะอาดสวยงาม และปราศจากมลพิษ และด้านการบริหารจัดการ การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ และถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

^{๓๔} สำนักงานคณะกรรมการสร้างการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://www.nesdb.go.th/Interesting menu/City/rightbar new.html](http://www.nesdb.go.th/Interesting%20menu/City/rightbar%20new.html), [๓๐ มกราคม ๒๕๖๗].

๒.๕.๒ หลักการสร้างชุมชนคุณธรรม

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ หลักการสร้างชุมชนคุณธรรม ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ได้ดังนี้

ในการดำเนินชีวิตของของมนุษย์อาศัยความเชื่อและทัศนะต่าง ๆ ตามที่ตนมี หรือความเชื่อ ทัศนะคติที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษในการดำเนินชีวิต ซึ่งการดำเนินชีวิตย่อมมีความแตกต่างกันไป ในสังคมตามหลักพุทธศาสนาก็เช่นกัน ย่อมที่จะมีการดำเนินชีวิตในสังคมของตนโดยอาศัยทัศนะความเชื่อที่มีกล่าวไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ยึดถือเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติว่าดีงามถูกต้อง เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น โดยเน้นไปที่การสร้างดังต่อไปนี้

๑) การสร้างชุมชนคุณธรรมด้านกาย ๑. ความหมายในการพัฒนากาย คือ สร้างอินทรีย์ ๒ การพัฒนากาย ในความหมายที่แท้จริง ก็คือ การพัฒนาอินทรีย์ ได้แก่ การใช้อินทรีย์ ๒ ภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้สำหรับสัมผัส หรือเป็นทางเชื่อมต่อกับโลกภายนอก (คือ อินทรีย์ภายนอก ๒) ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ที่ใจรับรู้ เปิดช่องทางที่เข้าไปสัมผัสกับสภาพแวดล้อมทางวัตถุ และทางธรรมชาติทั้งหมด ในการฝึกสร้างกาย หรือฝึกสร้างอินทรีย์นั้น การสร้างกายจึงเป็นการการสร้างอินทรีย์ คือ ฝึกให้มีอินทรีย์สังวร ได้แก่ ความสำรวมอินทรีย์ ๒ เพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดความแข็งแกร่งของศีล ความประพฤติ เพื่อสนับสนุนจิตให้มีพลังงานที่มั่นคง และเป็นทางให้เจริญปัญญาอีกด้วย ในมหาอัสน์สูตร พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่าเป็นกิจที่ควรทำให้อย่างยิ่งขึ้นไป ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “เธอทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้คุ้มครองทวารแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย เห็นรูปทางตาแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ จักปฏิบัติเพื่อความสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรม คือ อภิขมาและโทมนัสครอบงำได้ จักรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์...ฟังเสียงทางหู.. ฯลฯ รู้ธรรมทางใจ..”^{๓๕}

เป้าหมายของการสร้าง คือ การปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้ และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม สร้างกาย มีการสร้างทางกายภาพ อันได้แก่ มีร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ ไม่ขาดอาหาร มีเสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค มีสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมที่ดี^{๓๖} ลักษณะของชุมชนน่าอยู่ด้านกายภาพ คือ ๑) สิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัยมีคุณภาพ สะอาดและปลอดภัย และ ๒) มีผังเมืองและโครงสร้างที่แบ่งใช้ที่ดินและจัดสถานที่

^{๓๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๒๑/๔๕๕.

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรม จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗๙-๘๑.

สาธารณะของชุมชน^{๓๓๗} สมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เพื่อส่วนรวมโดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทางเพื่อขจัดความเห็นแก่ตัว เช่น พ่อค้าก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนในการค้าขายอย่างสุจริต ไม่เอาเปรียบลูกค้า และไม่หลอกหลวงลูกค้า ผู้ปกครองก็ปกครองตามหน้าที่ของตน โดยให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน และไม่เอาเปรียบประชาชน^{๓๓๘}

หน้าที่ของอินทรีย์หรืออายตนะหรือทวารแยกเป็น ๒ อย่างคือ รับรู้ข้อมูลข่าวสารและรับรู้ความรู้สึก ถ้ามนุษย์ใช้อินทรีย์เพื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารเป็นไปในทางการเรียนรู้เรียกว่าเป็นการศึกษาจะก่อให้เกิดการพัฒนาไปเรื่อย ๆ ปัญญาจะเกิด แต่ถ้ามนุษย์ใช้อินทรีย์เพื่อ การรับรู้ความรู้สึกเป็นส่วนใหญ่ เรียกว่าด้านเสพคือใช้อินทรีย์เพื่อเสพสนองความรู้สึก อยู่กับความรู้สึกสบายไม่สบาย สุข ทุกข์ ขอบใจ ไม่ขอบใจ ไม่เกิดการพัฒนา ปัญญาจะไม่เกิด ความสุขก็จะถูกจำกัดอยู่กับสิ่งที่ขอบใจซึ่งจะแตกต่างกับคนที่ใช้อินทรีย์เพื่อศึกษาที่จะสามารถพัฒนาขอบเขตความสุขกว้างขวางออกไป ดังนั้นกายภาวนา จึงความหมายว่าเป็นการพัฒนาปัญจทวาริกกาย คือ กายด้านผัสสทวาร ๖ หรืออินทรีย์ ๖ (ตา หู จมูก ลิ้น ผิวกาย ใจ) หมายความว่าเกี่ยวกับการพัฒนาอินทรีย์ กายภาวนาก็คืออินทรีย์ภาวนานั้นเอง^{๓๓๙}

การมีความสำรวมในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่จะเข้ามาในชีวิต ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าอินทรีย์สังวร^{๓๔๐} คือการสำรวมอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโผฏฐัพพะ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ, ระวังไม่ให้กิเลสครอบงำใจในเวลารับรู้ อารมณ์ทางอินทรีย์ทั้ง ๖ การสร้างชุมชนคุณธรรมด้านกาย (กายภาวนา) คือ การสร้างอินทรีย์ ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นสิ่งเชื่อมต่อกับอารมณ์ทั้ง ๖ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ที่ใจรับรู้ การสร้างอินทรีย์ ๖ มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนในด้านการใช้งาน คือ ทำให้อินทรีย์เหล่านั้น มีความเฉียบคม มีความละเอียด มีความคล่องแคล่ว มีความชัดเจน ฝึกฝนในด้านการเลือกสิ่งที่มีคุณค่า และมีประโยชน์มากที่สุด ขณะเดียวกันก็มีวิธีหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นภัย เป็นโทษหรือสิ่งไม่ดีต่าง ๆ ไม่ให้สามารถเข้ามาสู่อินทรีย์ โดยมีใจเป็นตัวรับรู้ทั้งหมด

^{๓๓๗} สำนักงานคณะกรรมการสร้างการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://www.nesdb.go.th/Interesting menu/City/rightbar new.html](http://www.nesdb.go.th/Interesting%20menu/City/rightbar%20new.html), [๓๐ มกราคม ๒๕๖๗]..

^{๓๓๘} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ), **รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๒๑), หน้า ๑๙.

^{๓๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๓๕๖.

^{๓๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๕๑.

๒) การสร้างชุมชนคุณธรรมด้านศีล

การสร้างตนเองด้วยหลักศีลนั้น โดยเนื้อหาสาระสำคัญ ก็เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงตนให้อยู่ร่วมกับสังคม หรืออยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข ทั้งศีลที่เป็นสิกขาบททั่วไป และศีลที่เป็นองค์มรรค คือ อธิศีลสิกขา ดังจะได้กล่าวถึงคำแปล ความหมาย และประเภทของศีลไปตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. คำแปลของศีล มีคำแปลหลายอย่าง เช่น ศีล แปลว่า ปกติ หมายความว่า รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยดีเป็นปกติ ศีล แปลว่า เย็น หมายความว่า เย็นกาย เย็นใจ ไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ไม่มีความเดือดร้อน มีแต่ความสงบสุข ศีล แปลว่า เกษม หมายความว่า ปลอดภัย ไม่มีอันตราย มีแต่ความสบาย สบายใจอยู่เสมอ ศีล แปลว่า ตั้งกายกรรม วชิกรรม ไว้ด้วยดี หมายความว่า รักษาไม่ให้ตั้งอยู่ในสุจริต ๓ รักษาวาจาให้ตั้งอยู่ในวจีสุจริต ๔ ไว้เป็นปกติ ศีล แปลว่า เข้าไปรับรองกุศลกรรมไว้ หมายความว่า เมื่อบุคคลมีศีลดีแล้ว คุณธรรมอื่น ๆ ที่ดีงาม เช่น ขันติ เมตตา สัจจะ สันโดษ วิริยะ ปัญญา เป็นต้น ก็เกิดขึ้นมาตามลำดับ^{๔๑}

๒. ลักษณะ หน้าที่ ผลปรากฏ เหตุเกิดของศีล มีอธิบายว่า ลักษณะของศีล คือ มีการรักษา กาย วาจาให้เรียบร้อยดีงาม หน้าที่ของศีล คือ มีการกำจัดความทุกข์ ผลปรากฏของศีล คือ มีความสะอาดกาย วาจา ใจ (กายโสเจยย วิจิโสเจยย มโนโสเจยย) ส่วนเหตุเกิดของศีล คือ ทิริ (ละอายชั่ว) และโอตตปปะ (กลัวบาป)^{๔๒}

๓. ความหมายของศีล ในแง่ของการฝึกฝนตน คือ การฝึกฝนอบรมตนซึ่งเรียกว่า อธิศีล หรือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง หรือ การฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกาย วาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูลไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย เป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิตใจในอธิจิตตสิกขา เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล^{๔๓} และศีลยังหมายถึง ระเบียบความประพฤติ หรือระเบียบความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัว และที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายวาจา ตลอดถึงท่ามาหาเลี้ยงชีพ ซึ่งได้กำหนดวางไว้ เพื่อทำให้ความเป็นอยู่นั้น กลายเป็นสภาพอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงานต่าง ๆ ประจำวัน ศีล เป็น ไป เพื่อความหมายอันดีงามนั้น คือ การทำให้คนในสังคมหรือชุมชนมีระเบียบวินัย ขณะเดียวกันศีลก็เป็นเครื่องป้องกันความชั่วไปในตัวอีกด้วย นอกจากนั้นศีลยังช่วยส่งเสริมโอกาสสำหรับทำความดี โดยฝึกคนให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์ ด้วยกายวาจาที่ดีงาม กับสภาพแวดล้อม ในทางอุดมคติแล้วศีลนั้น

^{๔๑} พระธรรมธีรราชมหามุนี, (โชดก ญาณสิทธิ), *วิปัสสนาญาณโสภณ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔ - ๗๕.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕ - ๗๖.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๓๔๑ - ๓๔๒.

ต้องการให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียนทำร้ายกันและกัน และช่วยเหลือกันตามฐานะทางสังคมจะอำนวยให้อีกด้วย^{๔๔} นอกจากนั้น ศิลครอบครัวไปถึง การไม่ละเมิดระเบียบวินัย หรือการไม่เจตนาล่วงเกินเบียดเบียนผู้อื่น ถ้ามองในด้านการกระทำ ศิล จึงหมายถึง ความไม่ละเมิด และการไม่เบียดเบียน สารของศิลอยู่ที่ความสำรวม หมายถึง การสำรวมระวังคอยปิดกั้นหลีกเลี่ยงไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั่นเองเป็นศิล และสภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิดไม่คิดเบียดเบียนใครนั้นแหละเป็นตัวศิล^{๔๕}

๔. ความหมายของศิลที่เป็นระเบียบทางสังคม หมายถึง ศิลที่เป็นระเบียบทางสังคม หรือระบบการนั้น ๆ ศิลจึงมีความเข้มงวดกวดขัน เคร่งครัด หยาบ ประณีต และรายละเอียดต่าง ๆ กัน ดังมีศิล ๕ ศิล ๘ ศิลของคฤหัสถ์ ศิล ๑๐ สำหรับสามเณร ศิล ๒๒๗ สำหรับพระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น

๕. ศิลเป็นเหตุให้สร้างตนเองจนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น หมายถึง ศิลทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ดั่งใจโดยลำดับ ไปจนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต

๖. ศิลทำให้สมาชิกของสังคมหรือชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันด้วยดี หมายถึง ศิลทำให้สังคมสงบเรียบร้อย สมาชิกต่างดำรงอยู่ด้วยดี และมุ่งหน้าปฏิบัติกิจของตนโดยสะดวก

๗. ศิลจัดเป็นเครื่องมือเพื่อฝึกหัดขัดเกลาตนเอง ทำให้กิเลสอย่างหยาบเบาบางลงด้วยการควบคุมยับยั้งสังวร ปรึการแสดงออกทางกายวาจาให้เกื้อกูลแก่สภาพความเป็นอยู่ และการอยู่ด้วยกันด้วยดี ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานสำหรับสร้างชีวิตของตนให้พร้อมที่จะเป็นที่รองรับกุศลธรรมทั้งหลาย เฉพาะอย่างยิ่ง คือ เป็นพื้นฐานของสมาธิหรือการฝึกปรือคุณธรรมทางจิตใจที่สูงขึ้นไป^{๔๖}

กระบวนการพัฒนาทางสังคมเป็นความพยายามในการจัดการสังคมในด้านการอยู่ร่วมกัน ด้านการมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม อย่างมีระเบียบวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือแก่สังคม ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่น ประกอบอาชีพสุจริตด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยมี “ศิล” เครื่องมือสำหรับจัดการเรื่องของความสัมพันธ์ในสังคม ศิลในทางพระพุทธศาสนาไม่ใช่เพียงแต่การยกเว้นการเบียดเบียนกันทางกาย วาจา เท่านั้น แต่หมายถึง อาชีวะด้วย ได้แก่ สัมมาวาจา วาจาชอบ สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ เป็นอันว่าการพัฒนาศิลก็คือการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดี มีระเบียบวินัย อยู่ในกฎเกณฑ์กติกา มีชีวิตเกื้อกูลเป็นประโยชน์ในระหว่าง ศิล สมาธิ ปัญญา นั้น ศิลถือเป็นไตรสิกขาข้อ

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับ ปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๓๓-๔๓๔.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘๑-๗๘๒.

^{๔๖} อภ. ฉก. (ไทย) ๒๒/๕๐/๕๑๘-๕๑๙.

แรกที่พุทธศาสนาแนะนำให้ประพฤติปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคล และระดับสังคม การดำเนินชีวิตภายใต้กรอบแห่งศีล ๕ ถือเป็นศีลขั้นมูลฐานที่ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ เพื่อใช้เป็นบันไดที่จะนำไปสู่การสร้างคุณค่าทางจิตวิญญาณในระดับสูงต่อไปพุทธศาสนา โดยเฉพาะนิกายเถรวาทถือว่าหากปราศจากการรักษาศีล การทำสมาธิในระดับสัมมาสมาธิ และสัมมาสมาธิจะไม่สามารถบรรลุได้เลยเพราะศีล และสมาธิคือทางที่นำไปสู่ปัญญา เมื่อไม่สามารถมีสัมมาสมาธิ ก็ย่อมไม่บรรลุปัญญา อันหมายถึงความรู้แจ้งในสภาวะธรรมสูงสุดได้อย่างสมบูรณ์ ในส่วนรวม ศีลเป็นเครื่องช่วยให้สมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน ศีลจึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติการที่สังคมปัจจุบันประสบปัญหา ต่าง ๆ มากมาย ก็เนื่องจากสมาชิกในสังคมขาดศีล หรือหย่อนในกฎศีลธรรม ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องศีล ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวกับค่านิยมของคนในสังคมที่ยึดว่าอะไรคือสิ่งที่ถือว่าถูก ผิด หรืออะไรเรียกว่า บุญ หรือ บาป^{๔๗}

การพัฒนาด้านพฤติกรรม หรือศีลจึงจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตทั้งของตน และคนหมู่มากในสังคมจะได้เกื้อกูลกันด้วยการมีสภาพชีวิต และการอยู่ร่วมกันที่จัดระเบียบไว้ด้วยดี เรียกว่าศีล การจัดระเบียบชีวิต และการร่วมกันให้เรียบร้อย รวมทั้งตัวระเบียบนั่นเอง เรียกว่า วินัย ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการจัดสภาพชีวิต และการอยู่ร่วมในสังคมให้มีระเบียบ เรียกว่าสิกขาบท สำหรับการฝึกฝนขัดเกลาพฤติกรรม เพื่อสร้างเสริมสภาพชีวิตให้สอดคล้องเกื้อกูลต่อการปฏิบัติในแนวทางที่จะเข้าถึงจุดหมายที่ต้องการยิ่ง ๆ ขึ้นไป เรียกว่าวัตร ทั้งหมดนี้เมื่อเรียกคลุม ๆ รวม ๆ แล้วก็พูดว่าศีล^{๔๘}

ดังนั้น การพัฒนาตนด้วยศีลจึงหมายถึงการพัฒนาตนให้เป็นผู้มีศีล มีอาจารย์ดงาม และผู้มีศีลย่อมมีชื่อเสียงที่ดี กล่าวหาญในการเข้าสู่บริษัทชื่อว่ามิกลิ้นหอมหวานทวนลมกว่ากลืนทั้งปวง^{๔๙} ผู้มีศีลดงามมีความบริสุทธิ์หมดจดทางอาจารย์ ย่อมทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้เป็นอย่างดี เพราะได้ฝึกฝนพัฒนาตนดีแล้วนั่นเอง ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า “พระสงฆ์ ผู้สะอาดหมดจด เป็นพระทักษิณอยบุคคล ผู้ประเสริฐ ผู้มีอินทรีย์สงบ เป็นผู้ละมลทินทั้งปวงได้”^{๕๐}

^{๔๗} สุวัฒน์ จันทระจาง, แก่นพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสารการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๒.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๘๘ - ๘๙.

^{๔๙} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๕/๔๔

^{๕๐} พระเทพวราคุณ (สมาน สุเมธ), “พระสงฆ์สุปฏิปันโน”, แสงอีสาน, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๗ (ธันวาคม ๒๕๔๖ - กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗): ๕๘.

การพัฒนาด้านศีล มีการพัฒนาด้านระเบียบ กฎเกณฑ์ กฎหมายอันเป็นกติกาในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ให้ความสงบสุข เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย สามารถจัดข้อขัดแย้งและจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างยุติธรรม โดยเฉพาะเป็นกติกาที่อยู่ในจิตสำนึกของผู้คนที่เรียกว่าเป็นการพัฒนาสังคม^{๕๑} สรุปได้ว่า การสร้างชุมชนคุณธรรมด้านศีล (ศีลภาวนา) คือ การฝึกฝนด้านความประพฤติ ระเบียบวินัยความสุจริตทางกายและวาจา โดยการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดีมีความเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยกัน ไม่เบียดเบียนไม่ทำลายกัน เพื่อให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างปกติสุข

๓) การสร้างชุมชนคุณธรรมด้านจิตใจหรืออารมณ์

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ การสร้างชุมชนคุณธรรมด้านจิตใจหรืออารมณ์ ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ได้ดังนี้ การสร้างจิต หมายถึง อธิจิตตสิกขาในไตรสิกขานั้นเอง ซึ่งหมายถึง การฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิตได้แก่ รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เข้ามา ว่าโดยสาระก็ คือ การฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งรบกวน หรือทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานมากที่สุด โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง และตรงตามความเป็นจริง^{๕๒} การพัฒนาเป็นการทำให้เกิดความเจริญขึ้นหรือดีขึ้น ทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจจึงจะเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์ เพราะชีวิตประกอบด้วยกายและจิตใจ ฉะนั้นหากได้รับการพัฒนาจะขาดส่วนหนึ่งไป ก็ไม่สามารถที่จะเรียกว่า เป็นการพัฒนาที่ดีหรือเป็นชีวิตที่สมบูรณ์^{๕๓} ขบวนการที่มุ่งส่งเสริมประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทุกด้าน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด และเสริมด้วยการช่วยเหลือจากภายนอกเท่าที่จำเป็น”^{๕๔} การจะสร้างจิตใจให้เกิดความสำเร็จในด้านต่าง ๆ เช่น ให้มีกำลังที่เข้มแข็ง มีสุขภาพจิตที่ดี เป็นต้น ควรทราบถึงคุณสมบัติของจิตโดยสังเขป จากนั้น พึงทราบเป้าหมายในการสร้างจิต ดังต่อไปนี้

^{๕๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรม จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗๙-๘๑.

^{๕๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๙๑๕.

^{๕๓} สมพร เทพลีธา, การพัฒนาแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๓.

^{๕๔} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, การพัฒนาชนบทไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๖.

๑. คุณสมบัติของจิต เมื่อกล่าวถึงคุณสมบัติของจิต ย่อมมีลักษณะที่พิเศษหลายประการ ได้แก่ ดิ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก ดิ้นรนไปมา ควบคุมได้ยาก เปลี่ยนแปลงง่าย ชอบใฝ่หา แต่อารมณ์ที่ปรารถนา^{๕๕}

๒. เป้าหมายในการสร้างจิต คือ ทำให้บุคคลที่ฝึกฝนสร้างจิตดีแล้ว ย่อมได้ถึงเป้าหมายได้ใน ๓ ลักษณะ^{๕๖} ดังนี้

๒.๑ ด้านคุณภาพของจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงาม เป็นจิตใจที่สูง ประณีต เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณาอยากช่วยเหลือปลดปล่อยทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือ มีน้ำใจเผื่อแผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู เป็นต้น

๒.๒ ด้านสมรรถภาพของจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ คือ อดทน มีสมาธิ คือ จิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือ จริงจัง มีอธิษฐาน คือ เด็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อจุดหมายที่ทำให้มีจิตใจที่พร้อม และเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือ การคิดพิจารณาให้เห็นความจริงชัดเจนถูกต้อง

๒.๓ ด้านสุขภาพของจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพที่ดี มีความสุข สดชื่น ร่าเริงเบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส พร้อมทั้งจะยิ้มแย้มได้ มีปิติ ปราโมทย์ ไม่เครียด ไม่กระวนกระวาย ไม่คับข้องใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ไม่หดหูโศกเศร้า เป็นต้น

การพัฒนาจิตใจ หมายถึง การฝึกฝนอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง สามารถต่อสู้กับความทุกข์ ฝ้ายอกุศล หรือบาปทางใจได้ ได้แก่ การทำใจให้เกิดความสำรวมด้วยดี เพราะเมื่อจิตใจสำรวมดีแล้ว สามารถเอาชนะพ้นจากเครื่องผูกของมาร คือ กามคุณทั้งหลายได้ เพราะบุคคลที่สำรวมจิต ซึ่งมีธรรมชาติเที่ยวไปไกลเที่ยวไปดวงเดียวไม่มีรูปร่างอาศัยอยู่ในถ้ำย่อมจักสามารถพ้นจากเครื่องผูกแห่งมารได้ และถ้าบุคคลมีจิตใจไม่มั่นคงก็จะมีปัญหาไม่สมบูรณ์ไม่ศรัทธาคำสอนของพระพุทธศาสนา ไม่อาจพัฒนาจิตใจให้ตั้งงามได้^{๕๗}

การพัฒนาจิตใจสามารถทำได้ดังนี้

๑. พึงระวังมลทิน คือ ธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจิตใจ จึงควรระวังอย่าให้เกิดขึ้นแก่จิตใจพึงหาวิธีหลีกเลี่ยงเสียจะดีกว่า ดังความตอนหนึ่งว่า มลทิน ในที่นี้หมายถึงมลทิน ๙ ประการ ได้แก่ ความมักโกรธ การลบลู่บุญคุณผู้มีพระคุณ ความริษยาคนอื่นเมื่อได้ดีกว่าตน ความตระหนี่ ความมีมายาเล่ห์กล ความมักอวดอ้างตน การมักพูดเท็จไร้ความจริง ความปรารถนาลามก และ

^{๕๕} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๓-๓๕/๓๕-๓๖.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๘๐ - ๘๑.

^{๕๗} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๘/๓๗

ความเห็นผิดจากคลองธรรม^{๕๘} เหตุที่เรียกว่าเป็นมลทินทางใจนั้น ก็เพราะทำให้ลดความดีความงามลงไป ให้ดีไม่เต็มที่ยามไม่เต็มที่ยี่ เช่น คนโกรธ ดูแล้วไม่น่าเลื่อมใส คนลบลู่คุณท่าน เป็นคนคบไม่ได้ เป็นผู้ทำลายฐานอันมั่นคงของมนุษย์คนริษยา เป็นคนทำลายสังคม เป็นคนทำลายโลก คนตระหนี่ เป็นคนทำลายมิตร คนมีมายา เป็นคนไม่ซื่อตรงเห็นแก่ได้ ไม่เป็นที่ไว้วางใจของผู้คบหา คนมักอวด ทำให้เสียความรู้สึกเป็นที่รังเกียจของสังคม คนพูดปด ทำให้คนอื่นเสียผลประโยชน์ ผลสุดท้ายก็ให้เกิดโทษแก่ตนเอง คนมีความปรารถนาลามก ชอบก่อให้เกิดผลเสียแก่ส่วนรวมเพราะทำสิ่งที่ไปไม่ได้ และเกินตัว คนเห็นผิดเป็นเหตุให้เกิด พุดผิด เป็นอันตรายอย่างยิ่งทั้งแก่ตนเองและแก่คนอื่น^{๕๙}

๒. พึงหมั่นฝึกฝนจิตใจของตนอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความสุข อย่าตกเป็นทาสแห่งวัตถุนิยมจะทำให้หลงมัวเมา แม้เรื่องลาภ ยศ ตำแหน่ง โชควาสนาก็เช่นกันทำให้เกิดความสุขทางใจได้ไม่น้อย และพึงเจริญสติให้มั่นคง ดังความตอนหนึ่งว่า อันความจริงนั้น สิ่งที่เกิดความสุขทางกายแล้วส่งผลให้เกิดความสุขทางใจต่อไปก็มีอยู่หลายประการ ยกตัวอย่าง การได้รับประทานอาหารที่เอร็ดอร่อย ถูกใจ ถูกรสนิยม ได้ลิ้มรสที่แปลกใหม่ ได้ดื่มเครื่องดื่มที่ช่วยย้อมใจ และเปลี่ยนแปลงอารมณ์ให้เกิดสุนทรียภาพ ได้แต่งชุดสวย ๆ งาม ๆ ราคาแพง ๆ แบบสไตล์ยุคใหม่ที่กำลังอยู่ในความนิยมของสังคม ปัจจุบัน ได้เป็นเจ้าของบ้านเรือนทรงงามสวยหรูหราค่านับล้าน เพียบพร้อมด้วยเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โชคดีได้รับปูนบำเหน็จรางวัล หรือได้โชคกลางลอยมหาศาลเป็นเงินนับแสนนับล้าน หน้าขึ้นตาบานอย่างบอกไม่ถูก หรืออาจได้รับข่าวดีปีใหม่การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งที่สูง และดีขึ้นไปกว่าเดิม เช่นที่กล่าวมานี้ ก็ทำให้สุขใจได้ไม่น้อยทีเดียว เพราะเป็นผลที่ทุกคนพึงปรารถนาโดยทั่วกัน

๖๐

สรุปได้ว่า การสร้างชุมชนคุณธรรมด้านจิต (จิตภาวนา) คือ การฝึกฝนด้านคุณภาพของจิต การฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส ปราศจากสิ่งรบกวน โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง และตรงตามความเป็นจริง

๔) การสร้างชุมชนคุณธรรมด้านปัญญา

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ การสร้างชุมชนคุณธรรมด้านปัญญา ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการได้ดังนี้ ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง”^{๖๐} ปัญญานั้น เป็นเครื่อง วินิจฉัย สุตะ คือ ความรู้ที่เข้ามานั้น

^{๕๘} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๐๒๑/๕๒๖

^{๕๙} พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ), “พระสงฆ์สุปฏิปันโน”, แสงอีสาน, หน้า ๕๗ - ๕๘.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑-๒.

^{๖๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๔.

เป็นข้อมูลดิบ เป็นของดิบ ยังไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร มีคุณค่าอย่างไร จะเอาไปใช้อย่างไร ถ้าคนไม่มีปัญญา ความรู้นั้นก็เอามากองไว้เฉย ๆ ไม่รู้ว่าจะเอาไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร แต่คนที่มีปัญญาจะสามารถวินิจฉัยได้ เลือกเฟ้นได้ว่า ถ้าเราจะทำ อะไรให้สำเร็จสักอย่างหนึ่ง จะต้องเอาความรู้นี้ไปใช้ไปทำอย่างไร ไปตัดแปลงอย่างไร เอาความรู้นั้นไปยกย่องใช้งานทำการแก้ไขปัญหาจัดทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จผลตามต้องการได้ ความรู้ที่เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ความรู้ที่สามารถสืบสาวเหตุปัจจัยของสิ่งต่าง ๆ ความรู้ที่สามารถคิด พิจารณาวินิจฉัยได้ เลือกเฟ้นกลั่นกรองได้ เชื่อมโยงประสานได้ ทำให้เอาสุตะหรือข้อมูลข่าวสารวิชาการต่าง ๆ ไปใช้งาน สามารถจัดสรร จัดการต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ ความรู้อย่างนี้ เรียกว่า ปัญญา^{๖๒} การมีปัญญาที่สร้างแล้ว ได้แก่ การได้ฝึกฝนอบรมตนเองให้มีปัญญารู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เช่น การมีปัญญาพิจารณารู้ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ตามความเป็นจริง ปราศจากการยึดถือถือว่าเป็นตัวเรา ของเรา^{๖๓}

ส่วนความหมายปัญญาในแง่ของอภิปญญาสิกขา หมายถึง การฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสรรพสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง จนกระทั่งหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบาน โดยสมบูรณ์ ได้แก่ รวมเอาองค์มรรค ข้อสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ สองอย่างแรกเข้ามา ว่าโดยสาระก็คือ การฝึกอบรมให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่รู้แจ้งชัดตรงตามสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่ถูกบิดเบือนเคลือบคลุม ย่อมสี่ อำพราง หรือ พร่ามัว เป็นต้น เพราะอิทธิพลของกิเลสมี อวิชชา และตัณหาเป็นผู้นำที่ครอบงำอยู่ การฝึกปัญญาเช่นนี้ต้องอาศัยการฝึกจิตให้บริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน แต่ในเวลาเดียวกัน เมื่อปัญญาที่บริสุทธิ์รู้เห็นตามเป็นจริงนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็กลับช่วยให้จิตนั้น สงบ มั่นคง บริสุทธิ์ ผ่องใสแนบเนียนยิ่งขึ้น^{๖๔} เมื่อกกล่าวโดยย่ออภิปญญาสิกขา ก็คือ ปัญญา ความรอบรู้ ความเข้าใจตามความจริงนั่นเอง ปัญญามีหลายชื่อด้วยกัน ปัญญา ที่เป็นตัวความรู้ในสังขารนั้น เป็นสิ่งที่ต้องทำให้เกิดให้มีขึ้น ต้องฝึกปรือ ทำให้เจริญเพิ่มพูนขึ้นไปโดยลำดับ ปัญญาจึงมีหลายชั้นหลายระดับ และมีชื่อเรียกต่าง ๆ ตามขั้นตอนของความเจริญบ้าง ตามทางเกิดของปัญญานั้นบ้าง ตามลักษณะเฉพาะของปัญญาชนิดนั้นบ้าง ดังจะขอยกตัวอย่างชื่อของปัญญามาแสดง เช่น เรียกว่า ปริญญา ญาณ วิชชา อัญญา อภิญญา พุทธิ โภธิ สัมโพธิ เป็นต้น^{๖๕}

การพัฒนาปัญญา หมายถึง การพัฒนาตนให้มีความฉลาด มีสติปัญญา ในเบื้องต้นจะต้องรู้จักหาผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อน หนังสือ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางสังคมโดยทั่วไปที่ดี

^{๖๒} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), **ความสุขที่แท้จริง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘.

^{๖๓} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๒/๓๔ - ๓๗.

^{๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๙๑๕.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

ที่เกื้อกูล ซึ่งจะชักจูงหรือกระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ ด้วยการฟัง การสนทนา ปรีक्षा ชักถาม การอ่าน การค้นคว้า ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์ ซึ่งเรียกว่าองค์ประกอบภายนอกที่ติดันเอง๑๙ นอกจากนั้นยังจะต้องพัฒนาตนเอง โดยการใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิด หรือคิดเป็น คือ มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบสาวหาเหตุผลแยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย จนเข้าถึงความจริง และแก้ปัญหาหรือทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งเรียกว่าโยนิโสมนสิการหรือองค์ประกอบให้เกิดปัญญาภายในที่ดี

เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านปัญญานั้น หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจต่อสรรพสิ่งที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง และสัมพันธ์ด้วย ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ เพื่อป้องกันความเสียหาย และเพิ่มปัญญาในห้วงงาม เจริญก้าวหน้า มีวิจรรณญาณโดยใช้หลักเกณฑ์ของพุทธธรรมเข้าไปตัดสิน และกำกับอันจะช่วยให้เกิดความฉลาดในการแก้ปัญหาสำหรับการดำเนินชีวิตของตนและสังคม คือ

๑. พึงฉลาดถือเอาสาระจากร่างกายอันนี้ เหมือนนกที่ฉลาดที่บินไปกินผลไม้และอาศัยต้นไม้ ไม่เสียเวลา อ้างเป็นเขา เป็นเราอยู่ ดังความตอนหนึ่งว่า ดูแล้วก็ไม่แตกต่างจากนกเขา ที่จับอยู่บนต้นไม้ จะเป็นต้นไม้ชนิดใดก็ตาม ร้องอยู่อย่างเดียวว่า ของกู ของกู ของกู แสดงอาการว่าเป็นเจ้าของหวงแหนต้นไม้ที่ตนอาศัยจับอยู่ ชูให้สัตว์อื่น ๆ ไม่กล้าเข้ามาจับอาศัยในต้นไม้ทั้งนั้นทั้ง ๆ ที่ตัวเองก็ไม่ใช่เจ้าของและไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไรมากนัก แต่นกที่ฉลาดและมีความกล้าพอ ไม่ได้สนใจต่อคำขู่ของนกเขา บินมาแล้วก็บริโภคผลไม้ให้เต็มอิม แล้วก็จากไป โดยไม่ยึดถือว่า นี่คือ ตัวเราและของ ๆ เรา ชื่อว่าได้ประโยชน์ที่ได้อาศัยร่มเงาและผลไม้อย่างพอเพียง^{๒๖}

๒. พึงฉลาดใช้สอยร่างกายนี้ ดังความตอนหนึ่งว่า คนผู้ฉลาดก็ดุจเดียวกัน อาศัยร่างกายคือ ที่รวมแห่งอวัยวะต่าง ๆ เช่น หู ตา จมูก ลิ้น มือ เท้า เป็นต้น ทำดี พุทธิ และคิดดีไม่ให้เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทำลายตนเอง และคนอื่นมีทรัพย์แล้วก็รู้จักใช้จ่ายทรัพย์ ทำประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนเองและแก่คนอื่น โดยมีความเข้าใจว่าอวัยวะร่างกายเป็นเหมือนสิ่งของยืมมาใช้ ต้องรีบใช้ให้คุ้มค่า จะเก็บซ่อนไว้ด้วยความหวง และเสียดายอยู่ยอมไม่ได้ เพราะในไม่ช้า จะต้องถูกทวงถามและส่งคืนเจ้าของเดิมไป ดังพระเจ้าสาธินราชโพธิสัตว์ ก็ได้ตรัสไว้เช่นกันว่า “ขอขมยานเขามาขับ ขอขมทรัพย์เขามาใช้ฉันทไฉนได้การที่ได้เสวยความสุข เป็นความสุขที่ผู้อื่นยื่นให้ ก็เปรียบกันได้ฉันทนั้น”^{๒๗}

๓. พึงฉลาดในร่างกายว่ามีอุปมาเหมือนไฟกำลังลุกไหม้แล้วรีบหนีไปเสีย ดังความตอนหนึ่งว่า อนึ่ง อวัยวะร่างกายนี้ ไม่แตกต่างจากเรือนที่กำลังถูกไฟไหม้ เพราะถูกไฟไหม้ ด้วยไฟ คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย และไฟกิเลส คือ ราคะ โทสะ โมหะ เผาให้เราร้อนดินร่นไม่มีวัน

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

เวลาหยุดนิ่งอยู่ได้ ผู้เป็นเจ้าของบ้านที่ชาญฉลาด ต้องรีบดับไฟหรือขนย้ายทรัพย์สินสมบัติ ออกหนีจากไฟไหม้ให้ได้ เพราะสิ่งของที่นำออกได้แล้ว ย่อมจะใช้ประโยชน์ได้ไม่เสียหาย ดังธรรมภาษิตร์รับรองว่า “คนฉลาด พึงดับไฟที่ไหม้เรือนด้วยน้ำ ฉะนั้นใครคนผู้ที่เป็นนักปราชญ์ได้รับการศึกษามาดี มีปัญญาเฉลียวฉลาด พึงรีบกำจัดความโศกที่เกิดขึ้นโดยฉับพลันเหมือนลมพัดปยุ่นฉุนฉนั้น”^{๖๘}

๔. พึงฉลาดแจกจ่ายทรัพย์ของตนเอง เพื่อเกิดบุญกุศล ให้เกิดความสุขทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ดังความตอนหนึ่งว่า การนำทรัพย์สมบัติออกจากเรือนที่ถูกไฟไหม้ ท่านเปรียบเหมือนกับการให้ทานเป็นการนำทรัพย์ภายนอก แลกเปลี่ยนเอาทรัพย์ภายใน อันได้แก่บุญกุศล ซึ่งจะเป็นผลคือความสุขสบาย ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ดังคำเทวดากล่าวว่า “พึงนำทรัพย์สมบัติออกจากโลก ด้วยการให้ วัตถุที่ให้แล้ว ย่อมเป็นการนำออกดีแล้ว วัตถุที่ให้แล้ว ย่อมมีสุขเป็นผล ส่วนวัตถุ ที่ยังไม่ได้ให้ ก็ไม่เป็นเช่นนั้น”^{๖๙}

๕. พึงฉลาดรักษาประโยชน์ทั้งสองเอาไว้ ดังความตอนหนึ่งว่า คนฉลาดจะทำดี พุทธดี และคิดดี โดยมุ่งประโยชน์ตนบ้างประโยชน์คนอื่นบ้าง หรือประโยชน์ทั้งสองฝ่ายบ้าง ให้สมบูรณ์ตลอดไป ไม่ยอมปล่อยให้ ภาย วาจา ใจ ไปทำชั่ว พุทธชั่ว และคิดชั่วโดยเด็ดขาด ชีวิตทั้งชีวิต อุทิศให้เพื่อความดี โดยมองเห็นความจริงว่า ร่างกายสังขารไม่นาน ก็แตกดับไป แยกไปตามสภาวะ เงินทองของนอกกาย มีไว้ใช้โลกปัจจุบัน เพราะเป็นของประจำโลก จะนำไปสู่โลกหน้าไม่ได้ จึงจำเป็นต้องแสวงหา และใช้จ่าย เพื่อประโยชน์ของตน และของคนอื่นให้ทันในปัจจุบัน และทั้งนี้เพื่อให้เป็นทรัพย์ คือ บุญกุศลอันจะนำตนไปสู่สุคติภพได้^{๗๐} แม้พระพุทธพจน์ก็ตรัสรับรองคนมีปัญญาดี อยู่เพียงวันเดียวดีกว่าคนทุปัญญาอยู่ตั้งร้อยปี แล้วพระองค์ยังตรัสยกย่องคนมีปัญญาที่เห็นหลักไตรลักษณ์ อยู่วันเดียวดีกว่าคนอยู่ร้อยปีไม่เห็นไตรลักษณ์^{๗๑}

๖. ปัญญาทำให้คนมีความสุข คือ เมื่อบุคคลมี “ทมะ” ซึ่งหมายถึง ความฝึกใจหรือ ข่มใจ โดยความทมะ ก็คือ ปัญญา รู้จักรับผิดชอบชั่วดี ละในสิ่งที่ชั่ว ทำให้สิ่งที่ดี บรรดาคนที่เกิดมาผู้ที่สั่งสมอบรมปัญญาไว้ได้มากย่อมทำให้เป็นผู้ฉลาด และมีความสามารถสูง ทำให้บริหารงานได้รวดเร็ว และถูกต้องทำให้หายจากความง่เงา กลายเป็นคนฉลาด ทำคนที่มีความทุกข์ให้กลับมีความสุข และจะต้องเป็นสัมมัมปัญญา หรือเป็นสัมมาทิฐิจึงเป็นปัญญาที่พึงประสงค์ในที่นี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๗๐} พระมหาสมชาย สิริจนโท (ห่านนท์), “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)”, หน้า ๙๓.

^{๗๑} ขุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๑๓/๖๕.

ได้แสดงปัญญาพร้อมทั้งเหตุไว้ว่า “ปัญญาย่อมเกิดเพราะการประกอบ และความเชื่อมสั่นแห่งปัญญา เพราะไม่ประกอบรู้อย่างนี้แล้วปัญญาจะเกิดขึ้นได้ประการใด ก็พึงตั้งตนไว้ด้วยประการนั้น”^{๗๒}

๗. แหล่งที่มาของการเกิดปัญญา มี ๓ ประการ คือ เกิดจากการฟัง คิด และลงมือปฏิบัติ ตามภาคทฤษฎีที่ได้ศึกษามาแล้วนั้น ดังความตอนหนึ่งว่า การตั้งใจศึกษา ตั้งใจดู ตั้งใจฟัง จากท่านผู้รู้ อื่นให้สำเร็จผล คือ ถ่ายความรู้ของท่านมาให้เกิดเป็นความรู้มีในตนได้แก่ ความรู้เพราะความจำ เรียกว่า สุตมยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการฟัง การพิจารณา สอบสวน ใคร่ครวญ จับเหตุหยั่งถึงผล จับผลสาวหาเหตุด้วยใจ และคิดวินิจฉัยด้วยทวิญญูความเห็น ได้แก่รู้เพราะคิด เรียกว่า จินตมยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการคิด การทำให้เกิดปรากฏเห็นแจ่มแจ้งขึ้นแก่จิต จนไม่ต้องเชื่อฟังผู้อื่น และไม่ต้องคิดคาดคะเนว่า จะเป็นเช่นนั้น จะเป็นเช่นนี้ ได้แก่ รู้แจ้ง เรียกว่า ภวานามยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการบำเพ็ญ คือ ทำให้เกิด มีผู้กล่าวสรุปวิธีพัฒนาปัญญาเอาไว้ว่า มีตาเอาไว้ดู มีหูเอาไว้ฟัง มีสมองเอาไว้คิด

๘. ประโยชน์ของปัญญา ได้แก่ ปัญญานั้นเป็นธรรมอันวยผลมหาศาล หากอยู่ในระดับโลก ก็จะช่วยให้ตั้งตนได้ ทำให้มีในสิ่งที่ต้องการมี ทำให้ได้ในสิ่งที่ต้องการได้คุ้มครองรักษาตนและคนที่เกี่ยวข้องให้ได้รับความปลอดภัย ทำให้มีความสุขสมหวังในชีวิต ระดับทางธรรม ทำให้เป็นผู้รู้เท่าทัน ตามความเป็นจริงเป็นผู้มีเหตุผลหนักแน่น จิตใจไม่คลอนแคลน ปรับชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติได้ดี เป็นผู้มีทุกข์น้อย แต่มีความสุขมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญาที่ได้รับแรงสนับสนุนจาก ทาน ศ และสมาธิ แต่เบื้องต้นแล้ว ยังมีความหนักแน่นมั่นคง เนื่องจากฐานรองรับเป็นปึกแผ่นแน่นหนาไว้ใจได้รวมเป็นกำลังธรรม เพื่อความเป็นอมตธรรมชั่วนิรันดร์กาล^{๗๓}

๙. บุคคลผู้มีปัญญาฟังฉลาดฟังขุมทรัพย์ทั้ง ๔ คือ ศีล สัจญะ ทมะ และปัญญา ไว้ในจิตใจของตนหรือฝังไว้ในบุคคลที่ตนบูชาสักการะ เช่น บิดามารดา เป็นต้น ดังความว่า บุญนิธิ ๔ ประการนี้ คือ ศีล สัจญะ ทมะ ปัญญา ให้ฝังไว้ไว้ ณ ที่สำคัญ ๒ แห่ง คือ ฝังลงไว้ในจิตใจของตน ส่วนหนึ่ง ฝังลงไว้ในเจตีย์ พระสงฆ์ บุคคล แยก มารดา บิดา และมวลญาติ เป็นต้น ดังพระบาลีที่แปลแล้วว่า “ขุมทรัพย์ คือบุญ ชื่อว่า ฝังไว้ดีแล้ว ในเจตีย์ก็ดี ในสงฆ์ก็ดี ในบุคคลก็ดี ในแยกก็ดี ในมารดาก็ดี ในบิดาก็ดี ในพี่ชายก็ดี”^{๗๔} แม้พระพุทธองค์ก็ทรงได้แสดงนิทกัณฐสูตรนี้ เพื่อเปรียบเทียบความมั่นคงระหว่างขุมทรัพย์ภายนอกกับขุมทรัพย์ภายในว่า ขุมทรัพย์ภายนอก ๓ ข้อเบื้องต้นนั้น ไม่มีความปลอดภัย ไม่มั่นคง ยังอาจถูกแย่งชิงไปได้ แต่ขุมทรัพย์ภายใน คือ ทาน ศีล สัจญะ และทมะนั้น

^{๗๒} พระมหาสมชาย สิริจนโท (ห่านนท์), “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)”, หน้า ๙๔.

^{๗๓} พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ), “ความฉลาด ๓ อย่าง”, แสงอีสาน, หน้า ๔๔ - ๔๕.

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕ - ๔๖.

ปลอดภัย มั่นคง ทั้งยังอำนวยผล คือ มนุษย์สมบัติสวรรค์สมบัติดินพานสมบัติ สวากภูมิปัจเจกภูมิและ พุทธภูมิตามที่ตนปรารถนาอีกด้วย^{๗๕}

๑๐. ความสัมพันธ์ระหว่างศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยต่อกันให้เกิดการพัฒนาที่เจริญก้าวหน้า เกิดผลดีทั้งแก่ตนและคนอื่น จัดเป็นบุญที่พึงให้เกิดมีขึ้น ดังความตอนหนึ่งว่า เมื่อสรุปเป็นแนวทางปฏิบัติได้ว่า การตั้งจิตสมาทาน คือ ถือน้ำเพื่อปฏิบัติ เช่น รักษากาย วาจาของตน ให้เป็นปกติเรียบร้อย ไม่ก่อเวรภัยใด ๆ ให้เกิดขึ้น ความสุขสบายย่อมมีทั้งแก่ตน ทั้งแก่คนอื่น การสำรวมระวังใจไม่ให้ฟุ้งซ่าน ไปในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งกิเลส แต่ให้จิตมั่นคงอยู่ในอารมณ์ของสมาธิ แทน และนำปัญญาให้รู้เท่าทันกิเลสและกองทุกข์ ระวังตั้งใจไม่ให้ถูกกิเลส คือ โลภ โกรธ หลง มาเป็นนายอยู่เหนือจิตใจ ก็นับว่า เป็นการฝังขุมทรัพย์ คือ บุญเข้าไว้ในตนแล้ว^{๗๖}

๑๑. ผู้มีปัญญาพึงประกอบบุญนิธิ คือ การสร้างถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาหรือ สร้างในบุคคล สามารถขัดเกลาจิตใจให้สะอาดได้ตามลำดับ ดังความตอนหนึ่งว่า การฝังขุมทรัพย์ คือ บุญไว้ในสิ่งที่เป็นวัตถุ หรือบุคคลเป็นรูปธรรม มีโอกาสดำรงอยู่ได้นาน และสามารถมองเห็นให้เกิดบุญได้ทุกขณะที่พบเห็น ทำให้เกิดมีเมตตจิตมีมิตรสัมพันธ์ อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และสามารถขัดเกลา กิเลส ซึ่งเกาะกินใจให้ใสสะอาดขึ้นโดยลำดับได้^{๗๗}

สรุปได้ว่า การสร้างขุมชนคุณธรรมด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง ความรู้ที่เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ความรู้ที่สามารถสืบสาวเหตุปัจจัยของสิ่งต่าง ๆ ความรู้ที่สามารถคิด พิจารณาวินิจฉัยได้ เลือกพ้นกลั่นกรองได้ เชื่อมโยงประสานได้ ทำให้เอาสุตะหรือข้อมูล ข่าวสารวิชาการต่าง ๆ ไปใช้งาน สามารถจัดสรร จัดการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จ

๒.๖ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับขุมชนคุณธรรม

หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีดังต่อไปนี้

๑. หลักเบญจศีล

การประพฤติปฏิบัติตามหลักเบญจศีล ๕ หรือ สิกขาบท ๕ ก็เรียก ดังนี้

^{๗๕} พุ.ข.อ.(ไทย) ๘/๒๐๖.

^{๗๖} พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ), “การฝังขุมทรัพย์คือบุญ”, แสงอีสาน, หน้า ๔๖.

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

๑) เว้นปามาติบาตา คือ ไม่ทำลายชีวิต ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย

๒) เว้นอนินนาทานา คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ การไม่ลักขโมย ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สิน และกรรมสิทธิ์

๓) เว้นกาเมสุมิจจาจารา ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจในคู่ครองของตนเอง

๔) เว้นมุสวาทา คือ ไม่พูดเท็จ ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหกหลอกลวงตบตรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย

๕) เว้นจากของเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่ ไม่เสพของมีนเมา ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาท พลังพลาดมัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ^{๗๘}

หลักเบญจศีลทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นหลักประกันในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เพื่อให้เกิดความเคารพในสิทธิของผู้อื่น และเพื่อเป็นการคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของกันและกันให้เป็นไปโดยชอบธรรม สมัยใดที่มนุษย์เรายังคงรักษา และปฏิบัติในศีล ๕ ข้อนี้ โลกก็อยู่โดยปราศจากการเบียดเบียน ทำร้ายกัน แต่ถ้ามนุษย์ขาดศีล ๕ แล้ว สังคมส่วนใหญ่ย่อมหาความสงบร่มเย็นได้ยาก ตรงข้าม คนในสังคม จะแข่งขันในทางที่ประทุษร้ายต่อกันมากยิ่งขึ้น

๒. หลักเบญจธรรม

ผู้รักษาเบญจศีลควรมีธรรมนี้ไว้ประจำใจ ๕ ประการ คือ

๑) เมตตาและกรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาดีต่อกัน อยากให้คนอื่นมีความสุข ความเจริญ และความสงสารคิดอยากจะช่วยให้พ้นทุกข์ พ้นภาวะวิฤติที่เขากำลังประสบอยู่ ใช้กับศีลข้อที่ ๑ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต บุคคลควรเจริญเมตตาและกรุณา ซึ่งมีคุณูปการแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้

๒) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีลข้อที่ ๒ ซึ่งหมายเอาการปฏิบัติครบวงจร ครอบคลุมไปถึงด้านต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตที่ เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

๓) กามสังวร หมายถึง ความสังวรในกาม หรือความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนเองในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส คู่กับศีลข้อที่ ๓ ๔) สัจจะ หมายถึง ความสัตย์ หรือ ความซื่อตรง คู่กับศีลข้อที่ ๔

^{๗๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๙-๑๐/๓๐๒-๓๐๓.

๕) สติสัมปชัญญะ หมายถึง การระลึกได้และรู้ตัวทั่วพร้อมอยู่เสมอ คือ สร้างตนเองให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้จักตัวเสมอว่า ขณะนี้เรากำลังทำอะไรอยู่ เป็นกิจที่ควรทำหรือไม่ระวางไม่ให้เป็นคนประมาทในการดำเนินชีวิต^{๗๙}

เบญจธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ เมื่อมนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติตามแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเมตตาารักใคร่ต่อกัน เหมือนหนึ่งว่า เป็นญาติพี่น้องกัน ทำให้คนเรารู้จักคุณค่าของความเป็นมนุษย์แล้ว รู้จักเลือกดำเนินชีวิตไปในทางที่ชอบ เว้นจากการละเมิดในหญิงหรือชายอันเป็นที่รักของบุคคลอื่น มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ทำงานโดยมีสติสัมปชัญญะกำกับ คือ มีความระมัดระวัง รู้จักยั้งคิด พิจารณาเห็นคุณโทษในสิ่งต่าง ๆ บำเพ็ญตนเกื้อกูลต่อกัน

๓. หลักสังคหัตถ์ ๔

ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีกันเอาไว้ มี ๔ ประการ ดังนี้

๑) ทาน ได้แก่ การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒) ปิยวาจา หรือ เปยยวาจา ได้แก่ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดต็มน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคีให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

๓) อัตถจริยา ได้แก่ การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔) สมานัตตตา ได้แก่ ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในบุคคลทั่วไป และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ปัญหา ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๘๐}

การให้วัตถุสิ่งของมีความจำเป็นมาก เพราะเป็นปัจจัยให้ชีวิตมนุษย์ดำเนินไปได้ด้วยดี เช่น การบริจาคเงินทองช่วยเหลือ เพื่อนมนุษย์ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในคราวประสบภัยพิบัติ อุทกภัย อัคคีภัย โจรภัย เป็นต้น แม้การพูดจาปราศรัยกันด้วยคำพูดที่ไพเราะ เสนาะหู ย่อมทำให้ผู้ฟังเกิดความพึงพอใจ และได้รับประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย การบำเพ็ญตนให้เกิดคุณค่าแก่สังคมก็จัดเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไว้ได้ตลอดไป และการทำตนให้พอดีพอเหมาะแก่ฐานะ สถานภาพของตนที่เป็นอยู่โดยธรรมบ้าง โดยศีลบ้างย่อมทำให้คนรักใคร่สามารถดึงดูดใจให้คนอื่น ระลึกถึงอยู่เสมอ

^{๗๙} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๘๖/๒๔๗.

^{๘๐} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๔๐/๑๖๗

ฉะนั้น สังคหวัตถุนี้ เป็นเหมือนยาเสน่ห์ในสังคมมนุษย์ โดยไม่ต้องใช้ยาเสน่ห์อย่างอื่น หรือมนตราอื่น ช่วยให้คนมารัก เคารพนับถือ

สรุปได้ว่า หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประกอบด้วย ๑) หลักเบญจศีลคือศีลห้า เป็นหลักประกันในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เพื่อให้เกิดความเคารพในสิทธิของคนอื่น และเพื่อเป็นการคุ้มครองชีวิต และทรัพย์สินของกันและกันให้เป็นไปโดยชอบธรรม ๒) หลักเบญจธรรม คือ เมตตา กรุณา, สัมมาอาชีวะ, กามสังวร, สัจจะ, สติสัมปชัญญะ ผู้ใดปฏิบัติตามเบญจธรรมนี้ผู้นั้นย่อมเป็นที่รัก ย่อมมีสุขและปลอดภัยในที่ทุกสถาน ๓) หลักสังคหวัตถุ ๔ ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีกันเอาไว้ มี ๔ ประการ คือ ทาน, ปิยวาจา, อัถถจริยา และ สมานัตตา

๒.๗ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนคุณธรรม

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนคุณธรรม ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ได้ดังนี้

๒.๗.๑ หลักสังคหวัตถุ ๔

หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นศีลธรรมทางศาสนาที่พุทธองค์ทรงสอนหลักการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ในชุมชนไว้เรียกว่า “สังคหวัตถุ” หมายถึง วิธีผูกใจคน ในโลกนี้และสมานัตตตตในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร^{๔๑} มีผู้ให้แนวคิดไว้หลายท่าน ผู้วิจัยขอนำเสนอโดยย่อดังนี้

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมมธโร) ได้ให้ความหมายตามหลักจริยศาสตร์สังคมของพระพุทธศาสนา เรื่องสังคหวัตถุ ๔ หรือหลักปฏิบัติตนตามหลักจิตวิทยาสังคม เพื่อให้เกิดความนิยมชมชอบและเคารพนับถือแก่ผู้อื่น หรือสังคมของชุมชนต่าง ๆ คือ^{๔๒}

(๑) ทาน หรือ การให้ปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรปัน เพราะทาน หมายถึง ธรรมทาน หรือการบริจาคทางจิตใจ และ อามิสทาน หรือการบริจาคทางวัตถุ(๒) ปิยวาจา หรือการเจรจาใช้คำพูดของตนต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพอ่อนโยนให้เหมาะสมแก่กาลเทศะ และเหมาะสมแก่สังคมชุมชนทุกชั้น เพื่อให้ชุมชนหรือบุคคลเหล่านั้นเคารพนับถือ ปิยวาจານี้ใช้กับมิตรสหายของตน ย่อมจะทำให้มิตรสหายเหล่านั้นรักใคร่ ปิยวาจานั้นผู้ใช้จำต้องมีสติควบคุมตนเอง และสามารถบังคับจิตใจตนเองได้ทุกขณะ (Mind's control or control)

^{๔๑} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑.

^{๔๒} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมมธโร), ธรรมะสร้างเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓.

(๓) อรรถจริยา หมายถึง การสอนให้บุคคลนั้น มีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้นมีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

(๔) สมานัตตตา หมายถึง การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่ถือตัว และให้เข้ากับสังคมของชุมชนได้ทุกชั้น

ไสว มาลาทอง ได้ให้ความหมายของหลักสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่^{๘๓}

(๑) ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่นไม่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว

(๒) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริง ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าได้ทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่งเพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้นจะต้องพูด โดยยึดหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ เว้นจากการ พูดเท็จ เว้นจากการ พูดส่อเสียด เว้นจากการ พูดคำหยาบ เว้นจากการ พูดเพื่อเจ้า

(๓) อรรถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพடுத்தในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

(๔) สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นตนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลภ รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๘๔} ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ มี ๔ ประการ ได้แก่ ปิยวาจา หมายถึง การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน (วจี ไพเราะ) นักบริหารที่ดี จะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้ตามปกติ คนเราจะมัดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชือก หรือลวดมัด ในทำนองเดียวกันเราจะมัดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๘๕} ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า ปิยวาจา หมายถึง ถ้อยคำที่สุภาพไพเราะอ่อนหวาน คำแนะนำชี้แจงสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุมีผลมีหลักฐานชักจูงให้ประชาชนเกิดความสามัคคี ประองตองเห็นอกเห็นใจเกื้อกูลพระพรหมคุณาภรณ์

^{๘๓} ไสว มาลาทอง, คู่มือดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓.

^{๘๔} พระธรรมโกศาจารย์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย๒๕๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

^{๘๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมญูชีวิต, หน้า ๑๑.

(ป.อ. ปยุตโต)^{๔๖} ได้อธิบายความหมายเพิ่มเติมว่า สังคหวัตถุ ๔ หมายถึงธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักการสงเคราะห์หรืออรรถจริยาการประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริม

บุญสิริ ขวลิตรจารย์^{๔๗} ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนมี ๔ ประการ ได้แก่อรรถจริยา หมายถึง การประพฤติ ประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดถึงประเทศชาติ สิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำการประพฤติดตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้ง กาย วาจา ใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส

สรุปได้ว่า แนวคิดและหลักการของสังคหวัตถุ ๔ ที่สัมพันธ์กับการให้บริการโดยสังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ซึ่งประกอบไปด้วย ทานการให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกันอันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงนำใจของผู้อื่น อรรถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์กันและกัน สมานัตตตา คือ การมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกันความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย ไม่ระแวงกันและเป็นการสร้างความไว้วางใจกันเชื่อใจกัน

๒.๘ ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการได้ดังนี้

๒.๘.๑ ความหมายของเครือข่ายในทางสังคมวิทยา

เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่แตกต่างไปจากกลุ่ม โดยที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก ใครไม่ใช่สมาชิก มีความเป็นรูปธรรม มองเห็นได้ มีโครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่ง แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็น และมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ สาธารณะของการ

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๖.

^{๔๗} บุญสิริ ขวลิตรจารย์, ธรรมโอสถ, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๒๓-๓๑.

เชื่อมโยงระหว่างกันที่จะช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน/กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับให้ใครทำอะไรได้ แต่ละคน/กลุ่มองค์กรต่างก็เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอ ๆ กัน ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนกว่ากลุ่ม/ องค์กรมากนัก^{๘๘}

พอล สตาร์กี (Paul Starkey) ให้ความหมายของ "เครือข่าย" ว่า คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน^{๘๙}

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน), กล่าวถึงความหมายว่า เป็นฐานคิดเกี่ยวกับเครือข่าย มี ๓ ประการ คือ ๑) เครือข่ายคือธรรมชาติที่แท้จริงของสรรพสิ่ง ๒) เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบ และ ๓) เครือข่าย คือโครงสร้างที่ออกแบบและโครงสร้างตามธรรมชาติ เป็นการอธิบายถึงเครือข่ายในฐานะของข่ายใยชีวิต และความเป็นเครือข่าย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและกฎสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ โดยเป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ที่โยงใยของสรรพสิ่ง แล้วสร้างภาระหน้าที่เชิงปฏิสัมพันธ์ต่อกันจนกลายเป็นที่ยั่งยืน เสมือนตาข่ายที่โยงใยและซับซ้อนและเหมือนห่วงโซ่ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีการสานต่อการอย่างแนบแน่น แต่มีความยืดหยุ่นและมีความเป็นอิสระในตนเอง โดยเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา^{๙๐}

ประเวศ วะสี กล่าวถึง เครือข่ายทางสังคมที่มีการขยายตัวออกไปว่า เครือข่ายทางสังคมจะคล้ายเครือข่ายในสมอง โดยโครงสร้างของสมองนั้นจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในระดับที่สูงเพื่อการมีชีวิตรอด และโครงสร้างทางสังคมจะมีวิวัฒนาการไปเหมือนโครงสร้างทางสมองมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของสังคม จากสังคมใช้อำนาจไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และการที่จะเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้นั้น จะต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมจากแนวตั้งไปเป็นเครือข่ายสังคมที่มีการโยงใยความสัมพันธ์ในทุกทิศทาง เป็นเครือข่ายทางสังคมแห่งกัลยาณมิตรหรือเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Social Networks) โดยที่เครือข่ายสังคมจะต้องมี

^{๘๘} Boissevain, Jeremy and J. Clyde Mitchell. *Network Analysis : Studies in Human Interaction*. Netherlands : Mouton & Co. 1973, p.56.

^{๘๙} Starkey, Paul. *Networking for Development*, IFRTD (The International Forum for Rural Transport and Development, 1997), p.89.

^{๙๐} พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน), *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พิษณุไทย ออฟเซต, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘-๒๙.

ความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องหรือมีการขยายแนวคิด กระบวนการ ออกไปจึงจะสามารถปรับตัวให้อยู่ในดุลยภาพได้^{๙๑}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ให้ทัศนะเกี่ยวกับนิยามของเครือข่ายว่า มีความหมายแตกต่างกันไปตามมุมมองของแต่ละคน และให้นิยามของเครือข่ายเพื่อการปฏิรูปการศึกษาว่า หมายถึง “การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปฏิรูปการศึกษา” กลุ่มเครื่อข่ายนั้น ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน^{๙๒}

กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยง มีการขยายผลและเติบโตอย่างต่อเนื่อง สามารถปรับเปลี่ยนรูปร่างรูปทรงและเปลี่ยนพลังงาน เพื่อการเข้าสู่ภาวะที่เหมาะสม

๒.๘.๒ ความสำคัญการสร้างเครือข่าย

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ ความสำคัญการสร้างเครือข่าย ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ดังนี้

พอล สตาร์กี้ (Paul Starkey) ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายว่า เป็นการทำให้บุคคลและองค์กรที่กระจัดกระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีกทั้งให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพืงพืง^{๙๓}

เจมส์ แอล เครตัน (James.L.Creighton) ให้ความสำคัญว่า เป้าหมายโดยรวม เพื่อที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน หรือหมายความว่าผู้มีอำนาจตัดสินใจจะสามารถ ตัดสินใจใด ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อประชาชนได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากประชาชนก่อน เท่านั้น^{๙๔}

^{๙๑} ประเวศ วะสี, ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมไทย, หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและธนาการอสลิน, ๒๕๔๑), หน้า ๓๔.

^{๙๒} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของ การปฏิรูปการศึกษา, กรุงเทพมหานคร: ส. เอเชียเพลส, ๒๕๔๕), หน้า ๖๗.

^{๙๓} Starkey, Paul. *Networking for Development*, IFRTD (The International Forum for Rural Transport and Development), 1997, p.56.

^{๙๔} James L.Creighton, *A guide book for involving citizens in community*, (Creighton University, 2005), P.7.

จอห์น เอ็ม โคเฮน และ นอร์แมน (John M.Cohen & Norman T) ให้ความสำคัญว่า การวางแผน และตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของการรับผลประโยชน์ และการตรวจสอบ และ ประเมินผล ในกิจการพัฒนาด้วย จะเห็นว่าการวางแผนและตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการ ปฏิบัติและก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ และการตรวจสอบและประเมินผลด้วย^{๕๕}ปารีชาติ วลัยเสถียร ได้สรุปกระบวนการสร้างเครือข่ายไว้ดังนี้^{๕๖}

๑. ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย

เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งพิจารณาองค์กรต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นเครือข่ายในการทำงาน คำถามในขั้นตอนนี้คือ ๑) จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับองค์กรใด ๒) จะได้รับประโยชน์หรือต้องสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ๓) ระยะเวลาใดในการเข้าร่วมเครือข่ายคำตอบสำหรับคำถามเหล่านี้ อาจมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อระยะเวลาในการทำงานผ่านไประยะหนึ่งแล้ว

๒. ขั้นติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่าย

หลังจากที่ได้ตัดสินใจในองค์กรที่เห็นว่าเหมาะสมในการเข้าร่วมเครือข่าย จะเป็นขั้นตอนของการติดต่อสัมพันธ์เพื่อชักชวนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงาน ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรมีความต้องการเหมือนกัน และต้องการกระทำกิจกรรมตอบสนองความต้องการเหมือนกัน

ดังนั้นจะต้องสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับ รวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกัน เป็นขั้นตอนของการปลูกจิตสำนึกโดยการให้รางวัล กระตุ้นให้อยากแก้ปัญหาร่วมกัน อาจเรียกขั้นตอนนี้ว่าเป็นขั้นตอนการเตรียมกลุ่มหรือเตรียมเครือข่าย

๓. **ขั้นการสร้างพันธมิตรร่วมกัน** เป็นขั้นตอนของการสร้างความผูกพันร่วมกัน ซึ่งหมายถึง การตกลงในความ สัมพันธ์ต่อกัน ในขั้นตอนนี้องค์กรจะเข้าสู่การตกลงที่จะทำงานร่วมกัน ซึ่งในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหา กลุ่มองค์กรจะต้องมีความรู้ที่จำเป็น ซึ่งอาจจะทำโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ และอาจเรียกขั้นตอนนี้ว่ากลุ่มศึกษาเรียนรู้

^{๕๕} John M.Cohen and Norman T,Rural – Development Participation : Concepts and Measures for Project Design,Implementation and valuation,(The RuralDevelopmentCommittee Center for International Studies Cornell University, 1977), P. 56.

^{๕๖} ปารีชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๓), หน้า ๕๘.

(Learning Group) หากพิจารณาในประเด็นของระดับการสร้างเครือข่ายก็จะเป็นขั้นตอนของ informal cooperation

๔. ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนที่การสร้างเครือข่ายปรากฏผลงานเป็นรูปธรรม เป็นขั้นตอน การเริ่มทำกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการตกลงในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กำหนดกิจกรรม จัดวางข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทของสมาชิก รวมทั้งสิทธิหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม เป็นต้น ในขั้นกลุ่มกิจกรรม (Action Group) หากพิจารณาในประเด็นระดับการสร้างเครือข่ายเรียกว่าเป็นขั้นตอนของ Formal Agreement

๕. ขั้นตอนการขยายกิจกรรมหรือขยายกลุ่ม

หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกัน จนมีผลงานปรากฏเป็นที่เด่นชัด องค์กรเครือข่ายรู้สึกว่าคุณค่าที่ได้รับผลประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์จะแน่นแฟ้นขึ้น การเรียนรู้ร่วมกันนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานฝ่ายปฏิบัติการแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ด้วยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ซึ่งจะนำไปสู่การขยายกิจกรรมหรือขยายกลุ่มตามพื้นที่หรือตามลักษณะกิจกรรม ในด้านระดับการสร้างเครือข่าย ขั้นตอนนี้อาจอยู่ในระดับการเข้า “ลงทุน” ในองค์กรใหม่ (Minority Investment) และ การจัดตั้งองค์กรใหม่ร่วมกัน (Joint Venture)

๖. ขั้นติดตาม และประเมินผล

เป็นขั้นตอนการประเมินผลการดำเนินงานตามแผน ที่เกิดจากเครือข่ายความร่วมมือเพื่อไปสู่การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินงานนั้นอีก

การสร้างเครือข่ายจะต้องเริ่มจากตัวแทนที่มีโอกาสจะแผ่ขยายแตกสาขาของเครือข่ายออกไปได้ โดยคำนึงถึงจุดเริ่มต้นที่สำคัญจุดใดจุดหนึ่ง หรืออาจจะเริ่มพร้อมกันในหลาย ๆ จุดที่มีความพร้อม เช่น ในกลุ่มข้าราชการ กลุ่มประชาชน ให้เริ่มในลักษณะประชาชนเป็นศูนย์กลางที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสร้างกลุ่มผู้นำให้เกิดขึ้นก่อน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ในรูปของการบริหารสภาตำบลที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดยที่คณะกรรมการเหล่านี้จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์^{๙๗}

^{๙๗} กำลุนเทพ เทวกุล, รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ในการระดมสรรพกำลังเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้, (นครปฐม: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒๔.

การสร้างเครือข่ายจะเป็นลักษณะของการส่งต่อ การสืบทอดการสื่อสารซึ่งกันและกัน เช่น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชน คงจะต้องอาศัยบทบาทจากหลากหลายหน่วยงาน โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐจะช่วยประสานเสริมสร้าง สนับสนุนการเรียนรู้ของประชาชนในวิถีชีวิต ซึ่งผู้นำจะเป็นผู้ประสานงานการเรียนรู้ต่าง ๆ ในระดับชุมชน มีการใช้วิธีการสื่อสาร ที่เหมาะสม เพื่อให้สมาชิกเกิดแนวความคิด (Concept) ที่ไม่ใช่วิธีการสั่งการ เป็นการสื่อสารในระดับที่ก่อให้เกิดความเข้าใจแบบยั่งยืนได้ (Positive Approach) และที่สำคัญที่สุดก็คือ ไม่ว่าจะเป็นการประสานงานระหว่างบุคคลภายในหรือจากหน่วยงานภายนอก จะต้องสร้างจิตสำนึกร่วมกันว่าจะทำเพื่ออะไร มีคุณค่าอย่างไร เมื่อประสานแล้วผลที่ตามมาจะต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ ทั้ง คน องค์กร และชุมชน^{๔๘}

สหทยา วิเศษ ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

๑. เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะการเกิดของเครือข่าย โดยเครือข่ายประเภทนี้ อาจแบ่งเป็นเครือข่ายในด้านต่าง ๆ คือ

๑) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งของภาครัฐ เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายอาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีกระบวนการทำงาน และโครงสร้างที่ค่อนข้างเป็นทางการ มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดมาจากภาครัฐ และได้รับการสนับสนุนจากภาคภาครัฐในด้านต่าง ๆ

๒) เครือข่ายที่เกิดจากการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งมี การรวมกลุ่มเครือข่ายตามประเด็นปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้น เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเงินชุมชน ด้านสุขภาพ ด้านเกษตรกรรม โดยที่ลักษณะของเครือข่ายประเภทนี้จะเป็นกลุ่มเครือข่ายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติมีลักษณะไม่เป็นทางการ มีการจัดโครงสร้างที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ซึ่งอยู่ในลักษณะแนวราบ (Horizontal) ไม่มีประธาน มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในการนาเพื่อพัฒนาศักยภาพของตน ๓) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการก่อตัวของภาคประชาชน หรือเครือข่ายภาคประชาชน โดยเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการเรียนรู้ การสั่งสมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเชื่อมโยงกระบวนการนั้นเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายวัฒนธรรมพื้นบ้าน เครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น. เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะของกิจกรรม ได้แก่ เครือข่ายที่ดำเนินการ โดยยึดภารกิจหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งเครือข่าย โดยเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมเป็นครั้งคราวตาม

^{๔๘} เจ็อจันท์ จงสถิตอยู่, รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ในการระดมสรรพกำลัง เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้, (นครปฐม: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, ๒๕๓๖), หน้า ๒๔-๒๕.

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ เป็นต้น^{๙๙}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่าย ๗ องค์ประกอบ ได้แก่

๑. การรับรู้มุมมองด้วยกัน (Common Perception) ที่ถือว่าเป็นหัวใจของเครือข่าย สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิดและรับรู้ร่วมกันถึงเหตุการณ์การเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เช่น มีความเข้าใจในปัญหาและมีการแก้ปัญหาพร้อมกัน มีประสบการณ์ในปัญหา เป็นต้น

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) เป็นการมองเห็นภาพของจุดหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มที่รับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะไปด้วยกันจนทำให้กระบวนการเคลื่อนไหวมีพลังและเกิดเอกภาพ

๓. การมีผลประโยชน์และมีความสนใจร่วมกัน (Mutual Interest/Benefit) เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับโอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ ฯลฯ

๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (all stakeholders participation) เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำอย่างแข็งขัน

๕. การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) โดยใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่ง ไปช่วยแก้ปัญหาจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง

๖. การพึ่งพิงอิงร่วมกัน (Interdependence) ระหว่างสมาชิกของเครือข่าย เพื่อเป็นการเสริม สร้างซึ่งกันและกัน และยังส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) สมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่าย^{๑๐๐}

๑. สมาชิก ได้แก่ สมาชิกแกนหลักที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผลงานตามเป้าหมายเครือข่าย และสมาชิกเสริมที่เป็นฝ่ายสนับสนุน

๒. กรรมการผู้ประสานงาน เพื่อให้เกิดการจัดการที่ดีสามารถพาเครือข่ายขับเคลื่อนไปด้วยพลังร่วมของสมาชิก

๓. เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ถือเป็นจุดร่วมสำคัญของการเป็นเครือข่าย ถ้าเป็นเป้าหมายต้องชัดเจนและมีความเป็นไปได้ ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมและคงอยู่ของสมาชิก

^{๙๙} สหทัยา วิเศษ, **องค์การเครือข่ายในจังหวัดพะเยา**, เอกสารรายงานการวิจัยโครงการ ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนกับสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เสนอสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (นนทบุรี: สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔-๑๖.

^{๑๐๐} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของ การปฏิรูปการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ส. เอเชียเพลส, ๒๕๔๕), หน้า ๔๘.

๔. กิจกรรม การจัดกิจกรรมจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมทรัพยากรของสมาชิกด้วยตนเอง^{๑๐๑}

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร กล่าวว่า จุดร่วมที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นเครือข่ายได้แก่

๑. หน่วยชีวิต หรือ สมาชิก ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของความเป็นเครือข่าย และเป็นองค์ประกอบหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นเครือข่าย

๒. จุดมุ่งหมาย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะความเป็นเครือข่าย หมายถึง การร่วมกันอย่างมีจุดหมาย เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

๓. การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก สิ่งที่ยึดเหนี่ยวสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน คือ การทำหน้าที่ต่อกัน และกระทำอย่างมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม

๔. การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน ในองค์ประกอบของความเป็นเครือข่ายจะต้องมีการพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

๕. ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อเครือข่าย ได้แก่ ข้อมูลและการสื่อสารระหว่างกันทั้งการสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้^{๑๐๒}

๑. การเรียนรู้ (Learning) ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับความจำเป็นและความต้องการของตนเองและผู้อื่น

๒. การลงทุน (Investing) ได้แก่ การลงทุนด้านเวลา และพลังงานในการติดต่อและเชื่อมประสานกับบุคคลต่าง ๆ

๓. การดูแล (Nurturing) ได้แก่ การดูแลสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกของเครือข่ายอย่างใกล้ชิด ทั้งในเรื่องของการทำงานและความสัมพันธ์ภาพส่วนตัว

๔. การรักษา (Keeping) ได้แก่ การรักษาทิศทางในการบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะการตรวจ สอบความต้องการของสมาชิกและการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน^{๑๐๓}

^{๑๐๑} ธนา ประมุขกุล, **บทความปริทัศน์**, (ขอนแก่น: ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ เขต ๖, ๒๕๔๗), หน้า ๖๘.

^{๑๐๒} สุทิตย์ อากาศโร, **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส), ๒๕๔๗), หน้า ๒๔-๔๘.

^{๑๐๓} ปาริชาติ สถาปิตานนท์, และชัยวัฒน์ ภิระพันธ์, **สื่อสารกับสังคมเครือข่าย**, เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร ๓ “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง” สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันการวิจัยและพัฒนาประชาคม, ๒๕๔๖), หน้า ๕๖.

จะเห็นได้ว่า กระบวนการทำงานของเครือข่ายดังกล่าวเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ ในการประสานความร่วมมือ เป็นการทำงานด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างสมาชิกและภาคร่วม โดยมีจุดเริ่มต้นจากการทำงานในพื้นที่และประเด็นเล็ก ๆ แล้วขยายกระบวนการเป็นเครือข่ายที่กว้างขวางออกไป พร้อมทั้งแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ที่เหมาะสมกว่า โดยมีระบบการสื่อสารและนวัตกรรมใหม่เป็นเครื่องมือที่จะสร้างความหมาย และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน^{๑๐๔}

ศิริกาญจน์ โกลสุภภัก ได้สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย ๘ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ๒) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ๓) การสร้างเครือข่ายของกลุ่ม ๔) การสร้างกิจกรรม ๕) การต่อรองเพื่อการดำเนินกิจกรรม ๖) การต่อรองเพื่อการดำเนินกิจกรรม ๗) การร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน และ ๘) การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ^{๑๐๕}

๒.๘.๓ ประเภทของการสร้างเครือข่าย

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ ประเภทของการสร้างเครือข่าย ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ได้ดังนี้

เจมส์ แอล เครighton James L.Creighton, ให้ความหมายเกี่ยวกับเครือข่ายแต่ละเครือข่ายต่างมีจุดเริ่มต้นประเภทของการสร้างเครือข่าย หรือถูกสร้างมาด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน แบ่งชนิดของเครือข่ายออกเป็น ๓ คือ

๑. เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ

เครือข่ายชนิดนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีใจตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกันหรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน เข้ามารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ ร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในตัวสมาชิกเอง (ฉันทะ) เครือข่ายเช่นนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่ อาศัยความเป็นเครือญาติ เป็นคนในชุมชนหรือมาจากภูมิลำเนาเดียวกันที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มโดยจัดตั้งเป็นชมรมที่มีกิจกรรมร่วมกันก่อน เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจึงขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป หรือมีการขยายเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ของกลุ่มมากขึ้น ในที่สุดก็พัฒนาขึ้นเป็นเครือข่ายเพื่อให้ครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิกได้กว้างขวางขึ้น เครือข่ายประเภทนี้ มักใช้เวลาก่อร่างสร้างตัวที่ยาวนาน แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว มักจะเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น

^{๑๐๔} สุทธิชัย อากาศโร, เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, หน้า ๖๔.

^{๑๐๕} ศิริกาญจน์ โกลสุภภัก, การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗-๖๘.

๒. เครือข่ายจัดตั้ง

เครือข่ายจัดตั้งมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ การจัดตั้งอยู่ในกรอบความคิดเดิมที่ใช้กลไกของรัฐผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรมโดยเร็ว และส่วนมากภาคีหรือสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมักจะไม่ได้อาศัยพื้นฐาน ความต้องการ ความคิด ความเข้าใจ หรือมุมมองในการจัดตั้งเครือข่ายที่ตรงกันมาก่อนที่จะเข้ามารวมตัวกัน เป็นการทำงานเฉพาะกิจชั่วคราวที่ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไปในที่สุด เว้นแต่ว่าเครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดี ดำเนินงานเป็นขั้นตอนจนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เกิดเป็นความผูกพันระหว่างสมาชิกจนนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มสมาชิกจะยังคงรักษาสถานภาพของเครือข่ายไว้ได้ แต่มีแนวโน้มที่จะลดขนาดของเครือข่ายลงเมื่อเปรียบเทียบกับระยะก่อตั้ง

๓. เครือข่ายวิวัฒนาการ

สนธยา พลศรี ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายตามหลักเกณฑ์ที่นิยมใช้กัน ทั่วไป คือ^{๑๖} เป็นการถือกำเนิดโดยไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติตั้งแต่แรก และไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยตรงแต่มีกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์กรมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยยังไม่ได้สร้างเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เฉพาะที่ชัดเจนนัก หรืออีกลักษณะหนึ่งคือถูกจุดประกายความคิดจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการได้รับฟัง หรือการไปได้เห็นการดำเนินงานของเครือข่ายอื่น ๆ มา แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกัน สร้างพันธสัญญาเป็นเครือข่ายช่วยเหลือ และพัฒนาตนเองเครือข่ายที่ว่านี้แม้จะไม่ได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงตั้งแต่แรก แต่ถ้าสมาชิกมีความตั้งใจจริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดี เมื่อได้รับการกระตุ้นและสนับสนุน ก็จะสามารถพัฒนาต่อไปจนกลายเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งทำนองเดียวกันกับเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เครือข่ายในลักษณะนี้พบเห็นอยู่มากมาย เช่น เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น^{๑๗}

๑) แบ่งตามความซับซ้อนของกลไกการทำงาน โดยพิจารณาจากความซับซ้อนใน การรวมตัวและขยายตัวของสมาชิกจากความซับซ้อนน้อยแล้วเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายชั้นเดียว เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกเพียงระดับเดียว โครงสร้างไม่มีความซับซ้อนมากนัก ๒) เครือข่ายหลายชั้น เป็นเครือข่ายที่สมาชิก รวมกันในลักษณะของการขยายเครือข่ายออกไปหลายระดับหรือหลายชั้น ซึ่งจะมีความซับซ้อนที่ หลาย

^{๑๖} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติง เฮาส์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๙-๒๔๒.

^{๑๗} James L.Creighton, A guide book for involving citizens in community, (Creighton University, 2005), P.5.

ระดับ ๒) การแบ่งตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิกแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายแนวนอน (Horizontal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะคล้ายคลึงกันเมื่อรวมเป็นเครือข่ายจะตำแหน่ง และหน้าที่ที่ตัดเทียมกัน ไม่มีใครมีอำนาจเหนือกว่าใคร แต่ต่างนำศักยภาพของตนมาใช้ในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างเต็มที่

๒) เครือข่ายแนวตั้ง (Vertical Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะแตกต่างกัน เมื่อรวมเป็นเครือข่ายสมาชิกจะมีตำแหน่ง หน้าที่แตกต่างกันออกไป เช่นสมาชิกแกนนำ สมาชิกธรรมดา สมาชิกสมทบ เป็นต้น

๓) การแบ่งตามระดับการรวมตัวของสมาชิก เป็นการแบ่งประเภทของเครือข่าย ตามลักษณะการมารวมกันเป็นเครือข่ายของสมาชิก ซึ่งมีระดับแตกต่างกันออกไปหลายระดับ คือ ๑) เครือข่ายระดับบุคคลเป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ มารวมกันเป็นเครือข่าย เช่น เครือญาติ เพื่อนบ้าน บุคคลที่ประกอบอาชีพเดียวกัน เป็นต้น ๒) เครือข่ายระดับกลุ่มหรือ องค์การเป็นเครือข่ายที่สมาชิกเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มหรือองค์การไม่ใช่บุคคล เช่น ชุมนุม สหกรณ์ การเกษตรจังหวัดสงขลา สหพันธ์ครูสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน ระดับต่าง ๆ เครือข่ายมหาวิทยาลัยในจังหวัดสงขลา สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย เป็นต้น

๔) เครือข่ายระดับชุมชนต่าง ๆ เป็นเครือข่ายที่สมาชิก ประกอบด้วยชุมชนขนาดต่าง ๆ เช่น ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับเมืองกับประเทศต่อประเทศ เป็นต้น หรือสมาชิกอาจจะประกอบด้วยชุมชนขนาดเดียวกัน หรือต่างขนาดก็ได้

๕) เครือข่ายระดับสถาบัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยสถาบันประเภทเดียวกัน เช่น สถาบันครอบครัวกับสถาบันครอบครัว หรือสถาบันต่างประเภทเดียวกัน เช่น สถาบัน ครอบครัวกับสถาบันศาสนา เป็นต้น

๖) การแบ่งตามขนาดของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากจำนวนของ สมาชิกที่รวมกันเป็นเครือข่าย แบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายขนาดใหญ่หรือเครือข่ายรวม (Total Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยสมาชิกเป็นจำนวนมาก เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งประเทศไทย ซึ่งสมาชิกประกอบด้วยกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองต่าง ๆ มากกว่า ๗๐,๐๐๐ กองทุน ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยซึ่งสมาชิกประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตรทุกอำเภอ เป็นต้น ๒) เครือข่ายขนาดเล็กหรือเครือข่ายย่อย (Sub Network) เป็นเครือข่ายที่มีขนาดเล็กกว่าเครือข่ายรวม มารวมกันเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ขึ้น เช่น กองทุนหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านรวมกันเป็นเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของแต่ละตำบลรวมกันเป็นเครือข่ายผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับอำเภอ เป็นต้น

๗) การแบ่งตามแหล่งกำเนิดของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะ ของที่มาหรือแหล่งเกิดของเครือข่ายเป็นสำคัญ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๒) เครือข่ายธรรมชาติ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เนื่องจากมีปัจจัยบางอย่างสนับสนุน เช่น เครือญาติเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน ร่วมถิ่นกำเนิดเดียวกัน ประสบปัญหาเหมือนกัน เป็นต้น ๒) เครือข่ายจัดตั้ง เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งของมนุษย์โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหาชุมชน เพื่อพัฒนาอาชีพ เพื่อการเพิ่มพูนรายได้เพื่อรวมพลังของคนในชุมชน เพื่อความมั่นคงของชุมชนหรือจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น

๘) การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์กับรัฐบาล เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากการ จัดตั้งและการสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นสำคัญ แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายภาครัฐ เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้ง หรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล เช่น เครือข่ายอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม เครือข่ายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และเครือข่ายอื่น ๆ ที่จัดตั้งและสนับสนุนโดยกระทรวง กรมและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล ๒) เครือข่ายภาคเอกชน เป็นเครือข่ายที่ประชาชนรวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยไม่

๙) อยู่ใต้การบังคับบัญชาของรัฐบาล เช่น สโมสรออนไลน์แห่งประเทศไทย สโมสรโรตารีแห่งประเทศไทย สมาคมธนาคารแห่งประเทศไทย สมาคมพ่อค้าจังหวัดต่าง ๆ ๓) เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นเครือข่ายที่เกิดจากองค์กรพัฒนาเอกชน (Non Government Organization= N.G.O.) ซึ่งไม่ถูกบังคับบัญชาโดยรัฐบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยไม่แสวงหาไร เช่น คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งประเทศไทย คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้ เป็นต้น

๑๐) การแบ่งตามลักษณะของงานเป็นการแบ่ง โดยพิจารณาจากลักษณะกิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่าย แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายพื้นที่ (Area Network) เป็นเครือข่าย ที่ดำเนินงานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยกิจกรรมมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป เช่น อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ตำบลเดียวกัน อำเภอเดียวกัน จังหวัดเดียวกัน ประเทศเดียวกัน เป็นต้น แต่รวมกันเป็นเครือข่าย ๒) เครือข่ายกิจกรรม (Issue Network) เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในกิจกรรมที่เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะครอบคลุมพื้นที่หลายหมู่บ้าน หลายตำบล หลายอำเภอ หลายจังหวัด หลายประเทศ เป็นต้น

๑๑) การแบ่งตามกฎหมายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากการจดทะเบียน หรือการไม่ จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายของเครือข่าย แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคล เป็นเครือข่ายที่รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ หรือยังไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ชมรม สมาคมต่าง ๆ ที่ยังไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เป็นต้น ๒) เครือข่ายนิติบุคคล เป็นเครือข่ายที่ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลถูกต้องตามกฎหมาย และ

ระเบียบของส่วนราชการ เช่น ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย สมาคมออนไลน์แห่งประเทศไทย หอการค้าแห่งประเทศไทย เป็นต้น

๑๒) การแบ่งตามรูปแบบความร่วมมือระหว่างสมาชิกเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะความร่วมมือของสมาชิกในการดำเนินงานของเครือข่าย แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายไม่เป็นทางการ (Informal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันเป็นเครือข่าย โดยไม่ต้องมีการลงนาม ไม่ต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรแต่มารวมกันด้วยความจริงใจ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น เครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น ๒) เครือข่ายเป็นทางการ (Formal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันภายใต้พันธสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีการกำหนดโครงสร้าง กฎระเบียบของเครือข่ายบทบาท หน้าที่ของสมาชิกไว้อย่างชัดเจน เช่น สภามหาวิทยาลัย เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม.) เป็นต้น

๑๓) การแบ่งตามคุณสมบัติของเครือข่ายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากคุณลักษณะของการรวมกันเป็นเครือข่าย แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายเทียม เป็นเครือข่ายที่ขาดคุณสมบัติของการเป็นเครือข่ายแต่เข้าใจว่าเป็นเครือข่าย เพราะเป็นเพียงการรวมกันของสมาชิกแต่ไม่ได้ร่วมกันแบบเครือข่าย ไม่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ไม่มีความตั้งใจที่ดำเนินกิจกรรม ร่วมกันอยู่ตัวอย่าง เช่น สมาชิกของสมาคมศิษย์เก่าบางสถาบันการศึกษาที่มีการจัดงานชุมนุมศิษย์เก่า ทุกปี สมาชิกในรุ่นเดียวกันต่างมาสังสรรค์กันในลักษณะของการรับประทานอาหารเท่านั้น ไม่ได้มี กิจกรรมอื่นใดอีก เป็นต้น ๒) เครือข่าย แท้เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันเป็นเครือข่ายแล้วมี ลักษณะของการเป็นเครือข่ายที่แท้จริง

๑๔) การแบ่งตามลักษณะของเครือข่ายเป็นการแบ่ง โดยพิจารณาลักษณะที่สำคัญของเครือข่าย แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่าย เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ชมรมแพทย์แผนไทยภาคใต้ เป็นต้น ๒) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายช่วยเหลือ และร่วมมือทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน หรือ สนับสนุน ส่งเสริมกัน เช่น เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ๓) เครือข่ายทรัพยากร เป็นเครือข่ายที่ระดม และจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ภาคราชการ เอกชน เข้าไป ส่งเสริมสนับสนุนการขาดแคลนทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ให้สามารถดำเนินการต่อไป ได้อย่างที่คาดหวัง เช่น เครือข่ายประมงชายฝั่งจังหวัดสงขลา เป็นต้น

๑๕) การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิก เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะการ ประกอบอาชีพของสมาชิกเครือข่ายเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นหลายประเภท เช่น เครือข่ายครู เครือข่าย นักวิชาการ เครือข่ายนักการเมือง เครือข่ายกำนันผู้ใหญ่บ้าน เครือข่ายแพทย์แผนไทย เครือข่าย นักวิจัย เป็นต้น

๑๖) การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมของเครือข่าย เป็นการแบ่ง โดยพิจารณาจาก ลักษณะของกิจกรรม หรืองานที่ดำเนินการ ซึ่งแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น เครือข่ายสตรี เครือข่ายเด็ก

และเยาวชน เครือข่ายคนพิการ เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายภูมิ ปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค เครือข่ายสุขภาพ เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เครือข่ายการ เรียนรู้ร่วมกันของ ชุมชน เป็นต้น

เสรี พงศ์พิศ เครือข่ายมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับสมาชิกพื้นที่กิจกรรมหลัก วัตถุประสงค์ และโครงสร้างการดำเนินงานในลักษณะองค์การของเครือข่ายเอง ดังนี้

๑) เครือข่ายแนวราบ โดยการประสานบุคคลที่อยู่ใน “ระดับ” เดียวกัน อาชีพเดียวกัน ให้ มาเชื่อมประสานเป็นเครือข่ายกัน เช่น เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่าย นักวิจัย เป็นต้น อาจเป็นปัจเจกบุคคล หรืออาจเป็นสถาบันก็ได้ เช่น เครือข่ายสถาบันวิจัย เครือข่าย ศูนย์ข้อมูล เป็นต้น บางเครือข่ายอาจเปิดสำหรับบุคคลทั่วไป สถาบันทั่วไป ใครก็ได้สนใจในเรื่อง หรือประเด็น เดียวกัน^{๑๐๘}

๒) เครือข่ายที่มีลักษณะแนวตั้ง เช่น การนำผู้คนจากหลากหลายอาชีพที่แตกต่างกัน มา เป็นเครือข่ายกัน เช่น เกษตรกร นักพัฒนา นักวิชาการ นักธุรกิจ นักการเมือง องค์กรทุน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และร่วมกัน เครือข่ายนี้มีมากขึ้นวันนี้นี้เพราะการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต ช่วยให้เห็นไม่ว่าอาชีพอะไร ฐานะอะไร ระดับใด สามารถเป็นสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน

๓) เครือข่ายส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพื่อทำให้การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูล และ ประสบการณ์ดีขึ้น ง่ายขึ้น และมีการร่วมมือกันในเรื่องต่าง ๆ ได้สะดวก และดียิ่งขึ้น และอีก บางส่วน ทำให้เป็นพลังต่อรองกับอำนาจต่าง ๆ ได้ขึ้น ไม่ว่าจะป็นองค์การของรัฐ หรือเอกชน องค์กรทุน หรือองค์การวิชาการทำให้ได้รับความสนใจ และความช่วยเหลือง่ายขึ้น

๔) เครือข่ายจำนวนหนึ่งเกิดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในด้านการวิจัย การศึกษา การ ฝึกอบรม การจัดการทรัพยากร การจัดการตลาด บางเครือข่ายแลกเปลี่ยนทรัพยากรกัน เช่น พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ ผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่น (เครือข่ายโยธธรรแลกเปลี่ยนข้าวกับซีลี้อย และผลผลิตอื่น ๆ ของ เครือข่ายนครศรีธรรมราช) บางเครือข่ายเน้นการรวมตัวกันเพื่อกดดันทาง การเมืองรณรงค์เพื่อให้ สังคมเกิดสำนึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ป่าชุมชน การสร้างเขื่อน เป็นต้น

โคเฮน และ อัฟฮ็อฟ (Cohen and up Hoff) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการ แสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหา

^{๑๐๘} เสรี พงศ์พิศ, เครือข่ายยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง. (กรุงเทพมหานคร: เจริญ วิทยการพิมพ์, ๒๕๔๘) หน้า ๑๙๘-๑๙๙.

หรือทางเลือกที่ จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนา โดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่ และสาเหตุของปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้ ยังแบ่งย่อยออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ (๑) การมีส่วนร่วมในขั้นต้น (Initial Decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริง ซึ่งเป็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของ โครงการ (๒) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ (Ongoing Decision) เป็นการหาโอกาสหรือ ช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ (๓) การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ (Operation Decision) เป็นการ หาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามประเพณี เช่นกลุ่มสตรีหรือกลุ่มหนุ่มสาว เพื่อที่จะมีส่วนร่วม ในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการคัดเลือกผู้นำ และการสร้างพลังอำนาจในแก๊งค์กร

๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตาม โครงการ และแผนงาน และเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วม ในการเป็นเจ้าของกิจกรรม และผลงานที่ปรากฏใน ขั้นตอนนี้ยังแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ

(๑) การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) ได้แก่การมีส่วนร่วม สละแรงกาย การสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์ และการให้คำแนะนำ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะ ให้ความเต็มใจ

(๒) การมีส่วนร่วมในการบริหาร และการประสานงาน (Administration and Coordination) จะมีส่วนร่วมโดยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ การฝึกอบรมผู้ที่จะ เข้าปฏิบัติในโครงการ หรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และเป็นผู้ประสานงาน ในโครงการด้วย

(๓) การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ มักพบว่ามีลักษณะเป็นการ บังคับให้ เข้าปฏิบัติในโครงการมากที่สุดการมีส่วนร่วม โดยการบังคับให้ปฏิบัติจะต่างจากการให้ความร่วมมือ เพราะการบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์ (Benefits) จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญแต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วม ด้วยความเต็มใจนั้น จะมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังเกิดการมีส่วนร่วมด้วย

๓. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) ยังแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วนคือ

(๑) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Material Benefits) ได้แก่การมีส่วนร่วมในการเพิ่ม ผลผลิต รายได้ หรือทรัพย์สิน

(๒) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ใน ด้านสังคม (Social Benefits) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่ เกิดขึ้น แก่สังคม เช่น โรงเรียน สถานที่ สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิตการเกิดระบบน้ำประปา

(๓) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล (Personal Benefits) ได้แก่ ความนับถือ ตนเอง (Self-Esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) ความคุ้มค่าของ ผลประโยชน์ (Sense of Efficacy)

(๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึงการมีส่วนร่วมในการวัดผล และวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง เพื่อหาแนวทางแก้ไข การทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป แต่การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ส่วนใหญ่บทบาทดังกล่าวจะเป็นของ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยจะเป็นการประเมินผลของงบประมาณที่ จัดสรรนั้นนำไปใช้อย่างไรบางกรณี แม้แต่เจ้าหน้าที่เองยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าว การมีส่วนร่วมในการประเมินผล นี้จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพลังงานความคิดของมวลชนที่จะทำให้โครงการพัฒนาหรือ สามารถนำประยุกต์ใช้ต่อไป^{๑๐๙}

๒.๘.๔ กระบวนการปฏิบัติของเครือข่าย

กระบวนการทำงานของเครือข่ายต่าง ๆ ว่ามีลักษณะร่วมกันใน ๔ ประเด็น คือ

๑. กระบวนการทำงานที่เชื่อมประสานจุดเล็กและขยายไปสู่หน่วยใหญ่
๒. การรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมาย และโลกทัศน์ร่วมกัน
๓. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัว
๔. การพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างกระบวนการทางนวัตกรรม และ วาทกรรมในการพัฒนาวารสารสื่อพลัง ได้เสนอกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ ๕ ชั้น คือ
 - ๑) การระดมความคิด คือ การคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกันในลักษณะของการร่วมคิด บนพื้นฐานความศรัทธาว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีศักยภาพเท่าเทียมกัน
 - ๒) การวางแผน คือ การนำสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน ด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย (คน สิ่งของ งบประมาณ และ เวลา เป็นต้น)
 - ๓) การลงมือทำ คือ การนำแผนงานที่ได้ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบเพื่อให้เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่วางไว้
 - ๔) การติดตามประเมินผล คือ ร่วมกันติดตามงานที่ทำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ร่วมมือกันคิดพัฒนาปรับปรุงให้งานดีขึ้น
 - ๕) การรับผลประโยชน์ร่วมกัน มีทั้งผลประโยชน์ทางรูปธรรมที่ต้องการให้เกิดตามกิจกรรมที่ทำนั้น และผลประโยชน์โดยอ้อม แต่มีความสำคัญมาก คือ การเรียนรู้จากการร่วมคิด ร่วมทำ และ ความสัมพันธ์ระหว่างภาคีที่พัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมที่สมานฉันท์ เสมอภาค และเอื้ออาทรมากขึ้น^{๑๑๐}

^{๑๐๙} โคเฮน และ อัพฮอฟ (Cohen and up Hoff), อังใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, การบริการสาธารณะในระบกกฏหมายปกครองของฝรั่งเศส, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนิติธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๕๘-๕๙.

^{๑๑๐} วารสารสื่อพลัง อังใน นายพิสิฐ เทพไกรวัล, “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๔๑.

ธนา ประมุขกุล ได้กล่าวถึงลักษณะบ่งชี้เชิงคุณภาพความเข้มแข็งของเครือข่ายดังนี้

๑. สัมพันธภาพ คือ ความใกล้ชิดสนิทสนม กลมเกลียว เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และมีความอะลุ่มอล่วย ยืดหยุ่น ที่เป็นไปตามธรรมชาติของกลุ่มที่มีความเข้าใจ และความจริงใจเป็นพื้นฐาน

๒. ความชัดเจนของเป้าหมาย ซึ่งมาจากความคิดเห็นของสมาชิก เป็นเสมือนเข็มทิศทางให้สมาชิกในเครือข่ายได้เข้าใจตรงกัน และเดินทางไปในทิศทางเดียวกัน โดยไม่หลงใช้เวลาและทรัพยากรกับภารกิจที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของเครือข่าย

๓. กระบวนการเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจ เครือข่ายต้องมีความเป็นประชาธิปไตยให้สมาชิกเสนอความคิดเห็น ให้สิทธิในการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระเต็มที่ยอมบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของเครือข่าย

๔. ลักษณะกิจกรรมและความต่อเนื่อง ดำเนินกิจกรรมด้วยสมาชิกในเครือข่ายเอง ไม่ใช่การพึ่งพิงจากภายนอก นอกจากนี้ความสม่ำเสมอต่อเนื่องของกิจกรรม ก็เป็นสิ่งช่วยบอกถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายด้วยเช่นกัน

๕. แหล่งของทรัพยากร/ศักยภาพ การที่เครือข่ายสามารถแสวงหาและดึงศักยภาพ/ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในเครือข่ายมาใช้ เป็นความเข้มแข็งของเครือข่ายที่สามารถพึ่งตนเอง แต่มิได้หมายความว่า เครือข่ายจะปฏิเสธการสนับสนุนจากภายนอกโดยสิ้นเชิง

๖. การเรียนรู้และนวัตกรรม ความหลากหลายที่มารวมกันของสมาชิก ควรก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ สามารถนำไปสู่การพัฒนาจนเกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรมตามมา คุณภาพใหม่ ที่เกิดขึ้นนี้ จึงอาจเป็นสิ่งที่เหล่าสมาชิกเกิดเป็นการเรียนรู้ขึ้นในตนเอง อันเป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม หรืออาจเป็นผลปรากฏรูปธรรมในกิจกรรมที่มีการพัฒนาการไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงการเป็นนวัตกรรมต้นแบบให้กับผู้อื่นต่อไป^{๑๑๑}

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ ยังได้กล่าวถึงการสื่อสารกับสังคมเครือข่ายว่า ๑) การสื่อสารจะทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีโอกาสรับรู้ (Perception) เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารได้ทั่วถึง ๒) การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) ให้บุคคลร่วมมือกัน ค้นหาเป้าหมายร่วมกัน (Shared Goal) ๓) การสื่อสารเป็นแนวทางที่ทำให้สมาชิกในเครือข่าย ได้มีโอกาสเรียนรู้ (Learning) ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ และพฤติกรรมของกันและกัน การแลกเปลี่ยน (Exchange) ข้อมูลและข้อคิดต่าง ๆ การฝึกเปิดใจกว้าง (Open-mind) เพื่อยอมรับฟังความคิดเห็นและพฤติกรรมตลอดจนการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างกัน (Relationship Development) และร่วมมือกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ๔) การสื่อสาร มีส่วนสำคัญในการค้นคว้า

^{๑๑๑} ธนา ประมุขกุล, **บทความปริทัศน์**, (ขอนแก่น: ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ เขต ๖, ๒๕๔๓), ๘.

และพัฒนา “อัตลักษณ์” (Identity) และบุคลิกลักษณะ (Character) ร่วมกันของสมาชิกในเครือข่าย และเป็นช่องทางในการนำเสนออัตลักษณ์และบุคลิกลักษณะดังกล่าวสู่สังคมภายนอก^{๑๑๒}

บทบาทและหน้าที่ของเครือข่าย ในสังคมไทยออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

๑. ระดับกิจกรรม/การทำงาน (ทีมทำ) ได้แก่ เครือข่ายที่เน้นกระบวนการทำงานในระดับพื้นที่หรือในประเด็นปัญหานั้น ๆ เป็นสำคัญ โดยเป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ไม่ซับซ้อน มีแบบแผนการปฏิบัติงานที่เป็นลักษณะคล้ายงานประจำ มีกระบวนการจัดการ และการทำงานที่เน้นการพึ่งพาอาศัยและทรัพยากรในพื้นที่ เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายแม่บ้านเกษตรกร เครือข่ายประชาตำบล ฯลฯ ที่มีการรวมตัวกัน เพื่อทำงานในกิจกรรมนั้นอย่างจริงจัง

๒. ระดับการสนับสนุนและประสานงาน (ทีมนำ) ได้แก่ เครือข่ายที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานระหว่างเครือข่ายและภาคีต่าง ๆ มีบทบาทในการส่งเสริมการทำกิจกรรมของเครือข่ายย่อยในพื้นที่ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้ข้อมูลทางเลือกในกระบวนการทำงาน ซึ่งเครือข่ายในระดับนี้อาจเป็นทั้งเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่มีการทำงานครอบคลุมในระดับจังหวัดหรือภูมิภาค และเครือข่ายเชิงประเด็นที่ทำงานเฉพาะด้าน

๓. ระดับการส่งเสริม/และการให้คำปรึกษา (ทีมหนุน) ได้แก่ เครือข่ายขององค์การสถาบัน และหน่วยงานหลักทางสังคมที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนา และพัฒนาเป็นเครือข่าย เช่น การสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) สถาบันพระปกเกล้า สถาบันที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งการส่งเสริมของเครือข่ายดังกล่าวจะเป็นลักษณะของการให้คำปรึกษาและให้แนวทางการปฏิบัติแก่เครือข่ายอื่น ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ

๔. เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เป็นความสำเร็จของเครือข่ายในการที่จะร่วมกันพัฒนาและจัดการกับทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นนี้มีพลังขับเคลื่อนในหลาย ๆ พื้นที่

๕. เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย ปัจจุบันประเด็นปัญหาสาธารณะจำนวนมากไม่น้อยที่เกิดขึ้นและสามารถนำไปสู่ข้อยุติ ด้วยพลังของเครือข่าย และการจัดการในเชิงนโยบาย ตัวอย่างเช่น การรวมตัวกลุ่มองค์กร เครือข่ายที่ทำงานในด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่พยายาม

^{๑๑๒} ปารีชาติ สถาปัตตานนท์, และชัยวัฒน์ ภิระพันธ์, **สื่อสารกับสังคมเครือข่าย**, เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร ๓ “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง” สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันการวิจัยและพัฒนาประชาคม, ๒๕๔๖), หน้า ๘๙.

ผลักดัน พ.ร.บ. ป่าชุมชนฉบับประชาชนให้มีการนำเสนอต่อการพิจารณาของรัฐสภา และการจัดทำมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศ เป็นต้น

๖. เกิดอำนาจหรือพลังอำนาจแฝงเกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มองค์กร และเครือข่ายอำนาจ หรือการต่อรองนี้จะไม่มีการเกิดขึ้นได้หากไม่มีการรวมกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เข้าด้วยกัน พลังอำนาจของการรวมกลุ่มนี้บางครั้งอาจไม่ส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรง แต่เป็นพลังหรือประโยชน์ในทางอ้อมที่บรรดากลุ่มหรือเครือข่ายอื่น ๆ ให้ความเกรงใจ และสามารถมาเป็นการต่อรองในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้^{๑๑๓} พิชัย เพชรรัตน์ ได้กล่าวถึงพัฒนาของกลุ่มเครือข่ายว่า อาจมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมและบริบททางสังคม เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งพัฒนาการและวงจรชีวิตของเครือข่าย มี ๔ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ ขั้นเกิดแรงจูงใจ หมายถึง คนที่เข้ามารวมกลุ่มอาจจะเกิดแรงจากฝ่าย ต่าง ๆ ทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐ การชักชวนของผู้นำชุมชน และเกิดจากความต้องการของตนเองที่มองเห็นปัญหาเกิดความต้องการจะแก้ปัญหา รวมทั้งความพร้อมในการที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งแรงกระตุ้นดังกล่าวทำให้คนแสวงหาการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนากิจกรรมที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ ๒ ขั้นวางใจกลุ่ม เป็นขั้นตอนที่ปัจเจกบุคคลเกิดความไว้วางใจกลุ่ม องค์กรว่าจะสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและความต้องการนั้นได้ จึงดำเนินการเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะกลายเป็นพลังของกลุ่มและเครือข่ายในที่สุด

ขั้นที่ ๓ ขั้นขยายผล หลังจากที่มีการดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว กลุ่มเครือข่าย จะเกิดความเข้มแข็ง จึงมีการสานต่อและเชื่อมโยงกับทุกฝ่ายในการจัดการกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับพื้นที่และประเด็นกิจกรรม เป็นขั้นการขยายผลที่นำไปสู่การพัฒนาที่ต่อเนื่อง

ขั้นที่ ๔ กลุ่มสัมพันธ์ เป็นการบริการเครือข่ายหลังจากที่เครือข่ายได้ดำเนินการจนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนากิจกรรมความสัมพันธ์ เพื่อร่วมรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืน^{๑๑๔}

พลเดช ปิ่นประทีป ได้กล่าวถึงวงจรการพัฒนาประชาสังคมเครือข่ายว่ามีขั้นตอน และกระบวนการที่หลากหลาย ที่ผู้ศึกษาควรทำความเข้าใจ รวมถึงการเข้าไปสนับสนุนตามขั้นตอนพัฒนาการต่าง ๆ ให้เหมาะสม โดยมีแนวทางและวงจรชีวิตกลุ่ม และเครือข่าย ดังนี้

^{๑๑๓} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส), ๒๕๔๗), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๑๔} พิชัย เพชรรัตน์, **ขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคประชาชนเพื่อการพัฒนา**, (ลพบุรี: เอกสารประกอบการเรียนวิชาการพัฒนาชุมชน สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑-๔๒.

ขั้นที่ ๑ มีการรวมตัวกันชั่วคราว ขั้นนี้อาจจะเกิดขึ้น โดยบุคคลในกลุ่ม องค์กร ชุมชน หรือ หน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมให้เกิดการรวมตัว เช่น การประชุมสัมมนา การพบปะสัมมนา การเยี่ยม เยียน ฯลฯ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตาม การรวมตัวกันชั่วคราวนี้ได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

ขั้นที่ ๒ ได้ความคิด หมายถึง คนที่เข้ามารวมตัวกันชั่วคราวนั้นเกิดแนวคิด/วิธีการที่ เหมาะสมกับตนเอง และมีแรงบันดาลใจอยากจะไปลงมือทำในกิจกรรมนั้น

ขั้นที่ ๓ เกิดการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน เมื่อเกิดความคิดดี ๆ ที่จะลงมือทำแล้ว การมีเพื่อน ร่วมคิดนั้น จะช่วยทำให้เกิดการสานต่อ และการรวมกลุ่มกันตามธรรมชาติ

ขั้นที่ ๔ ร่วมคิดร่วมวางแผน การรวมกลุ่มในขั้นที่ ๓ จะมีการพัฒนาไปอีกก็ต่อเมื่อได้มีการ คิด และการวางแผนอย่างเป็นรูปธรรมว่า จะทำอะไร ทำอย่างไร ทำที่ไหน ทำเมื่อไร จนเกิดเป็น แผนงาน โครงการ ของเครือข่ายที่จะดำเนินการต่อ

ขั้นที่ ๕ มีโอกาสได้ทำกิจกรรม โครงการที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะ โดยทางใดก็ตาม เช่น ได้รับการ สนับสนุนหรือระดมทุนมาดำเนินการเอง เป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสได้ทำกิจกรรม

ขั้นที่ ๖ ร่วมกิจกรรม ร่วมประชุม ร่วมเรียนรู้ โครงการของชุมชนหรือหน่วยงานเป็นที่มา ของโอกาสในการพบปะ การประชุมสัมมนา และการเรียนรู้ เป็นการดึงผู้คนในองค์กรเครือข่ายทำให้ เกิดการเชื่อมโยงผูกพัน

ขั้นที่ ๗ เกิดความเป็นชุมชน องค์กรที่เข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ และค่อย ๆ สะสมขึ้นมาเป็นการ ดำเนินการจริง มีการตกผลึกทางความคิด มีการปรากฏตัวของผู้นำทางธรรมชาติ มีการทดสอบ กลั่นกรองจากสถานการณ์ และเป็นการสั่งสมภูมิปัญญาจนเกิดการพึ่งตนเองของกลุ่ม

ขั้นที่ ๘ เป็นกลุ่มพึ่งตนเองได้ (Self – Reliance Group) ด้วยภูมิปัญญา พึ่งตนเองของ กลุ่มที่สะสมจนถึงระดับหนึ่ง เครือข่ายมีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเอง และนำพากลุ่ม ขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยตนเองในเรื่องต่าง ๆ

ขั้นที่ ๙ พัฒนาศักยภาพกลุ่มและขยายกลุ่มออกไป กลุ่มและผู้นำจะมีทักษะใน การทำงาน มากขึ้น สมาชิกกลุ่มมีการขยายตัวออกไป หรือเผยแพร่แนวความคิดไปสู่กลุ่มอื่น ๆ ด้วยผลงานที่กลุ่ม ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

ขั้นที่ ๑๐ เชื่อมโยงกลุ่มอื่น ๆ เป็นเครือข่าย การร่วมกิจกรรมกับกลุ่มที่แข็งแกร่งและคนที่เข้มแข็งอื่น ๆ จะนำมาซึ่งความรู้ และความคิดใหม่ ๆ ตลอดจนโอกาสในการพัฒนาของกลุ่มของตน เป็นตัวเร่งที่สำคัญของกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง และประชาสังคมเครือข่าย^{๑๑๕}

ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธิรพันธ์ ได้กล่าวถึงแนวคิดของการจัดการ เครือข่าย ก่อให้เกิดประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการจัดการเครือข่าย มี ๖ ประการโดยมีการประสานสอดคล้องกันอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นแสงสว่างแห่งดวงดาว คือ ๑. จุดมุ่งหมายร่วม การทำงานเครือข่ายจะเกิดประสิทธิภาพสูง ทุกฝ่ายสามารถกำหนดจุดหมายร่วมกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดหมายที่ทุกฝ่ายเห็นและต้องการให้เกิดขึ้น ๒. บุคคลในเครือข่ายจะต้องมีจิตสำนึกร่วม มีความถนัดในงานที่ทำและมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน รวมทั้งได้รับผลประโยชน์จากความเป็นสมาชิกในเครือข่าย ๓. การเชื่อมโยง โดยอาจเชื่อมต่อกันผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีศูนย์ประสานงานและการเชื่อมต่อโดยเทคโนโลยี ๔. การสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม หลังจากการเข้าร่วมเครือข่ายแล้ว ทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้สึกมีส่วนร่วมกับกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้เกิดพลังในการผลักดันสู่เป้าหมาย ๕. การพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ระบบการทำงานของเครือข่ายจะต้องสามารถและพัฒนาให้เกิดระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใส และตรวจสอบได้ทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อทุกฝ่าย และผู้ที่จะมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ๖. การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร ระบบการติดต่อสื่อสารและสารสนเทศเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อความยั่งยืนของเครือข่าย เพราะจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทราบถึงกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย^{๑๑๖}

๒.๘.๕ ประโยชน์การเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนคุณธรรม

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ ประโยชน์การเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนคุณธรรม ผู้วิจัยได้สรุปจากนักวิชาการ ได้ดังนี้

เคิร์ต เลวิน (Kurt.Lewin) ได้กล่าวถึงประโยชน์ชุมชนคุณธรรมว่า การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาบางอย่างทำให้บุคคลที่มีส่วนร่วมนั้นเกิดความรู้สึกว่า ตนเอง มีการลงทุนในการให้ความคิด

^{๑๑๕} พลเดช ปิ่นประทีป, **ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง**, “องค์การการเงินชุมชน: ฐานรากที่ขาดไม่ได้ของประชาสังคมไทย” ในซีพอร์ชุมชน: ทูทางสังคมจากฐานล่าง, เอกสารประกอบการประชุมประจำปี ว่าด้วยเรื่องชุมชน ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๘.

^{๑๑๖} ปารีชาติ สถาปิตานนท์, และชัยวัฒน์ ธิรพันธ์, **สื่อสารกับสังคมเครือข่าย**, เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร ๓ “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง” สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาคม, ๒๕๔๖), หน้า ๔๙.

การให้การตัดสินใจ ได้ปรับเปลี่ยนแปลงความคิดความรู้เกี่ยวกับบางสิ่ง บางอย่างที่ไม่ลงรอยกับการตัดสินใจและอุทิศพลังงานทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหา^{๑๑๗}

วิลเลียม เออร์วิน (William Erwin) ได้กล่าวว่า ประโยชน์การมีส่วนร่วมประกอบด้วย ๓ มิติ คือ มิติที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะใครควรทำและทำอย่างไร มิติที่ ๒ มีส่วนร่วม เสียสละในการพัฒนา ลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่ ๓ มีส่วนร่วมในการแบ่งปัน ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน^{๑๑๘} ส่วนในทัศนะของนักวิชาการตะวันออกผู้เขียนขอเสนอแนวคิดของ ดร. เสรีพงศ์ พิศ ที่กล่าวถึงกรอบของชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้ ๑) ชุมชนเข้มแข็งเพราะเป็นชุมชนเรียนรู้ ชุมชนเหล่านี้ จะไม่รอคอยความช่วยเหลือ จากรัฐหรือภายนอกแต่จะชวนช่วยหาทางแก้ไขปัญหาด้วย สติปัญญาของตนเอง ๒) ชุมชนเข้มแข็งตัดสินใจอย่างเป็นอิสระไม่ถูกรอบงำจากรัฐ นักวิชาการ เอ็นจีโอ โดยต้องมีข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ มีเป้าหมายการพึ่งตนเองอย่างมั่นคง ๓) ชุมชนเข้มแข็งจัดการ “ทุน” ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ทุนซึ่งไม่ได้หมายถึง แต่เพียงเงิน แต่หมายถึง ทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางสังคมวัฒนธรรมและอื่น ๆ ๔) ชุมชนเข้มแข็งต้องมีธรรมาภิบาล มีการบริหารจัดการที่ดีโปร่งใส ตรวจสอบได้ และกระจายอำนาจ^{๑๑๙}

ระบบการศึกษาในปัจจุบันนับเป็นการเรียนรู้แบบตลอดชีวิต มีเนื้อหาสาระที่ต้องเรียนรู้เป็นจำนวนมากตลอดเวลา โดยมี การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของมนุษย์ ให้เข้าสู่ระบบการสร้างบุคลากรให้คิดเป็น ทำเป็น และเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึง แหล่งความรู้ และค้นหาคำตอบที่ต้องการได้ด้วยตนเองในระยะเวลาอันสั้น โดยอาศัยระบบเครือข่ายการสื่อสาร และเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการพัฒนาเทคนิคการรับ และส่งข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว เครือข่าย (Network) เป็นแนวคิดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ตลอดจนชุมชนให้เกื้อกูลเชื่อมโยงกัน โดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน มีอิสระต่อกันสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง และพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน การมีความสัมพันธ์จะเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ประสานความช่วยเหลือกันและเป็นความสัมพันธ์เชิง

^{๑๑๗} Kurt.Lewin, อังโน ประภาเพ็ญ สุวรรณ, **ทัศนคติการวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พีระพานการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑๓ - ๑๑๔.

^{๑๑๘} William Erwin, อังโน เริงศักดิ์ ส่งสุข, “การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี”, **ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะพัฒนาสังคม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙), บทคัดย่อ.

^{๑๑๙} เดวิท แมททิวส์, อังโน รัฐวุฒิเสนาคำ, **จากปัจเจกสู่สาธารณะ: กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

แนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวตั้ง ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นสัมพันธภาพของมนุษย์กับมนุษย์ที่ครอบคลุม ทั้งการให้และการรับ และการเอื้ออาทรต่อกัน การก่อเกิดของเครือข่ายอาจพิจารณาได้ ๒ ทาง คือ

เครือข่ายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งดูได้จากความเป็นเครือญาติกัน การมีภูมิลำเนาถิ่น กำเนิดเดียวกัน การมีความเชื่อถือศรัทธาเหมือนกัน การมีปัญหาาร่วมกัน และการมีความสนใจร่วมกัน ในงานหรือกิจกรรม เป็นต้น

เครือข่ายโดยการจัดตั้ง ซึ่งจะต้องมีผู้คอยกระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้เกิดความคิดตระหนักถึง ปัญหาของชุมชนร่วมกันและก่อให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มองค์กรขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักจะเป็นเครือข่ายในระบบราชการเครือข่ายมีลักษณะเป็นวงจรเปรียบได้กับสิ่งมีชีวิต ธรรมชาติของเครือข่ายจะต้องมีการเจริญเติบโตอยู่เสมอต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ เปลี่ยนแปลงไปและต้องมีการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของเครือข่ายเช่นเดียวกันกับสิ่งมีชีวิต

ภาวะผู้นำกับการสร้างเครือข่ายมีประโยชน์ ดังนี้ การแลกเปลี่ยนข้อมูลทำได้ง่ายโดยผู้ใช้ใน เครือข่ายสามารถที่จะดึงข้อมูลจากส่วนกลาง หรือข้อมูลจากผู้ใช้คนอื่นมาใช้ได้อย่างรวดเร็วและ ง่ายดาย เหมือนกับการดึงข้อมูลมาใช้จากเครื่องของตนเอง และนอกจากดึงไฟล์ข้อมูลมาใช้แล้ว ยัง สามารถคัดลอกไฟล์ไปให้ผู้อื่นได้อีกด้วย

๑. ใช้ทรัพยากรร่วมกันได้

อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อกับเครือข่ายนั้น ถือว่าเป็นทรัพยากรส่วนกลางที่ผู้ใช้ในเครือข่ายทุกคน สามารถใช้ได้โดยการสั่งงานจากเครื่องคอมพิวเตอร์ของ ตัวเองผ่านเครือข่ายไปยังอุปกรณ์นั้น เช่น มี เครื่องพิมพ์ส่วนกลางในเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายได้ด้วย

๒. ใช้โปรแกรมร่วมกัน

ผู้ใช้ในเครือข่ายสามารถที่จะรันโปรแกรมจาก เครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนกลาง เช่น โปรแกรม Word, Excel, Power Point ได้ โดยไม่จำเป็นจะต้องจัดซื้อโปรแกรม สำหรับคอมพิวเตอร์ ทุกเครื่อง เป็นการประหยัดงบประมาณในการจัดซื้อ และยังประหยัดเนื้อที่ในหน่วยความจำด้วย

๓. ทำงานประสานกันเป็นอย่างดี

ก่อนที่เครือข่ายจะเป็นที่นิยม องค์กรส่วนใหญ่จะใช้คอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ เช่น เมนเฟรม หรือ มินิคอมพิวเตอร์ ในการจัดการงาน และข้อมูลทุกอย่างในองค์กร แต่ปัจจุบันองค์กรสามารถกระจาย งานต่าง ๆ ให้กับหลาย ๆ เครื่อง แล้วทำงานประสานกัน เช่น การใช้เครือข่ายในการจัดการระบบงาน ขาย โดยให้เครื่องหนึ่งทำหน้าที่จัดการการเกี่ยวกับใบสั่งซื้อ อีกเครื่องหนึ่งจัดการกับระบบสินค้าคง คลัง เป็นต้น

๔. ติดต่อสื่อสารสะดวก รวดเร็ว

เครือข่ายนับว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ได้เป็นอย่างดี ผู้ใช้สามารถ แลกเปลี่ยนข้อมูล กับเพื่อนร่วมงานที่อยู่คนละที่ ได้อย่างสะดวก และรวดเร็ว

๕. เรียกข้อมูลจากบ้านได้

เครือข่ายในปัจจุบันมักจะมีการติดตั้งคอมพิวเตอร์ เครื่องหนึ่งเป็นเซิร์ฟเวอร์ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าใช้เครือข่ายจากระยะไกล เช่น จากที่บ้าน โดยใช้ติดตั้งโมเด็มเพื่อใช้หมุนโทรศัพท์เชื่อมต่อ เข้ากับเครื่องเซิร์ฟเวอร์ คอมพิวเตอร์เครื่องนั้นก็จะเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย

ดังนั้น ผู้นำเครือข่ายซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้บริหารเครือข่าย ซึ่งจะต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ ตลอดจนการมีภาวะผู้นำที่จะเป็นปัจจัยหลักสำคัญใน การพัฒนาองค์การให้เจริญก้าวหน้า และยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ^{๑๒๐} ทฤษฎีภาวะผู้นำแนวใหม่หรือกระบวนทัศน์ใหม่มุ่งเน้นภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ (Vision) มีการกระจายอำนาจและเสริมพลังอำนาจให้กับสมาชิก (Empowerment) เป็นผู้มีจริยธรรม (Ethical personhood) คือทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เหมาะสม เป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ และปฏิบัติการณ์เพื่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงสามารถทำให้ประสิทธิผลของงานและองค์การสูงขึ้น^{๑๒๑} ภาวะผู้นำเป็นหัวข้อที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันมานานตั้งแต่สมัย Plato จวบจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มจากการศึกษาคุณลักษณะ พฤติกรรม ปัจจัยเชิงสถานการณ์ การบูรณาการที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลและการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการนำเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์ และจริยธรรมมาสนับสนุนให้สมาชิกสามารถพัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้นำได้มากกว่าการใช้อำนาจหน้าที่หรือตำแหน่ง เพื่อการควบคุมและการนำอีกต่อไป ซึ่ง Certo ได้ให้ทัศนะว่า ผู้นำยุคใหม่ควรมีลักษณะผสมผสานคุณลักษณะใน ๖ รูปแบบ คือ ๑) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ๒) ภาวะผู้นำแบบสอนงาน (Coaching Leadership) ๓) ภาวะผู้นำแบบพิเศษเหนือชั้น (Supper Leadership) ๔) ภาวะผู้นำแบบแท้จริง (Authentic leadership) ๕) ภาวะผู้นำแบบผู้ประกอบการ (Intrepreneurial Leadership) และ ๖) ภาวะผู้นำแบบใฝ่บริการ (Servant Leadership) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership) ซึ่งองค์ประกอบส่วนใหญ่ของภาวะผู้นำแต่ละแบบสะท้อนมาจากบุคลิกภาพ และคุณลักษณะที่สามารถพัฒนาได้^{๑๒๒}

^{๑๒๐} กนกอร สมปราชาญ, ภาวะผู้นำทางการศึกษา, (ขอนแก่น: ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖),บทคัดย่อ.

^{๑๒๑}กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖), หน้า ๖๘.

^{๑๒๒} Certo, S. C, **Modern Management**, Upper Saddle River, N.J.: Pearson Prentice Hall, 2006,p.19.

สรุปได้ว่า ผู้นำเครือข่ายมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ เช่น นำการเปลี่ยนแปลงเชิงจริยธรรม ตลอดจนการมีบุคลิกภาพและคุณลักษณะที่สามารถพัฒนาได้

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระสุธีรัตนบัณฑิต ศึกษาวิจัยเรื่อง “การยกระดับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืน ของชุมชนในสังคมไทย” พบว่า จากการศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์และประชาชนจ จำนวน ๔๐๐ ราย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุอยู่ในระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี และสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ ๘๗ เคยรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ผ่านช่องทางที่ทางวัดเป็นผู้แจ้งให้ ทราบมากที่สุด รองลงมา ผ่านสื่อ social media อาทิ เฟซบุ๊ก ไลน์ เว็บไซต์ ในด้านการรักษาศีล ๕ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สนใจและตั้งใจสมาทานศีลในวันพระหรือวันสาคัญทางพระพุทธศาสนา มีเพียงจ จำนวนน้อยระบุว่าตั้งใจรักษาศีลในทุกวัน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างระบุว่า มีการรักษาศีลข้อที่ ๓ คือ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำทางเพศของตนเองมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การไม่เอาของของคนอื่นมา โดยผลการหรือมีจิตคิดจะขโมยของผู้อื่น (ศีลข้อ ๒) การไม่มีจิตโกหกพูดให้ผู้อื่นเสียหาย (ศีลข้อ ๓) การไม่ยุ่งเกี่ยวกับสุรายาเสพติด (ศีลข้อ ๕) และการไม่เบียดเบียนฆ่าหรือทาร้ายกัน (ศีลข้อ ๑) ๒. ผลศึกษาการพัฒนากิจกรรมการรักษาศีล ๕ ของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต้นแบบ พบว่า หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต้นแบบในพื้นที่ ๑๐ จังหวัดในสังคมไทย ได้ปรับเปลี่ยนหลักการของศีล ๕ ให้เป็นรูปธรรมเพื่อให้เหมาะสมกับการพัฒนาหมู่บ้านในเชิงศีลธรรมของสังคม คือ ๑) การรักษาศีลข้อที่ ๑ ไม่มุ่งร้ายต่อกันสอนให้รู้จักคุณค่าของความเป็นคนและให้มีเมตตาต่อสรรพสัตว์ มีกฎของหมู่บ้าน คือ ห้ามจับสัตว์นี้ ฤดูวางไข่ ห้ามพกพาอาวุธ จัดกิจกรรมปล่อยนก ปล่อยปลา ตั้งเขตอภัยทานของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนมีการปรับเงินผู้ที่ละเมิดกติกาหมู่บ้าน ๒) การรักษาศีลข้อ ๒ ห้ามลักขโมย หากมีการละเมิดปรับ ๒ เท่าของราคาทรัพย์สิน และมุ่งเน้นการตั้งกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้ ประกอบสัมมาชีพ ๓) การรักษาศีลข้อที่ ๓ ห้ามคบชู้ นอกใจ ฝ่าฝืนตักเตือน ให้ข้อคิด โดยมีกิจกรรม ค ส่งเสริมครอบครัวสัมพันธ์และส่งเสริมเยาวชนให้มีความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมทางเพศของตนเอง ๔) การรักษาศีลข้อที่ ๔ ห้ามทะเลาะวิวาท ห้ามส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่น ฝ่าฝืนให้ชดใช้ค่าเสียหาย รวมทั้งส่งเสริมให้คนมีสัจจะต่อกันตามภูมิปัญญาและประเพณีของชุมชน ๕) การรักษาศีลข้อ ๕ ห้ามยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ฝ่าฝืนตักเตือนและส่งเจ้าหน้าที่ตามความผิดที่ปรากฏ โดยมีการพัฒนา กิจกรรมงานบุญปลอดเหล้างานเศรฐาปลอดอบายมุข เพื่อให้สังคมหมู่บ้านเกิดสันติสุข ๓. ผลการขับเคลื่อนและเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พบว่า รูปแบบการขับเคลื่อนและการเสริมสร้างเครือข่ายโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นั้น ดาเนินการ คล้ายกับโครงการในระดับหมู่บ้านของภาครัฐ เช่น โครงการแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง โครงการ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โครงการหมู่บ้านสีขาว-ช่อสะอาด

ชุมชนคุณธรรม เป็นต้น มีการขับเคลื่อน โดยคณะกรรมการที่มาจากคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาชน ตามหลัก “พลังบวร” โดยมีพระสงฆ์เป็นแกน ำในการพัฒนาหมู่บ้านให้มีการรักษาศีล ๕ มีความรัก ความสามัคคีพร้อมกับการส่งเสริม “สามาชีพ” อันเป็นการพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน ๔. ผลการวิเคราะห์การดำเนินงานของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต้นแบบกับการพัฒนา สังคมวิถีพุทธ พบว่า ผลลัพธ์ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นั้น ได้นำไปสู่การสร้างหมู่บ้านต้นแบบ และชุมชนคุณธรรมบนฐานพุทธธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน โดยผ่านกระบวนการ ท างานของคณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชนท้องถิ่นและภาคประชาสังคม ซึ่งเป็นไปตาม หลักศีล ๕ และหลักภavana ๔ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมวิถีพุทธ คือ ๑) การพัฒนาคนหรือ ทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักหลักพุทธธรรม และมีคุณภาพชีวิตที่ดี อนุเคราะห์ เกื้อกูลต่อกัน ๒) การอนุรักษ์และส่งเสริมจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดการ สร้างสรรค์ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ๓) การจัดการและอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน และ ๔) การบูรณาการเทคโนโลยีในการจัดการหมู่บ้าน และชุมชนให้มีประสิทธิภาพเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคม^{๑๒๓}

พระมหามิตร ฐิตปญโญ (วันยาว), “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคม และสังคมอาเซียน : วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและกระบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์” ผลการวิจัยพบว่า สังคมจะนำอยู่นั้น คนในสังคมจะต้องมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข อีกทั้งต้องเป็นผู้มีจิตสำนึกที่ถูกต้อง การสร้างจิตสำนึกนั้น จำต้องเริ่มจากชุมชน สังคม เป็นจิตสำนึกที่ผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศสร้างขึ้นมาร่วมกัน ไม่ใช่จิตสำนึกที่สร้างโดยผ่านอุดมการณ์ แต่เป็นการสร้างจิตสำนึกผ่านจิตวิญญาณเท่านั้น จึงจะนำความสุขมาให้^{๑๒๔}

ดุขฎิ สิตลวรงค์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามีความเห็นว่า ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยชั้น ๕ การทำงานประสานกันของชั้น ๕ ทำให้มนุษย์รับรู้โลกได้ โดยมีช่องทางติดต่อยู่ ๒ ชุดคือ ชุดที่

^{๑๒๓} พระสุธีรัตนบัณฑิต, “การยกระดับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนของชุมชนในสังคมไทย”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓), บทคัดย่อ,

^{๑๒๔} พระมหามิตร ฐิตปญโญ (วันยาว), “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน : วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและกระบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๙๔.

รับเข้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ และชุดที่แสดงออก ได้แก่ กาย วาจา และใจ โลกที่ศึกษา คือ โลกตามการรับรู้ของมนุษย์เอง ได้ผลการศึกษา คือ ปัญญา รู้ตามความเป็นจริง คือ รู้ชัดในอริยสัจ ๔ ซึ่งพระพุทธศาสนาอธิบายไว้หลายนัย จากมรรคมีองค์ ๘ ปรับให้เป็นหลักการปฏิบัติ เพื่อการศึกษา จากหยาบไปหาประณีตเป็น ๓ ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา อันจะนำผู้ศึกษาบรรลุภาวะชีวิตที่สมบูรณ์ คือ มีปัญญาพ้นทุกข์สิ้นเชิง และเป็นเป้าหมายการศึกษาในระดับอุดมคติ ด้วยพระพุทธศาสนา พิจารณาเป้าหมายไว้หลายแนว เมื่อทำกิจกรรมการศึกษาก็มีกระบวนการศึกษาเกิดขึ้นเป็นการ เปลี่ยนแปลงทางศีล สมาธิ ปัญญา กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการเป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดการสร้าง ส่วนสังคัมพระพุทธศาสนามี ๒ ประเภท สังคัมฆราวาส และสังคัมผู้บวช ซึ่งมีลักษณะเป็นสังคัม การศึกษา มีการเลือกสรรสมาชิก การจัดระเบียบสังคัมโดยอาศัยวินัยสงฆ์เป็นหลัก และเป็นสังคัมที่มี โอกาสในการศึกษา^{๑๒๕}

ไพรัช สู่แสนสุข ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้ และการ สอนตามหลักพุทธศาสตร์” พบว่า พุทธศาสตร์มีบทบาทเด่นชัดในการเรียนการสอนและการส่งเสริม กระบวนการในการสร้างเสริม และสร้างสัมมาทิฐิเป็นอย่างมาก พุทธศาสตร์มีคำอธิบาย และ แนวทางเสนอแนะต่อการสร้างการเรียนรู้และการสร้างชีวิตในทุกๆระดับ จนถึงระดับสูงสุดหรือระดับที่ เอื้อให้เกิดประโยชน์สูงสุดที่มวลมนุษย์พึงได้ หรือแม้แต่การเสนอเครื่องมือที่ช่วยต่อกระบวนการ เรียนรู้นั้น ๆ ได้ (ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา) กระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการสร้างตาม แนวพุทธศาสตร์ สามารถจัดสรุปในองค์ธรรม “อริยสัจ ๔” ได้ไม่ว่าจะในส่วนของจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน วิธีการปฏิบัติ และการตรวจสอบประเมินผล องค์ธรรมทั้ง ๔ ของอริยสัจ ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับ “ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค” สรุปได้ดังนี้

๑. การเรียนการสอน เพื่อให้รู้ลักษณะหรือธรรมชาติของทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ว่ามี ลักษณะเป็นเช่นไร มีลำดับและสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างไร ในแต่ละองค์ธรรม

๒. การเรียนการสอนการปฏิบัติตามกิจในอริยสัจ ๔ ของแต่ละองค์ธรรม ได้แก่

๒.๑ การกำหนดรู้ทุกข์ การทำความเข้าใจในทุกข์หรือลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้น

๒.๒ การรู้ชัดในสาเหตุของทุกข์หรือปัญหาว่า ควรละควรแก้ไขที่ตรงสาเหตุที่แท้จริง ซึ่ง สาเหตุหลักของทุกข์ในชีวิตมนุษย์ คือ ตัณหา

^{๑๒๕} ดุษฎี สีสลวรงค์, “การศึกษาในสังคัมพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”, ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), บทคัดย่อ.

๒.๓ การรู้จักในเป้าหมาย หรือกำหนดเป้าหมาย และมีความซาบซึ้งพอใจในเป้าหมายที่จะพึงเกิดเมื่อแก้ปัญหาได้ และเป้าหมายสูงสุดในชีวิตมนุษย์ที่ควรบรรลุ คือ การพ้นทุกข์ ๓.๔ การรู้ในวิธีการแก้ปัญหาว่า เมื่อกระทำตามวิธีการนั้นแล้วสามารถแก้ปัญหาได้ทำให้ลดทุกข์ หหมดทุกข์ได้ ในการสร้างชีวิตนั้นมรรคหรือวิธีการแก้ทุกข์ที่สมบูรณ์ ที่ควรทำให้มากคือ มรรคมืองค์ ๘ หรือการศึกษาและปฏิบัติในศีล สมาธิ และปัญญา^{๑๒๖}

อาจารย์ พุกกะมาน ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาการสอนศีล เพื่อสร้างเสริมพุทธธรรมจริยธรรมในสังคมไทย พบว่า ผู้มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา มีวิมุติ ด้วยการละชั่ว ประพฤติ ย่อมเป็นผลดีเป็นคุณค่าในสังคม ผู้มีศีลเท่านั้นที่จะเสริมสร้างพุทธธรรมจริยาได้ในสังคมการเสริมสร้างพุทธธรรมจริยาในสังคม จึงจำเป็นต้องมีการสอนศีล การศึกษาศีล การปฏิบัติศีล และการทรงผลของศีลในแต่ละคน หากพุทธบริษัททุกคนยอมรับศีล นำเอาศีลมาเป็นข้อวัตรปฏิบัติขัดเกลาพฤติกรรมของตนอย่างจริงจังเคร่งครัด จนเกิดผลของศีลทรงขึ้นในตนได้จริง ศีลเท่านั้นที่แก้ปัญหาส่วนบุคคลและส่วนสังคมไทยได้^{๑๒๗}

พจนีย์ สาริพันธ์ จากการศึกษา ยุทธศาสตร์การป้องกันกลุ่มผู้มีโอกาสเข้าไป เกี่ยวข้องกับยาเสพติด พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๖๒ ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม มุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติด โดยเฉพาะการเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันยาเสพติดในกลุ่มเด็ก และเยาวชนด้วยกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับช่วงวัยพร้อมด้วยรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อไม่ให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสเข้าไปใช้ยาเสพติดในอนาคต^{๑๒๘}

สมบูรณ์ สุขสำราญ จากการศึกษาเรื่อง “พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม” พบว่า กรอบทฤษฎีตะวันตกนั้นได้รับอิทธิพลมาจากโลกทัศน์ของคนตะวันตก ซึ่งมีพื้นฐานสำคัญอยู่บนคติ ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากคนไทย คติ ความเชื่อ และวัฒนธรรมตะวันตกนั้นส่วนมากมีรากเหง้าอยู่บนระบบความเชื่อส่วนที่เป็นคริสต์ศาสนา การมองข้ามความสำคัญของความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมี

^{๑๒๖} ไพรัช สู่แสนสุข, “หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙. หน้า ๗๘.

^{๑๒๗} อาจารย์ พุกกะมาน และคณะ, “การศึกษาการสอนศีลเพื่อสร้างเสริมพุทธธรรมจริยธรรมในสังคมไทย”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจริญผล, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๐.

^{๑๒๘} พจนีย์ สาริพันธ์, “การสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติดในเด็กและเยาวชนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”, **วารสารสำนักงาน ป.ป.ส., สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม**, ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒ (เมษายน - กรกฎาคม ๒๕๕๕) : ๒-๓.

ความสำคัญอย่างมาก ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่เข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมือง ที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่ง ๆ อย่างแท้จริงได้ และประเด็นสำคัญดังกล่าวมีนัยสำคัญเท่ากับการละเลยการทำความเข้าใจวิถีชีวิตส่วนรวมของสังคม หรืออีกนัยหนึ่งวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งรากเหง้าสำคัญอย่างหนึ่งของวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นก็คือศาสนา ศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นในทางการเมืองและสังคมนั้นย่อมจะมีผลกระทบต่อศาสนา และในทำนองเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาก็จะมีผลกระทบต่อทางการเมืองและสังคมเช่นเดียวกัน^{๑๒๙}

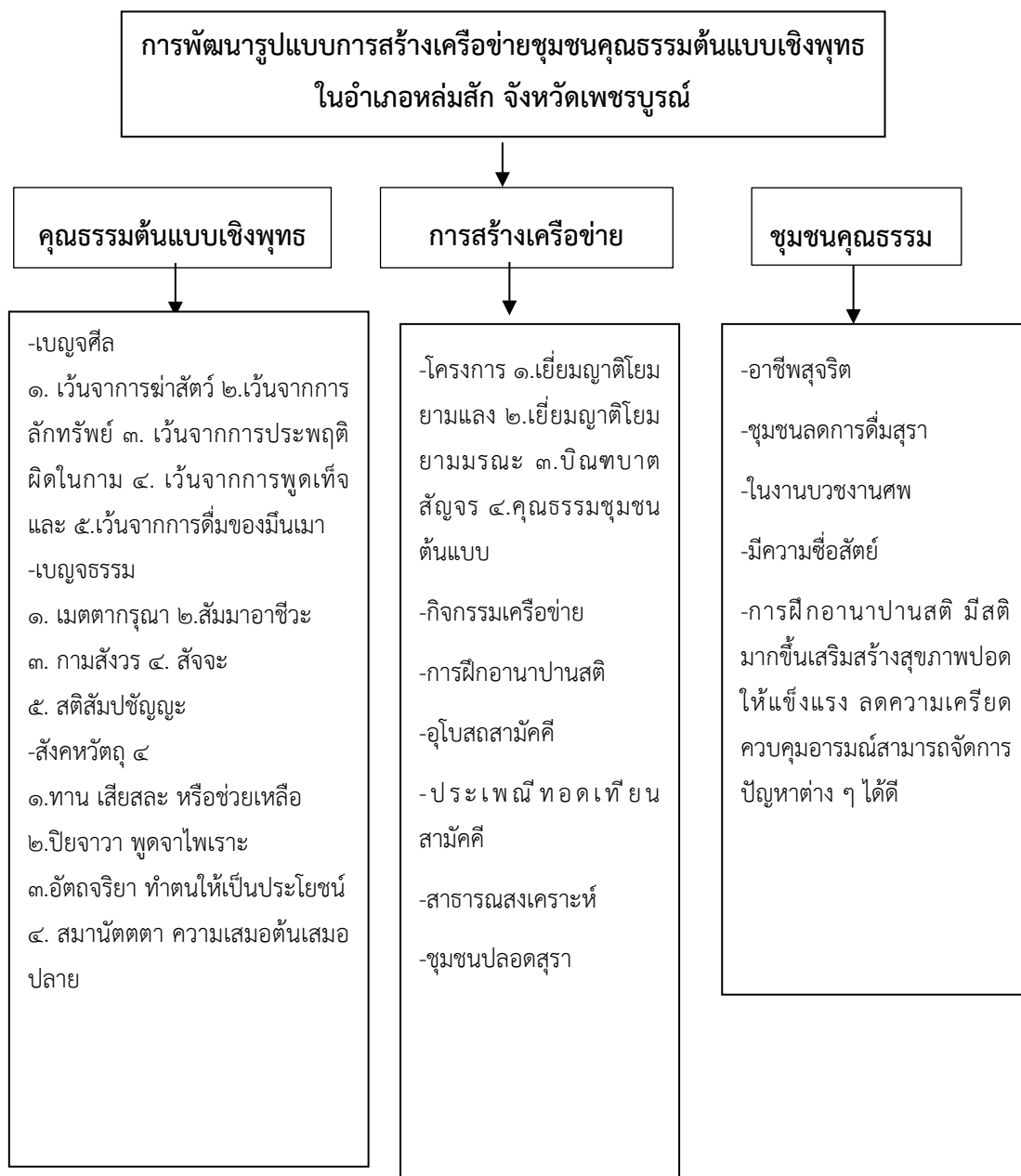
ออสโตรว์ (Ostrow) ได้ศึกษาผลการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการประสบผลสำเร็จของการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียน ที่เป็นบุตรหลานของผู้อพยพของชาวชาวาดอร์ และชาวแก้วเตมาลา โดยศึกษาประเด็นที่เป็นปัญหาที่กำลังเผชิญหน้ากับผู้อพยพ ซึ่งเป็นช่องทางที่จะเข้าใจว่าทำไมผู้ปกครองของเขาต้องอดทนต่อความทุกข์ยากอย่างสาหัสก่อนเข้ามาอยู่ในสหรัฐอเมริกา การมาตั้งถิ่นฐานใหม่ และการปรับตัวเข้ากับสังคมอเมริกันได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ที่ยากลำบากในสงครามกลางเมือง และจากการเดินทางอพยพที่ตรากตรำอย่างหนักมาสู่สหรัฐ^{๑๓๐}

สรุปได้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการสร้างชุมชนน่าอยู่นั้นได้กล่าวถึง ๑) การสร้างทางความประพฤติ คือ สร้างกายและวาจาให้มีศีล ๒) การสร้างทางด้านอินทรีย์ ๖ คือ ให้อริยสัจธรรมอินทรีย์ของตนอย่างมีสติคอยกำกับ ๓) การสร้างทางด้านจิตใจให้เกิดความเข้มแข็ง และมั่นคงสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ ๔) การสร้างทางด้านปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติตนต่อสรรพสิ่งทั้งปวง ไม่ให้เกิดความลุ่มหลงมัวเมา สิ่งที่ยิ่งตระหนักที่สุดต้องมีความรู้จักพอประมาณ เป็นหลักธรรมที่ช่วยขัดเกลาจิตใจไม่ให้เกิดความโลภหรือเกิดกิเลส และที่สำคัญ หลักการแก้ปัญหาด้วยหลัก อริยสัจ ๔ ว่าเมื่อกระทำตามวิธีการนั้นแล้วสามารถแก้ปัญหาได้ทำให้ลดทุกข์ หหมดทุกข์ได้ ในการสร้างชีวิตนั้นมรรคหรือวิธีการแก้ทุกข์ที่สมบูรณ์ ที่ควรทำให้มาก คือ มรรคมีองค์ ๘ หรือการศึกษาและปฏิบัติในศีล สมาธิ และปัญญานั้นเอง

^{๑๒๙} สมบูรณ์ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๖.

^{๑๓๐} Ostrow, Leslie. A 'Parent Participation: Salradoran and Guanmalan Immigrant' Involvement in their children's School, Dissertation Abstracts Internation, 2002,p.89 .

๒.๑๐ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๓) เพื่อศึกษาการพัฒนา รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่ในการวิจัย
- ๓.๓ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๑ รูปแบบวิธีวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยด้วยกัน ๓ แบบ คือ ๑) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) การวิจัยในลักษณะนี้ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลเอกสารที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลแล้ว ๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ ไปสัมภาษณ์ กลุ่มพื้นที่หลัก กลุ่มเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ที่เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก และ ๓) แบบเชิงปฏิบัติการ (Action research) ผู้วิจัยจะใช้กระบวนการเชิญชวนตัวแทน พระสงฆ์ นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำชุมชน ประชาชนทั่วไป สนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อกำหนดการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอหล่มสัก โดยเป็นลักษณะของเครือข่าย และมีขั้นตอนดังนี้

๓.๑.๑ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research)

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและประกอบการอธิบายโดยศึกษาจาก

๑) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ตำราวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่าง ๆ บทความ วารสาร สืบค้นหาข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีการศึกษาทบทวนเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความและเอกสารทางวิชาการ เอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐ และเอกชน

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดเป็นคำถามในการวิจัย จากนั้นจึงได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามแบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ในการศึกษา และรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับประชากรผู้ให้ข้อมูล โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น แนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็งแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย แนวคิดทฤษฎีและหลักการการดำเนินชีวิต แนวคิดการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมในพระพุทธศาสนา หลักการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมในพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หลักธรรมที่เป็นปฎิบัติต่อการสร้างชุมชน หลักธรรมการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมในพระพุทธศาสนา สภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และท่าทีและมุมมองของบุคคลและผู้บริหารองค์กรที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๓.๑.๓ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

โดยการลงพื้นที่สำรวจชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์จากอดีตจนปัจจุบัน เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอหล่มสัก ที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสร้างเป็นศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก โดยเน้นการทำงานวิจัยมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมกับกลุ่มชาวบ้านเกี่ยวกับการศึกษาข้อมูลชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม การจัดลำดับความสำคัญและความต้องการในการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ โดยการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัยในการพัฒนาการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอหล่มสัก

ขั้นตอนที่ ๒ การร่วมวางแผน คัดเลือกชุมชน และการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่ชุมชน โดยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๓ การร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนาหรือเป็นขั้นตอนการปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอหล่มสัก โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

ขั้นตอนที่ ๔ การเข้าร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอหล่มสัก อย่างเท่าเทียม

ขั้นตอนที่ ๕ เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อมูลผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านเกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ทั้งในด้านการพัฒนาและร่วมกับอนุรักษ์ ซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืนของการพัฒนา

๓.๒ พื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยได้เลือกชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีดังนี้โดยเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ พื้นที่ส่งเสริมชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสักของวัดและชุมชน

กลุ่มที่ ๒ พื้นที่พัฒนาการสร้างความเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธของ
วัดและชุมชนในอำเภอหล่มสัก

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มเครือข่ายการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ใน
อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๓.๓ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

๓.๓.๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย

๑. พระสงฆ์	จำนวน	๕ รูป
๒. นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ	จำนวน	๕ คน
๓. ผู้นำชุมชน	จำนวน	๕ คน
๔. ประชาชนทั่วไป	จำนวน	๒๕ คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน	๔๐ รูป/คน

๓.๓.๒ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑. พระสงฆ์ตัวแทนวัดที่เป็นชุมชนคุณธรรม	จำนวน	๕ รูป
๒. นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญของชุมชนคุณธรรม	จำนวน	๕ คน
๓. ผู้นำชุมชนของชุมชนคุณธรรม	จำนวน	๕ คน
๔. ประชาชนที่อาศัยในชุมชนคุณธรรม	จำนวน	๒๕ คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน	๔๐ รูป/คน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการลงพื้นที่เป้าหมายใน
การพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัด
เพชรบูรณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย

๑. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยจะมีโครงร่างการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการณ์
และศักยภาพชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ และพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม
ต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๒. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งผู้วิจัยจะมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยกับพื้นที่การ
พัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสักในการระดมความเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ของผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย ตัวแทนวัดที่เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ตัวแทนเครือข่ายที่
เกี่ยวข้องกับการวิจัย ที่เชื่อมโยงต่อการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบ
เชิงพุทธ

๓. ชุดปฏิบัติการการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธเนื้อหาประกอบด้วย ๑) กิจกรรมเครือข่าย ๒) การฝึกอานาปานสติ ๓) อุโบสถสามัคคี ๔) ประเพณีทอดเทียนสามัคคี ๕) สาธารณสงเคราะห์ ๖) ชุมชนปลอดภัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น ๕ ระบบ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ ๑ การจัดประชุมที่มวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจการพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ การจัดสัมมนากลุ่มย่อย การประเมินเพื่อประเมินการพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์ เครื่องมือการทำงาน

ระยะที่ ๒ การศึกษาภาคสนาม (Field Study) และการลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการใช้พื้นที่การพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลชุมชน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑

ระยะที่ ๓ เป็นการระดมความเห็นของตัวแทนวัดที่เป็นการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และผู้ประกอบการต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงต่อชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ โดยใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒

ระยะที่ ๔ การสรุปองค์ความรู้ของการพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในพื้นที่โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกของเครือข่ายชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ระยะที่ ๕ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ การพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก แลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ของเครือข่าย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดย

นำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์ เพื่อหาความเชื่อมโยงสัมพันธ์เชิงทฤษฎี และการสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปพร้อมเก็บข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การพัฒนากิจกรรม ในการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และการสนทนากลุ่ม เฉพาะนำมาการวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล โดยจับประเด็นหลักของเรื่อง และจำแนกเหตุการณ์หลัก ๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานแบบพรรณานาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมอ้างอิงคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่องเพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสม โดยเป็นการนำเสนอผลการวิจัยมุ่งองค์ความรู้ในการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการลงพื้นที่สำรวจการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้การสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้การสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ ในชุมชนหรือพื้นที่ หลังจากนั้น จึงดำเนินการลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ และจัดทำสื่อพิมพ์ผลงานวิจัย วีดิทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ โบชัวร์ หนังสือสรุปองค์ความรู้และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในผลวิเคราะห์ข้อมูลนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ๑) เพื่อศึกษาสภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๓) .เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลด้านประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ข้อมูลได้ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มี ๔ กลุ่ม ผลการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ สภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

หล่มสักดี เดิมเป็นเมืองหนึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ เพราะเมืองหล่ม (เก่า) ถูกทำลายไปมาก จึงย้ายมาตั้งเมืองใหม่ริมน้ำสัก จึงเรียกเมืองหล่มแห่งนี้ว่า "หล่มสัก" (แต่ทางราชการสยามสะกดว่า "หล่มสัก" หรือ "หล่มสักดี" ครั้นเวลาต่อมาเมืองหล่มสักดีได้พัฒนาขึ้นเป็นชุมชนใหญ่

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งเมืองหล่มสักดี (ในฐานะเขตการปกครองระดับที่สองในระบบเทศาภิบาล) ขึ้นกับมณฑลเพชรบูรณ์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๒ โดยเมืองหล่มสักดีในขณะนั้นมีอาณาเขตกินไปถึงอำเภอด่านซ้าย และอำเภอวังสะพุง ครั้นวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๐ จึงยกอำเภอวังสะพุงไปขึ้นกับเมืองเลย แทนภายหลังอำเภอด่านซ้าย แยกออกเป็นอำเภอภูเรือและอำเภอนาแห้ว ส่วนอำเภอวังสะพุงแยกเป็นอำเภอภูกระดึง อำเภอภูหลวง อำเภอเอราวัณ อำเภอผาขาว และอำเภอหนองหิน ปัจจุบันขึ้นอยู่กับจังหวัดเลย) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้มีประกาศเปลี่ยนคำว่า "เมือง" มาเป็น "จังหวัด" เมืองหล่มสักดีจึงถูกเรียกว่าจังหวัดหล่มสักดี^[๑] ขณะนั้นแบ่งเขตการปกครองเป็นสองอำเภอ คือ อำเภอเมือง (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอวัดป่าใน พ.ศ. ๒๔๖๐) และอำเภอหล่มเก่า

จังหวัดหล่มสักก็มีการสร้างระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ตั้งโรงเรียนประจำจังหวัด คือ โรงเรียนสตรีจังหวัดหล่มสักดี (ปัจจุบันคือโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม) และมีการสร้างสนามบินประจำจังหวัดหล่มสักดี (ปัจจุบันคือ สนามบินสักหลง) เพราะขณะนั้นเมืองหล่มสักดีเป็นเมืองห่างไกลและยังไม่มีเส้นทางคมนาคม การนี้ชาวจังหวัดหล่มสักดีได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อสร้างเครื่องบินชื่อ "จังหวัดหล่มสักดี ๑" ที่ตั้งชื่อเพื่อเป็นเกียรติแก่ชาวหล่มสักดีที่ได้ร่วมบริจาค

จังหวัดหล่มสักดีถูกยุบรวมเข้ากับจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๔ เพื่อประหยัดงบประมาณราชการ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้เปลี่ยนชื่ออำเภอวัดป่าเป็นอำเภอหล่มสักดีหลังจากนั้นการสะกดคำว่า "หล่มสักดี" เป็น "หล่มสัก" เกิดขึ้นและถูกเปลี่ยนกลับหลายครั้ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๔ จนใน พ.ศ. ๒๔๘๙ จึงสะกดว่า "หล่มสัก" สืบมา

อำเภอหล่มสักมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอหล่มเก่าและอำเภอน้ำหนาว
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอน้ำหนาว และอำเภอคอนสาร (จังหวัดชัยภูมิ)
- ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองเพชรบูรณ์
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเขาค้อ

อำเภอหล่มสักมีสินค้าที่ขึ้นชื่อ คือ ข้าวเหนียว, กะหล่ำปลี, ผักหลายชนิด (ภูทับเบิก (อำเภอหล่มเก่า) ได้ชื่อว่าเป็นสถานที่ปลูกพืชผักที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย), สตรอว์เบอร์รี, เส้นขนมจีนหลากสี, มีดพื้นบ้านของชุมชนบ้านใหม่ ตำบลตาลเดี่ยว, ผ้ามุก ผ้าไหมทอพื้นบ้านของบ้านดิว

กลุ่มพระสงฆ์

ชุมชนมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่^๑ ทำการเกษตร (ปลูกข้าว) ปลูกข้าวโพด ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ มีการจัดตั้งกลุ่ม เช่น กลุ่มเลี้ยงหมู เลี้ยงโค เลี้ยงวัว^๒ การเกษตรและอุตสาหกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวข้าวโพด-ข้าวเหนียวฝักสด^๓ อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่คนไทยส่วนใหญ่ทำ เนื่องจากมีที่ทำกิน ซึ่งตกทอดมาจากพ่อแม่ หรือปู่ตายาย และถ้าเหลือจากการทำเกษตรแล้ว ยังสามารถนำมาบริโภคภายในครอบครัวได้อีกด้วย จึงทำให้เกิดความ

^๑ สัมภาษณ์ พระครูกิตติวรานันท์, วัดโพนเลา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^๒ สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควฑฒโน. วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^๓ สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

นิยมกันมากในชุมชน^๔ เกษตรกรเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับคนไทย เป็นอาชีพที่ผลิตสินค้าทางการเกษตร รายได้มาจากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร^๕

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ชุมชนมีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ มีการจัดตั้งกลุ่ม เช่น กลุ่มเลี้ยงหมู เลี้ยงโค เลี้ยงวัว เนื่องจากมีที่ทำกิน ซึ่งตกทอดมาจากพ่อแม่ หรือปู่ตายาย และถ้าเหลือจากการทำเกษตรแล้ว ยังสามารถนำมาบริโภคภายในครอบครัวได้อีกด้วย จึงทำให้เกิดความนิยมกันมากในชุมชน

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

ในชุมชนอำเภอหล่มสักมีอาชีพรับราชการ เป็นอาชีพที่มีเกียรติ เป็นที่นับหน้าถือตา^๖ เป็นอาชีพที่คอยพัฒนาชาติ บ้านเมือง และพัฒนาคน เช่น อาชีพครู ที่สั่งสอนให้ความรู้คุณธรรมให้แก่เด็กนักเรียน เพื่อจะนำมาพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองต่อไป^๗ อาชีพตำรวจ ก็ป้องกันอันตรายให้กับประชาชน และคอยสอดส่องผู้ที่กระทำความผิด^๘ อาชีพพยาบาล ต้องดูแลรักษาเอาใจใส่ผู้ป่วย^๙ และอาชีพรับราชการทั่วไป เป็นอาชีพที่ต้องเสียสละ อดทน และความรักในอาชีพนั้นจริงๆถึงจะประกอบอาชีพนี้ได้^{๑๐}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ในชุมชนอำเภอหล่มสักมีอาชีพรับราชการ เป็นอาชีพที่มีเกียรติ เป็นที่นับหน้าถือตากันมาก เป็นอาชีพที่คอยพัฒนาชาติ บ้านเมือง และพัฒนาคน เป็นอาชีพที่ต้องเสียสละ และอดทน เช่น อาชีพครู ที่สั่งสอนให้ความรู้คุณธรรมให้แก่เด็กนักเรียน อาชีพตำรวจ ก็ป้องกันอันตรายให้กับประชาชน และคอยสอดส่องผู้ที่กระทำความผิด อาชีพพยาบาล ต้องดูแลรักษาเอาใจใส่ผู้ป่วยอาชีพรับราชการทั่วไป

กลุ่มผู้นำชุมชน

อาชีพที่ทำงานกับหน่วยงานรัฐ โดยมุ่งประโยชน์ของชาติเป็นหลัก มีค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน^{๑๑} และอาชีพค้าขาย เป็นอาชีพที่สุจริตอย่างหนึ่ง เนื่องจากคนไทยเป็นคนที่ยิ้มแย้มแจ่มใส

^๔ สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^๕ สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภิรมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^๖ สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รัศมีขันธแสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^๗ สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^๘ สัมภาษณ์ นายสมปอง พายุตดา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^๙ สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองชาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางสาวจิรณิน ปัดคำมี, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

อัยยาศัยดี พุดจาไพเราะ จึงทำอาชีพค้าขาย^{๑๒} เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ประชาชนให้ความสนใจ^{๑๓} ทั้งนี้ การค้าขายนั้นจะมีตั้งแต่ระดับรากหญ้า ถึง ระดับสากล^{๑๔} คนที่มีความชำนาญในการค้าก็จะสามารถ พำรุงกิจของตนให้ประสบผลสำเร็จได้^{๑๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า อาชีพที่ทำงานกับ หน่วยงานรัฐ โดยมุ่งประโยชน์ของชาติเป็นหลัก มีค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน และอาชีพค้าขาย เป็น อาชีพที่สุจริตอย่างหนึ่ง เนื่องจากคนไทยเป็นคนที่ยิ้มแย้มแจ่มใส อัยยาศัยดี พุดจาไพเราะ จึงทำอาชีพ ค้าขาย เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ประชาชนให้ความสนใจ คนที่มีความชำนาญในการค้าก็จะสามารถประสบ ผลสำเร็จได้

กลุ่มประชาชนทั่วไป

อาชีพรับจ้าง เป็นอาชีพที่ไม่ต้องมีการลงทุนมากนัก^{๑๖} เพียงแต่ต้องทำงานให้ผู้อื่น^{๑๗} แต่ก็ เป็นอาชีพที่สุจริตอาชีพหนึ่ง^{๑๘} ต้องมีความขยัน ความอดทน^{๑๙} และความสามารถ จึงสามารถ ประกอบอาชีพนี้ได้ดี^{๒๐} และอาชีพอิสระ เป็นอาชีพที่มักเป็นเจ้าของกิจการ^{๒๑} ซึ่งอาจทำด้วยตนเอง หรือว่าจ้างให้คนอื่นร่วมทำด้วย^{๒๒} รายได้มาจากผลกำไรที่ได้จากการทำงานโดยหักต้นทุนออกไปแล้ว ^{๒๓}ไม่ต้องเครียด^{๒๔} อาชีพนี้จึงเหมาะกับประชาชนที่ค่อนข้างไม่ต้องอาศัยความรู้มากนัก^{๒๕} ทำงานกับ นายจ้างหรือหน่วยงานที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ^{๒๖} ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน^{๒๗} และมีสวัสดิการ

^{๑๒} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางสุทิน อ่อนจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางรินธนะภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายบอย นามวงษ์, พนักงานบริษัทสินทวีขอนแก่น, ๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายประภาศ ศรีแก้ว, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางบุญก่อง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวเวียง หมูหัวนา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางแถม เชษฐบุตร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายวีระพันธ์ ผาสู, เกษตรกร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางสาวชัชทอง หอไซร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางใหญ่ เนียมจันทร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

ที่แตกต่างกันไป^{๒๘} อาชีพแต่ละอาชีพมีความแตกต่างกันในด้านรายได้^{๒๙} ลักษณะงาน และคุณสมบัติ^{๓๐} การประกอบอาชีพแต่ละอาชีพ ต้องเป็นอาชีพสุจริตไม่ผิดกฎหมาย^{๓๑} เวลางานมีความเหมาะสม^{๓๒} และพิจารณาความเสี่ยงขณะปฏิบัติงาน^{๓๓}

เพราะงานบางอย่างอาจมีความเสี่ยงต่อทรัพย์สิน^{๓๔} หรือชีวิตด้วย^{๓๕} ทุกอาชีพล้วนมีความสำคัญต่อชุมชนทั้งด้านรายได้^{๓๖} คุณภาพชีวิต^{๓๗} สาธารณูปโภค^{๓๘} และเศรษฐกิจ^{๓๙} ทุกคนในชุมชนต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน^{๔๐}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า อาชีพรับจ้าง เป็นอาชีพที่ไม่ต้องมีการลงทุนมากนัก เพียงแต่ต้องทำงานให้ผู้อื่น แต่ก็ยังเป็นอาชีพที่สุจริตอาชีพหนึ่ง ต้องมีความขยัน ความอดทน ความสามารถ จึงจะสามารถประกอบอาชีพนี้ได้ดี และอาชีพอิสระ เป็นอาชีพที่มักเป็นเจ้าของกิจการ ซึ่งอาจทำด้วยตนเองหรือว่าจ้างให้คนอื่นร่วมทำด้วย รายได้มาจากผลกำไรที่ได้จากการทำงานโดยหักต้นทุนออกไปแล้ว ไม่ต้องเครียด อาชีพนี้จึงเหมาะกับประชาชนที่ค่อนข้างไม่ต้องอาศัยความรู้มากนัก อาชีพแต่ละอาชีพมีความแตกต่างกันในด้านรายได้ ต้องเป็นอาชีพสุจริตไม่ผิดกฎหมาย ทุกอาชีพล้วนมีความสำคัญต่อชุมชนทั้งด้านรายได้ คุณภาพชีวิต สาธารณูปโภค และเศรษฐกิจ ทุกคนในชุมชนต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน

^{๒๘} สัมภาษณ์ นางรินธนาภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นางวิเศษ บัววิชัย, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันดี, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นางบุญมี แสนหนองขาด, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นางสาวเพ็ญประภา กุดสร้อย, ผู้ช่วยพยาบาล, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นางชนิษฐา บัวสิม, ช่างเสริมสวย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

๒. ด้านประเพณี

กลุ่มพระสงฆ์

ขนบธรรมเนียมประเพณีในอำเภอหล่มสักที่แสดงออกในรูปพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีการแต่งงาน พิธีบวชนาค^{๔๑} พิธีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีรดน้ำดำหัว^{๔๒} ประเพณีสงฆ์น้ำพระ ประเพณีลอยกระทง พิธีการเหล่านี้มักจะได้รับอิทธิพลของศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย^{๔๓} จะเห็นได้ว่าประเพณี ล้วนเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่คนในสังคมทั้งหมดต่างเห็นพ้องว่าเป็นสิ่งดีงาม^{๔๔} ที่ควรยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา และควรดำรงรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ทำสืบต่อกันไปด้วย^{๔๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีในอำเภอหล่มสักที่แสดงออกในรูปพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีการแต่งงาน พิธีบวชนาค พิธีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีรดน้ำดำหัว ประเพณีสงฆ์น้ำพระ ประเพณีลอยกระทง พิธีการเหล่านี้มักจะได้รับอิทธิพลของศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเป็นสิ่งดีงาม ที่ควรยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา และควรดำรงรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ทำสืบต่อกันไปด้วย

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

ประเพณี คือ แบบแผนของความเชื่อที่ส่งผลต่อการกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน^{๔๖} ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เห็นว่าเป็นดีงาม ถูกต้อง^{๔๗} สิ่งดีงาม ความถูกต้องที่เรายึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน^{๔๘} หรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาหรือส่งผลมาถึงทุกวันนี้หรืออาจจะกล่าวได้ว่าประเพณีคือ สิ่งที่

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพชนา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคฺควฑฒโน. วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๔๕} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภิธมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักษ์ขันธแสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายสมปอง พาบุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

สังคมเดิมสร้างขึ้น แล้วส่งต่อเป็นมรดกให้กับคนรุ่นหลังยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ^{๔๙} และปรับปรุงให้ดีขึ้น และเผยแพร่ออกไปสู่สังคมอื่น ๆ^{๕๐}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ประเพณีคือ แบบแผนของความเชื่อที่ส่งผลต่อการกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เห็นว่าดีงาม ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาหรือส่งผลมาถึงทุกวันนี้ แล้วส่งต่อเป็นมรดกให้กับคนรุ่นหลังยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ และปรับปรุงให้ดีขึ้น และเผยแพร่ออกไปสู่สังคมอื่น ๆ

กลุ่มผู้นำชุมชน

ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว^{๕๑} และประเพณีทำขวัญข้าว หรือสู่ขวัญข้าว ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญต่อชาวนาอีสาน^{๕๒} เพราะเป็นการบูชาพระแม่โพสพ ขอให้ข้าวในนามีความอุดมสมบูรณ์ได้ผลผลิตดี^{๕๓} ประเพณีการละเล่นเกี่ยวกับอาชีพทำนา^{๕๔} หลังจากทำนาจะมีการร้องเพลง และการละเล่น เพื่อเป็นการผ่อนคลายจากการทำงานหนัก^{๕๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว และประเพณีทำขวัญข้าว หรือสู่ขวัญข้าว ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญต่อชาวนาอีสาน เพราะเป็นการบูชาพระแม่โพสพ ขอให้ข้าวในนามีความอุดมสมบูรณ์ได้ผลผลิตที่ดี ประเพณีการเหล่านี้เกี่ยวกับอาชีพทำนาโดยตรง

กลุ่มประชาชนทั่วไป

ในแต่ละชุมชนทำให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น การแต่งกาย^{๕๖} การดำเนินชีวิต อาหารการกิน ประเพณีต่าง ๆ^{๕๗} ประเพณี เป็นเรื่องของความประพฤติ

^{๔๙} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองซาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นางสาวจิรณิน ปัดคำมี, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นางมานิตา คำบิดา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางสุทิน อ่อนจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

ของกลุ่มชน^{๕๘} ยึดถือเป็นแบบแผนสืบต่อกันมานาน^{๕๙} ถ้าใครประพฤตินอกแบบ ถือเป็นการผิดประเพณี^{๖๐} เป็นการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชุมชนในชาติอีกอย่างหนึ่ง^{๖๑} โดยเนื้อหาสาระแล้ว ประเพณีกับวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่กลุ่มชนในสังคมร่วมกันสร้างขึ้น^{๖๒} แต่ประเพณีเป็นวัฒนธรรมที่มีเงื่อนไขที่ค่อนข้างชัดเจน^{๖๓} เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นเป็นมรดก^{๖๔} คนรุ่นหลังจะต้องรับไว้ และปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น^{๖๕} รวมทั้งมีการเผยแพร่แก่คนในสังคมอื่นๆ ด้วย^{๖๖}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ในแต่ละชุมชนทำให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น การแต่งกาย การดำเนินชีวิต อาหารการกิน ประเพณีต่าง ๆ ประเพณี เป็นเรื่องของความประพฤติของกลุ่มชน ยึดถือเป็นแบบแผนสืบต่อกันมานาน เป็นการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชุมชนในชาติอีกอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นเป็นมรดก คนรุ่นหลังจะต้องรับไว้ และปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งมีการเผยแพร่แก่คนในสังคมอื่น ๆ ด้วย

๓. ด้านวัฒนธรรม

กลุ่มพระสงฆ์

วัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ตีงาม ที่ชุมชนในอำเภอหล่มสักปฏิบัติต่อเนื่องกันมาในชุมชนและสังคม ชุมชนส่วนมากมีการใช้ภาษาท้องถิ่น มีความเป็นหนึ่งอันเดียวกัน^{๖๗} การแต่งกายผ้าไหมไทยท้องถิ่นในงานบุญประเพณีต่าง ๆ^{๖๘} การเคารพและเชื่อฟังผู้สูงอายุหรืออาวุโสกว่า^{๖๙} ชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา จะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า หรือการไปทำบุญที่วัดในวันสำคัญทางศาสนา นอกจากนี้ยังมีประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีวันวิสาขบูชา

^{๕๘} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางรินธนา อุ่นนาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายบอย นามวงษ์, พนักงานบริษัทสินทวีขอนแก่น, ๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายประภาศ ศรีแก้ว, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นางบุญทอง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๖๓} สัมภาษณ์ นางสาวเวียง หมูหัวนา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๖๔} สัมภาษณ์ นางแถม เขษรบุตร, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๖๕} สัมภาษณ์ นายวีระพันธ์ ผาสู, เกษตรกร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๖๖} สัมภาษณ์ นางสาวชิ่งทอง หอไซร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพธิ์เสลา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีแห่เทียนพรรษา วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เช่น อาหารการกิน ดนตรีพื้นบ้าน และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ยังคงยึดถือตามที่บรรพบุรุษประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมา มีการปรับเปลี่ยนบ้างตามสถานการณ์ เช่น การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙^{๗๐}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า วัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ดำรงมา ที่ชุมชนในอำเภอหล่มสักปฏิบัติต่อเนื่องกันมาในชุมชนและสังคม ชุมชนส่วนมากมีการใช้ภาษาท้องถิ่น มีความเป็นหนึ่งอันเดียวกัน การแต่งกายผ้าไหมไทยท้องถิ่นในงานบุญประเพณีต่าง ๆ การเคารพและเชื่อฟังผู้สูงอายุหรืออาวุโสกว่า ชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา จะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า หรือการไปทำบุญที่วัดในวันสำคัญทางศาสนา นอกจากนี้ยังมีประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีวันวิสาขบูชา ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีแห่เทียนพรรษา ยังคงยึดถือตามที่บรรพบุรุษประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมา มีการปรับเปลี่ยนบ้างตามสถานการณ์ เช่น การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากสิ่งแวดล้อม เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เศรษฐกิจ การเมือง^{๗๑} ศาสนา และความเชื่อ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ตลอดจนอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากคนรุ่นก่อน เช่น ความเชื่อในเรื่องทางศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์^{๗๒} วัฒนธรรมทางวัตถุทั้งหลาย เช่น ที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกาย รถยนต์รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ผลผลิตทางศิลปกรรมของมนุษย์^{๗๓} นอกจากนั้นยังรวมถึงเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในการติดต่อหรือสื่อความหมาย เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ตัวเลข^{๗๔} ในแต่ละชุมชนจะมีวัฒนธรรม ประเพณี ที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน^{๗๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากสิ่งแวดล้อม เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา และความเชื่อ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ตลอดจนอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากคนรุ่นก่อน เช่น ความเชื่อในเรื่องทางศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนั้นยังรวมถึงเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในการ

^{๗๐} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภีร์ธมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๗๑} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักษ์ขันธแสง, ข้าราชการบ้านาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบ้านาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๗๓} สัมภาษณ์ นายสมปอง พาบุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๗๔} สัมภาษณ์ นางสาวจิรณิน ปัดคำมี, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

ติดต่อหรือสื่อความหมาย ในแต่ละชุมชนจะมีวัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน

กลุ่มผู้นำชุมชน

วัฒนธรรมที่เกิดจากสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของคนในชุมชน^{๗๖} ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น การทอผ้า^{๗๗} โดยนำวัสดุท้องถิ่นมาใช้ในการทอ ผ้าทอของแต่ละชุมชนจะมีกรรมวิธีการย้อมการทอ และลวดลายแตกต่างกัน ซึ่งแสดงเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน^{๗๘} วิธีการทอผ้าของคนในแต่ละชุมชนเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ การสังเกต และการลงมือปฏิบัติจริงจนเกิดความชำนาญ และถ่ายทอดต่อมายังลูกหลาน^{๗๙} การใช้สมุนไพรมาประกอบอาหาร และทำยารักษาโรคถือเป็นภูมิปัญญาที่ได้มีการนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และสืบทอดมาถึงปัจจุบัน^{๘๐} อาหารไทยในแต่ละชุมชน ส่วนใหญ่มีส่วนประกอบของสมุนไพร จึงทำให้ได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติ เพราะถือว่าเป็นอาหารที่ส่งเสริมด้านสุขภาพ^{๘๑}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า วัฒนธรรมที่เกิดจากสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของคนในชุมชน ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น การทอผ้า โดยนำวัสดุท้องถิ่นมาใช้ในการทอผ้าทอของแต่ละชุมชนจะมีกรรมวิธีการย้อมการทอ และลวดลายแตกต่างกัน ซึ่งแสดงเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน การใช้สมุนไพรมาประกอบอาหารและทำยารักษาโรค ถือเป็นภูมิปัญญาที่ได้มีการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและสืบทอดมาถึงปัจจุบัน อาหารไทยในแต่ละชุมชน ส่วนใหญ่มีส่วนประกอบของสมุนไพร จึงทำให้ได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติ เพราะถือว่าเป็นอาหารที่ส่งเสริมด้านสุขภาพ

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๗๗} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๗๘} สัมภาษณ์ นางสุทิน อ่อนจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๗๙} สัมภาษณ์ นายทองมี โยธา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๘๐} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๘๑} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

กลุ่มประชาชนทั่วไป

วัฒนธรรมเป็นที่แสดงความเป็นชาติให้ปรากฏออกมาอย่างชัดเจน^{๘๒} ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่น^{๘๓} ทำให้คนไทยแตกต่างจากชาติอื่น ๆ^{๘๔} เอกลักษณ์ประจำชาติไทยที่เห็นได้ชัดก็คือ ภาษาที่เราใช้^{๘๕} อุปนิสัยใจคอ การยิ้ม^{๘๖} การแสดงออกทางกาย วาจา และจิตใจของคนไทยในแต่ละชุมชน^{๘๗} ความรู้สึกนึกคิดตลอดจนการแสดงออกที่นุ่มนวลอ่อนโยน^{๘๘} สิ่งเหล่านี้น่าจะเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมของสังคมไทย^{๘๙} และการที่ประเทศไทยนั้นเป็นประเทศเกษตรกรรม^{๙๐} ซึ่งมีประชากรส่วนใหญ่ของประเทศที่ใช้ชีวิตอยู่ตามชนบท^{๙๑} ในสภาพของสิ่งแวดล้อมที่ดี^{๙๒} เป็นเครื่องล้อมเกล้าจิตใจ^{๙๓} มีความโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ^{๙๔} เอื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกันตลอดมา^{๙๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า วัฒนธรรมเป็นที่แสดงความเป็นชาติให้ปรากฏออกมาอย่างชัดเจน ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่น ทำให้คนไทยแตกต่างจากชาติอื่น ๆ เอกลักษณ์ประจำชาติไทยที่เห็นได้ชัดก็คือ ภาษาที่เราใช้ อุปนิสัยใจคอ การยิ้ม การแสดงออกทางกาย วาจา และจิตใจของคนไทยในแต่ละชุมชนที่ใช้ชีวิตอยู่ตามชนบท ความรู้สึกนึกคิดตลอดจนการแสดงออกที่นุ่มนวลอ่อนโยน ในสภาพของสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นเครื่องล้อมเกล้าจิตใจ มีความโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ เอื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกันตลอดมาสิ่งเหล่านี้น่าจะเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมของสังคมไทย

^{๘๒} สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๘๓} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๘๔} สัมภาษณ์ นางชนิษฐา บัวสิม, ช่างเสริมสวย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๘๕} สัมภาษณ์ นางสาวเพ็ญประภา กุดสร้อย, ผู้ช่วยพยาบาล, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๘๖} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สนทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๘๗} สัมภาษณ์ นางบุญมี แสนหนองขาด, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๘๘} สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันดี, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นางวิเศษ บัววิชัย, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๙๐} สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันดี, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๙๑} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๙๒} สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๙๓} สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๙๔} สัมภาษณ์ นางรินธระภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๙๕} สัมภาษณ์ นางใหญ่ เนียมจันทร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

๔. ด้านเศรษฐกิจ

กลุ่มพระสงฆ์

ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นต้นแบบในระบบเศรษฐกิจในชุมชนเป็นแบบครัวเรือน^{๙๖} ทำเหรียญโปรยทาน ทอผ้าไหมมัดหมี่ รายได้จากการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ รายได้จึงมาจากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์^{๙๗} ภาคเกษตรกรรมมีการขยายตัวสูงขึ้น ได้นำองค์ความรู้ทางด้านอาชีพและเกษตรกรรมมาจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมาส่งเสริมให้กับชุมชน^{๙๘} แต่ปัจจุบันมีอาชีพที่หลากหลายมีทั้งธุรกิจส่วนตัวที่ขายสินค้าท้องถิ่นออนไลน์ และเป็นลูกจ้างพนักงานของบริษัทห้างร้าน^{๙๙}แต่ปัจจุบันเศรษฐกิจใจชุมชนก็ลำบากเพราะปัญหาโรคโควิด-๑๙^{๑๐๐}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นต้นแบบในระบบเศรษฐกิจในชุมชนเป็นแบบครัวเรือน ทำเหรียญโปรยทาน ทอผ้าไหมมัดหมี่ รายได้จากการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ รายได้จึงมาจากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์ ภาคเกษตรกรรมมีการขยายตัวสูงขึ้น ได้นำองค์ความรู้ทางด้านอาชีพและเกษตรกรรมมาจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนมาส่งเสริมให้กับชุมชน แต่ปัจจุบันมีอาชีพที่หลากหลายมีทั้งธุรกิจส่วนตัวที่ขายสินค้าท้องถิ่นออนไลน์ และเป็นลูกจ้างพนักงานของบริษัทห้างร้าน แต่ปัจจุบันเศรษฐกิจใจชุมชนก็ลำบากเพราะปัญหาโรคโควิด-๑๙

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เป็นการผลิตรายการบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจกที่คนในท้องถิ่น^{๑๐๑} ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง ชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของเศรษฐกิจชุมชน^{๑๐๒} มีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน^{๑๐๓} เศรษฐกิจชุมชนมี

^{๙๖} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภิธรรมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๙๗} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๙๘} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคฺควฑฒโน, วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพนเลา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ นางสาวจิรณิน ปัดคำมี, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักษ์ขันธแสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

ลักษณะสำคัญคือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต^{๑๐๔} แรงงานของสมาชิกในครอบครัวยุคใหม่เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด^{๑๐๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เป็นการผลิตรายได้ การจำหน่ายจ่ายแจกที่คนในท้องถิ่น ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง ชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชนและร่วมกันเป็นเจ้าของเศรษฐกิจชุมชน มีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน เศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญ คือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวยุคใหม่เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด

กลุ่มผู้นำชุมชน

การทำงานร่วมกับสภาองค์กรชุมชน ทำให้หน่วยงานทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมชุมชนในตำบล^{๑๐๖} ได้ทำกิจกรรมมากขึ้น ได้แลกเปลี่ยนกับเครือข่ายตำบลอื่น ๆ เชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีในระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล จนเกิดกระบวนการเรียนรู้การใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อสร้างรายได้^{๑๐๗} นอกจากรายได้หลักของราษฎรคือการทำนา ซึ่งบางปีสภาพอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตร จึงทำให้เกษตรกรต้องขาดทุนในการลงทุนในการทำการเกษตร^{๑๐๘} และสภาพสังคมในปัจจุบันมีรายจ่ายเกิดขึ้นมากมาย ค่าครองชีพที่ใช้ประจำครัวเรือน รวมทั้งภาษีสังคม จนเกิดการ รายได้ ไม่พอกับรายจ่าย^{๑๐๙}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การทำงานร่วมกับสภาองค์กรชุมชน ทำให้หน่วยงานทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมชุมชนในตำบล ได้ทำกิจกรรมมากขึ้น ได้แลกเปลี่ยนกับเครือข่ายตำบลอื่น ๆ เชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีในระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล จนเกิดกระบวนการเรียนรู้การใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อสร้างรายได้ และสภาพสังคมในปัจจุบันมีรายจ่ายเกิดขึ้นมากมาย ค่าครองชีพที่ใช้ประจำครัวเรือน รวมทั้งภาษีสังคม จนเกิดการ รายได้ ไม่พอกับรายจ่าย

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ นายสมปอง พานุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาศัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ นางสุทิน อ่อนจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

กลุ่มประชาชนทั่วไป

ได้รับความร่วมมือ จากภาคีของสภาองค์กรชุมชนจังหวัด กรมการข้าวจังหวัด^{๑๑๐} เกษตรตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล^{๑๑๑} โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ที่ทำให้เกษตรกรสามารถ ลดต้นทุนในการผลิต มีรายได้เพิ่ม^{๑๑๒} จากการผลิตข้าวตามขบวนการผลิตทำให้สมาชิกมีความมั่นใจต่อรายได้ในครัวเรือนที่มั่นคง^{๑๑๓} จากการผลิตส่งขาย เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้มาตรฐาน ให้กรมการข้าวของจังหวัด^{๑๑๔} และจำหน่ายแก่เครือข่ายเกษตรกรด้วยกัน ไม่เฉพาะกลุ่มกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์กลุ่มหลาย ๆ กลุ่มในตำบลบ้านฝาง ก็โดดเด่นไม่ต่างกัน^{๑๑๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ได้รับความร่วมมือ จากภาคีของสภาองค์กรชุมชนจังหวัด กรมการข้าวจังหวัด เกษตรตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ที่ทำให้เกษตรกรสามารถ ลดต้นทุนในการผลิต มีรายได้เพิ่ม จากการผลิตข้าวตามขบวนการผลิตทำให้สมาชิกมีความมั่นใจต่อรายได้ในครัวเรือนที่มั่นคง จากการผลิตส่งขาย เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้มาตรฐาน ให้กรมการข้าวของจังหวัด และจำหน่ายแก่เครือข่ายเกษตรกรด้วยกัน

ดังนั้น จากการเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายแล้ว สรุปผลสภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก ๑) ด้านอาชีพ คือเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ๒) ด้านประเพณี ชุมชนยังคงรักษาประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ทั้ง ๑๒ เดือน ๓) ด้านวัฒนธรรม ชุมชนส่วนมากมีการใช้ภาษาท้องถิ่น แต่งกายผ้าไหมไทยท้องถิ่นในงานบุญประเพณีต่าง ๆ และ ๔) ด้านเศรษฐกิจ ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นต้นแบบในระบบเศรษฐกิจในชุมชนเป็นแบบครัวเรือน และมีทั้งธุรกิจส่วนตัวที่ขายสินค้าท้องถิ่นออนไลน์ เพราะปัญหาโรคโควิด-๑๙

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นางชนิษฐา บัวสิม, ช่างเสริมสวย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นางสาวเพ็ญประภา กุดสร้อย, ผู้ช่วยพยาบาล, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สนทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นางบุญมี แสนหนองขาด, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

สรุปสภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จากการศึกษา สภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ดังนี้ สภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก ๑) ด้านอาชีพ มีอาชีพหลัก คือเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ มีการจัดตั้งกลุ่ม เช่น กลุ่มเลี้ยงหมู เลี้ยงโค เลี้ยงวัว ค้าขาย ทำงานรับจ้างเป็นอาชีพเสริม ๒) ด้านประเพณี ชุมชนยังคงรักษาประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ทั้ง ๑๒ เดือน ช่วงเข้าพรรษามีทอดเทียนรวมแต่ละวัดในทุกตำบล เข้าวัดฟังธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีท้องถิ่น เช่น วันสงกรานต์ บุญเดือน ๖ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันลอยกระทง วันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ เป็นต้น ๓) ด้านวัฒนธรรม ชุมชนส่วนมากมีการใช้ภาษาท้องถิ่น แต่งกายผ้าไหมไทยท้องถิ่นในงานบุญประเพณีต่าง ๆ การเคารพและเชื่อฟังผู้สูงอายุหรืออาวุโสกว่า วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เช่น อาหารการกิน ดนตรีพื้นบ้าน และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ยังคงยึดถือตามที่บรรพบุรุษประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา มีการปรับเปลี่ยนบ้างตามสถานการณ์ เช่น การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ และ ๔) ด้านเศรษฐกิจ ได้นำอำนวยการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นต้นแบบในระบบเศรษฐกิจในชุมชนเป็นแบบครัวเรือน ทำเหรียญโปรยทาน ทอผ้าไหมมัดหมี่ รายได้จากการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ รายได้จึงมาจากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์ ภาคเกษตรกรรมมีการขยายตัวสูงขึ้น ได้นำองค์ความรู้ทางด้านอาชีพและเกษตรกรรมมาจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมาส่งเสริมให้กับชุมชน แต่ปัจจุบันมีอาชีพที่หลากหลายมีทั้งธุรกิจส่วนตัวที่ขายสินค้าท้องถิ่นออนไลน์ และเป็นลูกจ้างพนักงานของบริษัทห้างร้าน แต่ปัจจุบันเศรษฐกิจใจชุมชนก็ลำบากเพราะปัญหาโรคโควิด-๑๙

๔.๒ รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑. รูปแบบการทำกิจกรรมชุมชนคุณธรรม

กลุ่มพระสงฆ์

รูปแบบการทำกิจกรรมชุมชนคุณธรรม โดยใช้พลัง “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) มีการจัดตั้งคณะกรรมการ^{๑๑๖} และเชิญหน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วม มีการประชุมวางแผนร่วมกันของคณะกรรมการและชาวบ้าน^{๑๑๗} ถู้อเอาเสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์^{๑๑๘} ด้วยการน้อมนำสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์เป็นหลักสำคัญ

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวรานันท์, วัดโพชนา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภิรมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมในการสร้างรูปแบบ^{๑๑๙} มุ่งเน้นหลักการ ๓ มิติ มาอบรมชาวบ้าน คือ ๑) หลักพุทธธรรม ๒) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ๓) หลักอนุรักษ์วัฒนธรรม^{๑๒๐}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า รูปแบบการทำกิจกรรมชุมชนคุณธรรม โดยใช้พลัง “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) มีการจัดตั้งคณะกรรมการ และเชิญหน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วม มีการประชุมวางแผนร่วมกันของคณะกรรมการและชาวบ้าน ถือเอาเสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ด้วยการน้อมนำสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์เป็นหลักสำคัญในการสร้างรูปแบบ มุ่งเน้นหลักการ ๓ มิติ มาอบรมชาวบ้าน คือ ๑) หลักพุทธธรรม ๒) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ๓) หลักอนุรักษ์วัฒนธรรม

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีการทำกิจกรรมทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การลงอุโบสถศีลในวันพระ ๑๕ ค่ำ การทำวัตรเย็น และวันสำคัญนักขัตฤกษ์^{๑๒๑} และกิจกรรมอาชีพรวมกลุ่มกันทำอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มปลูกอ้อย ปลูกข้าวโพด ปลูกมันสำปะหลัง^{๑๒๒} กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มเลี้ยงวัว เลี้ยงปลา^{๑๒๓} นอกจากนี้ยังได้เสนอให้มีการปลูกดอกดาวเรืองเพื่อสร้างรายได้กับชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อช่วยชุมชนให้มีรายได้ เช่น ปลูกพืชผักสวนครัว ให้ทุกครัวเรือนปลูกผักไว้กินเอง เพื่อเป็นการประหยัดรายจ่ายในครัวเรือน^{๑๒๔} โดยมีเจ้าหน้าที่ทางเกษตรตำบลและอำเภอมาเป็นพี่เลี้ยง^{๑๒๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม มีการทำกิจกรรมทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การลงอุโบสถศีลในวันพระ ๑๕ ค่ำ และกิจกรรมอาชีพรวมกลุ่มกันทำอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มปลูกอ้อย ปลูกข้าวโพด ปลูกมันสำปะหลัง กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่ม

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควฑฒโน, วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รัศมีจันทร์แสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวจิรณิน ปัดคำมี, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นายสมปอง พาวุตตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

เลี้ยงวัว เลี้ยงปลา นอกจากนี้ยังได้เสนอให้มีการปลูกดอกดาวเรืองเพื่อสร้างรายได้กับชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อช่วยชุมชนให้มีรายได้

กลุ่มผู้นำชุมชน

มีร่วมบริจาคปัจจัยเป็นทุนเพื่อนำมาซื้อของไปร่วมบริจาคในกิจกรรมของชุมชน^{๑๒๖} การเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ซึ่งเป็นโครงการที่ดี มีผลดีต่อการพัฒนาชุมชน^{๑๒๗} รวมถึงการปลูกจิตอาสาให้เป็นคนรู้จักเสียสละ เพื่อผู้อื่นไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวฝ่ายเดียว^{๑๒๘} ซึ่งสถานการณ์ของคนในสังคมปัจจุบันยิ่งขาดแคลนน้ำใจต่อกันมีแต่ยิ่งชิงแก่แย่งแสวงหาผลประโยชน์เข้าตัวได้เป็นที่สุด^{๑๒๙}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า มีร่วมบริจาคปัจจัยเป็นทุนเพื่อนำมาซื้อของไปร่วมบริจาคในกิจกรรมของชุมชน การเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนซึ่งเป็นโครงการที่ดี มีผลดีต่อการพัฒนาชุมชน รวมถึงการปลูกจิตอาสาให้เป็นคนรู้จักเสียสละเพื่อผู้อื่นไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวฝ่ายเดียว

กลุ่มประชาชนทั่วไป

ทำให้สังคมของเรากลายเป็นสังคมแล้งน้ำใจ ซึ่งก็เป็นผลรับของสังคมที่เราทุกคนจะต้องร่วมมือกันแก้ไขและทำให้สังคมเราดีขึ้น^{๑๓๐}จะขาดเสียมิได้ก็คือการให้การสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเรา ซึ่งเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์เป็นอย่างมากทั้งต่อผู้ใหญ่เด็กและเยาวชน^{๑๓๑} การบริจาคสิ่งของเสื้อผ้าอาหารการกิน^{๑๓๒} ช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนในชุมชนตามกำลังของเรา^{๑๓๓} การนำสิ่งของของเราที่ไม่ได้ใช้ แล้วแต่ยังอยู่ในสภาพที่ดีสามารถให้ผู้อื่นใช้ต่อไปได้นำไปบริจาคให้กับผู้ด้อยโอกาส^{๑๓๔} ให้ความร่วมมือทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมขึ้นในชุมชน^{๑๓๕} และยิ่งโครงการชุมชน

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นางรินณะภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นางรินณะภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

คุณธรรมต้นแบบยิ่งร่วมสนับสนุนเป็นอย่างดีเพราะเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนของเรา^{๑๓๖} รวมถึงการให้การความร่วมมือกับชุมชนร่วมกันรักษาความสะอาดเรียบร้อยของหมู่บ้าน และรณรงค์ช่วยกันทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นที่ทางไม่มั่งง่าย^{๑๓๗} และจัดการคัดแยกขยะเปียกขยะแห้งให้เรียบร้อยเพราะง่ายแก่การกำจัดเผาทำลาย^{๑๓๘} ในบางส่วนเรายังสามารถคัดแยกเป็นขยะรีไซเคิลนำไปขายได้อีกด้วย

๑๓๙

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การให้การสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเราซึ่งเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์เป็นอย่างมากทั้งต่อผู้ใหญ่เด็กและเยาวชน การบริจาคสิ่งของเสื้อผ้าอาหารการกิน ช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนในชุมชนตามกำลังของเรา การนำสิ่งของของเราที่ไม่ได้ใช้แล้วแต่ยังอยู่ในสภาพที่ดีสามารถให้ผู้อื่นใช้ต่อได้นำไปบริจาคให้กับผู้ด้อยโอกาส ให้ความร่วมมือทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมขึ้นในชุมชน และยิ่งโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบยิ่งร่วมสนับสนุนเป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือกับชุมชนร่วมกันรักษาความสะอาดเรียบร้อยของหมู่บ้านและรณรงค์ช่วยกันทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นที่ทาง และจัดการคัดแยกขยะเปียกขยะแห้งให้เรียบร้อยเพราะง่ายแก่การกำจัดเผาทำลาย ในบางส่วนเรายังสามารถคัดแยกเป็นขยะรีไซเคิลนำไปขายได้อีกด้วย

๒. การสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

กลุ่มพระสงฆ์

การสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม เน้นในรูปของกลุ่มชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน^{๑๔๐} เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย^{๑๔๑}ได้โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการพัฒนาชุมชนด้วย^{๑๔๒} เมื่อแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วก็จะทำให้ชุมชนน่าอยู่เจริญก้าวหน้าอย่างสงบสุขยั่งยืน^{๑๔๓}

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ นายบอย นามวงษ์, พนักงานบริษัทสินทวีขอนแก่น, ๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ นายประภาศ ศรีแก้ว, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพนเลา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควฑฒโน, วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม เน้นในรูปของกลุ่มชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาชุมชนด้วย เมื่อแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วก็จะทำให้ชุมชนน่าอยู่เจริญก้าวหน้าอย่างสงบสุขยั่งยืน

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

มีเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบ คือ ชุมชนคุณธรรม และการขยายเครือข่ายโดยวัฒนธรรมจังหวัด^{๑๔๔} ชุมชนคุณธรรมอำเภอหล่มสักได้มีการต่อยอดขยายผลไป^{๑๔๕} จากที่มีชุมชนเดียว ปัจจุบันมี ๙ เครือข่าย^{๑๔๖} ด้วยการเน้นความสำคัญของภาคีเครือข่ายเป็นการเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนตนเอง^{๑๔๗} ด้วยการหาจุดเด่น จุดด้อยที่ควรพัฒนา แล้วนำมาปรับใช้แล้วส่งเสริมพัฒนาต่อยอดต่อไป^{๑๔๘}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า มีเครือข่ายชุมชน โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม และการขยายเครือข่ายโดยวัฒนธรรมจังหวัด ชุมชนคุณธรรมอำเภอหล่มสักได้มีการต่อยอดขยายผลไป จากที่มีชุมชนเดียว ปัจจุบันมี ๙ เครือข่าย ด้วยการเน้นความสำคัญของภาคีเครือข่ายเป็นการเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนตนเอง ด้วยการหาจุดเด่น จุดด้อยที่ควรพัฒนา แล้วนำมาปรับใช้แล้วส่งเสริมพัฒนาต่อยอดต่อไป

กลุ่มผู้นำชุมชน

มีการคัดเลือกชุมชนคุณธรรมต้นแบบ และสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเชิงพัฒนาช่วยเหลือพึ่งพากันและกัน มากกว่าแข่งขันกัน^{๑๔๙} จากหมู่บ้านสู่ระดับตำบล อำเภอ^{๑๕๐} ด้วยการบูรณาการทำงานแบบองค์รวม^{๑๕๑} เข้าใจเข้าถึงพัฒนาร่วมกับบวร บ้าน วัด โรงเรียน ภาครัฐในพื้นที่ และ

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักรักษ์ขันธแสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นายสมปอง พานุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นางสาวจิรฉนิ นิตคำมี, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

ใช้มิติวัฒนธรรมท้องถิ่นในการพัฒนาเครือข่าย^{๑๕๒} มีการเลือกตั้งกลุ่มหรือประชาคมคุ้มขึ้น แบ่งออกเป็น ๕ คุ้ม แล้วเลือกตั้งประธานคุ้ม เพื่อประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนหลัก^{๑๕๓}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า มีการคัดเลือกชุมชนคุณธรรมต้นแบบ และสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเชิงพัฒนาโดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ช่วยเหลือพึ่งพากันและกัน มากกว่าแข่งขันกัน จากหมู่บ้านสู่ระดับตำบล อำเภอ ด้วยการบูรณาการทำงานแบบองค์รวม เข้าใจเข้าถึงพัฒนาร่วมกับบวร บ้าน วัด โรงเรียน ภาครัฐในพื้นที่ และใช้มิติวัฒนธรรมท้องถิ่นในการพัฒนาเครือข่าย มีการเลือกตั้งกลุ่มหรือประชาคมคุ้มขึ้น แบ่งออกเป็น ๕ คุ้ม แล้วเลือกตั้งประธานคุ้ม เพื่อประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนหลัก

กลุ่มประชาชนทั่วไป

มีการปฏิบัติหน้าที่ได้ผลเป็นอย่างดี เมื่อมีปัญหาก็นำปัญหานั้นมาปรึกษาหารือกันในที่ประชุม เพื่อแก้ไขปัญหาต่อไป^{๑๕๔} การให้คำแนะนำสั่งสอนการชักชวนให้ผู้คนเข้าร่วมโครงการพัฒนาของชุมชน^{๑๕๕} เพื่อเป็นสนับสนุนให้เกิดความเข้าใจอันดีของชุมชน^{๑๕๖} การให้ความช่วยเหลือทั้งข้าวของเครื่องใช้และเงินทองแก่ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากและเดือดร้อนไม่มีที่อยู่อาศัย^{๑๕๗} ยิ่งเป็นโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเรายิ่งต้องร่วมมือร่วมใจให้การสนับสนุน^{๑๕๘} เพราะสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนทั้งในแง่ของการอบรมกล่อมเกลாதงด้านคุณธรรมความดีงาม^{๑๕๙} และการสร้างรายได้ด้วยการปลูกดอกดาวเรืองหรือสินค้าโอท็อปชนิดต่าง ๆ ก็ดี^{๑๖๐} ร่วมบริจาคเป็นประจำทั้งเป็นแรงกายของตัวเองทั้งเป็นปัจจัยตามกำลังความสามารถ^{๑๖๑} ซึ่งก็ออกไปร่วมกิจกรรมของโครงการมาตลอดเพราะเห็นถึง

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ นางสุทิน อ่อนจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นางชนิษฐา บัวสิม, ช่างเสริมสวย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ นางสาวเพ็ญประภา กุดสร้อย, ผู้ช่วยพยาบาล, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สนทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ นางบุญมี แสนหนองขาด, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ นางแถม เซษฐ์บุตร, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันดี, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

ความดีมีประโยชน์ที่มีส่วนสร้างให้สังคมชุมชนของเราเกิดจิตสำนึกที่ดี มีคุณธรรม^{๑๖๒}ร่วมกันว่ากล่าว ตักเตือน และเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนลูกหลานไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และการพนันทุก ชนิด^{๑๖๓} รวมถึงการช่วยกันรักษาผืนป่าไม่ตัดไม้^{๑๖๔} และช่วยกันปลูกต้นไม้ขึ้นมาทดแทน^{๑๖๕} มีการ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันในกิจกรรมการทำงานต่าง ๆ ของชุมชน^{๑๖๖} ช่วยกันตระหนักถึงการอนุรักษ์ รักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน^{๑๖๗} เมื่อเห็นอะไรผิดปกติหรือสิ่งของสาธารณะถูกทำลายจนได้รับความเสียหายก็ช่วยกันบูรณะซ่อมแซม^{๑๖๘}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า เมื่อมีปัญหาก็นำ ปัญหานั้นมาปรึกษาหารือกันในที่ประชุม เพื่อแก้ไขปัญหาต่อไป การให้คำแนะนำสั่งสอนการชักชวน ให้ผู้คนเข้าร่วมโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม เพื่อเป็นสนับสนุนให้ เกิดความเข้าใจอันดีของชุมชน การให้ความช่วยเหลือทั้งข้าวของเครื่องใช้และเงินทองแก่ผู้ที่ตกทุกข์ ได้ยากและเดือดร้อนไม่มีที่อยู่อาศัย ยิ่งเป็นโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเรายิ่งต้องร่วมมือร่วม ใจให้การสนับสนุนเพราะสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนทั้งในแง่ของการอบรมกลุ่มเกลาทางด้าน คุณธรรมความดีงาม และการสร้างรายได้ด้วยการปลูกดอกดาวเรืองหรือสินค้าโอท็อปชนิดต่าง ๆ ก็ดี ร่วมกันว่ากล่าวตักเตือน และเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนลูกหลานไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และการพนันทุกชนิด รวมถึงการช่วยกันรักษาผืนป่าไม่ตัดไม้ และช่วยกันปลูกต้นไม้ขึ้นมาทดแทน มี การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันในกิจกรรมการทำงานต่าง ๆ ของชุมชน ช่วยกันตระหนักถึงการอนุรักษ์ รักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน เมื่อเห็นอะไรผิดปกติหรือสิ่งของสาธารณะถูกทำลายจนได้รับความเสียหายก็ช่วยกันบูรณะซ่อมแซม

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ นางสาวเพ็ญประภา กุดสร้อย, ผู้ช่วยพยาบาล, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ นางวิเศษ บัววิชัย, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ นางรินณะภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ นางใหญ่ เนียมจันทร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

๓. กิจกรรมของเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

กลุ่มพระสงฆ์

กิจกรรมเน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น^{๑๖๙} พร้อมประยุกต์เข้ากับสังคมยุคปัจจุบัน มีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม สร้างความสามัคคีภายในชุมชน^{๑๗๐} ทุกกิจกรรมของเครือข่ายยึดหลักการมีส่วนร่วม มีความรับผิดชอบ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปรึกษาหารือหรือรับผิดชอบร่วมกัน^{๑๗๑} ร่วมบริจาคในช่วงเทศกาลสงกรานต์ปีใหม่ มีการแจกของใช้ต่าง ๆ เป็นการอนุเคราะห์ภายในชุมชน^{๑๗๒} ร่วมทำกิจกรรมทำความสะอาดและร่วมมือในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาโดยตลอด และได้สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนทำงานสามประสานกับวัด บ้าน โรงเรียน ร่วมทำกิจกรรมมาโดยตลอด^{๑๗๓}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า กิจกรรมเน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมและสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น พร้อมประยุกต์เข้ากับสังคมยุคปัจจุบัน มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม สร้างความสามัคคีภายในชุมชน ทุกกิจกรรมของเครือข่ายยึดหลักการมีส่วนร่วม มีความรับผิดชอบ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปรึกษาหารือหรือรับผิดชอบร่วมกัน ร่วมบริจาคในช่วงเทศกาลสงกรานต์ปีใหม่ มีการแจกของใช้ต่าง ๆ เป็นการอนุเคราะห์ภายในชุมชน ร่วมทำกิจกรรมทำความสะอาดและร่วมมือในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาโดยตลอด และได้สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนทำงานสามประสานกับวัด บ้าน โรงเรียน ร่วมทำกิจกรรมมาโดยตลอด

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

เมื่อหน่วยงานทางราชการหรือคณะสงฆ์มีงานจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางเครือข่ายชุมชนคุณธรรมก็จะมาร่วมทำกิจกรรม^{๑๗๔} โดยนำผลงานของแต่ละชุมชนมาจัดแสดงผลงานในงาน^{๑๗๕} กิจกรรมของเครือข่ายชุมชนคุณธรรม มีการสร้างเครือข่ายทุกภาคส่วน^{๑๗๖} และร่วมปลูกต้นไม้ตามวัน

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภิรมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สุนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพนเลา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควุฒโน, วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักษ์จันทร์แสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ นายสมปอง พานุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

สำคัญ เช่น วันที่ ๕ ธันวาคม และ ๑๒ สิงหาคม เพื่อปลูกป่าถวายเป็นพระราชกุศลเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๑๗๗}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า เมื่อหน่วยงานทางราชการหรือคณะสงฆ์มีงานจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ทางเครือข่ายชุมชนคุณธรรมก็จะมาร่วมทำกิจกรรม โดยนำผลงานของแต่ละชุมชนมาจัดแสดงผลงานในงาน กิจกรรมของเครือข่ายชุมชนคุณธรรม มีการสร้างเครือข่ายทุกภาคส่วน และร่วมปลูกต้นไม้ตามวันสำคัญ เช่น วันที่ ๕ ธันวาคม และ ๑๒ สิงหาคม เพื่อปลูกป่าถวายเป็นพระราชกุศลเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มผู้นำชุมชน

ในคราวที่ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันก็นำน้ำดื่ม และเครื่องดื่มชูกำลังไปร่วมบริจาคเพื่อเป็นการสนับสนุน และช่วยออกแรงตัดหญ้ารอบหมู่บ้าน และร่วมกันทำความสะอาดตามพื้นที่สาธารณะ วัด โรงเรียน เป็นต้น^{๑๗๘} ช่วยก่อสร้างกุฏิวิหาร ศาลาการเปรียญด้วยการถวายจุดปัจจัยเพื่อไปซื้ออุปกรณ์ในการก่อสร้างและสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลาน^{๑๗๙} ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ให้การสนับสนุนได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนน่าอยู่ โดยการอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือโครงการตามกำลังปัญญา และความสามารถ ร่วมบริจาคข้าวสารอาหารแห้ง เมื่อทางวัดจัดกิจกรรมเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ได้ให้ความร่วมมือกิจกรรมทำความสะอาด และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ทางชุมชนจัดขึ้น^{๑๘๐} บริจาคสิ่งของปัจจัยเพื่อช่วยสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรม เสียสละแรงกายช่วยทำความสะอาดห้องน้ำและบริเวณวัด ออกแรงทำงานช่วยเหลือกิจกรรมชุมชนตามกำลัง รวมถึงการช่วยอบรมสั่งสอนบุตรหลานเยาวชน นำพาพวกเขาเข้าวัดสวดมนต์ปลูกจิตสำนึกที่ต้งามด้วยการนั่งสมาธิภาวนาทุกวันพระที่ในชุมชนของเรา^{๑๘๑} ร่วมกันสร้างกิจกรรมที่เกิดรายได้แก่ชุมชนทั้งสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์รวมถึงการปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ และปลูกดอกดาวเรืองเป็นต้นก็ล้วนแต่ทำให้เกิดรายได้ต่อชุมชนของเราเป็นอย่างดี^{๑๘๒}

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ นางสุทิน อ่อนจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ในคราวที่ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันก็นำน้ำดื่ม และเครื่องดื่มชูกำลังไปร่วมบริจาคเพื่อเป็นการสนับสนุน และช่วยออกแรงตัดหญ้ารอบหมู่บ้านและร่วมกันทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ วัด โรงเรียน เป็นต้น ช่วยก่อสร้างกุฏิวิหาร ศาลาการเปรียญด้วยการถวายจุดปัจจัยเพื่อไปซื้ออุปกรณ์ในการก่อสร้างและสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลาน รวมถึงการช่วยอบรมสั่งสอนบุตรหลานเยาวชนนำพาพวกเขาเข้าวัดสวดมนต์ปลุกจิตสำนึกที่ติงามด้วยการนั่งสมาธิภาวนาทุกวันพระที่ในชุมชนของเรา ร่วมกันสร้างกิจกรรมที่เกิดรายได้แก่ชุมชนทั้งสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์รวมถึงการปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้และปลูกดอกดาวเรืองเป็นต้นก็ล้วนแต่ทำให้เกิดรายได้ต่อชุมชนของเราเป็นอย่างดี โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

กลุ่มประชาชนทั่วไป

ในชุมชนของเรามีการอนุเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่เป็นประจำไม่ได้ขาดทั้งงานเป็นงานตาย งานบวช งานแต่ง งานขึ้นบ้านใหม่ งานบุญประจำปีประจำหมู่บ้าน ในการอยู่ร่วมกันในชุมชนใครมีงานอะไรก็ต้องไปช่วยกันตลอด เพราะในยามที่เพื่อนเขามีงานถ้าเราไม่ไปช่วยงานหรือร่วมงานเวลาบ้านเรามีงานบ้างก็จะมีใครมาร่วมงานหรือมีก็น้อย^{๑๘๓} ร่วมกันสร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนให้หันมารักษาความสะอาดไม่ทิ้งขยะมีถังขยะเคลื่อนกลาดสร้างความสกปรกรกรุงรังแก่ชุมชนและช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม^{๑๘๔} ช่วยกันรณรงค์ไม่เผาขยะไปไม้หรือถุงพลาสติกภายในชุมชนหมู่บ้านเพราะทำให้อากาศเป็นพิษทำให้เกิดโรคทางเดินหายใจได้ และอาจสร้างความไม่สบายให้กับเพื่อนบ้านที่กำลังไม่สบายนอนพักรักษาตัวอยู่ที่บ้าน และที่สำคัญก็คือ การนำแนวทางของโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันของเราให้ดีขึ้นตามที่บุคลากรในโครงการท่านอบรมสั่งสอน^{๑๘๕} ให้ความช่วยเหลือการดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเราอย่างเต็มที่เต็มกำลังทั้งแรงกาย และปัจจัยตามความสามารถที่จะพอช่วยได้เพราะเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างดี^{๑๘๖} ร่วมกันรณรงค์รักษาสภาพแวดล้อมภายในหมู่บ้านชุมชนของเราให้สะอาดเรียบร้อยน่าอยู่อาศัยถูกสุขอนามัย ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมช่วยกันปลูกต้นไม้เพิ่มความเขียว

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ นางรินธรรภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

ชะอุ่มให้กับพื้นที่เพิ่มความเย็นตาสบายใจเพิ่มอีกซิเงินให้กับปอดของชุมชน^{๑๘๗} นำข้าวปลาอาหารไปร่วมเวลามีงานกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ให้ความร่วมมือเวลาผู้นำประกาศให้ช่วยกันทำความสะอาด ภายหมู่บ้านหรือวัดวาอารามหรือกิจกรรมที่โรงเรียนซึ่งเป็นทีศึกษาของบุตรหลานของเรา ซึ่งก็นับว่าเป็นผลดีจากการจัดโครงการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมที่มีส่วนทำให้ทุกคนในชุมชนรู้สึกใคร่ใคร่สามัคคีกันดี เวลามีกิจกรรมก็ไม่นิ่งดูดายให้การช่วยเหลืออย่างกระตือรือร้น^{๑๘๘} การร่วมบริจาคสิ่งของเพื่อสังเคราะห์ญาติโยมภายในหมู่บ้าน และยังเข้าร่วมในการจัดโครงการชุมชนคุณธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนอย่างเห็นได้เป็นรูปธรรม^{๑๘๙} ช่วยเหลืออนุเคราะห์งานบวช งานแต่ง และงานศพของคนในชุมชน^{๑๙๐} ให้การสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปลูกต้นไม้ในบริเวณวัดและโรงเรียนตามโอกาสสำคัญ ๆ เช่นวันพ่อ วันแม่ เป็นต้น^{๑๙๑}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ในชุมชนของเรามีการอนุเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่เป็นประจำไม่ได้ขาดทั้งงานเป็นงานตาย งานบวช งานแต่ง งานขึ้นบ้านใหม่ งานบุญประจำปีประจำหมู่บ้าน ในการอยู่ร่วมกันในชุมชนใครมีงานอะไรก็ต้องไปช่วยกันตลอด ร่วมกันสร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนให้หันมารักษาความสะอาดไม่ทิ้งขยะมักง่ายเคลื่อนกลาดสร้างความสะดวกปรกรกรู้งแก่ชุมชน และช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และที่สำคัญก็คือการนำแนวทางของโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันของเราให้ดีขึ้นตามที่บุคลากรในโครงการทำนอบรมสั่งสอน ร่วมกันรณรงค์รักษาสภาพแวดล้อมภายในหมู่บ้านชุมชนของเราให้สะอาดเรียบร้อยน่าอยู่อาศัยถูกสุขอนามัย ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมช่วยกันปลูกต้นไม้ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนอย่างเห็นได้เป็นรูปธรรม ช่วยเหลืออนุเคราะห์งานบวช งานแต่ง และงานศพของคนในชุมชน ให้การสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปลูกต้นไม้ในบริเวณวัดและโรงเรียนตามโอกาสสำคัญ ๆ เช่นวันพ่อ วันแม่ เป็นต้น โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ นายบอย นามวงษ์, พนักงานบริษัทสินทวีขอนแก่น, ๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ นายประภาศ ศรีแก้ว, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ นางสาวเวียง หมู่หัวนา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ นางแถม เชษฐบุต, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

๔. เป้าหมายในการสร้างเครือข่ายของชุมชน

กลุ่มพระสงฆ์

มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป้าหมายหลักเน้นทุกคนในชุมชนคุณธรรมเกื้อหนุนพึ่งพากันและกัน^{๑๙๒} คือ ๑) เร่งเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้ ๒) ส่งเสริมการสร้างสาธารณสมบัติ ๓) ปรับปรุงการอนามัยและสุขภาพ^{๑๙๓} และ ๔) ส่งเสริมการศึกษา ระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรม โดยให้ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕^{๑๙๔} ลด ละ เลิกอบายมุข และสร้างคนดีในชุมชน^{๑๙๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป้าหมายหลักเน้นทุกคนในชุมชนคุณธรรมเกื้อหนุนพึ่งพากันและกัน คือ ๑) เร่งเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้ ๒) ส่งเสริมการสร้างสาธารณสมบัติ ๓) ปรับปรุงการอนามัยและสุขภาพ และ ๔) ส่งเสริมการศึกษา ระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรม โดยให้ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ลด ละ เลิกอบายมุข และสร้างคนดีในชุมชน

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

มีความสนใจและมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์^{๑๙๖} มีเป้าหมายในการพัฒนาแก้ไขปัญหาที่ต้องแก้ ความดีที่อยากทำ^{๑๙๗} จัดทำแผนพัฒนาชุมชน ดำเนินการตามแผนและติดตามประเมินผล^{๑๙๘} สามารถต่อยอดกับโครงการต่าง ๆ เพื่อเสริมเพิ่มคุณค่าของความหลากหลายของชุมชนธรรม^{๑๙๙}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า มีความสนใจและมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ มีเป้าหมายในการพัฒนา แก้ไขปัญหาที่ต้องแก้

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพชนา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควฑฒโน, วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภิรมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๙๖} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักษ์ขันธแสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๙๗} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาศัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๙๘} สัมภาษณ์ นางสาวชิ่งทอง หอไชร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ นางใหญ่ เนียมจันทร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

ความดีที่อยากทำ จัดทำแผนพัฒนาชุมชน ดำเนินการตามแผนและติดตามประเมินผล สามารถต่อยอดกับโครงการต่าง ๆ เพื่อเสริมเพิ่มคุณค่าของความหลากหลายของชุมชนธรรม

กลุ่มผู้นำชุมชน

ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน^{๒๐๐} การเสียสละเวลากิจกรรมงานส่วนตัวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ก็นับว่ามีความสำคัญที่เป็นช่วยสนับสนุนให้โครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบดำเนินไปด้วยดีประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายในการสร้างเครือข่ายของชุมชน^{๒๐๑} การช่วยแนะนำสั่งสอนลูกหลานเยาวชนรู้จักทำความดี^{๒๐๒} รู้จักบาปบุญคุณโทษ เป็นลูกกตัญญูกตเวที^{๒๐๓}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน การเสียสละเวลากิจกรรมงานส่วนตัว เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ก็นับว่ามีความสำคัญที่เป็นช่วยสนับสนุนให้โครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ดำเนินไปด้วยดีประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายในการสร้างเครือข่ายของชุมชน การช่วยแนะนำสั่งสอนลูกหลานเยาวชนรู้จักทำความดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ เป็นลูกกตัญญูกตเวที

กลุ่มประชาชนทั่วไป

มีการชักชวนส่งเสริมให้เยาวชนเข้าวัด เพื่อกล่อมเกลากุศลอุทิศใจคอ และส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมให้มีจำนวนมาก ๆ^{๒๐๔} การช่วยกันดูแลเอาใจใส่บุตรหลานก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะอันตรายจากภัยยาเสพติดเป็นสิ่งทำลายอนาคตของพวกเขาด้วบลงทันที^{๒๐๕} หน้าที่หลักของพ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้ใหญ่ในชุมชนต้องถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องสอดส่องพฤติกรรมบุตรหลานเยาวชนร่วมกันชักชวนโน้มน้าวให้เด็ก ๆ เข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมให้มาก ๆ^{๒๐๖} จะได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุตรหลานให้รู้จักละชั่วไว้ดี มีคุณธรรม เพื่อเป็นเกราะกำบังพวกเขาให้เอาตัวรอดจากสิ่งเสพติดทั้งหลายทั้งปวง^{๒๐๗} จะช่วยกันพัฒนาชุมชนคุณธรรมให้มีความเจริญรุ่งเรืองให้ดียิ่งขึ้นต่อไป จนเป็นที่ยอมรับของชุมชนอื่นหรือหน่วยงานราชการ เพื่อ

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๐๑} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๐๒} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ นายบอย นามวงษ์, พนักงานบริษัทสินทวีขอนแก่น, ๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ นางรินณะภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

เป้าหมายสำคัญคือ การปลูกจิตสำนึกให้พี่น้องในชุมชนได้ยึดถือ และปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศานานำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ด้วยการสร้างกาย สร้างศีล สร้างจิต และสร้างปัญญา^{๒๐๘} มีส่วนร่วม คือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กร^{๒๐๙} เมื่อแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วก็จะทำให้ชุมชนน่าอยู่เจริญก้าวหน้าอย่างสงบสุขยั่งยืน^{๒๑๐} ด้วยการนำเอาหลักพุทธธรรม เช่น สังคหวัตถุ ๔ เบญจศีล-เบญจธรรม มาเป็นธงในการพัฒนาชุมชนก็จะทำให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๒๑๑} และทำให้ชุมชนมีแต่รอยยิ้มและมีแต่ความสุข ความเจริญอย่างยั่งยืนตลอดไป^{๒๑๒}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า หน้าที่หลักของพ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้ใหญ่ในชุมชนต้องถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องสอดส่องพฤติกรรมบุตรหลานเยาวชนร่วมกันชักชวนโน้มน้าวให้เด็ก ๆ เข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมให้มาก ๆ จะได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุตรหลานให้รู้จักละชั่วไว้ดี มีคุณธรรมเพื่อเป็นเกราะกำบังพวกเขาให้เอาตัวรอดจากสิ่งเสพติดทั้งหลายทั้งปวง จะช่วยกันพัฒนาชุมชนคุณธรรมให้มีความเจริญรุ่งเรืองให้ดียิ่งขึ้นต่อไป จนเป็นที่ยอมรับของชุมชนอื่นหรือหน่วยงานราชการ เพื่อเป้าหมายสำคัญคือ การปลูกจิตสำนึกให้พี่น้องในชุมชนได้ยึดถือ และปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศานานำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ด้วยการสร้างกาย สร้างศีล สร้างจิต และสร้างปัญญา มีส่วนร่วม คือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กร ด้วยการนำเอาหลักพุทธธรรม เช่น สังคหวัตถุ ๔ เบญจศีล-เบญจธรรม มาเป็นธงในการพัฒนาชุมชนก็จะทำให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ชุมชนมีแต่รอยยิ้ม และมีแต่ความสุข ความเจริญอย่างยั่งยืนตลอดไป

ดังนั้น จากการเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายแล้ว สรุปผลรูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม คือ (๑) รูปแบบการทำกิจกรรม โดยใช้พลัง “บวร” มุ่งเน้นหลักการ ๓ มิติ คือ ๑) หลักพุทธธรรม ๒) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ๓) หลักอนุรักษวัฒนธรรม (๒) การสร้างเครือข่าย สร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเชิงพัฒนา ช่วยเหลือพึ่งพากันและกันมากกว่าแข่งขันกัน

^{๒๐๘} สัมภาษณ์ นายประภาศ ศรีแก้ว, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

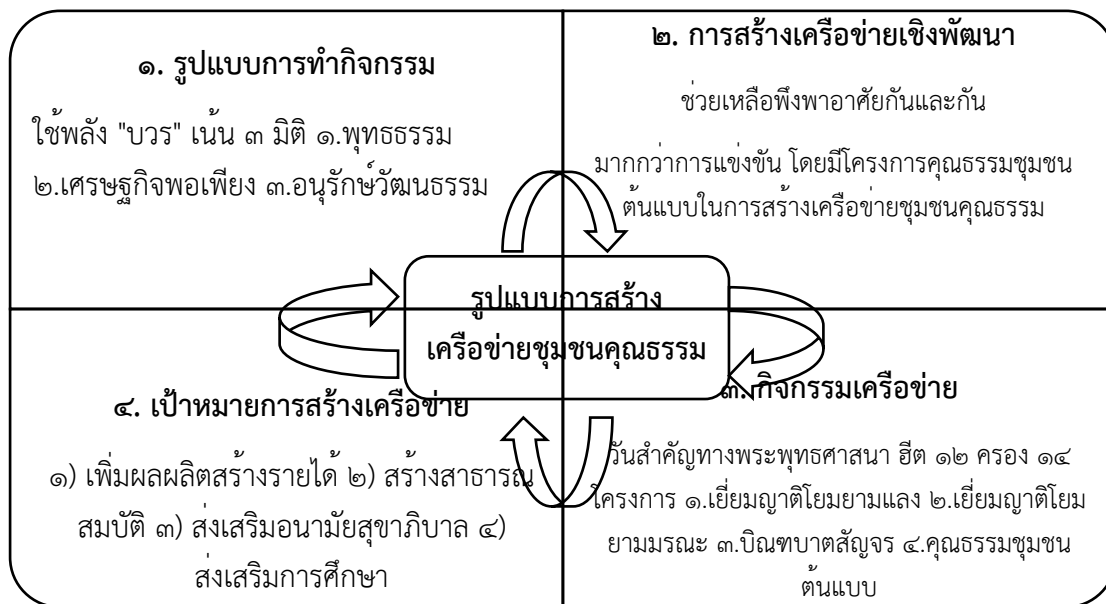
^{๒๐๙} สัมภาษณ์ นางสังเวียน หมู่ห้วนนา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ นางแถม เชษฐ์บุตร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๑๑} สัมภาษณ์ นายวีระพันธ์ ผาสู, เกษตรกร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ นางแถม เชษฐ์บุตร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

(๓)กิจกรรมของเครือข่าย เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ และ ๔. มีเป้าหมายในการสร้างเครือข่าย ดังได้แสดงไว้ในแผนภูมิภาพต่อไปนี้

แผนภูมิภาพที่ ๓ : รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

จากการศึกษาสามารถอธิบายจากแผนภูมิภาพที่ ๓ : รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ดังนี้

๑. รูปแบบการทำกิจกรรม โดยใช้พลัง “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม มีการจัดตั้งคณะกรรมการ และเชิญหน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วม มีการประชุมวางแผนร่วมกันของคณะกรรมการ และชาวบ้านถือเอาเสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ด้วยการน้อมนำสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์เป็นหลักสำคัญในการสร้างรูปแบบมุ่งเน้นหลักการ ๓ มิติ มาอบรมชาวบ้าน คือ ๑) หลักพุทธธรรม ๒) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ๓) หลักอนุรักษ์วัฒนธรรม มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีการทำกิจกรรมทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การลงอุโบสถศีลในวันพระ ๑๕ ค่ำ การทำวัตรเย็น และวันสำคัญนักขัตฤกษ์ และกิจกรรมอาสาสมัครร่วมกันทำอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มปลูกอ้อย ปลูกข้าวโพด ปลูกมันสำปะหลัง กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มเลี้ยงวัว เลี้ยงปลา

๒. การสร้างเครือข่าย สร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเชิงพัฒนา ช่วยเหลือพึ่งพากันและกัน มากกว่าแข่งขันกัน โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างเครือข่าย มีการคัดเลือกชุมชนคุณธรรมต้นแบบ และ จากหมู่บ้าน

สู่ระดับตำบล อำเภอ ด้วยการบูรณาการทำงานแบบองค์รวม เข้าใจเข้าถึงพัฒนาร่วมกับบรรดา บ้าน วัด โรงเรียน ภาครัฐในพื้นที่ และใช้มิติวัฒนธรรมท้องถิ่นในการพัฒนาเครือข่าย มีการเลือกตั้งกลุ่มหรือประชาคมคุ้มขึ้น โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนหลัก และการขยายเครือข่ายโดยวัฒนธรรมจังหวัด ด้วยการเน้นความสำคัญของภาคีเครือข่ายเป็นการเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนตนเอง ด้วยการหาจุดเด่น จุดด้อยที่ควรพัฒนา แล้วนำมาปรับใช้แล้วส่งเสริมพัฒนาต่อยอดต่อไป

๓. กิจกรรมของเครือข่าย ขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ และโครงการ ๑) เยี่ยมญาติโยมยามแลง ๒) เยี่ยมญาติโยมยามมรณะ ๓) บิณฑบาตสังฆาร ๔) คุณธรรมชุมชนต้นแบบ คือ พลังบวร และสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น พร้อมประยุกต์เข้ากับสังคมยุคปัจจุบัน ร่วมปลูกต้นไม้ตามวันสำคัญ เช่น วันที่ ๕ ธันวาคม และ ๑๒ สิงหาคม เพื่อปลูกป่าถวายเป็นพระราชกุศลเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมบริจาคสิ่งของในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ มีการแจกของใช้ต่าง ๆ มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม สร้างความสามัคคีภายในชุมชน เมื่อหน่วยงานทางราชการหรือคณะสงฆ์มีงานจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางเครือข่ายชุมชนคุณธรรมก็จะมาร่วมทำกิจกรรม โดยนำผลงานของแต่ละชุมชนมาจัดแสดงผลงานในงาน โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

๔. เป้าหมายในการสร้างเครือข่าย มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป้าหมายหลักเน้นทุกคนในชุมชนคุณธรรมเกื้อหนุนพึ่งพากันและกัน คือ ๑) เร่งเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้ ๒) ส่งเสริมการสร้างสาธารณสมบัติ ๓) ปรับปรุงการอนามัยและสุขภาพ และ ๔) ส่งเสริมการศึกษา ระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรม โดยให้ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ลด ละ เลิก อบายมุข และสร้างคนดีในชุมชน จัดทำแผนพัฒนาชุมชน ดำเนินการตามแผนและติดตามประเมินผล สามารถต่อยอดกับโครงการต่าง ๆ เพื่อเสริมเพิ่มคุณค่าของความหลากหลายของชุมชนคุณธรรม

๔.๓ การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑. หลักการของพัฒนาชุมชนคุณธรรม

กลุ่มพระสงฆ์

หลักการของพัฒนาชุมชนคุณธรรมโดยใช้หลัก ๓ ประการ คือ ๑) หลักพุทธธรรม ๒) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๒๑๓} ๓) หลักการสืบสานและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี และ

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพชนา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

วัฒนธรรมท้องถิ่น^{๒๑๔} ถือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นที่เลี้ยง^{๒๑๕} เพื่อนำไปสู่ชุมชนคุณธรรมที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ สามารถแก้ไขปัญหาต่างได้ด้วยชุมชนเอง^{๒๑๖}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า หลักการของพัฒนาชุมชนคุณธรรมโดยใช้หลัก ๓ ประการ คือ ๑) หลักพุทธธรรม ๒) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓) หลักการสืบสานและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นถือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นที่เลี้ยง เพื่อนำไปสู่ชุมชนคุณธรรมที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ สามารถแก้ไขปัญหาต่างได้ด้วยชุมชนเอง

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

มีหลักธรรมทางศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต^{๒๑๗} เป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวจิตใจให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงามอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข^{๒๑๘} ได้ร่วมพูดคุยวางแผนในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชน^{๒๑๙} ให้คำปรึกษาเพื่อหารือเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน^{๒๒๐} และมีส่วนร่วมในการชักชวนสนับสนุนให้ผู้คนได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการชุมชนต้นแบบอยู่เป็นประจำ^{๒๒๑} ซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมาก^{๒๒๒}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า มีหลักธรรมทางศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวจิตใจให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงามอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้ร่วมพูดคุยวางแผนในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชน ให้คำปรึกษาเพื่อหารือเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และมีส่วนร่วมในการชักชวนสนับสนุนให้ผู้คนได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการชุมชนต้นแบบอยู่เป็นประจำ ซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมาก

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควทตโน. วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รัชชรักษ์, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ นายสมปอง พานุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๑๙} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๒๐} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๒๑} สัมภาษณ์ นางสาวจิรณิน ปัดคำมี, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๒๒} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

กลุ่มผู้นำชุมชน

ให้ประชาชนในชุมชนคุณธรรมมีความเป็นอยู่ที่ดี^{๒๒๓} มีคุณธรรม ห่างไกลยาเสพติด^{๒๒๔} การจัดให้มีการประชาคมภายในหมู่บ้าน^{๒๒๕} เพื่อชี้แจงปัญหาต่าง ๆ ให้ชาวบ้านได้รับทราบแต่ละปัญหา^{๒๒๖} และได้มีส่วนร่วมและแก้ปัญหาให้ตรงจุดเพิ่มความรักความสามัคคีในชุมชน^{๒๒๗}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ให้ประชาชนในชุมชนคุณธรรมมีความเป็นอยู่ที่ดี มีคุณธรรม ห่างไกลยาเสพติด การจัดให้มีการประชาคมภายในหมู่บ้าน เพื่อชี้แจงปัญหาต่าง ๆ ให้ชาวบ้านได้รับทราบแต่ละปัญหา และได้มีส่วนร่วมและแก้ปัญหาให้ตรงจุดเพิ่มความรักความสามัคคีในชุมชน

กลุ่มประชาชนทั่วไป

ร่วมเป็นส่วนสำคัญในการเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้ดำเนินไปควบคู่กับชุมชนตลอดไป^{๒๒๘} ชักชวนให้ทุกคนได้เข้ามาร่วมโครงการคุณธรรมต้นแบบให้มาก ๆ^{๒๒๙} จะได้รับความรักความเข้าใจ^{๒๓๐} และมีแต่ความปรองดองสามัคคีในสังคมชุมชน^{๒๓๑} นอกจากนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญ^{๒๓๒} เช่นกิจกรรมปลูกป่าเพื่อลดภาวะโลกร้อน^{๒๓๓} และการเข้าร่วมประชุมเวลาทุกครั้ง^{๒๓๔} เพราะมีอะไรจะได้ปรึกษาหารือกันให้เข้าใจกัน^{๒๓๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ร่วมเป็นส่วนสำคัญในการเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้ดำเนินไปควบคู่กับชุมชนตลอดไป ชักชวนให้ทุก

^{๒๒๓} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๒๔} สัมภาษณ์ นางบานเย็น ทาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๒๕} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๒๖} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๒๗} สัมภาษณ์ นางสุทิน อ่อนจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๒๘} สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๓๐} สัมภาษณ์ นางชนิษฐา บัวสิม, ช่างเสริมสวย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ นางสาวเพ็ญประภา กุดสร้อย, ผู้ช่วยพยาบาล, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๓๓} สัมภาษณ์ นางบุญมี แสนหนองขาด, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๓๔} สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันดี, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รัชชชันธ์แสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

คนได้เข้ามาร่วมโครงการคุณธรรมต้นแบบให้มาก ๆ จะได้รับความรักความเข้าใจ และมีแต่ความปรองดองสามัคคีในสังคมชุมชน นอกจากนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญ เช่น กิจกรรมปลูกป่าเพื่อลดภาวะโลกร้อน และการเข้าร่วมประชุมเวลาทุกครั้ง เพราะมีอะไรจะได้ปรึกษาหารือกันให้เข้าใจกัน

๒. วิธีการดำเนินการ

กลุ่มพระสงฆ์

หลัก บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ^{๒๓๖} ประชุมปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ^{๒๓๗} ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ คือ พลับบวร^{๒๓๘} ด้วยวิธีการ ๓ ประการ คือ ๑) ปรับทุกข์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหา ๒) ผูกมิตร มีส่วนร่วมการแก้ไขปัญหา ๓) พิชิตคู่ขัดแย้ง แก้ไขปัญหาร่วมกัน^{๒๓๙}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การใช้หลัก บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ ประชุมปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ คือ พลับบวร ด้วยวิธีการ ๓ ประการ คือ ๑) ปรับทุกข์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหา ๒) ผูกมิตร มีส่วนร่วมการแก้ไขปัญหา ๓) พิชิตคู่ขัดแย้ง แก้ไขปัญหาร่วมกัน

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

สมาชิกชุมชนคุณธรรมประกาศเจตนารมณ์เป็นชุมชนคุณธรรมที่สงบสุข^{๒๔๐} กำหนดเป้าหมายในการพัฒนา^{๒๔๑} แก้ไขปัญหาที่ต้องแก้ จัดทำแผนพัฒนาชุมชน ดำเนินการตามแผน และติดตามประเมินผล^{๒๔๒} พร้อมทั้งได้เรียนเชิญวิทยากรจากสำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ และจังหวัดมาให้ความรู้^{๒๔๓} การนำการสื่อสารเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด ด้วย

^{๒๓๖} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภิรมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๓๙} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควุฒโน, วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักษ์ขันธแสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ นายสมปอง พานุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๔๓} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

การตั้งกลุ่มไลน์ในการติดต่อสื่อสารกันในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก เพื่อให้ง่ายต่อการติดต่อและประชาสัมพันธ์งานและกิจกรรมต่าง ๆ^{๒๔๔}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า สมาชิกชุมชนคุณธรรมประกาศเจตนารมณ์เป็นชุมชนคุณธรรมที่สงบสุข กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาแก้ไขปัญหาที่ต้องแก้ จัดทำแผนพัฒนาชุมชน ดำเนินการตามแผนและติดตามประเมินผล พร้อมทั้งได้เรียนเชิญวิทยากรจากสำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ และจังหวัดมาให้ความรู้ การนำการสื่อสารเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด ด้วยการตั้งกลุ่มไลน์ในการติดต่อสื่อสารกันในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก เพื่อให้ง่ายต่อการติดต่อและประชาสัมพันธ์งานและกิจกรรมต่าง ๆ

กลุ่มผู้นำชุมชน

รณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนร่วมทำบุญตักบาตร เข้าวัดฟังธรรม และทำบุญตามประเพณีอย่างต่อเนื่อง โดยสร้างกิจกรรมเครือข่าย และขยายของออนไลน์ในช่วง โค วิด-๑๙^{๒๔๕} มีปัญหาส่วนไหนก็เคลียร์กันให้จบแล้วก็แล้วกันไปไม่ผูกใจเจ็บต่อกัน^{๒๔๖} ร่วมเป็นกำลังใจไม่พูดทำลายความสามัคคีในหมู่คณะ^{๒๔๗} ซึ่งจะเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาผิดใจกันได้^{๒๔๘} ในยามที่เกิดข้อขัดแย้งหาข้อสรุปไม่ได้ก็ต้องขอคำปรึกษาจากผู้หลักผู้ใหญ่ที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนเจ้าอาวาสหรือผู้ใหญ่บ้านเป็นต้น^{๒๔๙}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนร่วมทำบุญตักบาตร เข้าวัดฟังธรรม และทำบุญตามประเพณีอย่างต่อเนื่อง มีปัญหาส่วนไหนก็เคลียร์กันให้จบแล้วก็แล้วกันไปไม่ผูกใจเจ็บต่อกัน ร่วมเป็นกำลังใจไม่พูดทำลายความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งจะเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาผิดใจกันได้ ในยามที่เกิดข้อขัดแย้งหาข้อสรุปไม่ได้ก็ต้องขอคำปรึกษาจากผู้หลักผู้ใหญ่ที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชน เจ้าอาวาสหรือผู้ใหญ่บ้านเป็นต้น

^{๒๔๔} สัมภาษณ์ นางสาวจิรณิน ปัดคำมี, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๔๕} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๔๖} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๔๗} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ นางสุทิน อ่อนจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

กลุ่มประชาชนทั่วไป

ร่วมปรึกษาหารือ ช่วยแนะนำสิ่งดี ๆ การช่วยกันบอกเล่าถึงข้อดีมีประโยชน์ของโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเรา โดยสร้างกิจกรรมเครือข่าย และขายของออนไลน์ในช่วงโควิด-๑๙ พร้อมทั้งชักชวนผู้คนให้เข้าร่วมกิจกรรมกันเยอะ ๆ จะได้เกิดพลังความสามัคคีร่วมกันทำสิ่งดี ๆ เพื่อชุมชนของเรา^{๒๕๐} ช่วยกันพูดช่วยกันแนะนำปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับเด็ก ๆ และเยาวชนเพราะเขาเหล่านั้นจะกลายเป็นกำลังสำคัญที่จะสานต่อ และผลักดันโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเราให้ดำรงสืบต่อไป^{๒๕๑} ช่วยบอกต่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ให้กับแต่ละหมู่บ้าน ละแวกใกล้เคียงกันนี้ช่วยกันนำบุตรหลานเข้ามาร่วมโครงการเพราะจะมีช่วยอบรมบ่มนิสัยลูกหลานของเราให้เป็นคนดีมีศีลธรรม รู้จักอะไรดีไม่ตีใครไม่คว่ำ^{๒๕๒} ร่วมเสนอแนะและให้ความคิดเห็นในหลายประเด็นเกี่ยวกับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบและช่วยชักชวนทั้งผู้ใหญ่ และเด็กเยาวชนเข้าร่วมโครงการโดยบอกเล่าถึงข้อดี และประโยชน์ที่เกิดขึ้นหลายประการ ตั้งแต่จัดโครงการนี้มาทำให้คนในชุมชนเข้าอกเข้าใจกันมากขึ้น ให้ความร่วมมือกันเวลามีงานส่วนรวม^{๒๕๓} กล่าวคำชื่นชมและขอบคุณแก่ผู้ดำเนินโครงการทุกคนจะได้มีกำลังใจผลักดันโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ให้ดำเนินไปได้ตลอด เรามีความรู้ความสามารถทำอะไรก็ช่วยให้คำปรึกษาจะได้เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาของชุมชน^{๒๕๔} การประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างแก่ลูกหลานก็เป็นเรื่องสำคัญ เวลาที่เด็ก ๆ เขามีปัญหาที่ไม่ใช่จะเอาแต่ดูค่าเขาอย่างเดียวต้องทำตัวให้เขากล้าที่จะขอคำปรึกษาเราจึงจะมีโอกาสได้แนะนำพร่ำสอนให้เขาประพฤติตัวเป็นคนดีอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม^{๒๕๕} ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดไม่เป็นนักเลงพนัน ไม่เที่ยวมั่วสุมกันจนเกิดความเสื่อมเสียตามมา ซึ่งการนำพาบุตรหลานเข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ก็นับเป็นสิ่งที่สามารถถ่วงถ่วงกล่อมกล่อมจิตใจบุตรหลานได้เป็นอย่างดีให้เป็นเด็กดีมีคุณธรรม^{๒๕๖}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ได้มีการร่วมปรึกษาหารือ ช่วยแนะนำสิ่งดี ๆ การช่วยกันบอกเล่าถึงข้อดีมีประโยชน์ของโครงการชุมชนคุณธรรม

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ นายสมทรง เทียววงศ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ นางรินณะภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๕๔} สัมภาษณ์ นายบอย นามวงศ์, พนักงานบริษัทสินทวีขอนแก่น, ๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๕๕} สัมภาษณ์ นายประภาศ ศรีแก้ว, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

ต้นแบบของเรา โดยสร้างกิจกรรมเครือข่ายและขายของออนไลน์ในช่วงโควิด-๑๙ พร้อมทั้งชักชวนผู้คนให้เข้าร่วมกิจกรรมกันเยอะ ๆ จะได้เกิดพลังความสามัคคีร่วมกันทำสิ่งดี ๆ เพื่อชุมชนของเรา ช่วยกันพูดช่วยกันแนะนำปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับเด็ก ๆ และเยาวชนเพราะเขาเหล่านั้นจะกลายเป็นกำลังสำคัญที่จะสานต่อและผลักดันโครงชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเราให้ดำรงสืบต่อไป ให้ความร่วมมือกันเวลาว่างมีส่วนร่วม กล่าวคำชื่นชมและขอบคุณแก่ผู้ดำเนินโครงการทุกคนจะได้มีกำลังใจ ผลักดันโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้ดำเนินไปได้ตลอด การประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างแก่ลูกหลานก็เป็นเรื่องสำคัญ ได้แนะนำพร่ำสอนให้เขาประพฤติตัวเป็นคนดีอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่เป็นนักเลงพนัน ไม่เที่ยวมั่วสุมกันจนเกิดความเสื่อมเสียตามมา ซึ่งการนำพอบุตรหลานเข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ก็นับเป็นสิ่งที่สามารถถล่มเถลาคล่อหลอมจิตใจบุตรหลานได้เป็นอย่างดีให้เป็นเด็กดีมีคุณธรรม

. หลักเกณฑ์เลือกชุมชน

กลุ่มพระสงฆ์

ต้องศึกษาความพร้อมของชุมชน จุดเด่น จุดด้อย^{๒๕๗} ศักยภาพของผู้นำ ๓ องค์กร คือ บ้าน วัด โรงเรียน ถ้ามีความพร้อมที่จะทำกิจกรรมให้เกิดประโยชน์กับชุมชน^{๒๕๘} โดยมีใช้หลัก ๔ ก. คือ กรรมการ กฎระเบียบ กองทุน กิจกรรม^{๒๕๙} เลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เป็นผู้นำหรือเชี่ยวชาญการพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา ศาสนาวัฒนธรรม อาชีพต่าง ๆ^{๒๖๐}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ต้องศึกษาความพร้อมของชุมชน จุดเด่น จุดด้อย ศักยภาพของผู้นำ ๓ องค์กร คือ บ้าน วัด โรงเรียน ถ้ามีความพร้อมที่จะทำกิจกรรมให้เกิดประโยชน์กับชุมชน โดยมีใช้หลัก ๔ ก. คือ กรรมการ กฎระเบียบ กองทุน กิจกรรม เลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เป็นผู้นำหรือเชี่ยวชาญการพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา ศาสนาวัฒนธรรม อาชีพต่าง ๆ

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพนเลา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๕๘} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควฑฒโน. วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๕๙} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๖๐} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

มีโอกาสดูให้กำลังใจแก่ผู้สูญเสียสละร่างกายแรงใจทุกคนที่ทุ่มเทดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเราให้ดำเนินไปด้วยดี^{๒๖๑} ซึ่งที่ผ่านมาก็เห็นกันแล้วว่าเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนของเราจริง ๆ^{๒๖๒} มีโอกาสเข้าร่วมประชุมก็จะเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเรา^{๒๖๓} และได้บอกกล่าวกับผู้คนถึงข้อดี และมีประโยชน์ของโครงการอยู่เป็นประจำ^{๒๖๔} ตลอดถึงได้ชักชวนให้ทั้งเด็กเยาวชน และผู้ใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ^{๒๖๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า มีโอกาสดูให้กำลังใจแก่ผู้สูญเสียสละร่างกายแรงใจทุกคนที่ทุ่มเทดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเราให้ดำเนินไปด้วยดี มีโอกาสเข้าร่วมประชุมก็จะเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ตลอดถึงได้ชักชวนให้ทั้งเด็กเยาวชน และผู้ใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ

กลุ่มผู้นำชุมชน

ได้บอกกล่าวเล่าถึงข้อดีมีประโยชน์สำหรับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบตลอดมา^{๒๖๖} และชักชวนเพื่อน ๆ และลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโครงการได้จัดขึ้น^{๒๖๗} เพราะได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นต่อชุมชนของเราอย่างชัดเจน^{๒๖๘} ในเรื่องความเข้าใจ การให้ความร่วมมือเวลาที่มีการมีงานของชุมชน^{๒๖๙}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ได้บอกกล่าวเล่าถึงข้อดีมีประโยชน์สำหรับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบตลอดมา และชักชวนเพื่อน ๆ และลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโครงการได้จัดขึ้น เพราะได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นต่อชุมชนของเราอย่างชัดเจน

^{๒๖๑} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักรักษ์แสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๖๒} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๖๓} สัมภาษณ์ นายสมปอง พายุตดา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๖๔} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๖๕} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๖๖} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๖๗} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๖๘} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๖๙} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

กลุ่มประชาชนทั่วไป

การอบรมลูกหลานของเราให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ก็ย่อมเป็นการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมชุมชนของเราได้เหมือนกัน^{๒๗๐} เพราะถ้าแต่ละครัวเรือนดู และเอาใจใส่บุตรหลานของตนเป็นอย่างดีก็จะทำให้ชุมชนส่วนรวมดีตามไปด้วยปัญหาต่าง ๆ ก็จะหมดไป^{๒๗๑} ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาเสาพิศิต หรือเด็กมั่วสุมกัน^{๒๗๒} ได้ให้พื้นที่เป็นการเรียนรู้และบริจาศสิ่งของใช้ที่จำเป็นต่อโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ^{๒๗๓} ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนของเราเป็นอย่างมาก โดยทั้งผู้ใหญ่เด็กและเยาวชนร่วมมือร่วมใจเข้าร่วมกิจกรรม^{๒๗๔} เช่นการนำขยะมูลฝอยหรือเศษอาหารนำมาหมักเป็นปุ๋ยหมักให้พืชผักใส่หน้าข้าวซึ่งนอกจากจะช่วยลดจำนวนขยะ และยังช่วยลดต้นทุนการใช้ปุ๋ยเคมีได้อีกด้วย^{๒๗๕} ให้ความสำคัญ และปฏิบัติต่อระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัด และปฏิบัติต่อกฎระเบียบของวัดอย่างเข้มงวดเช่นกัน^{๒๗๖} และการเข้าร่วมสืบทอดโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ โดยนำพาเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้มาก ๆ^{๒๗๗} เพื่อเป็นการปลูกฝังให้ลูกหลานเยาวชนช่วยกันสืบทอดโครงการดี ๆ ให้อยู่คู่กับชุมชนไปนาน ๆ^{๒๗๘} การวางตัวหรือทำตัวให้อยู่ในกรอบระเบียบของชุมชนที่วางไว้ ทำให้การอยู่ร่วมกันด้วยความสมัครสมานสามัคคี^{๒๗๙} รวมทั้งการช่วยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของชุมชน โดยเฉพาะเด็ก ๆ และเยาวชนยิ่งต้องสนับสนุนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมเพราะถือว่าพวกเขาจะต้องเป็นกำลังหลักที่จะรักษาและสืบทอดโครงการดี ๆ ของชุมชนต่อไป^{๒๘๐} การปฏิบัติตนเป็นอย่างดีต่อเพื่อนบ้านในชุมชนซึ่งถือเป็นเพื่อน พี่น้อง ที่สมควรต้องเอื้อเฟื้อต่อกัน^{๒๘๑} รวมถึงการทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน^{๒๘๒} การวางตัวให้เป็นตัวอย่างในการเคารพกฎหมายบ้านเมือง

^{๒๗๐} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๗๑} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๗๒} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๗๓} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๗๔} สัมภาษณ์ นางรินฉะภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๗๕} สัมภาษณ์ นางทองอาน อุ่นผาง, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๗๖} สัมภาษณ์ นายบอย นามวงษ์, พนักงานบริษัทสินทวีขอนแก่น, ๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๗๗} สัมภาษณ์ นายประภาศ ศรีแก้ว, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๗๘} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๗๙} สัมภาษณ์ นางสาวเวียง หมู่หัวนา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๘๐} สัมภาษณ์ นางแถม แซ่บุญบุตร, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๘๑} สัมภาษณ์ นายวีระพันธ์ ผาสู, เกษตรกร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๘๒} สัมภาษณ์ นางสาวชิ่งทอง หอไซร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น รู้จักรักษากฎระเบียบของสังคม^{๒๘๓} และการเป็นมิตรกับทุกคนในชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน^{๒๘๔} ไม่ทะเลาะเบาะแว้งมีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน^{๒๘๕} ให้ความร่วมมือร่วมใจ อยู่กันอย่างสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง^{๒๘๖} ปฏิบัติตนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันด้วยการเคารพกฎระเบียบกติกาของชุมชนที่ร่วมกันวางไว้ และร่วมกันทำความดีเป็นตัวอย่างแก่เยาวชนรุ่นหลัง^{๒๘๗} การประพฤติตนให้เป็นคนซื่อสัตย์ไม่คดโกงผู้ใด เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน^{๒๘๘} และต้องเคารพเสียงส่วนมากในชุมชนและรับฟังด้วยความจริงใจต่อเสียงการวางตัวให้เป็นอย่างในการเคารพกฎหมายบ้านเมือง ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น รู้จักรักษากฎระเบียบของสังคม และการเป็นมิตร ส่วนน้อยด้วยเช่นกัน^{๒๘๙} เป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัดเพราะจะทำให้การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขไม่มีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกัน^{๒๙๐} เคารพกฎหมายของบ้านเมือง และร่วมกันรักษากฎระเบียบของชุมชน และเคารพเสียงส่วนใหญ่ และรับฟังเสียงเสียงส่วนน้อยด้วยเช่นกัน^{๒๙๑} เคารพในสิทธิของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เอาความคิดเห็นของตัวเองเป็นใหญ่^{๒๙๒}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การอบรมลูกหลานของเราให้เป็นคนดีมีศีลธรรมก็ย่อมเป็นการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมชุมชน เพราะถ้าแต่ละครัวเรือนดูแลเอาใจใส่บุตรหลานของตนเป็นอย่างดีก็จะทำให้ชุมชนส่วนรวมดีตามไปด้วยปัญหาต่าง ๆ ก็จะไม่เป็นปัญหาเสพติด หรือเด็กมั่วสุ่มกัน ได้ให้พื้นที่เป็นการเรียนรู้และบริจาคสิ่งของใช้ที่จำเป็นต่อโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเชิงพุทธ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนของเราเป็นอย่างมาก โดยทั้งผู้ใหญ่เด็กและเยาวชนร่วมมือร่วมใจเข้าร่วมกิจกรรม ให้ความสำคัญและปฏิบัติต่อระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัดและปฏิบัติต่อกฎระเบียบของวัดอย่างเข้มงวด ทำให้การอยู่ร่วมกันด้วยความสมัครสมานสามัคคี รวมทั้ง

^{๒๘๓} สัมภาษณ์ นางใหญ่ เนียมจันทร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๘๔} สัมภาษณ์ นางรินธรรภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๘๕} สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๘๖} สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๘๗} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๘๘} สัมภาษณ์ นางวิเศษ บัววิชัย, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๘๙} สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันดี, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๙๐} สัมภาษณ์ นางบุญมี แสนหนองขาด, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๙๑} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๙๒} สัมภาษณ์ นางสาวเพ็ญประภา กุดสร้อย, ผู้ช่วยพยาบาล, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

การช่วยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของชุมชน โดยเฉพาะเด็ก ๆ และเยาวชนยิ่งต้องสนับสนุนให้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมเพราะถือว่าพวกเขาจะต้องเป็นกำลังหลักที่จะรักษาและสืบทอดโครงการดี ๆ ของชุมชนต่อไป การปฏิบัติตนเป็นอย่างดีต่อเพื่อนบ้านในชุมชนซึ่งถือเป็นเพื่อน พี่น้อง ที่สมควรต้องเอื้อเพื่อต่อกัน รวมถึงการทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน การวางตัวให้เป็นตัวอย่างในการเคารพกฎหมายบ้านเมือง ไม่ละเมิดสิทธิของคนอื่น รู้จักรักษากฎระเบียบของสังคม และการเป็นมิตรกับทุกคนในชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งมีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน ให้ความร่วมมือร่วมใจ อยู่กันอย่างสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง และร่วมกันรักษากฎระเบียบของชุมชน และเคารพเสียงส่วนใหญ่ และรับฟังเสียงเสียงส่วนน้อยด้วยเช่นกัน เคารพในสิทธิของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

๔. หลักพุทธธรรมในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

จากการเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายแล้ว สรุปผลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ได้ดังนี้

๑. ทาน (การให้ การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่)

กลุ่มพระสงฆ์

ทานคือการให้ การเสียสละข้าวของเครื่องใช้ปัจจัยเป็นทาน^{๒๙๓} การเสียสละแรงกายเป็นทานทำความสะอาดภายในวัดและชุมชนมาโดยตลอด^{๒๙๔} นอกจากการให้สิ่งของแล้ว นำเครื่องมือเช่นเครื่องตัดหญ้าไปช่วยตัดหญ้ารอบหมู่บ้าน^{๒๙๕} เพื่อรักษาความสะอาดเรียบร้อยของชุมชน^{๒๙๖}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ทานคือการให้ การเสียสละข้าวของเครื่องใช้ปัจจัยเป็นทาน การเสียสละแรงกายเป็นทานทำความสะอาดภายในวัดและชุมชนมาโดยตลอด นอกจากการให้สิ่งของแล้ว นำเครื่องมือเช่นเครื่องตัดหญ้าไปช่วยตัดหญ้ารอบหมู่บ้าน เพื่อรักษาความสะอาดเรียบร้อยของชุมชน

^{๒๙๓} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพนเสา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๙๔} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควฑฒโน, วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๙๕} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๒๙๖} สัมภาษณ์ นางสังข์ทอง ห่อไชร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

การให้น้ำใจ^{๒๙๗} คือมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์แม้กระทั่งสัตว์ตัวเล็กตัวน้อย การนำของที่เหลือใช้ภายในบ้านไปบริจาคให้กับผู้เดือดร้อนจำเป็นต้องใช้ ข้าวของเครื่องใช้ที่มีมากเกินไปจำเป็นก็นำมาบริจาคกับผู้ที่ยากไร้เดือดร้อน^{๒๙๘} เช่น ผ้าห่ม เสื้อผ้าตลอดถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตต่าง ๆ^{๒๙๙}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การให้น้ำใจ คือ มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์แม้กระทั่งสัตว์ตัวเล็กตัวน้อย การนำของที่เหลือใช้ภายในบ้านไปบริจาคให้กับผู้เดือดร้อนจำเป็นต้องใช้ ข้าวของเครื่องใช้ที่มีมากเกินไปจำเป็นก็นำมาบริจาคกับผู้ที่ยากไร้เดือดร้อน เช่น ผ้าห่ม เสื้อผ้าตลอดถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตต่าง ๆ

กลุ่มผู้นำชุมชน

แต่ถ้าคนไหนสละตัวเองทำหน้าที่นี้ได้ก็ถือว่าเป็นการเสียสละให้ทานร่างกายที่น่ายกย่องนับถือ^{๓๐๐} การให้ทานนั้นทำกันได้หลายรูปแบบไม่จำกัดอยู่เฉพาะแต่การให้สิ่งของจตุปัจจัยเท่านั้น การให้คำแนะนำสั่งสอนเด็ก ๆ และเยาวชนให้รู้จักคุณธรรมต่าง ๆ เช่นความกตัญญูกตเวที เป็นต้น การให้ความอนุเคราะห์ต่อผู้อื่น มีเมตตาต่อผู้อื่น ให้ที่พักพิงให้ข้าวปลาอาหารแก่ผู้ประสบทุกข์ยากลำบาก รวมถึงให้อาหารแก่สัตว์เร่ร่อนสุนัขแมวจรจัดถูกเจ้าของทอดทิ้งนี้ก็นับว่าเป็นการให้ทานด้วยเหมือนกัน^{๓๐๑} บริจาคข้าวสารอาหารแห้งและจตุปัจจัย เพื่อสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ และช่วยทำความสะอาดห้องน้ำภายในวัดและบริเวณหมู่บ้าน ภายใต้การนำของท่านเจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้านตลอดถึงผู้นำชุมชน^{๓๐๒} การให้สิ่งของ การแบ่งปันน้ำใจ การให้โอกาสกับผู้อื่น การเสียสละก็ถือว่าเป็นทานด้วยเช่นกัน^{๓๐๓} ช่วยกันรักษาความสะอาดโดยการเก็บขยะ และคัดแยกขยะ เพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ใครมีแรงช่วยออกแรง ใครมีปัจจัยก็ช่วยสมทบทุนด้วยปัจจัย เพื่อให้การสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้ดำเนินไปให้ตลอดคู่กับชุมชนของเรา^{๓๐๔}

^{๒๙๗} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รัชชานันท์แสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๙๘} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๙๙} สัมภาษณ์ นางสาวจิรณิน ปัดคำมี, พนักงานเทศบาลตำบลโนนห้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๐๐} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๐๑} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๐๒} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๐๓} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๐๔} สัมภาษณ์ นางสุทิน อ่อนจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การให้ทานนั้นทำได้หลายรูปแบบไม่จำกัดอยู่เฉพาะแต่การให้สิ่งของจตุปัจจัยเท่านั้น การให้คำแนะนำสั่งสอนเด็ก ๆ และเยาวชนให้รู้จักคุณธรรมต่าง ๆ เช่นความกตัญญูกตเวทิตะ เป็นต้น การให้ความอนุเคราะห์ต่อผู้อื่น มีเมตตาต่อผู้อื่น ให้ที่พักพิงให้ข้าวปลาอาหารแก่ผู้ประสบทุกข์ยากลำบาก รวมถึงให้อาหารแก่สัตว์ การให้สิ่งของ การแบ่งปันน้ำใจ การให้โอกาสกับผู้อื่น การเสียสละก็ถือว่าเป็นทานด้วยเช่นกัน ช่วยกันรักษาความสะอาดโดยการเก็บขยะ และคัดแยกขยะ เพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ใครมีแรงช่วยออกแรง ใครมีปัจจัยก็ช่วยสมทบทุนด้วยปัจจัยเพื่อให้การสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้ดำเนินไปให้ตลอดคู่กับชุมชน

กลุ่มประชาชนทั่วไป

ในความหมายของการให้ทานนอกจากการบริจาควัตถุสิ่งของให้แก่ผู้อื่นแล้ว การช่วยเหลือผู้อื่นในด้านต่าง ๆ เช่นช่วยแก้ปัญหาในเรื่องที่เขาไม่มีความรู้ไม่สามารถแก้ไขได้ การให้น้ำใจให้สิ่งของให้ความร่วมมือ^{๓๐๕} ให้โอกาสกับคนที่ผิดพลาดไปแล้วต้องการแก้ตัวใหม่ ให้คำแนะนำสั่งสอนให้คำเตือนสติ ให้แง่คิดหลักธรรมในการแก้ปัญหาชีวิตก็ล้วนถือว่าเป็นทานคือการทำเช่นกัน^{๓๐๖} การช่วยเหลือสนับสนุนกิจการพระศาสนาว่าพวกเราต้องช่วยกันทั้งการออกแรงออกปัจจัยตามกำลังความสามารถของแต่ละท่านแต่ละคนไม่ให้ตัวเองเดือดร้อน^{๓๐๗} การแบ่งปัน การเสียสละ การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ดีงามเพื่อบูชาแต่พระรัตนตรัย และเพื่อบิดามารดาผู้มีพระคุณทั้งหลาย เมื่อทำอะไรลงไปไม่ว่าจะเป็นกวาดลานวัดหรือทำความสะอาดห้องน้ำก็ล้วนแต่เป็นบุญเป็นทานส่งผลให้เราได้ทั้งนั้น^{๓๐๘} ช่วยเหลือทุกอย่างเพื่อสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบชุมชนคุณธรรมของเรา เป็นที่ยอมรับของชุมชนอื่น ๆ หรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะให้การสนับสนุนส่งเสริมโครงการชุมชนคุณธรรมต่อไป^{๓๐๙} เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งดีมีประโยชน์อย่างมากมาย มีเวลาที่จะออกไปช่วยทำความสะอาดบริเวณวัด ช่วยล้างถ้วยล้างจานเวลามีงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโครงการจัดขึ้น ตลอดจนบริจาคสมทบตามกำลังอีกด้วย^{๓๑๐}

^{๓๐๕} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๐๖} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๐๗} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๐๘} สัมภาษณ์ นางรินฉะภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๐๙} สัมภาษณ์ นายบอย นามวงษ์, พนักงานบริษัทสินทวีขอนแก่น, ๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๑๐} สัมภาษณ์ นายประภาศ ศรีแก้ว, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ทาน การให้ การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ การแบ่งปัน การเสียสละ การบริจาคปัจจัยสิ่งของสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ เป็นทุนเพื่อนำมาซื้อของไปร่วมบริจาคในกิจกรรมของชุมชนด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ตั้งงามเพื่อบูชาแด่พระรัตนตรัย และบิดามารดาผู้มีพระคุณทั้งหลาย ช่วยเหลือทุกอย่าง เพื่อสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบชุมชนคุณธรรมของเรา เป็นที่ยอมรับของชุมชนอื่น ๆ หรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะให้การสนับสนุนส่งเสริมโครงการชุมชนคุณธรรมต่อไป

๒. ปิยวาจา (วาจาสุภาพ หรือวาจาเป็นที่รัก)

กลุ่มพระสงฆ์

พูดด้วยปิยวาจาเป็นการให้กำลังใจและสนับสนุนช่วยเหลือโครงการพัฒนาชุมชนคุณธรรมมาตลอด ^{๓๑๑} การรักษาคำพูด ไม่โกหกมดเท็จ ^{๓๑๒} พูดแต่สิ่งดีมีประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่นย่อมเป็นที่รักแก่ทุกคนในชุมชน ^{๓๑๓} เมื่อคราวที่เกิดปัญหาไม่ว่าด้านใดร่วมกันพูดคุยปรึกษาหารืออย่างมีสติ ^{๓๑๔} ไม่ถูกอารมณ์โมโหฉุนเฉียวครอบงำ ^{๓๑๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การพูดด้วยปิยวาจาเป็นการให้กำลังใจและสนับสนุนช่วยเหลือโครงการพัฒนาชุมชนคุณธรรมมาตลอด การรักษาคำพูด ไม่โกหกมดเท็จ พูดแต่สิ่งดีมีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นย่อมเป็นที่รักแก่ทุกคนในชุมชน เมื่อคราวที่เกิดปัญหาไม่ว่าด้านใดร่วมกันพูดคุยปรึกษาหารืออย่างมีสติ ไม่ถูกอารมณ์โมโหฉุนเฉียวครอบงำ

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

ร่วมกันวิเคราะห์ว่าสมควรจะหาทางออกอย่างไร แล้วก็ช่วยกันแก้ไขเป็นจุด ๆ ไป ^{๓๑๖} เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็คอยพูดให้กำลังใจทุกคนที่ดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรม ^{๓๑๗} และร่วมกันเพื่อหา

^{๓๑๑} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพนเลา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๑๒} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควฑฒโน, วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๑๓} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราชบุรุษบำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๑๔} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๑๕} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภิระมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๑๖} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักษ์ขันธแสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๑๗} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

แนวทางแก้ปัญหานั้น ๆ ให้ผ่านลุล่วงไป^{๓๑๘} นอกจากนี้ยังได้ประชาสัมพันธ์แนะนำถึงผลดีและประโยชน์ของโครงการชุมชนคุณธรรมให้กับทุกคนในชุมชนและหมู่บ้านอื่น ๆ ได้รับความ^{๓๑๙}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ได้มีการร่วมกันวิเคราะห์ว่าสมควรจะหาทางออกอย่างไร แล้วก็ช่วยกันแก้ไขเป็นจุด ๆ ไป เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็คอยพูดให้กำลังใจทุกคนที่ดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรม และร่วมกันเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหานั้น ๆ ให้ผ่านลุล่วงไปนอกจากนี้ยังได้ประชาสัมพันธ์แนะนำถึงผลดี และประโยชน์ของโครงการชุมชนคุณธรรมให้กับทุกคนในชุมชนและหมู่บ้านอื่น ๆ ได้รับความ

กลุ่มผู้นำชุมชน

ให้คำปรึกษาให้คำแนะนำเพื่อให้การดำเนินโครงการประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ใน การอยู่ร่วมกันในคนหมู่มากการระมัดระวังวาจانبว่าเป็นสิ่งสำคัญ^{๓๒๐} เวลามีปัญหาเกิดความไม่เข้าใจกันก็ต้องคอยเตือนสติกันให้ค่อย ๆ พูดจากันด้วยเหตุด้วยผล ใจเย็น ๆ คนบ้านเดียวกันมีอะไรเห็นหน้ากันอยู่ทุกวันอย่าให้ผิดข้อหมองใจกันมันจะมองหน้ากันไม่ติด^{๓๒๑} รวมถึงการใช้วาจาที่เป็นมิตรกับทุกคนประสานประโยชน์ของชุมชนให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างรู้จักสามัคคี คำพูดปลอบใจให้กำลังใจต่อผู้ปฏิบัติหน้าที่ก็มีความสำคัญ ทำให้เกิดแรงใจที่จะก้าวผ่านปัญหาทุกอย่างไปได้ด้วยดี ไม่เอาแต่ตำหนิตติงโดยไม่ชี้ทางแก้ทางออกของปัญหาให้ด้วย^{๓๒๒} การแสดงความคิดเห็นของตัวเองก็ต้องให้สมเหตุสมผลมิใช่เอาแต่ความเห็นของตัวเองข้างเดียว ซึ่งก็จะทำให้เกิดความเข้าใจกันได้ดียิ่งขึ้น ไม่เกิดการโต้เถียงจนเกิดเป็นประเด็นขัดแย้งไม่พอใจกัน^{๓๒๓}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ให้คำปรึกษาให้คำแนะนำเพื่อให้การดำเนินโครงการประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ใน การอยู่ร่วมกันในคนหมู่มากการระมัดระวังวาจانبว่าเป็นสิ่งสำคัญ เวลามีปัญหาเกิดความไม่เข้าใจกันก็ต้องคอยเตือนสติกันให้ค่อย ๆ พูดจากันด้วยเหตุด้วยผล ใจเย็น ๆ คนบ้านเดียวกันมีอะไรเห็นหน้ากันอยู่ทุกวันอย่าให้ผิดข้อหมองใจกันมันจะมองหน้ากันไม่ติด รวมถึงการใช้วาจาที่เป็นมิตรกับทุกคนประสานประโยชน์ของ

^{๓๑๘} สัมภาษณ์ นายสมปอง พานุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๑๙} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๒๐} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๒๑} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๒๒} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๒๓} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

ชุมชนให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างรู้จักสามัคคี คำพูดปลอบใจ ให้กำลังใจต่อผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีความสำคัญ ทำให้เกิดแรงใจที่จะก้าวผ่านปัญหาทุกอย่างไปได้ด้วยดี

กลุ่มประชาชนทั่วไป

ในการทำงานร่วมกับคนหมู่มาก สมควรอย่างยิ่งต้องระมัดระวังคำพูดคำจา เพราะปัญหาความบาดหมางทะเลาะเบาะแว้งส่วนมากก็มักจะมาจากการกระทบกระทั่งทางคำพูดนั่นเอง ดังนั้นก่อนพูดอะไรออกมาต้องคิดไตร่ตรองให้มาก ๆ^{๓๒๔} สำหรับการพูดนั้น บางทีการพูดตามอารมณ์ของตัวเองมากเกินไปก็จะทำให้ขัดใจผู้อื่น การพูดจาด้วยคำสุภาพ และเป็นคำพูดที่จริง ไม่โกหกหลอกลวงกัน พูดจาสร้างสรรค์ไม่ก่อศัตรู ก็ย่อมทำให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นไปอย่างสมัครสมานสามัคคี^{๓๒๕} ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง ไม่บาดหมางใจกัน และถ้าได้ล่วงเกินต่อกันไม่ว่าจะเป็นกริยา คำพูด หรือการกระทำก็ต้องยอมลดทอนจิตใจของตัวเองขอโทษขอภัยซึ่งกันและกัน ซึ่งก็จะไม่ก่อให้เกิดอาชญากรรมร้ายไม่ผูกใจเจ็บต่อกัน^{๓๒๖} การใช้คำพูดที่ถุกกาลเทศะนับว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มาก บางครั้งเราก็ต้องข่มใจไม่พูดตามปากที่เราอยากจะพูดต้องคำนึงถึงห้วงอกของผู้ฟังว่า เขาจะรับได้หรือไม่ เพราะถ้าไปพูดแทงใจดำของเขาเกินไปก็ทำให้เขาโกรธหรือเกลียดเราไปเลยก็ได้^{๓๒๗} และยังเป็นกรการร่วมกิจกรรมของชุมชนยังต้องระมัดระวังต้องคอยพูดในแต่สิ่งที่ดี ๆ เป็นบวกเช่นคำพูดให้กำลังใจ คำให้อภัยแก่คนที่อาจจะทำผิดพลาดไป^{๓๒๘} การกล่าวตำหนิคนต่อหน้าคนมาก ๆ ไม่ควรทำ เพราะจะทำให้คนที่โดนตำหนิอับอายขายหน้าซึ่งอาจเป็นที่มาของการผูกใจเจ็บแก่ผู้พูด หรือเป็นที่มาของความจงเกลียดจงชังกันเลยทีเดียว^{๓๒๙} พูดจาด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่แสดงอาการเย่อหยิ่งจองหอง รักษาความซื่อสัตย์ไม่สับปรับหลอกลวงผู้อื่น ไม่กล่าวร้ายผู้อื่นอย่างขาดหลักฐาน จะพูดแต่ละคำต้องไตร่ตรองใคร่ครวญก่อนพูดออกมา เพราะบางทีคำพูดเพียงไม่กี่คำก็ฆ่าคนได้^{๓๓๐} เมื่อเวลามีปัญหาที่ไม่เข้าใจกันก็ค่อยพูดค่อยจา ไม่บานปลายสู่การทะเลาะเบาะแว้งกัน ลูกหลานก็รู้จักให้ความเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน^{๓๓๑}

^{๓๒๔} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๒๕} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๒๖} สัมภาษณ์ นางเส็ง รักหนองแขง, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๒๗} สัมภาษณ์ นางบุญกอง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๒๘} สัมภาษณ์ นางแถม เซษฐ์บุตร, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๒๙} สัมภาษณ์ นางสาวเวียง หมู่หวนา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๓๐} สัมภาษณ์ นางบัวสี วงษ์กิ่ง, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๓๑} สัมภาษณ์ นายวีระพันธ์ ผาสู, เกษตรกร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า ปิยวาจา วาจาสุภาพ หรือวาจาเป็นที่รัก เป็นการให้กำลังใจ การรักษาคำพูด ไม่โกหกมดเท็จ พูดจาด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน พูดแต่สิ่งดีมีประโยชน์สร้างสรรค์ด้วยเหตุด้วยผลทั้งต่อตนเองและผู้อื่นอยู่ร่วมกันอย่างรู้รักสามัคคี พูดจาด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่แสดงอาการเย่อหยิ่งจองหอง รักษาความซื่อสัตย์ ไม่สับปรับหลอกลวงผู้อื่น ไม่กล่าวร้ายผู้อื่นอย่างขาดหลักฐาน จะพูดแต่ละคำต้องไตร่ตรองใคร่ครวญก่อนพูดออกมา เพราะบางทีคำพูดเพียงไม่กี่คำก็ฆ่าคนได้ เมื่อเวลามีปัญหาที่ไม่เข้าใจกันก็ค่อยพูดค่อยจา ไม่บานปลายสู่การทะเลาะเบาะแว้งกัน ลูกหลานก็รู้จักให้ความเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน

๓. อັถถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

กลุ่มพระสงฆ์

การอยู่ร่วมกันในชุมชนจำเป็นต้องถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน^{๓๓๒} แบ่งปันทั้งสิ่งของและน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน^{๓๓๓} มีกิจกรรมดี ๆ โครงการดี ๆ ก็เข้าร่วมหรือให้การสนับสนุนด้วยดี^{๓๓๔} การแสดงน้ำใจไมตรีต่อผู้อื่น^{๓๓๕} ช่วยเหลือทุกอย่างเท่าที่จะมีกำลังช่วยได้และพร้อมให้การสนับสนุนทุกเรื่องเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบ^{๓๓๖}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การอยู่ร่วมกันในชุมชนจำเป็นต้องถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน แบ่งปันทั้งสิ่งของและน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน มีกิจกรรมดี ๆ โครงการดี ๆ ก็เข้าร่วมหรือให้การสนับสนุนด้วยดี การแสดงน้ำใจไมตรีต่อผู้อื่น ช่วยเหลือทุกอย่างเท่าที่จะมีกำลังช่วยได้ และพร้อมให้การสนับสนุนทุกเรื่องเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบ

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

การทำหน้าที่การทำงานที่บ้านที่เรือนของตนให้เสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว ก็เสียสละเวลาไปร่วมกิจกรรมงานชุมชน^{๓๓๗} ซึ่งเป็นแสดงถึงการร่วมแรงร่วมใจร่วมกันทำสิ่งดี ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชนของ

^{๓๓๒} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภิรมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๓๓} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๓๔} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๓๕} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควฑุโน, วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๓๖} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพนเลา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๓๗} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

เรา เรียกได้ว่าประโยชน์ส่วนตัวของเราก็ไม่เสียหาย^{๓๓๘} ประโยชน์ส่วนรวมเราก็ไม่นั่งดูตาย การอนุเคราะห์กันด้วยการทำดีต่อกัน^{๓๓๙}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การทำหน้าที่การงานที่บ้านที่เรือนของตนให้เสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว ก็เสียสละเวลาไปร่วมกิจกรรมงานชุมชน ซึ่งเป็นแสดงถึงการร่วมแรงร่วมใจร่วมกันทำสิ่งดี ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชนของเรา เรียกได้ว่าประโยชน์ส่วนตัวของเราก็ไม่เสียหาย ประโยชน์ส่วนรวมเราก็ไม่นั่งดูตาย การอนุเคราะห์กันด้วยการทำดีต่อกัน

กลุ่มผู้นำชุมชน

เวลาชุมชนมีกิจกรรมอะไรแม้ตัวเราจะติดธุระไปร่วมไม่ได้เราก็แสดงน้ำใจด้วยการให้น้ำ เครื่องดื่ม น้ำแข็ง น้ำส้ม นม น้ำหวาน^{๓๔๐} ไปร่วมสนับสนุนเพื่อเป็นการบรรเทาความเหนื่อยล้าของผู้ที่ลงแรงทำงาน^{๓๔๑} ซึ่งการที่เราแสดงออกด้วยความอนุเคราะห์ช่วยกิจการงานสังคมชุมชนอย่างพร้อมเพรียงกัน^{๓๔๒} ก็เป็นตัวอย่งให้ลูกหลานเพื่อเป็นแนวทางให้เขาต่อไปในอนาคต^{๓๔๓}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า เวลาชุมชนมีกิจกรรมอะไรแม้ตัวเราจะติดธุระไปร่วมไม่ได้เราก็แสดงน้ำใจด้วยการให้น้ำ เครื่องดื่ม น้ำแข็ง น้ำส้ม นม น้ำหวาน ไปร่วมสนับสนุนเพื่อเป็นการบรรเทาความเหนื่อยล้าของผู้ที่ลงแรงทำงาน ซึ่งการที่เราแสดงออกด้วยความอนุเคราะห์ช่วยกิจการงานสังคมชุมชนอย่างพร้อมเพรียงกัน ก็เป็นตัวอย่งให้ลูกหลานเพื่อเป็นแนวทางให้เขาต่อไปในอนาคต

กลุ่มประชาชนทั่วไป

การอนุเคราะห์เรื่องแต่งกายแก่ผู้ยากไร้ในชุมชน^{๓๔๔} การให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวยาเสพติด ประพฤติตนเป็นคนดีของพ่อแม่และสังคม^{๓๔๕} เมื่อคราวที่คนในชุมชนไม่

^{๓๓๘} สัมภาษณ์ นายสมปอง พายุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๓๙} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักษ์ขันธแสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๔๐} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๔๑} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๔๒} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๔๓} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๔๔} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๔๕} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

สบายเจ็บไข้ได้ป่วยก็ไปเยี่ยมเยียนดูแลให้กำลังใจกันและกัน^{๓๔๖} ได้ให้ความอนุเคราะห์แก่คนในชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนเข้าร่วมโครงการ^{๓๔๗} ได้ช่วยส่งเสริมแบ่งปันความรู้ให้แก่เยาวชนลูกหลานได้ เข้าใจในโครงการชุมชนคุณธรรม^{๓๔๘} ได้ให้ความร่วมมือกับคนในชุมชนในการจัดกิจกรรมทำความ สะอาดและรักษาสิ่งแวดล้อม^{๓๔๙} ได้อบรมบุตรหลานของตัวเองอยู่ที่บ้านให้รู้จักทำงานช่วยพ่อแม่ รู้จัก รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตัวเอง เพราะเชื่อว่าถ้าหากแต่ละบ้านมีลูกหลานที่ดีมีคุณธรรมก็จะกลายเป็น ผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพในอนาคต^{๓๕๐} และก็ช่วยส่งเสริมให้เขาเข้าร่วมกิจกรรมสร้างเครือข่ายชุมชน คุณธรรมต้นแบบ^{๓๕๑} เพื่ออบรมกล่อมเกลานิสสัยใจคอให้ตระหนักในความดีงาม และช่วยกันสานต่อ โครงการดี ๆ เช่นนี้ให้คงอยู่คู่กับชุมชนของเราตลอดไป^{๓๕๒} ให้ความช่วยเหลืออนุชนรุ่นหลังในสิ่งที่เขา ยังไม่รู้ในเรื่องประเพณีของบ้านเมืองชุมชนของเรา^{๓๕๓} และทำงานสร้างสรรค์สิ่งดีมีประโยชน์ประพฤติ ตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๓๕๔} ได้ร่วมโน้มน้าวชักชวนเยาวชนลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมของวัด อยู่เป็นประจำเพื่อให้เขาได้ซึมซับสิ่งดี ๆ เพื่อกล่อมเกลากุณิสาใจคอให้อยู่ในศีลธรรมความดีงาม^{๓๕๕} เพราะเด็ก ๆ ในวันนี้ก็จะเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้าเป็นกำลังสำคัญ ที่จะสืบทอดประเพณีหรือโครงการที่ดี งามของชุมชนให้ดำเนินตลอดไป^{๓๕๖} ก็ได้ให้ความร่วมมือร่วมมือทุกครั้งที่มีกิจกรรมของชุมชน และได้ ชักชวนลูกหลานเข้าร่วมโครงการ^{๓๕๗} โดยเล่าให้เขาฟังถึงประโยชน์ และข้อดีที่จะได้เมื่อเข้าร่วม กิจกรรมที่ทางโครงการจัดขึ้น^{๓๕๘} ซึ่งก็นับเป็นสิ่งดีที่เห็นได้ชัดก็คือเด็ก ๆ เยาวชนของเราเข้าไปยุ่งกับ ยาเสพติดหรือมั่วสุมกันน้อยลง^{๓๕๙}

^{๓๔๖} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๔๗} สัมภาษณ์ นางรินณะภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๔๘} สัมภาษณ์ นายบอย นามวงษ์, พนักงานบริษัทสินทวีขอนแก่น, ๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๔๙} สัมภาษณ์ นายประภาศ ศรีแก้ว, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๕๐} สัมภาษณ์ นางบุญก่อง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๕๑} สัมภาษณ์ นางสาวเวียน หมู่ห้วนนา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๕๒} สัมภาษณ์ นางแถม เขษฐ์บุตร, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๕๓} สัมภาษณ์ นายวีระพันธ์ ผาสู, เกษตรกร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๕๔} สัมภาษณ์ นางสาวชัชทอง หอไชร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๕๕} สัมภาษณ์ นางใหญ่ เนียมจันทร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๕๖} สัมภาษณ์ นางบุญมี แสนหนองขาด, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๕๗} สัมภาษณ์ นางรินณะภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๕๘} สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๕๙} สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ การช่วยเหลืออนุเคราะห์และทำงานสร้างสรรค์สิ่งดีมีประโยชน์ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ได้ร่วมโน้มน้าวชักชวนเยาวชนลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมของวัดอยู่เป็นประจำ เพื่อให้เขาได้ซึมซับสิ่งดี ๆ เพื่อกล่อมเกลายุบนิสัยใจคอให้อยู่ในศีลธรรมความดีงาม การอนุเคราะห์เครื่องแต่งกายแก่ผู้ยากไร้ในชุมชน การให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวยาเสพติด ประพฤติตนเป็นคนดีของพ่อแม่และสังคม เมื่อคราวที่คนในชุมชนไม่สบายเจ็บไข้ได้ป่วยก็ไปเยี่ยมเยียนดูแลให้กำลังใจกันและกัน

๔. สมานัตตตา (ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย)

กลุ่มพระสงฆ์

การแสดงไมตรีจิตเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคนในชุมชน ยิ้มแย้มทักทายทุกครั้งที่พบเจอกัน ให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน^{๓๖๐} มีสัมมาคารวะต่อผู้หลักผู้ใหญ่ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ยึดถือตามกฎระเบียบต่าง ๆ ที่วางไว้ ส่งเสริมให้ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกันที่จะใช้บริการต่าง ๆ ที่มีในชุมชน ที่สำคัญจะต้องร่วมกันทำบุญสืบสานงานบุญประเพณีอันดีงาม ร่วมเข้าอบรมรักษาศีลอุโบสถตามกาลทางพระพุทธศาสนา^{๓๖๑} ได้ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน^{๓๖๒} ส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนลูกหลานสืบทอดโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ให้อยู่คู่กับวัดตลอดไป และให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่ทางชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเราจัดขึ้น^{๓๖๓} เช่น สวดมนต์ข้ามปี เพื่อเป็นสิริมงคลกับชีวิตซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดีที่ต้องพากันสืบทอดกันต่อไปให้ดำรงอยู่คู่ชุมชนตลอดไป^{๓๖๔}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การแสดงไมตรีจิตเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคนในชุมชน ยิ้มแย้มทักทายทุกครั้งที่พบเจอกัน ให้ความเคารพนับถือ ซึ่งกันและกัน มีสัมมาคารวะต่อผู้หลักผู้ใหญ่ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ยึดถือตามกฎระเบียบต่าง ๆ ที่วางไว้ ส่งเสริมให้ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกันที่จะใช้บริการต่าง ๆ ที่มีในชุมชน ที่สำคัญจะต้องร่วมกันทำบุญสืบสานงานบุญประเพณีอันดีงาม ร่วมเข้าอบรมรักษาศีลอุโบสถตามกาลทาง

^{๓๖๐} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพชนา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๖๑} สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๖๒} สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๖๓} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภิรมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๖๔} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควฑุมน, วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

พระพุทธศาสนา ได้ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน ส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนลูกหลานสืบทอดโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้อยู่คู่กับวัดตลอดไป

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

การปฏิบัติตัวตามระเบียบของชุมชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ก็มีส่วนสำคัญที่จะสร้างสงบสุขความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นกับชุมชน^{๓๖๕} รวมถึงการมีอัธยาศัยไมตรีต่อกันกับเพื่อนบ้านทุกคน ให้ความเคารพนับถือยำเกรงต่อผู้อาวุโส ซึ่งสิ่งดี ๆ เหล่านี้ที่เราร่วมกันประพฤติปฏิบัติก็จะเป็นแบบอย่างให้กับลูกหลานได้ทำตาม^{๓๖๖} การทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การไม่เห็นแก่ตัว เข้ากับผู้อื่นได้ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันของสังคมเป็นไปอย่างมีความสุขตลอดไป^{๓๖๗} การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เอา رأดเอาเปรียบ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน เคารพกฎระเบียบของชุมชน^{๓๖๘} อาศัยอยู่ร่วมกันโดยยึดประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยธรรมเป็นหลัก ไม่ใช่พวกมากลากไป แม้คดโกงบ้านเมืองก็ไม่สนใจขอให้ได้ผลประโยชน์ต่อกลุ่มก้อนตัวเองเป็นพอ^{๓๖๙}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การปฏิบัติตัวตามระเบียบของชุมชนอย่างเสมอต้นเสมอปลายก็มีส่วนสำคัญที่จะสร้างสงบสุขความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นกับชุมชน รวมถึงการมีอัธยาศัยไมตรีต่อกันกับเพื่อนบ้านทุกคน ให้ความเคารพนับถือยำเกรงต่อผู้อาวุโส ซึ่งสิ่งดี ๆ เหล่านี้ที่เราร่วมกันประพฤติปฏิบัติก็จะเป็นแบบอย่างให้กับลูกหลานได้ทำตาม การทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การไม่เห็นแก่ตัว เข้ากับผู้อื่นได้ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันของสังคมเป็นไปอย่างมีความสุขตลอดไป

กลุ่มผู้นำชุมชน

การมีอัธยาศัยไมตรีต่อกัน ไปไหนมาไหนรู้จักยกมือไหว้ผู้หลักผู้ใหญ่ รู้จักสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง ตลอดจนการให้ความสำคัญกับทุกคนในชุมชนไม่เลือกที่รักมักที่ชัง คนจนคนรวยก็เสมอเหมือนกันหมด^{๓๗๐} ทุกคนล้วนก็คือพี่น้องญาติมิตรร่วมชุมชนเดียวกัน มีอะไรก็ควรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อ

^{๓๖๕} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รัชชานันท์แสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๖๖} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาศัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๖๗} สัมภาษณ์ นายสมปอง พาบุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๖๘} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๖๙} สัมภาษณ์ นางสาวจิรณิน ปัดคำมี, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๗๐} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

กัน^{๓๗๑} มีกิจกรรมอะไรที่จัดขึ้นในชุมชนก็เข้าร่วม เช่น โครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบซึ่งเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ทำให้ชุมชนของเรารู้จักสามัคคี เป็นชุมชนที่เข้มแข็งปลอดภัยดี^{๓๗๒} การประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัยหรือกฎกติกาของชุมชนที่ร่วมกันวางไว้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย นับเป็นเรื่องสำคัญเป็นอย่างยิ่ง^{๓๗๓} เพราะจะทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน และยังมีโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเรา ยิ่งทำให้เกิดความรักสามัคคีเข้าอกเข้าใจกันมากขึ้นซึ่งเป็นสิ่งดีที่พวกเราควรสานต่อให้อยู่คู่กับชุมชนของเราตลอดไป^{๓๗๔}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การมีอัยาศัยไมตรีต่อกัน ไปไหนมาไหนรู้จักยกมือไหว้ผู้หลักผู้ใหญ่ รู้จักสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง ตลอดจนการให้ความสำคัญกับทุกคนในชุมชนไม่เลือกที่รักมักที่ชัง คนจนคนรวยก็เสมอเหมือนกันหมด ทุกคนล้วนก็คือพี่น้องญาติมิตรร่วมชุมชนเดียวกัน มีอะไรก็ควรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน การประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัยหรือกฎกติกาของชุมชนที่ร่วมกันวางไว้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย นับเป็นเรื่องสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ยิ่งทำให้เกิดความรักสามัคคีเข้าอกเข้าใจกันมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งดีที่พวกเราควรสานต่อให้อยู่คู่กับชุมชนของเราตลอดไป

กลุ่มประชาชนทั่วไป

การผูกสัมพันธ์ที่ดีต่อกันกับทุกคนในชุมชน เคารพในสิทธิของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ร่วมแรงร่วมใจรณรงค์ให้ลูกหลานเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้มาก ๆ เพื่อจะได้เรียนรู้ที่จะรักษาและสืบทอดให้สิ่งดี ๆ เช่นนี้ดำเนินคู่กับชุมชนของเราตลอดไป^{๓๗๕} ในการอยู่ร่วมกันของชุมชน เมื่อปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเสมอเหมือนกันแล้วก็จะทำให้เกิดความสงบสุขสันติ ให้ความเคารพให้ความคิดเห็นของผู้อื่น ให้ออกาสเท่าเทียมกันในการเข้าไปใช้บริการในสิ่งที่เป็นสาธารณะ^{๓๗๖} และที่สำคัญการช่วยกันอบรมบุตรหลานเยาวชนให้มีความรักในชุมชนช่วยกันสร้างสรรค์ และสืบทอดกิจกรรมของโครงการชุมชนคุณธรรมให้ดำรงคู่กับชุมชนของเราไปนาน ๆ^{๓๗๗} ให้ความเคารพกฎหมายบ้านเมือง และปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน ไม่เห็น

^{๓๗๑} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๗๒} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๗๓} สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๗๔} สัมภาษณ์ นางสุทิน อ่อนจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๗๕} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๗๖} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๗๗} สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

แก่ตัวและไม่เอาไรต์เอาเปรียบคนอื่น มองเห็นความสำคัญของทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกันเพราะทุกคนก็ล้วนเป็นญาติมิตรคนใกล้ชิดสนิทกันในหมู่บ้านเดียวกันทั้งนั้น^{๓๗๘} รักษากฎระเบียบของชุมชนไม่ทำนอกกติกาที่วางไว้ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ความเท่าเทียมกันของทุกคนในชุมชน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็จะ เป็นแบบอย่างให้ลูกหลานเยาวชนของเราปฏิบัติ ตามสืบไป^{๓๗๙} การอยู่ร่วมกันด้วยคนหมู่มากต้องจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ เพื่อ ความสงบสุขของชุมชน การมีสัมมาระกีสำคัญให้เคารพนับถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน การทักทายกันด้วย อภัยยศไมตรี ยิ้มแย้มแจ่มใสกับทุกคน^{๓๘๐} เข้าร่วมโครงการอย่างสม่ำเสมอ และก็เป็นมิตรไมตรีกับ ทุก ๆ คนในชุมชน เพราะชอบฟังเสียงมติส่วนใหญ่ที่ร่วมกันแสดงความคิดเห็นออกมา ซึ่งทุกคนควร เคารพและทำตาม ก็ได้แต่หวังว่าโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบจะได้รับการสืบทอดให้คงอยู่ ตลอดไปจากลูกหลานเยาวชนคนรุ่นใหม่ของเรา^{๓๘๑} ให้ความสำคัญกับการทำตามกฎระเบียบของ ชุมชนมาโดยตลอด และแสดงไมตรีจิตต่อเพื่อนบ้านและให้ความเมตตาสงสารต่อลูกหลานเยาวชนของ เราเสมอมา นอกจากนี้ยังให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมดี ๆ ที่ทางโครงการชุมชนคุณธรรม ต้นแบบได้จัดขึ้น เช่น สวดมนต์ข้ามปี การเข้าวัดรักษาศีลในวันพระ เป็นต้น^{๓๘๒}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า การผูกสัมพันธ์ที่ดี ต่อกันกับทุกคนในชุมชน เคารพในสิทธิของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ร่วมแรงร่วมใจรณรงค์ให้ลูกหลาน เยาวชนให้เข้ามา ร่วมการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้มาก ๆ เพื่อจะได้เรียนรู้ที่จะรักษา และสืบทอดให้สิ่งดี ๆ เช่นนี้ดำเนินคู่กับชุมชนของเราตลอดไป ในการอยู่ร่วมกันของชุมชนเมื่อปฏิบัติ ตามกฎระเบียบอย่างเสมอเหมือนกันแล้วก็จะทำให้เกิดความสงบสุขสันติ ให้ความเคารพให้ความ คิดเห็นของผู้อื่น ให้โอกาสเท่าเทียมกันในการเข้าไปใช้บริการในสิ่งที่เป็นสาธารณะ และที่สำคัญการ ช่วยกันอบรมบุตรหลานเยาวชนให้มีความรักในชุมชนช่วยกันสร้างสรรค์ และสืบทอดกิจกรรมของ โครงการชุมชนคุณธรรมให้ดำรงคู่กับชุมชน ให้ความสำคัญกับการทำตามกฎระเบียบของชุมชนมาโดย ตลอด และแสดงไมตรีจิตต่อเพื่อนบ้าน และให้ความเมตตาสงสารต่อลูกหลานเยาวชนของเราเสมอมา นอกจากนี้ยังให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมดี ๆ ที่ทางโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบได้จัด ขึ้น เช่น สวดมนต์ข้ามปี การเข้าวัดรักษาศีลในวันพระ เป็นต้น

^{๓๗๘} สัมภาษณ์ นางรินธรรภา อุ่นผาง, รั้งจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๗๙} สัมภาษณ์ นายบอย นามวงษ์, พนักงานบริษัทสินทวีขอนแก่น, ๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๘๐} สัมภาษณ์ นายประภาศ ศรีแก้ว, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๘๑} สัมภาษณ์ นางบุญก้อง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๘๒} สัมภาษณ์ นางสาวเวียง หมู่หัวนา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

หลักเบญจศีล

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ อบรม สิ่งสอน ชี้นะ เทสณา สนทนา จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายการปลุกจิตสำนึกให้กับชุมชนด้วยการงดทำร้ายสัตว์ใหญ่ในวันพระ และงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบวช หรืองานแต่ง^{๓๘๓} ให้ทุกคนตระหนักถึงการดูแลเขาดูเรา มีจิตใจเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ และสัตว์น้อยใหญ่ นี้ถึงผลของบาปบุญคุณโทษ^{๓๘๔}

๒. เว้นจากการลักทรัพย์ ด้วยการใช้หลักสัมมาอาชีวะ หลีกเลี่ยงของชุมชน กฎหมาย บ้านเมือง ผลเสียของการลักขโมยของคนอื่น^{๓๘๕} ป้ายประชาสัมพันธ์โทษ มีข้อตกลงในชุมชนในการลงโทษของผู้มีพฤติกรรมลักทรัพย์ ติดตั้งหลอดไฟฟ้าให้สว่างทั้งหมู่บ้าน^{๓๘๖} ขอความอนุเคราะห์จากทางวัด และผู้ใหญ่ใจดีมอบสิ่งของในวันสำคัญต่าง ๆ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ^{๓๘๗}

๓. เว้นจากการประพฤตินอกใจ ด้วยการใช้หลักกามสังวร การสำรวมในกาม ไม่ผิดแผ้ว ผิดเมียคนอื่น ผลเสียของการนอกใจคู่ครองของตน^{๓๘๘} ออกกฎระเบียบข้อบังคับและบทลงโทษที่ชัดเจน^{๓๘๙}

๔. เว้นจากการพูดเท็จ ด้วยการใช้หลักของสัจจะธรรม มีความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกันและกัน^{๓๙๐} พูดจริงทำจริง ไม่โกหกหลอกลวง^{๓๙๑}

๕. เว้นจากการดื่มของมึนเมาสิ่งเสพติด ด้วยการนิมนต์พระคุณเจ้า และให้หน่วยงานภาครัฐมาให้ความรู้ถึงโทษของการเสพสิ่งของมึนเมาเพื่อลด ละ เลิก^{๓๙๒} มีการงดเว้นเครื่องดื่มสิ่งของมึนเมาในงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและทำบุญ เช่น งานบุญอุทิศ งานบวช ฌริ่งค์ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนงดเหล้าเข้าพรรษา^{๓๙๓}

^{๓๘๓} สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๘๔} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๘๕} สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมชาย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๘๖} สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๘๗} สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักษ์ขันธแสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๘๘} สัมภาษณ์ นางใหญ่ เนียมจันทร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๘๙} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๙๐} สัมภาษณ์ นางสาวสังข์ทอง หอไชร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๙๑} สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๙๒} สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควฑฒโน, วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๙๓} สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันดี, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้ง ๔ กลุ่ม ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า หลักเบญจศีล ประกอบด้วย ๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์ ให้การอบรม จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์และเสียงตามสายการปลุกจิตสำนึกให้กับชุมชนด้วยการงดทำร้ายสัตว์ใหญ่ น้อยในวันพระและงานบุญประเพณีต่าง ๆ ๒) เว้นจากการลักทรัพย์ ด้วยการให้หลักสัมมาอาชีพ หลีกเลี่ยงของชุมชน กฎหมายบ้านเมือง ผลเสียของการลักขโมยของคนอื่น ติดตั้งหลอดไฟฟ้าให้สว่างทั้งหมู่บ้าน ๓) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ด้วยการให้หลักกามสังวร การสำรวมในกาม ไม่ผิดผิด ผิดเมียคนอื่น ๔) เว้นจากการพูดเท็จ ด้วยการให้หลักของสัจจะธรรม มีความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกันและกัน พูดจริงทำจริง ไม่โกหกหลอกลวง และ ๕) เว้นจากการดื่มของมึนเมาสิ่งเสพติด ด้วยการนิมนต์พระคุณเจ้า และให้หน่วยงานภาครัฐมาให้ความรู้ถึงโทษของการเสพสิ่งของมึนเมาเพื่อลด ละ เลิก มีการงดเว้นเครื่องดื่มสิ่งของมึนเมาในงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและทำบุญ เช่น งานบุญอุทิศ งานบวช งดเหล้าเข้าพรรษา

หลักเบญจธรรม

๑. ใช้หลักเมตตากรุณา มีความปรารถนาดีต่อกันและกันในชุมชนคุณธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันในชุมชนให้มีความสุข ^{๓๙๔} รักใคร่สามัคคีปรองดองกัน เพื่อชุมชนอยู่ดีมีความสุข ^{๓๙๕}

๒. ใช้หลักสัมมาอาชีพ ให้ชุมชนมีอาชีพสุจริต เพิ่มรายได้เพื่อเลี้ยงชีพ เลี้ยงดูครอบครัว สร้างฐานะด้วยการสร้างอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้เกิดรายได้ของครอบครัวในชุมชน ^{๓๙๖} ให้มีความรู้มีการศึกษาในอาชีพการงานที่ถูกกฎหมาย ^{๓๙๗}

๓. ใช้หลักกามสังวร สำรวมในกาม สำรวมอินทรีย์ ไม่นอกใจคู่ครองของตนเอง ใช้หลักคู่ครองตามวัฒนธรรมของไทยในชุมชนคุณธรรม ^{๓๙๘} การแต่งเสื้อผ้าไม่ล่อแหลมต่อการยั่วอารมณ์ทางเพศ รู้จักเกรงกลัวต่อบาป ระอายเป็นใจ เกรงใจในครอบครัวตัวเอง ไม่หลงไหลหมกมุ่น รู้จักยับยั้งชั่งใจควบคุมตัวเองทางกามารมณ์กับผลที่จะเกิดขึ้น ^{๓๙๙} สร้างงานสร้างอาชีพให้กับเยาวชนในชุมชนคุณธรรม ไม่หมกมุ่นเรื่องเพศ ^{๔๐๐}

^{๓๙๔} สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๙๕} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๙๖} สัมภาษณ์ นายสมปอง พาบุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๓๙๗} สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๙๘} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๓๙๙} สัมภาษณ์ นางใหญ่ เนียมจันทร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๔๐๐} สัมภาษณ์ นางสาวจรรณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๗.

๔. ใช้หลักสัจจะ จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์หรือกองทุนสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ ในชุมชน มีคณะกรรมการและสมาชิกในกลุ่ม ทำงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตในชุมชน^{๔๐๑} ไม่พุดปดโกหก หลอกลวงคนอื่น มีความจริงใจต่อคนในชุมชน^{๔๐๒}

๕. ใช้หลักสติสัมปชัญญะ ฝึกให้มีสติระลึกได้ สัมปชัญญะรู้ตัวอยู่เสมอว่าสิ่งใดควรไม่ควร ตัดสินปัญหาด้วยความยุติธรรม เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในชุมชน มีคณะกรรมการช่วยกันพิจารณาด้วยความมีสติ รอบคอบ ไม่ให้เป็นข้อพิพาทต่อไป^{๔๐๓} งดการเสพสิ่งเสพติด เพราะหากคนขาดสติ สามารถทำความชั่วได้ตลอดเวลา^{๔๐๔}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้ง ๔ กลุ่ม ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นใจความได้ว่า หลักเบญจธรรม ประกอบด้วย ๑) ใช้หลักเมตตากรุณา มีความปรารถนาดีต่อกันและกันในชุมชนคุณธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันในชุมชนให้มีความสุข รักใคร่สามัคคีปรองดองกัน เพื่อชุมชนอยู่ดีมีความสุข ๒) ใช้หลักสัมมาอาชีวะ ให้ชุมชนมีอาชีพสุจริต เพิ่มรายได้เพื่อเลี้ยงชีพ เลี้ยงดูครอบครัวสร้างฐานะด้วยการสร้างอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้เกิดรายได้ของครอบครัวในชุมชน ๓) ใช้หลักกามสังวร สำรวมในกาม สำรวมอินทรีย์ ไม่นอกใจคุ้มครองของตนเอง ใช้หลักคุ้มครองตามวัฒนธรรมของไทยในชุมชนคุณธรรม การแต่งเสื้อผ้าไม่ล่อแหลมต่อการยั่วอารมณ์ทางเพศ สร้างงานสร้างอาชีพให้กับเยาวชนในชุมชนคุณธรรม ไม่หมกมุ่นเรื่องเพศ ๔) ใช้หลักสัจจะ จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์หรือกองทุนสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ ในชุมชน มีคณะกรรมการและสมาชิกในกลุ่ม ทำงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตในชุมชน ไม่พุดปดโกหกหลอกลวงคนอื่น มีความจริงใจต่อคนในชุมชน และ ๕) ใช้หลักสติสัมปชัญญะ ฝึกให้มีสติระลึกได้ สัมปชัญญะรู้ตัวอยู่เสมอ งดการเสพสิ่งเสพติด เพราะหากคนขาดสติ สามารถทำความชั่วได้ตลอดเวลา

ดังนั้น จากการเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายแล้ว สรุปผลการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ คือ (๑) หลักการของพัฒนา ใช้หลัก ๓ ประการ คือ ๑) หลักพุทธธรรม ๒) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓) หลักการสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น (๒) วิธีการดำเนินการ คือ ๑) ปรับทุกข์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหา ๒) ผูกมิตร มีส่วนร่วมการแก้ไขปัญหา และ ๓) พิษิตคู่ขัดแย้ง และ ๓. หลักเกณฑ์เลือกชุมชน ๔ ก. คือ กรรมการ กุฎระเบียบ กองทุน และ กิจกรรม (๔) หลักพุทธธรรมใน

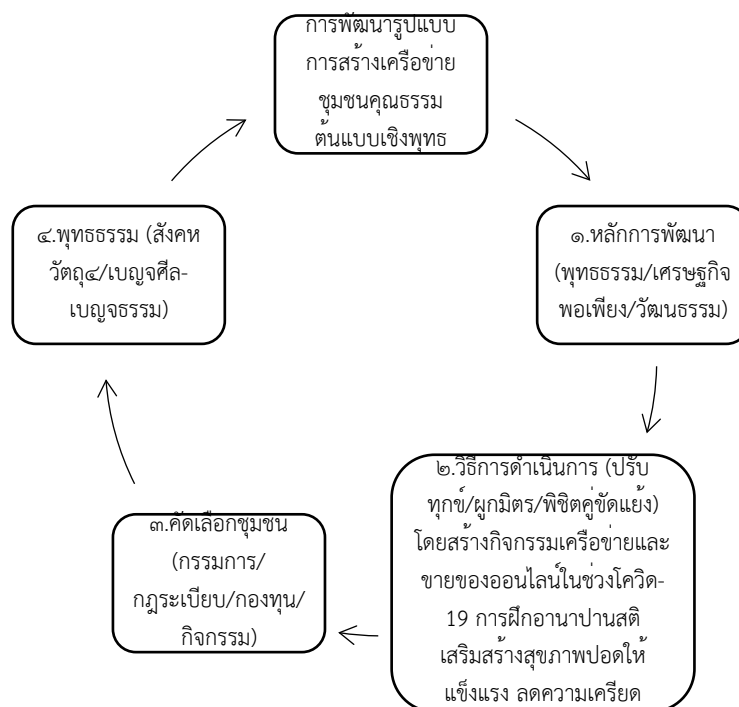
^{๔๐๑} สัมภาษณ์ นายสมปอง พาบุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๔๐๒} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๔๐๓} สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๔๐๔} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวารานันท์, วัดโพชนา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๗.

การสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ คือ ๑) ทาน การให้ การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ๒) ปิยวาจา วาจาสุภาพ ๓) อุตถจริยา การช่วยเหลืออนุเคราะห์กันในชุมชน และ ๔. สมานัตตาคความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย และใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรม คือ ๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์ ใช้หลักเมตตากรุณา ๒) เว้นจากการลักทรัพย์ ใช้หลักสัมมาอาชีพ ๓) เว้นจากการประพฤตินิโคตในกาม การสำรวมในกาม ๔) เว้นจากการพูดเท็จ ใช้หลักสัจจะธรรม ๕) เว้นจากการดื่มของมึนเมาสิ่งเสพติด ใช้หลักสติสัมปชัญญะ เพื่อลด ละ เลิก มีกรงดเว้นเครื่องดื่มสิ่งของมึนเมาในงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเชิงพุทธ ดังได้แสดงไว้ในแผนภูมิภาพต่อไปนี้

แผนภูมิภาพที่ ๔ : การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

จากการศึกษาสามารถอธิบายจากแผนภูมิภาพที่ ๔ การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ดังนี้

๑. หลักการของพัฒนา ใช้หลัก ๓ ประการ คือ ๑) หลักพุทธธรรม ๒) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓) หลักการสืบสานและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ถือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นพี่เลี้ยง เพื่อนำไปสู่

ชุมชนคุณธรรมที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ สามารถแก้ไขปัญหาต่างได้ด้วยชุมชนเอง มีหลักธรรมทางศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเป็นเครื่องมือนยึดเหนี่ยวจิตใจให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงามอยู่ร่วมกันอย่างความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข มีคุณธรรม ห่างไกลยาเสพติด

๒. วิธีการดำเนินการ ด้วยวิธีการ ๓ ประการ คือ ๑) ปรับทุกข์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหา ๒) ผูกมิตร มีส่วนร่วมการแก้ไขปัญหา และ ๓) พิชิตคู่แข่งแย่ง แก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยสร้างกิจกรรมเครือข่ายและชายของออนไลน์ในช่วงโควิด-19 การฝึกอานาปานสติ มีสติมากขึ้นเสริมสร้างสุขภาพปอดให้แข็งแรง ลดความเครียด ควบคุมอารมณ์สามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ดี สมาชิกชุมชนคุณธรรมประกาศเจตนารมณ์เป็นชุมชนคุณธรรมที่สงบสุข จัดทำแผนพัฒนาชุมชน ดำเนินการตามแผนและติดตามประเมินผล พร้อมทั้งได้เรียนเชิญวิทยากรจากสำนักงานวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัด มาให้ความรู้ นำการสื่อสารเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด ด้วยการตั้งกลุ่มไลน์ในการติดต่อสื่อสารกันในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ เพื่อให้ง่ายต่อการติดต่อและประชาสัมพันธ์งานและกิจกรรมต่าง ๆ

๓. หลักเกณฑ์เลือกชุมชน ชุมชนต้องมีความพร้อม จุดเด่น จุดด้อย ศักยภาพของผู้นำ ๓ องค์กร คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยมีใช้หลัก ๔ ก. คือ กรรมการ กฎระเบียบ กองทุน กิจกรรม เล็กบุคคลและชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เป็นผู้นำหรือเชี่ยวชาญการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา ศาสนาวัฒนธรรม อาชีพต่าง ๆ ให้ความสำคัญและปฏิบัติต่อระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัด และปฏิบัติต่อกฎระเบียบของวัดอย่างเข้มงวดเช่นกัน เคารพกฎหมายของบ้านเมือง และเคารพเสียงส่วนใหญ่ และรับฟังเสียงส่วนน้อยด้วยเช่นกัน

๔. หลักพุทธธรรมในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

๑) หลักสังคหวัตถุ ๔ คือ ๑) ทาน การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปัน การเสียสละ การบริจาคปัจจัยสิ่งของสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ เป็นทุนเพื่อนำมาซื้อของไปร่วมบริจาคในกิจกรรมของชุมชนด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ตั้งามเพื่อบูชาแต่พระรัตนตรัย และบิดามารดาผู้มีพระคุณทั้งหลาย ๒) ปิยวาจา วาจาสุภาพ หรือวาจาเป็นที่รัก เป็นการให้กำลังใจ การรักษาคำพูด ไม่โกหกมดเท็จ พูดจาด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน พูดแต่สิ่งดีมีประโยชน์สร้างสรรค์ด้วยเหตุด้วยผลทั้งต่อตนเองและผู้อื่นอยู่ร่วมกันอย่างรู้จักสามัคคี ๓) อตถจริยา การช่วยเหลืออนุเคราะห์และทำงานสร้างสรรค์สิ่งดีมีประโยชน์ประพฤตินให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ได้ร่วมโน้มน้าวชักชวนเยาวชนลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมของวัดอยู่เป็นประจำเพื่อให้เขาได้ซึมซับสิ่งดี ๆ เพื่อกล่อมเกลายุบนิสัยใจคอให้อยู่ในศีลธรรมความดีงาม และ ๔) สมานัตตตา ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย การแสดงตนผูกสัมพันธ์มิตรไมตรีจิต เป็นกัลยาณมิตรกับทุกคนในชุมชน ยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายทุกครั้งที่พบเจอกัน ให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน มีสัมมาคารวะต่อผู้หลักผู้ใหญ่ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักที่ต่ำที่สูง

ตลอดจนการให้ความสำคัญกับทุกคนในชุมชนไม่เลือกที่รักมักที่ชัง คนจนคนรวยก็เสมอเหมือนกันหมด อยู่กันอย่างสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง

๒) หลักเบญจศีล-เบญจธรรม

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ ใช้หลักเมตตากรุณา อบรม สั่งสอน ชี้แนะ เทศนา สนทนา จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์และเสียงตามสายการปลุกจิตสำนึกให้กับชุมชนด้วยการงดทำร้ายสัตว์ใหญ่น้อยในวันพระและงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบวช หรืองานแต่ง

๒. เว้นจากการลักทรัพย์ ใช้หลักสัมมาอาชีพ ให้ชุมชนมีอาชีพสุจริต มีกฎระเบียบของชุมชน กฎหมายบ้านเมือง ป้ายประชาสัมพันธ์โทษ มีข้อตกลงในชุมชนในการลงโทษของผู้มีพฤติกรรมลักทรัพย์ ติดตั้งหลอดไฟฟ้าให้สว่างทั้งหมู่บ้าน

๓. เว้นจากการประพฤตินอกใจ การสำรวมในกาม ไม่หมกมุ่นเรื่องเพศ ไม่ผิดผี ผิดเมียคนอื่น ผลเสียของการนอกใจคู่ครองของตน การแต่งเสื้อผ้าไม่ล่อแหลมต่อการยั่วอารมณ์ทางเพศ ออกกฎระเบียบข้อบังคับและบทลงโทษที่ชัดเจน

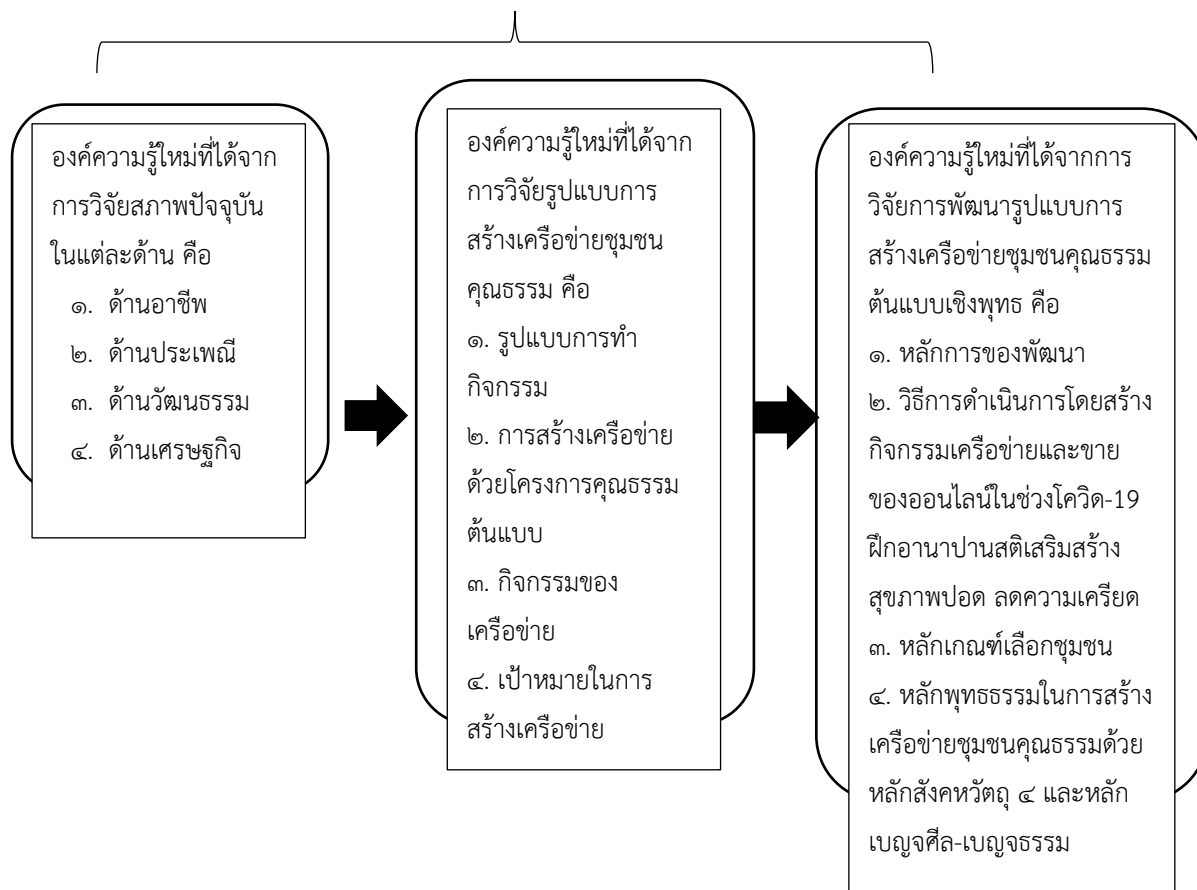
๔. เว้นจากการพูดเท็จ ใช้หลักสัจจะธรรม มีความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกันและกัน พูดจริง ทำจริง ไม่โกหกหลอกลวง จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์หรือกองทุนสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ ในชุมชน

๕. เว้นจากการดื่มของมึนเมาสิ่งเสพติด ใช้หลักสติสัมปชัญญะ ด้วยการนิมนต์พระคุณเจ้าและให้หน่วยงานภาครัฐมาให้ความรู้ถึงโทษของสิ่งเสพติด เพื่อลด ละ เลิก มีการงดเว้นเครื่องดื่มสิ่งของมึนเมาในงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและทำบุญ เช่น งานบุญอุทิศ งานบวช ธรรมรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนงดเหล้าเข้าพรรษา เป็นการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธต่อไป

๔.๔ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้นำผลจากการศึกษาข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ตามลำดับ นำมาสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการวิจัย ได้ดังนี้

การพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

สรุปได้จากการวิจัยการพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธเป็นการนำหลักธรรมมาขับเคลื่อนในการพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธด้วยกิจกรรมผ่านโครงการชุมชนคุณธรรมจนสามารถสร้างเครือข่ายได้อย่างเป็นรูปธรรมดังที่ปรากฏในข้างต้น ลักษณะการขยายเครือข่ายนั้นมีข้อจำกัดเพราะปัจจุบันมีโรคโควิด-๑๙ เข้ามาจึงมีการปรับขบวนการขายด้วยระบบออนไลน์ เพื่อลดความเสี่ยงในการติดเชื้อ มีการดำเนินการ โดยสร้างกิจกรรมเครือข่าย และหลักเกณฑ์เลือกชุมชนในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมนั้น มีหลากหลายอาชีพ มีทั้งธุรกิจส่วนตัวขายสินค้าท้องถิ่น การสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมได้ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ และหลักเบญจศีล-เบญจธรรม มาเป็นแนวทางดำเนินชีวิตในชุมชนจนกลายเป็นที่ประจักษ์ในจังหวัดเป็นอย่างดี

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ ๕ นี้ ผู้วิจัยทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มุ่งการสรุปผลการวิจัย เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และ ๓) เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และการอภิปรายผล พร้อมทั้งข้อเสนอแนะผลการศึกษาวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อศึกษาการพัฒนาแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งผลการศึกษาพอสรุปได้ ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

อำเภอหล่มสัก มีสภาพเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาในด้านการงานอาชีพหลากหลายในบ้านฝางเป็นชุมชนที่น่าอยู่สะอาดสงบร่มเย็นตามวิถีแบบชาวบ้านมายาวนาน สภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก ๑) ด้านอาชีพ มีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ มีการจัดตั้งกลุ่ม เช่น กลุ่มเลี้ยงหมู เลี้ยงโค เลี้ยงวัว ค้าขาย ทำงานรับจ้างเป็นอาชีพเสริม ๒) ด้านประเพณี ชุมชนยังคงรักษาประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ทั้ง ๑๒ เดือน ช่วงเข้าพรรษามีทอดเทียนรวมแต่ละวัดในทุกตำบล เข้าวัดฟังธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีท้องถิ่น เช่น วันสงกรานต์ บุญเดือน ๖ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันลอยกระทง วันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ เป็นต้น ๓) ด้านวัฒนธรรม ชุมชนส่วนมากมีการใช้ภาษาท้องถิ่น แต่งกายผ้าไหมไทยท้องถิ่นในงานบุญประเพณีต่าง ๆ การเคารพและเชื่อฟังผู้สูงอายุหรืออาวุโสกว่า วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เช่น

อาหารการกิน ดนตรีพื้นบ้าน และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ยังคงยึดถือตามที่บรรพบุรุษประพฤติปฏิบัติ สืบทอดกันมา มีการปรับเปลี่ยนบ้างตามสถานการณ์ เช่น การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ และ ๔) ด้านเศรษฐกิจ ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นต้นแบบในระบบเศรษฐกิจในชุมชนเป็นแบบครัวเรือน ทำเหรียญโปรยทาน ทอผ้าไหมมัดหมี่ รายได้จากการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ รายได้จึงมาจากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์ ภาคเกษตรกรรมมีการขยายตัวสูงขึ้น ได้นำองค์ความรู้ทางด้านอาชีพและเกษตรกรรมมาจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนมาส่งเสริมให้กับชุมชน แต่ปัจจุบันมีอาชีพที่หลากหลายมีทั้งธุรกิจส่วนตัวที่ขายสินค้าท้องถิ่นออนไลน์ และเป็นลูกจ้างพนักงานของบริษัทห้างร้าน แต่ปัจจุบันเศรษฐกิจในชุมชนก็ลำบากเพราะปัญหาโรคโควิด-๑๙

๕.๑.๒ รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

จากที่ผู้วิจัยได้ทำวิจัยตามกระบวนการวิจัยแล้ว จึงสรุปได้เป็นการสร้างรูปแบบด้วยกิจกรรมการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม เน้นในรูปของกลุ่มชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจนเนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ ได้ ดังนี้

๑. รูปแบบการทำกิจกรรม โดยใช้พลัง “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) มีการจัดตั้งคณะกรรมการ และเชิญหน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วม มีการประชุมวางแผนร่วมกันของคณะกรรมการ และชาวบ้าน ถือเอาเสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ด้วยการน้อมนำสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์เป็นหลักสำคัญในการสร้างรูปแบบ มุ่งเน้นหลักการ ๓ มิติ มาอบรมชาวบ้าน คือ ๑) หลักพุทธธรรม ๒) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ๓) หลักอนุรักษ์วัฒนธรรม มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีการทำกิจกรรมทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การลงอุโบสถศีลในวันพระ ๑๕ ค่ำ การทำวัตรเย็น และวันสำคัญนักขัตฤกษ์ และกิจกรรมอาชีพรวมกลุ่มกันทำอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มปลูกอ้อย ปลูกข้าวโพด ปลูกมันสำปะหลัง กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มเลี้ยงวัว เลี้ยงปลา

๒. การสร้างเครือข่าย สร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเชิงพัฒนา ช่วยเหลือพึ่งพากันและกัน มากกว่าแข่งขันกัน โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างเครือข่าย มีการคัดเลือกชุมชนคุณธรรมต้นแบบ และจากหมู่บ้านสู่ระดับตำบล อำเภอ ด้วยการบูรณาการทำงานแบบองค์รวม เข้าใจเข้าถึงพัฒนาร่วมกับบวร บ้าน วัด โรงเรียน ภาครัฐในพื้นที่ และใช้มิติวัฒนธรรมท้องถิ่นในการพัฒนาเครือข่าย มีการเลือกตั้งกลุ่มหรือประชาคมคุ้มขึ้น โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนหลัก และการขยายเครือข่ายโดยวัฒนธรรมจังหวัด ด้วยการเน้นความสำคัญของภาคีเครือข่ายเป็นการเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนตนเอง ด้วยการหาจุดเด่น จุดด้อยที่ควรพัฒนา แล้วนำมาปรับใช้แล้วส่งเสริมพัฒนาต่อยอดต่อไป

๓. กิจกรรมของเครือข่าย ขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ โครงการ ๑) เยี่ยมญาติโยมยามเย็น ๒) เยี่ยมญาติโยมยามมรณะ ๓) บิณฑบาตสังฆจร ๔) คุณธรรมชุมชนต้นแบบ คือ พลังบวร และสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น พร้อมประยุกต์เข้ากับสังคมยุคปัจจุบัน ร่วมปลูกต้นไม้ตามวันสำคัญ เช่น วันที่ ๕ ธันวาคม และ ๑๒ สิงหาคม เพื่อปลูกป่าถวายเป็นพระราชกุศลเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมบริจาคสิ่งของในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ มีการแจกของใช้ต่าง ๆ มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม สร้างความสามัคคีภายในชุมชน เมื่อหน่วยงานทางราชการหรือคณะสงฆ์มีงานจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางเครือข่ายชุมชนคุณธรรมก็จะมาร่วมทำกิจกรรมโดยนำผลงานของแต่ละชุมชนมาจัดแสดงผลงานในงาน โดยมีโครงการคุณธรรมต้นแบบในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

๔. เป้าหมายในการสร้างเครือข่าย มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป้าหมายหลักเน้นทุกคนในชุมชนคุณธรรมเกื้อหนุนพึ่งพากันและกัน คือ ๑) เร่งเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้ ๒) ส่งเสริมการสร้างสาธารณสมบัติ ๓) ปรับปรุงการอนามัยและสุขภาพ และ ๔) ส่งเสริมการศึกษา ระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรม โดยให้ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ลด ละ เลิก อบายมุข และสร้างคนดีในชุมชน จัดทำแผนพัฒนาชุมชน ดำเนินการตามแผนและติดตามประเมินผล สามารถต่อยอดกับโครงการต่าง ๆ เพื่อเสริมเพิ่มคุณค่าของความหลากหลายของชุมชนคุณธรรม

๕.๑.๒ การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

จากที่ผู้วิจัยได้ทำวิจัยตามกระบวนการวิจัยแล้ว อำเภอหล่มสักได้นำหลักการพัฒนาในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบบ้านฝางมาใช้เป็นหลักพัฒนาประชาชน และมีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายได้ ดังนี้

๑. หลักการของพัฒนา ใช้หลัก ๓ ประการ คือ ๑) หลักพุทธธรรม ๒) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓) หลักการสืบสานและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ถือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นที่เล็ง เพื่อนำไปสู่ชุมชนคุณธรรมที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ สามารถแก้ไขปัญหาต่างได้ด้วยชุมชนเอง มีหลักธรรมทางศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวจิตใจให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงามอยู่ร่วมกันอย่างความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข มีคุณธรรม ห่างไกลยาเสพติด

๒. วิธีการดำเนินการ ด้วยวิธีการ ๓ ประการ คือ ๑) ปรับทุกข์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหา ๒) ผูกมิตร มีส่วนร่วมการแก้ไขปัญหา และ ๓) พิชิตคู่ขัดแย้ง แก้ไขปัญหาร่วมกันในสถานการณ์การระบาดของโควิด-๑๙ ก็คือ การฝึกอานาปานสติ หรือการฝึกดูลมหายใจ ทำให้มีสติมากขึ้นแล้ว ช่วยเสริมสร้างสุขภาพปอด และการฝึกสมาธิยังช่วยให้การทำงานของสมองดีขึ้น ช่วยลดความกังวล ความเครียด ที่สำคัญจะช่วยให้เราสามารถควบคุมอารมณ์ ส่งผลให้เราสามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้

ดีขึ้นด้วย สมาชิกชุมชนคุณธรรมประกาศเจตนารมณ์เป็นชุมชนคุณธรรมที่สงบสุข จัดทำแผนพัฒนาชุมชน ดำเนินการตามแผนและติดตามประเมินผล พร้อมทั้งได้เรียนเชิญวิทยากรจากสำนักงานวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัดมาให้ความรู้ นำการสื่อสารเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด ด้วยการตั้งกลุ่มไลน์ในการติดต่อสื่อสารกันในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ เพื่อให้ง่ายต่อการติดต่อและประชาสัมพันธ์งาน และกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการ ๑) เยี่ยมญาติโยมยามเย็น ๒) เยี่ยมญาติโยมยามรณะ ๓) บิณฑบาตสังฆจร ๔) คุณธรรมชุมชนต้นแบบ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทอดเทียนโฮมช่วงเข้าพรรษา มีการประกวดสรภัญญะ/ประกวดร้องเพลงลูกทุ่ง แข่งขันจุดโคมไฟ กิจกรรมร่วมปลูกต้นไม้ตามวันสำคัญ เช่น วันที่ ๕ ธันวาคม และ ๑๒ สิงหาคม กิจกรรมงานเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ มีการแจกของใช้ต่าง ๆ กิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม สมาชิกของเครือข่าย กิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เยาวชนของเครือข่าย

๓. หลักเกณฑ์เลือกชุมชน ชุมชนต้องมีความพร้อม จุดเด่น จุดด้อย ศักยภาพของผู้นำ ๓ องค์การ คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยมีใช้หลัก ๔ ก. คือ ธรรมการ กฎระเบียบ กองทุน กิจกรรม เลือกบุคคลและชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เป็นผู้นำหรือเชี่ยวชาญการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา ศาสนาวัฒนธรรม อาชีพต่าง ๆ ให้ความสำคัญและปฏิบัติต่อระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัดและปฏิบัติต่อกฎระเบียบของวัดอย่างเข้มงวดเช่นกัน เคารพกฎหมายของบ้านเมืองและเคารพเสียงส่วนใหญ่ และรับฟังเสียงส่วนน้อยด้วยเช่นกัน

๔. หลักพุทธธรรมในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

๑) หลักสังคหวัตถุ ๔ คือ

๑. ทาน การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปัน การเสียสละ การบริจาคปัจจัยสิ่งของ สนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ เป็นทุนเพื่อนำมาซื้อของไปร่วมบริจาคในกิจกรรมของชุมชนด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ดีงามเพื่อบูชาแด่พระรัตนตรัย และบิดามารดาผู้มีพระคุณทั้งหลาย เช่น โครงการ ๑) เยี่ยมญาติโยมยามเย็น ๒) เยี่ยมญาติโยมยามรณะ ๓) บิณฑบาตสังฆจร เป็นการให้ขวัญ กำลังใจญาติโยมในยามมีทุกข์และลำบากทางกายและใจ ชุมชนรู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกันมากขึ้น

๒. ปิยวาจา วาจาสุภาพ หรือเป็นการพูดจาด้วยหลักการและเหตุผล ประสานงานด้วยวาจาเป็นที่รัก และการให้กำลังใจกัน การแสดงออกถึงความห่วงใยด้วยการไม่โกหกพูดเท็จ พูดจาด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน พูดแต่สิ่งดีมีประโยชน์สร้างสรรค์ด้วยเหตุด้วยผลทั้งต่อตนเองและผู้อื่นอยู่ร่วมกันอย่างรู้รักสามัคคี ถามข่าวคราว พูดให้กำลังใจญาติโยมในยามมีทุกข์ และลำบากทางกายและใจ ชุมชนมีสติกับการพูดมากขึ้น

๓. อรรถจริยา การช่วยเหลืออนุเคราะห์และทำงานสร้างสรรค์สิ่งดีมีประโยชน์ระหว่างกัน มีความประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มีการโน้มน้าวชักชวนเยาวชนลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมของวัดอยู่เป็นประจำเพื่อให้เขาได้ซึมซับสิ่งดี ๆ เพื่อกล่อมเกลากุศลนิสัยใจคอให้อยู่ในศีลธรรมความดีงาม เช่น โครงการ ๑) เยี่ยมญาติโยมยามเย็น ๒) เยี่ยมญาติโยมยามมรณะ ๓) บิณฑบาตสัตยูจร ๔) คุณธรรมชุมชนต้นแบบ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทอดเทียนโคมช่วงเข้าพรรษา มีการประกวดสรภัญญะ/ประกวดร้องเพลงลูกทุ่ง แข่งขันจุดโคมไฟ กิจกรรมร่วมปลูกต้นไม้ตามวันสำคัญ เช่น วันที่ ๕ ธันวาคม และ ๑๒ สิงหาคม เยาวชนไม่หมกมุ่นกับสื่อออนไลน์เกิน รู้จักใช้เวลาให้เกิดประโยชน์มากขึ้น

๔. สมานัตตตา ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย การแสดงตนผูกสัมพันธ์มิตรไมตรีจิตเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคนในชุมชน ยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายทุกครั้งที่พบเจอกัน ให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน มีสัมมาคารวะต่อผู้หลักผู้ใหญ่ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักที่ต่ำที่สูง ตลอดจนการให้ความสำคัญกับทุกคนในชุมชนไม่เลือกที่รักมักที่ชัง คนจนคนรวยก็เสมอเหมือนกันหมด อยู่กันอย่างสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง เช่น กิจกรรมงานเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ มีการแจกของใช้ต่าง ๆ กิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม สมาชิกของเครือข่าย กิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เยาวชนของเครือข่าย ชุมชนรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน

๒) หลักเบญจศีล-เบญจธรรม

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ ใช้หลักเมตตากรุณา อบรม สั่งสอน ชี้นำ เทศนา สนทนา จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายการปลูกจิตสำนึกให้กับชุมชนด้วยการงดทำร้ายสัตว์ใหญ่ น้อยในวันพระ และงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบวช หรืองานแต่ง ชุมชนรู้การให้อภัยไม่มุ่งร้ายทำลายชีวิตสัตว์อื่น ๆ รักษาศีล ๕ มากขึ้นช่วยกันรณรงค์ทำการสื่อสารประชาสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ

๒. เว้นจากการลักทรัพย์ ใช้หลักสัมมาอาชีพ ให้ชุมชนมีอาชีพสุจริต มีกฎระเบียบของชุมชน กฎหมายบ้านเมือง ป้ายประชาสัมพันธ์โทษ มีข้อตกลงในชุมชนในการลงโทษของผู้มีพฤติกรรมลักทรัพย์ ติดตั้งหลอดไฟฟ้าให้สว่างทั้งหมดในบ้าน ชุมชนมีอาชีพสุจริตมากขึ้น ชุมชนช่วยกันรักษากฎระเบียบในชุมชน

๓. เว้นจากการประพฤติดีในกาม การสำรวมในกาม ไม่หมกมุ่นเรื่องเพศ ไม่ผิดผิด ผิดเมียคนอื่น ผลเสียของการอกใจคู่ครองของตน การแต่งเสื้อผ้าไม่ล่อแหลมต่อการยั่วอารมณ์ทางเพศ ออกกฎระเบียบข้อบังคับและบทลงโทษที่ชัดเจน ชุมชนไม่หมกมุ่นเรื่องเพศผิดศีลธรรม

๔. เว้นจากการพูดเท็จ ใช้หลักสัจจะธรรม มีความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกันและกัน พูดจริงทำจริง ไม่โกหกหลอกลวง จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์หรือกองทุนสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ ในชุมชน ชุมชนมีความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกันและกัน

๕. เว้นจากการตีของมีนเมาสิ่งเสพติด ใช้หลักสติสัมปชัญญะ ด้วยการนิมนต์พระคุณเจ้า และให้หน่วยงานภาครัฐมาให้ความรู้ถึงโทษของสิ่งเสพติด เพื่อลด ละ เลิก มีการงดเว้นเครื่องตีมีนเมาสิ่งของมีนเมาในงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและทำบุญ เช่น งานบุญอุทิศ งานบวช รณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนงดเหล้าเข้าพรรษา ชุมชนลด ละ เลิก และเข้าใจถึงโทษของสิ่งเสพติด ชุมชนให้ความร่วมมืองดเว้นเครื่องตีมีนเมาเป็นอย่างดี เป็นการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธต่อไป

๕.๒ อภิปรายผล

ตามที่ได้เสนอผลการวิจัยเรื่องนี้ มีประเด็นที่นำมาอภิปรายดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ต้องทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งจะเป็นผู้ริเริ่มการสร้างอันเป็นสิทธิเสรีภาพความต้องการสร้างอย่างแท้จริง โดยประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมโครงข่ายชุมชนคุณธรรม เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนสามารถที่จะคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง ด้วยการหวังพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ **เพิ่มวิทยา กันทะทรง** ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อ กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน: กรณีศึกษา อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัด แม่ฮ่องสอน” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ความเพียงพอของทรัพยากร และการมีส่วนร่วม ของประชาชน มีอิทธิพลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน กล่าวคือ (๑) การจัดตั้งองค์กรหรือคณะทำงาน การกำหนดกฎกติกา การมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกที่ชัดเจนและเหมาะสมกับโครงการหรือกิจกรรมในชุมชน (๒) การดำเนินงานโครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน การประสานทุนจากทั้งภายในและนอกชุมชน งบประมาณ วัสดุและ อุปกรณ์จำนวนสมาชิกที่เพียงพอกับปริมาณงาน และความต้องการในปัจจุบัน (๓) การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะการที่ประชาชนเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือแสดงความต้องการของชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์และ เป้าหมายของชุมชน มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ หรือ วางแผนการดำเนินงานของโครงการ (๔) ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชนอยู่ในระดับสูง โดยประชาชนเข้าใจว่าการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจะ ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้**พระมหามิตร ฐิตปญโญ (วันยาว)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ” ผลการวิจัยพบว่า ความรู้จักพอประมาณเป็นหลักธรรมที่ช่วยขัดเกลาจิตใจไม่ให้เกิดความโลภหรือเกิดกิเลสตัณหา หลักธรรมข้อนี้เป็นธรรมที่นำไปใช้ สามารถควบคุมสภาพทางจิตใจตนเองได้ ไม่ให้ตกเป็นทาสของแพศน์ที่ล้าสมัยในยุคปัจจุบัน ในชีวิตประจำวันของคนเราก็มีความต้องการบริโภค แต่การใช้สอยเครื่องบริโภคนั้น จะต้องให้มีความเหมาะสมกับอัตภาพย่อมมีความสุขได้ และเสริมด้วยการช่วยเหลือ

จากภายนอกเท่าที่จำเป็น โดยลักษณะของชุมชนน่าอยู่นั้นมีองค์ประกอบทางด้านกายภาพ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาดและปลอดภัย มีผังเมืองที่ดี ทางด้านเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และสร้างกลุ่มอาชีพให้พึ่งตนเองได้ ทางด้านสังคมช่วยเหลือเกื้อกูล มีวินัย มีส่วนร่วม มีความปลอดภัย มีบริการสาธารณสุขที่เหมาะสม ด้านสิ่งแวดล้อม มีความสะอาดสวยงาม และปราศจากมลพิษ และด้านการบริหารจัดการ การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ และถูกต้องตามทำนองคลองธรรมสอดคล้องกับ**สมบูรณ สุขสําราย** จากการศึกษาเรื่อง “พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม” พบว่า การมองข้ามความสำคัญของความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมีความสำคัญอย่างมาก ประเด็นสำคัญดังกล่าวมีนัยสำคัญเท่ากับการละเลยการทำความเข้าใจวิถีชีวิตส่วนรวมของสังคม หรืออีกนัยหนึ่งวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งรากเหง้าสำคัญอย่างหนึ่งของวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นก็คือศาสนา

การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง ความเป็นไปของชีวิตตามหลักพุทธศาสนา ด้วยการประพฤติปฏิบัติต่อชีวิตอันประกอบด้วยความประพฤติและการปฏิบัติทั้งในทางกาย ทางวาจา และทางใจ ต่อตนเองและสังคม ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือการดำเนินชีวิตที่เป็นกุศลกรรม มีผลที่ได้รับคือ ความสุข ทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า และการดำเนินชีวิตที่เป็นอกุศลกรรม คือการดำเนินชีวิตในทางที่ชั่ว มีผลที่ได้รับ คือ ทุกข์ ทั้งในโลกนี้ และในโลกหน้า นั่นเองซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ**สุภาพรรณ ณ บางช้าง และคณะ** ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบท” พบว่า การที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาให้คนในชุมชนมีเจตคติ และพฤติกรรมอย่างน้อยที่สุดในระดับศีล ๕ และธรรม ๕ ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานให้ได้นั้น จะต้องพัฒนาศาสนาให้มีสถานภาพที่พร้อมที่จะเป็นกลไกไปสู่การสร้างศีลธรรม หลักธรรมที่ใช้ในการสร้างชุมชนกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน คือหลักศีลธรรมเบื้องต้น คือ เบญจศีล-เบญจธรรม จึงส่งผลต่อการประพฤติกรรมต่อหลักศีลธรรมและจริยธรรมอื่น ๆ ตามมา สอดคล้องกับ วิไลพร อุ่นเจ้าบ้าน ที่เห็นว่า การนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญต่อศีล ข้อ ๓ และ ๒ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาศีลข้อ ๔ และข้อที่ ๑ จากการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไขพบว่า ปัญหาการนำศีลข้อ ๑ ไม่มีทางเลือกในการเลี้ยงชีพ จึงมีการฆ่าสัตว์นำมาทำอาหารเลี้ยงชีพปัญหาของศีลข้อที่ ๒ คือ ความยากจนหาทางเอาตัวรอดจึงทำผิด แก้ด้วยการให้ขัดเกลาจิตใจแต่ด้วยเด็กด้วยการใช้ธรรมะ ปัญหาของศีล ข้อที่ ๓ คือการขาดจิตสำนึกไม่รู้จักพอ ทางแก้คือปลูกจิตสำนึก ให้นึกถึงปัญหาที่จะตามมา ปัญหาของศีลข้อที่ ๔ คือพูดเท็จเพื่อเอาตัวรอดจนเป็นนิสัยแก้ไขด้วยการเข้มงวดทางวัฒนธรรมด้านภาษา และข้อที่ ๕ คือการดื่มสุราในงานเทศกาลงานต่าง ๆ ทำให้ขาดสติ แก้ด้วยการรณรงค์ให้รู้จักพิษภัยของสุรา เป็นหลักการขั้นพื้นฐานของพระพุทธศาสนาสำหรับสร้างทรัพยากรมนุษย์หรือสร้างบุคคล โดยทั่วไปให้มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมี

ความสุข และสามารถทำให้บุคคลบรรลุถึงการหลุดพ้นจากทุกข์หรือปัญหาที่ตนประสบอยู่ในชีวิตประจำวัน สอดรับกับผลการวิจัยของ**พระมหามิตร ฐิตปณฺโญ (วันยาว)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน : วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและกระบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์” ผลการวิจัยพบว่า สังคมจะน่าอยู่นั้น คนในสังคมจะต้องมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข อีกทั้งต้องเป็นผู้มีจิตสำนึกที่ถูกต้อง การสร้างจิตสำนึกนั้น จำต้องเริ่มจากชุมชน สังคม เป็นจิตสำนึกที่ผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศสร้างขึ้นมาร่วมกัน ไม่ใช่จิตสำนึกที่สร้างโดยผ่านอุดมการณ์ แต่เป็นการสร้างจิตสำนึกผ่านจิตวิญญาณเท่านั้น จึงจะนำความสุขมาให้ การมีส่วนร่วมคือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เมื่อแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วก็จะทำให้ชุมชนน่าอยู่เจริญก้าวหน้าอย่างสงบสุขยั่งยืน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แนวคิดการสร้างชุมชนน่าอยู่ในพระพุทธศาสนานั้น มีเป้าหมายของการสร้างคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ด้วยการสร้างกาย สร้างศีล สร้างจิต และสร้างปัญญา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้นำเอาหลักสังคหวัตถุ ๔ และศีล ๕ มาเป็นธงในการพัฒนาชุมชนจนเป็นที่ยอมรับและได้รับใบเกียรติบัตรโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ จากผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น และสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ประชาชนในชุมชนคุณธรรมต้นแบบอยู่ดีมีชีวิตรอบคอบ มีแต่รอยยิ้มและมีแต่ความสุขน่าอยู่เชิงพุทธ มีความเจริญอย่างยั่งยืนตลอดไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาวิจัยเพื่อให้สอดคล้อง และเป็นคำตอบกับข้อเสนอแนะข้างต้น ในการทำวิจัยครั้งต่อไปจึงควรทำการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับ

๑) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการปรับพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันด้วยหลักพุทธธรรมในชุมชนในสถานการณ์โรคภัยโควิด-๑๙

๒) ควรประยุกต์หลักพุทธเศรษฐศาสตร์กับการแก้ไขพฤติกรรมการบริโภคในชุมชน ใน
สถานการณ์โรคภัยโควิด-๑๙

๓) ควรประยุกต์หลักพุทธเกษตรกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนในสถานการณ์
โรคภัยโควิด-๑๙

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. **สามแยกชาวบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น, ๒๕๕๐.

กระทรวงศึกษาธิการ. **แนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของ การปฏิรูป การศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ส. เอเชียเพลส, ๒๕๔๕.

กุหลาบ รัตนสังธรรม และคณะ. **ความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการเสริม สร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจ ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอ บี พรินท์, ๒๕๔๕.

กนกอร สมปราษฎ์. **ภาวะผู้นำทางการศึกษา**. ขอนแก่น: ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖.

จิรวุฒิ เสนาคำ. **จากปัจเจกสู่สาธารณะ: กระบวนการเสริมสร้างชุมชน ให้เข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๐.

ทิตินา เขมมณี. **รูปแบบการเรียนการสอน ทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคม ประชาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๓.

ธีระวุฒิ อรุณเวช. **กระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขในระดับพื้นที่บนฐานพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๔๔.

นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา. **แนวทางแนวทางการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท.** พิมพ์ครั้งที่

๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๘.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. **การบริการ สาธารณะในระบบกฎหมายปกครองของฝรั่งเศส.**

กรุงเทพมหานคร: สำนักนิติธรรม, ๒๕๔๑.

นวนน้อย ตรีรัตน์และคณะ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานของ**

องค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการ
ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

บุญชม ศรีสะอาด. **การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ.** มหาวิทยาลัยสารคาม: อภิชาติการพิมพ์,

๒๕๓๓.

บุญสิริ ขวลิตอำรง. **ธรรมโอสถ.** กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

ประเวศ วะสี. **ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ.**

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ. **วิธีวิทยาการศึกษาสังคมไทยวิถีใหม่แห่งการพัฒนา.**

กรุงเทพมหานคร: เอดิสัน เพรสโปรดักส์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร:

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๓.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. **ทัศนคติการวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย.** พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พระไพศณการพิมพ์, ๒๕๒๖.

พระพรหมบัณฑิต. (ประยูร ธรรมจิตโต). **วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่**

พระพุทธศาสนากับความสมานฉันท์แห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระธรรมโกศาจารย์(พุทธทาส ภิกขุ). **รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร:

ธรรมสภา, ๒๕๒๑.

พระธรรมโกศาจารย์. (ประยูร ธรรมจิตโต). **พุทธวิธีการบริหาร.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬา

ลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.

กรุงเทพมหานคร: ธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๐.

_____ . **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง.** พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____ . **ความสุขที่แท้จริง.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

- _____ . ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.
กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรม จำกัด, ๒๕๓๗.
- _____ . ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๙.
กรุงเทพมหานคร: มุลินธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.
- _____ . การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาคณะสงฆ์. พิมพ์ครั้งที่ ๔.
กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี, (โชดก ญาณสิทธิ). วิปัสสนาญาณโสภณ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร:
ศรี อนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๓๑
มูลนิธิบรรจงสนธิ และสำนักสหปฏิบัติ พร้อมทั้งคณะผู้ศรัทธา, ๒๕๕๓.
- _____ . ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ, ๒๕๔๗.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพมหานคร:
โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส), ๒๕๔๗.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. แผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน
ในมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศักดิ์โสภาคการ
พิมพ์, ๒๕๒๖.
- พิชัย เพชรรัตน์. ชีตความสามารถในการแข่งขันของภาคประชาชนเพื่อการพัฒนา. ลพบุรี: เอกสาร
ประกอบการเรียนวิชาการพัฒนาชุมชน สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๗.
- เยาวดี วิบูลย์ศรี. การประเมินโครงการ แนวคิด และแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาวิจัย
การศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน. ประชาชนข้าราชการและ
ผู้นำรัฐบาล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.
- วศิน อินทสระ. พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- _____ . ธรรมและชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๗.

- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. **การพัฒนาชนบทไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.
- สภาพนายความ. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิธ การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). **ธรรมะสร้างเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- สมพร เทพสิทธิ์า. **ศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- สมพร เทพสิทธิ์า. **การพัฒนาแบบยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๖.
- สุวัฒน์ จันทระจาง. **แก่นพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสารสินการพิมพ์, ๒๕๕๖.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. **ไผ่ฝืนเพื่อหมู่บ้าน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอ็ดดิสัน, ๒๕๓๑.
- เสรี พงศ์พิศ. **เครือข่ายยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๕๘.
- สนธยา พลศรี. **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติง เฮาส์, ๒๕๕๐.
- ไสว มาลาทอง. **คู่มือดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. **การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๒.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

- กรรณิกา เจริญเทียนชัย. “การพัฒนารูปแบบการประเมินประสิทธิผลองค์กรของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาการบริหาร การศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ดุษฎี สีสลวรารักษ์. **การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก**. **วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

บุญส่ง หาญพานิช. “การพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
ไพรัช สู่แสนสุข. หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์.

วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พิสิฐ เทพไกรวัล. การพัฒนา รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาใน

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.

วิชญาภา เมธีวรฉัตร. “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ

ตอนล่าง ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สมาน อัครภูมิ. **การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก.** อุบลราชธานี:

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ม.ป.ป..

(๓) รายงานวิจัย:

พระมหามิตร ฐิตปถุญ (วันยาว). “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน :

วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและกระบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์” **รายงานการ**

วิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

สหทัย วิเศษ. **องค์การเครือข่ายในจังหวัดพะเยา.** เอกสารรายงานการวิจัยโครงการ ความร่วมมือ

ระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนกับสถาบันที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เสนอสถาบันที่

ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. นนทบุรี: สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัย

ธรรมมาธิราช, ๒๕๔๗.

อาภรณ์ พุกกะมานและคนอื่น ๆ. การศึกษาการสอนศีลเพื่อสร้างเสริมพุทธธรรมจริยธรรมใน

สังคมไทย. **รายงานผลการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจริญผล, ๒๕๓๘.

(๔) บทความ:

ธนา ประมุขกุล. **บทความปริทัศน์.** ขอนแก่น: ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ เขต ๖, ๒๕๔๗.

พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ). “พระสงฆ์สุปฏิปันโน”. **แสงอีสาน.** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๗ (ธันวาคม ๒๕๔๖

- กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗).

พจนีย์ สารพันธ์. “การสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติดในเด็กและเยาวชนเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”. **วารสารสำนักงาน ป.ป.ส..**

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม.ปีที่ ๓๑
ฉบับที่ ๒ (เมษายน - กรกฎาคม ๒๕๕๘).

วาโร เพ็งสวัสดิ์, “การวิจัยพัฒนารูปแบบ”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔
(กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๓): ๒-๓.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

กำลูนเทพ เทวกุล. รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ในการระดมสรรพกำลังเพื่อสร้าง

เครือข่ายการเรียนรู้. นครปฐม: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนัก
นายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๖.

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่. รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ในการระดมสรรพกำลัง เพื่อสร้าง

เครือข่ายการเรียนรู้. นครปฐม: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนัก
นายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๖.

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. “การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร”. ประมวลสาระชุดวิชาการ
วิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรหน่วยที่ ๙. คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔.

ปารีชาติ สถาปิตานนท์, และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. **สื่อสารกับสังคมเครือข่าย**. เอกสารประกอบการ
ฝึกอบรมหลักสูตร ๓ “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง” สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร: สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาคม, ๒๕๔๖.

พลเดช ปิ่นประทีป. **ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง**. “องค์การการเงินชุมชน: ฐาน
รากที่ขาดไม่ได้ของประชาสังคมไทย” ในซีพจรชุมชน: ทูทางสังคมจากฐานล่าง, เอกสาร
ประกอบการประชุมประจำปี ว่าด้วยเรื่องชุมชน ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗.

อำนวยการ เถาตระกูล. เอกสารประมวลความรู้ เรื่อง หลักทฤษฎี แนวคิดงานวิจัย สำหรับใช้เป็น

ฐานความรู้ในการศึกษา ค้นคว้าวิจัย เรื่อง **การพัฒนารูปแบบการบริหารความรู้ใน
สถาบันการอาชีวศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๔๘.

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่**.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา. [http://www.nesdb.go.th/Interestingmenu/
City/rightbarnew.html](http://www.nesdb.go.th/Interestingmenu/City/rightbarnew.html) [20 ธันวาคม 2563].

(๗) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

๑. กลุ่มพระสงฆ์

สัมภาษณ์ พระครูกิตติวราภินันท์, วัดโพนเลา, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ พระมหาตะวัน อคควฑฒโน. วัดสามสวน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ พระสมุห์สงกรานต์ อาทโร, วัดราษฎร์บำรุง, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ พระอธิการวิเชียร สนตุสโก, วัดเกษร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ เจ้าอธิการประชุม คมภิระมโม, วัดท่าประชุม, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔

๒. กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ

สัมภาษณ์ นายสมปอง พาบุดตา, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางสาวจรรุณี ผาสุข, ครูโรงเรียนหนองขาดพิทยาคม, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นายสำรวย ทิมาชัย, ข้าราชการบำนาญ, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางสาวจิรณิน ปัดคำมี, พนักงานเทศบาลตำบลโนนฆ้อง, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นายทองเหรียญ รักษ์ขันธแสง, ข้าราชการบำนาญ, ๒๗ เมษายน ๒๕๖๔

๓. กลุ่มผู้นำชุมชน

สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสวรรค์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางบานเย็น หาแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแก่นเท่า, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางมานิดา คำปิตา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นายทองมี โยลา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางสุทิน อ่อนจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔

๔. กลุ่มประชาชนทั่วไป

สัมภาษณ์ นายสมทรง เพ็ญวงษ์, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นายประเทือง ปัดคำมี, แม่บ้าน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางรินณะภา อุ่นผาง, รับจ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นายบอย นามวงษ์, พนักงานบริษัทสินทวีขอนแก่น, ๕ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นายประภาศ ศรีแก้ว, เกษตรกรบ้านเหล่า, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางบุญกอง สนทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางสาวเวียง หมู่หวนา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางแถม เขษฐบุตร, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นายวีระพันธ์ ผาสุ, เกษตรกร, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางสาวสังข์ทอง หอไชรี, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔

สัมภาษณ์ นางใหญ่ เนียมจันทร์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางรินธนา อุ่นผาง, ไร่จ้าง, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางวิเศษ บัววิชัย, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันดี, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางบุญมี แสนหนองขาด, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางบุญก้อง สันทา, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางสาวเพ็ญประภา กุดสร้อย, ผู้ช่วยพยาบาล, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางชนิษฐา บัวสิม, ช่างเสริมสวย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางเกสร ชมวัน, เกษตรกร, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔
 สัมภาษณ์ นางอุบล สมสุข, เกษตรกร, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Boissevain, Jeremy and J. Clyde Mitchell. **Network Analysis : Studies in Human Interaction.** Netherlands : Mouton & Co.1973.

Certo. S. C, **Modern Management,** Upper Saddle River, N.J.: Pearson Prentice Hall, 2006.

James L.Creighton,. **A guide book for involving citizens in community.** Creighton University, 2005.

John M.Cohen and Norman T.,**Rural – Development Participation : Concepts and Measures for Project Design,Implementation and valuation.** The RuralDevelopmentCommittee Center for International Studies Cornell University, 1977.

Starkey, Paul. **Networking for Development.** IFRTD (The International Forum for Rural Transport and Development, 1997.

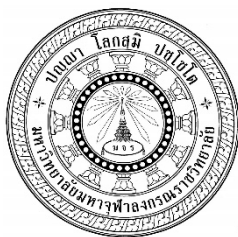
Ostrow, Leslie. A ‘Parent Participation: Salradoran and Guanmalan Immigrant’ **Invoroment in their children’s School,** Dissertation Abstracts Internation,

2002.

T.Husen,and N.T.Postlethwaite.**The International Encyclopedia of Education.** ,2rd
ed. New York : Simon and Schuster.Inc.,1975.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนาศักยภาพการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุเชิงพุทธอำเภอหล่มสัก จังหวัด เพชรบูรณ์

.....

คำชี้แจง : การวิจัยเรื่องนี้ “การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ภาคสนาม ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่กำหนดขึ้นจากวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์นี้ จะไม่กระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติงานและสถานที่ของท่านแต่อย่างใด จึงขอความกรุณาให้ท่านตอบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อตามความเป็นจริง ในแบบสัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ๕ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ สภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ตอนที่ ๓ รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ตอนที่ ๔ การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

๑. ชื่อ - สกุล.....
๒. อาชีพ.....
๓. การศึกษา.....
๔. สถานที่ทำงาน.....
๕. สถานที่อยู่บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล.....
อำเภอ..... จังหวัด.....
- โทรศัพท์.....
๖. วันที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ สภาพชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑. ชุมชนคุณธรรมในอำเภอหล่มสักมีอาชีพ อย่างไร

.....

.....

๒. ชุมชนคุณธรรมในอำเภอหล่มสักมีประเพณี อย่างไร

.....

.....

๓. ชุมชนคุณธรรมในอำเภอหล่มสักมีวัฒนธรรม อย่างไร

.....

.....

๔. ชุมชนคุณธรรมในอำเภอหล่มสักมีด้านเศรษฐกิจ อย่างไร

.....

.....

ตอนที่ ๓ รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑. รูปแบบทำกิจกรรมของเครือข่ายชุมชนคุณธรรมในอำเภอหล่มสัก เป็นอย่างไร

.....

.....

๒. ชุมชนคุณธรรมของอำเภอหล่มสักมีการสร้างเครือข่าย อย่างไร

.....

.....

๓. กิจกรรมของเครือข่ายชุมชนคุณธรรมในอำเภอหล่มสัก เป็นอย่างไร

.....
.....

๔. เป้าหมายในการสร้างเครือข่ายของชุมชน เป็นอย่างไร

.....
.....

ตอนที่ ๔ การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบเชิงพุทธ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑. หลักการของพัฒนาชุมชนคุณธรรมในอำเภอหล่มสัก อย่างไร

.....
.....

๒. วิธีการดำเนินการเพื่อการพัฒนาชุมชนคุณธรรมในอำเภอหล่มสัก อย่างไร

.....
.....

๓. ชุมชนคุณธรรมอำเภอหล่มสักมีเกณฑ์ที่เลือกชุมชนเพื่อการพัฒนา เป็นอย่างไร

.....
.....

๔. ชุมชนคุณธรรมอำเภอหล่มสักได้นำหลักพุทธธรรมมาเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม เป็นอย่างไร

.....
.....

หลักสังคหวัตถุ ๔

๑. ใช้หลักทานเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

๒. ใช้หลักปิยวาจาเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

๓. ใช้หลักอัตถจริยาเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

๔. ใช้หลักสมานัตตตาเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

หลักเบญจศีล

๑. ใช้วิธีการใดในการเว้นจากการฆ่าสัตว์ในชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

๒. ใช้วิธีการใดเว้นจากการลักทรัพย์ในชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

๓. ใช้หลักใดเว้นจากการประพฤติดัดในกามชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

๔. ใช้หลักการใดเว้นจากการพูดเท็จในชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

๕. ใช้วิธีการใดเว้นจากการดื่มของมึนเมาในชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

หลักเบญจจรกรรม

๑. ใช้หลักเมตตากรุณาในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

๒. ใช้หลักสัมมาอาชีพในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

๓. ใช้หลักกามสังวรในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

๔. ใช้หลักสัจจะในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

๕. ใช้หลักสติสัมปชัญญในการสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม อย่างไร

.....
.....

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะ

.....
.....

ขอบคุณที่ท่านได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ดร.สรารุณย์ วิจิตรปัญญา

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

